

Toril Sandnes (red.)

Innvandrere i Norge 2017

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Toril Sandnes (red.)

Innvandrere i Norge 2017

I serien Statistiske analyser formidles statistikk til en bred leserkrets. Du skal kunne forstå det meste av innholdet uten å ha spesialkunnskaper om statistikk og metode. Her publiseres analyser av statistikk om et allment tilgjengelig og gjerne populært emne.

© Statistisk sentralbyrå

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 11. desember 2017

ISBN 978-82-537-9638-3 (trykt)

ISBN 978-82-537-9639-0 (elektronisk)

ISSN 0804-3221

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Publikasjonen gir en overordnet beskrivelse av innvandrere og deres norskfødte barn i Norge. Ved å samle ulike statistikk er det presentert tidsserier som sier noe om utviklingen over tid innenfor forskjellige levekårsområder.

Publikasjonen inneholder tolv artikler som gjennom 2017 er blitt publisert på Statistisk sentralbyrås (SSB) nettside: (<http://www.ssb.no/innvandrere-i-norge/2017>). Publikasjonen foreligger også som pdf-fil her: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere>.

Hvem som har skrevet artiklene og hvilke datakilder som er benyttet kommer fram i hver artikkel. Data er hentet fra både administrative registre og fra utvalgsundersøkelser. Statistikkene som er brukt i artiklene er laget av ulike fagseksjoner i SSB.

Toril Sandnes har vært redaktør for publikasjonen, men har fått god hjelp av en redaksjon bestående av Silje Vatne Pettersen, Elisabeth Rønning, Natasza Sandbu og Lars Østby. Marit Vågdal har redigert publikasjonen.

Statistisk sentralbyrå, 11. desember 2017.

Torstein Bye

Sammendrag

Publikasjonen *Innvandrere i Norge 2017* gir en overordnet beskrivelse av innvandrere og deres norskfødte barn i Norge. Det er en videreføring av tilsvarende publikasjoner: (Henriksen, Østby og Ellingsen 2010), (Daugstad 2008 og 2006), (Tronstad 2004), (Lie 2002), (Bjertnæs 2000) og (Vassenden 1997). Når vi skriver om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, er det viktig å huske at det neppe er noen gruppe som er mer heterogen, eller sammensatt, enn denne. Ved inngangen til 2017 bodde det personer med bakgrunn fra hele 221 land og selvstyrte regioner i Norge.

Det er to demografiartikler i publikasjonen. Den ene beskriver innvandrere og deres norskfødte barn og gruppenes sammensetning, ekteskapsmønster og fruktbarhet. Den andre ser på ulike grunner til innvandring. Gjennom deltakelse i utdanningssystemet skapes forutsetningene for arbeid og inntekt, og det er et viktig mål på integrering. Vi ser i utdanningsartikkelen på innvandreres og norskfødte med innvandrerforeldres vei gjennom utdanningssystemet fra barnehage til høyere utdanning.

Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger er det største integreringspolitiske tiltaket i Norge noensinne. Flyktninger som har fått oppholdstillatelse, skal skoles slik at de kan delta i det norske arbeidsmarkedet. Vi ser i artikkelen om introduksjonsordningen på hvem som deltar og kostnadene ved ordningen, og hvordan det går med utdanning og arbeid ett til fem år etter deltakelse. Arbeidsmarkedet er, sammen med utdanningssystemet, trolig den viktigste arenaen for innvandreres integrasjon. Artikkelen om arbeid beskriver forskjeller i sysselsettingsnivået etter landbakgrunn og botid. Vi ser nærmere på hvem som jobber heltid og deltid, hvilke yrker og næringer de jobber i, og hvem som står utenfor arbeidsmarkedet.

Innvandrere har generelt lavere inntekter enn befolkningen ellers. Det er imidlertid store forskjeller blant innvandrere, og inntektsnivået varierer med innvandringsgrunn, landbakgrunn og botid. Artikkelen om inntekt og lønn omtaler årsaker til hvorfor noen innvandrergrupper har lavt inntekts- og lønnsnivå. Med lave inntekter blir innvandreres materielle levestandard i gjennomsnitt lavere enn for landets øvrige befolkning. Innvandrernes husholdningssammensetning etter type og størrelse, og innvandreres boforhold, er tema for to av artiklene.

Valgdeltakelse er et viktig bidrag til integrering av innvandrere i de politiske prosessene og institusjonene i vårt demokrati, og er i seg selv en indikator på integrering. Politisk deltakelse kan dreie seg om alt fra å delta i valg eller være med i ulike demonstrasjoner til å melde seg inn i politiske organisasjoner eller andre interesseorganisasjoner. I artikkelen om valg ser vi på disse og andre former for politisk deltakelse.

Artikkelen om kriminalitet gir en oversikt over tilgjengelig kunnskap om kriminalitet blant innvandrere i Norge. Vi ser på registrerte gjerningspersoner, og interesserer oss for forskjeller mellom innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og befolkningen for øvrig, men også for variasjoner etter opprinnelsesland og grunnlaget for opphold.

Vi har til slutt med en artikkel som oppsummerer noen funn fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Den viser hvordan innvandrere har det på ulike levekårsområder, om de har tillit og om de føler tilhørighet til Norge.

Abstract

The publication entitled *Immigrants in Norway 2017* gives an overarching description of immigrants and their Norwegian-born children in Norway. It is a continuation of similar publications: (Henriksen, Østby and Ellingsen 2010), (Daugstad 2008 and 2006), (Tronstad 2004), (Lie 2002), (Bjertnæs 2000) and (Vassenden 1997). When we write about immigrants and Norwegian-born children with immigrant parents, it is important to remember that these make up one of the most heterogeneous and complex groups in the population. At the beginning of 2017, the population of Norway included people with a background from a total of 221 countries and autonomous regions.

The publication contains two demographic articles: one describes immigrants and their Norwegian-born children, the composition of the group, marital patterns and fertility, and the other looks at different reasons for immigration. Participation in the education system helps pave the way for employment and income, and this is an important goal of integration. The article on education examines immigrants' and Norwegian-born children with immigrant parents' path through the education system, from kindergarten to higher education.

The Introduction programme for newly arrived immigrants is the most extensive integration policy instrument that Norway has ever seen. Refugees who have been granted residence take part in studies and training that equip them to participate in the Norwegian labour market. The article on the introduction programme examines who takes part, the cost of the programme and the education and employment status of participants one to five years after the programme. Together with the education system, the labour market is probably the most important arena for immigrant integration. The article about work describes disparities in the employment level by country background and length of residence. We examine who works full time and part time, what occupations and industries they work in, and who does not participate in the labour market.

Immigrants generally have lower incomes than the rest of the population. However, there are major disparities among immigrants, and income levels vary according to reason for immigration, country background and length of residence. The article on income and wages describes the reasons why some immigrant groups have low income and wage levels. Having a low income means that the immigrants have a lower than average material standard of living than the rest of the population. Two of the articles describe the composition of immigrant households by type and size, and immigrants' living conditions.

Voter participation is an important component in the integration of immigrants into the political processes and institutions that are part of our democracy, and is itself an indicator of integration. Political participation can involve anything from participating in elections and various demonstrations to signing up to political organisations or other interest groups. In the article about elections, we examine these and other forms of political participation.

The article on crime provides an overview of available knowledge on crime among immigrants in Norway. We examine registered criminals, and are interested in the disparities between immigrants, Norwegian-born children with immigrant parents and the general population, as well as variations by country of origin and basis for residence.

The final article summarises some findings from the Living Conditions Survey among persons with an immigrant background in 2016.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
Abstract.....	5
Innvandrere i Norge	9
1. Befolkningsgruppe i stadig endring.....	9
1.1. Innvandringen til Norge fra 1970 og frem til i dag	9
1.2. På flukt til Europa	10
1.3. En heterogen gruppe.....	10
1.4. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som to grupper	10
1.5. Hvor mange innvandrere bor i Norge?	12
1.6. Integrering er et vanskelig begrep	12
1.7. Hva vi finner i «Innvandrere i Norge»	12
Demografi	
2. Innvandrere og deres norskfødte barn – gruppenes sammensetning	16
2.1. Hvem er innvandrere i statistikken, og hvor mange er de?	16
2.2. Hvor kommer de fra?.....	18
2.3. Kun 8 prosent tidliginnvandrede	20
2.4. Innvandrernes barn, hvor mange er de?	21
2.5. Høy andel små barn blant norskfødte med innvandrerforeldre	22
2.6. Stor variasjon i botid mellom landgrupper	23
2.7. En tredel av innvandrerne har norsk statsborgerskap	23
2.8. Flere grupper med innslag av utenlandsk bakgrunn	24
2.9. Hvor stor er den såkalte tredjengenerasjonen?	24
2.10. En og en halv generasjon fra utlandet	24
2.11. Hver femte nyfødte hadde to innvandrerforeldre	24
2.12. Frukthetligheten faller	25
2.13. Innvandrerkvinnene trekker frukthetligheten noe opp	27
2.14. Høy frukthet hos kvinner fra Somalia og Eritrea, lav hos kvinner fra Filippinene og Thailand	28
2.15. Frukthetlighetsmønsteret blant innvandrere i stadig endring.....	28
2.16. Høyest andel gifte blant unge innvandrere	29
2.17. Lavere andel gifte blant innvandrernes norskfødte barn	29
2.18. Stadig flere ekteskapsinngåelser involverer personer med innvandrerbakgrunn	30
2.19. I alle landets kommuner	32
2.20. Polen største landgruppe i nesten 300 kommuner	34
2.21. Mer enn halvparten har innvandrerbakgrunn i noen bydeler.....	34
2.22. Oppsummering.....	35
Grunner til innvandring	
3. Mange innvandret til arbeid og familie.....	37
3.1. Flest fra Polen	37
3.2. Flest familieinnvandrere	39
3.3. Stor arbeidsinnvandring etter 2004.....	40
3.4. Flest somaliske flyktninger	41
3.5. Færre utenlandske studenter	41
3.6. Utdanningsinnvandrere flytter oftest ut	42
3.7. Flest familieinnvandrere bor i Oslo	42
3.8. Oppsummering.....	43
Familie- og husholdningsstruktur	
4. Stor variasjon i innvandreres husholdningssammensetning	45
4.1. Alderssammensetningen har mye å si.....	45
4.2. Husholdningene er blitt mindre de siste femten årene	46
4.3. Større husholdninger, særlig for irakere og somaliere	48
4.4. Innvandrere fra Pakistan bor i de største husholdningene.....	48
4.5. Få aleneboende fra Pakistan.....	49
4.6. Europeiske innvandrere bor oftest i husholdninger uten barn.....	50
4.7. Mange flyktninger bor i husholdninger med barn	52
4.8. Mange med lang botid bor sammen med voksne barn	53
4.9. Flerfamiliehusholdning – vanligst blant innvandrere	53
4.10. Mange pakistanere i flerfamiliehusholdninger.....	55
4.11. Færrest parforhold blant afrikanere	55
4.12. Flest samboere fra nordiske land	56
4.13. En av tre voksne norskfødte med innvandrerforeldre bor alene	57
4.14. Halvparten lever i parforhold	58
4.15. Oppsummering.....	59

Boforhold

5. Lavere eierandel blant innvandrerne.....	61
5.1. Mye skal på plass før kjøp av bolig.....	61
5.2. Ingen heltrukken eierlinje	63
5.3. Store forskjeller mellom landgrupper	63
5.4. Få barn med innvandrerbakgrunn i eid bolig	65
5.5. Arbeidsinnvandrere ender oftere opp som eiere.....	67
5.6. Lavere eierandeler i alle husholdningstyper	68
5.7. Pengene rår – men ikke alene.....	69
5.8. Bosted betyr mye	70
5.9. Stor variasjon mellom bydeler i Oslo	71
5.10. Barn av innvandrere adopterer (nesten) eierlinja.....	73
5.11. Oppsummering.....	74

Utdanning

6. Hvordan går det med innvandrere og deres barn i skolen?.....	78
6.1. Et av seks barnehagebarn har minoritetsspråklig bakgrunn	78
6.2. Flere minoritetsspråklige barn i offentlige barnehager	79
6.3. Barnehager er bra for barns språklige og sosiale utvikling	81
6.4. Flere får særskilt norskopplæring i grunnskolen	81
6.5. Flest med arabisk og somalisk som morsmål	81
6.6. Innvandrelever har svakere resultater på nasjonale prøver.....	82
6.7. Innvandrelevne har hevet snittet sitt med 2,5 poeng	83
6.8. Størst andel innvandrere uten grunnskolepoeng	84
6.9. Nesten alle fortsetter i videregående utdanning	84
6.10. En av tre innvandregutter slutter videregående underveis.....	85
6.11. Færre innvandrerjenter på yrkesfag gjennomfører i løpet av fem år.....	86
6.12. Flest med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina fullfører videregående	87
6.13. Botid har mye å si.....	87
6.14. Høyere andel elever med innvandrerbakgrunn direkte over til høyere utdanning	87
6.15. Norskfødte med innvandrerforeldre studerer i større grad.....	88
6.16. Flest kvinner studerer, uansett bakgrunn	88
6.17. Mange innvandrere tar lengre utdanninger.....	89
6.18. Større andel av innvandrere har lang utdanning.....	90
6.19. Flyktninger har som gruppe lavere utdanning enn andre innvandrere	90
6.20. Høyt utdannede arbeidsinnvandrere	91
6.21. Manglende utdanningsopplysninger blant innvandrere.....	91
6.22. Oppsummering.....	94

Deltakere i introduksjonsordningen

7. Veien til en vellykket integrering?	96
7.1. Nær tredoblet antall deltakere	96
7.2. Kommunene fikk 10 mrd. kroner til integrering i 2016.....	98
7.3. Like mange kvinner som menn i programmet.....	99
7.4. Seks av ti i arbeid eller utdanning.....	100
7.5. Halvparten av kvinnene når målet	100
7.6. Stor variasjon etter landbakgrunn.....	100
7.7. Deltakere fra Etiopia og Eritrea gjør det bra år etter år	102
7.8. Hva har utdanningsbakgrunn å si?	103
7.9. Innholdet i introduksjonsprogrammet.....	103
7.10. De som kom som asylsøkere, gjør det best.....	104
7.11. Mange jobber innenfor helse- og sosialtjenester	104
7.12. Mange jobber deltid.....	105
7.13. Stor forskjell mellom kommunene.....	105
7.14. Mange flytter etter endt introduksjonsprogram	106
7.15. Lite endringer over tid.....	106
7.16. Veien til en vellykket integrering?	106
7.17. Oppsummering.....	107

Arbeid

8. Innvandrere i og utenfor arbeidsmarkedet	111
8.1. Mindre avstand i sysselsettingen.....	111
8.2. Omskiftelige konjunkturer, men forskjellene mellom innvandrerne består	113
8.3. Mange ikke-sysselsatte tar utdanning eller søker jobb	115
8.4. Hver femte afrikanske innvandrer i utdanning	116
8.5. Reduserte forskjeller mellom innvandrergruppene	116
8.6. Mange har ukjent status	116
8.7. Større andel menn enn kvinner i arbeidsstyrken og under utdanning	117
8.8. Mange forbereder seg på arbeidsmarkedet de første årene i Norge	118
8.9. Botid har mindre å si for innvandrere fra EU etc.....	119
8.10. Svært ulikt mønster i de to innvandrergruppene etter alder	120
8.11. Flere unge fra Afrika, Asia under utdanning enn i EU-gruppen.....	120
8.12. Store forskjeller blant unge voksne.....	120
8.13. Mest helserelaterte ytelser til innvandrere fra Asia og Afrika	122

8.14.	Lavere sysselsetting hos alle i alderen 55–66 år	122
8.15.	Heltidsarbeid mest utbredt i grupper med høy sysselsetting.....	122
8.16.	Heltidsarbeid mer utbredt blant dem med lang botid	123
8.17.	Botid mindre viktig for dem fra EU etc.	123
8.18.	Mange innvandrere fra Afrika, Asia etc. i næringer med mye deltid.....	124
8.19.	Oppsummering.....	125

Inntekt og lønn

9. Norskfødte med innvandrerforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre... 127

9.1.	Store variasjoner etter opprinnelsesland	129
9.2.	Barn av innvandrere klarer seg økonomisk godt	129
9.3.	Norskfødte med foreldre fra India klarer seg best.....	130
9.4.	Innvandrere fra Litauen og Polen har mest inntekt fra arbeid	130
9.5.	Inntektssammensetningen endres med botid, men ikke for alle	132
9.6.	Overføringer er en viktig kilde for livsopphold for flyktninger.....	133
9.7.	Ulike typer overføringer til ulike innvandrergupper	134
9.8.	Introduksjonsstønad er viktig for nyankomne flyktninger	134
9.9.	Flertallet av innvandrere befinner seg i nedre del av inntektsfordelingen	136
9.10.	Mange innvandrere har lavinntekt	138
9.11.	Innvandrere har lavere lønn enn resten av befolkningen.....	141
9.12.	Hvilket yrke man har, påvirker lønna	142
9.13.	Lengre botid gir høyere lønn	143
9.14.	Oppsummering.....	144

Valg og politisk deltakelse

10. Lavere deltakelse blant innvandrerne 146

10.1.	Kun norske statsborgere har stemmerett ved stortingsvalgene	146
10.2.	Høyest valgdeltakelse i stortingsvalgene	147
10.3.	Betydelige forskjeller etter landbakgrunn.....	148
10.4.	Svak sammenheng mellom botid og valgdeltakelse	149
10.5.	Ingen klar kjønnsforskjell.....	150
10.6.	Sosial bakgrunn forklarer ikke hele forskjellen.....	150
10.7.	Lavere deltakelse også for dem som er i arbeid	151
10.8.	Norskfødte med innvandrerforeldre stemmer i mindre grad enn sine jevnaldrende	152
10.9.	Omtrent på samme nivå som foreldregenerasjonen	154
10.10.	Flertallet av innvandrere fra Afrika, Asia etc. stemmer Arbeiderpartiet	154
10.11.	Svak økning av representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyrene	155
10.12.	En av seks kommunestyrerepresentanter i Oslo har innvandrerbakgrunn.....	156
10.13.	Flest representanter for venstresidens partier	156
10.14.	Velgere med innvandrerbakgrunn er ivrige til å rette på listene	157
10.15.	Politisk deltakelse utenom valgene.....	157
10.16.	Oppsummering.....	158

Kriminalitet

11. Innvandrere mindre overrepresentert blant siktede enn før 161

11.1.	De fleste gjerningspersoner er uten innvandrerbakgrunn	161
11.2.	Befolkningssammensetningen er viktig	163
11.3.	Store forskjeller mellom ulike grupper	164
11.4.	Høyest andel siktede blant personer med fluktbakgrunn	167
11.5.	Overrepresentasjonen har gått ned siden århundreskiftet	168
11.6.	Kriminaliteten går ned med økt botid.....	169
11.7.	Betydning av sosioøkonomiske forskjeller	170
11.8.	Oppsummering.....	170

Levekår

12. Dårligere levekår, men likevel høy tillit og sterk tilhørighet..... 174

12.1.	En av fem synes det er vanskelig å få pengene til å strekke til.....	176
12.2.	Over halvparten av innvandrerne eier sin bolig	177
12.3.	Innvandrerne bor oftere trangt.....	177
12.4.	De fleste vurderer helsa si som god	179
12.5.	Mer utbredt med psykiske helseplager blant innvandrerne	180
12.6.	En mer belastende arbeidshverdag.....	180
12.7.	Innvandrere noe mer utsatt for lovbrudd.....	181
12.8.	Sosial kontakt – viktig på veien til å bli integrert	182
12.9.	Høy tillit til politisk system, rettsvesen og politiet	183
12.10.	Tilfreds med livet?	184
12.11.	En av tre oppgir å ha stor grad av tilhørighet til Norge.....	185
12.12.	Oppsummering.....	186

Figurregister 188

Tabellregister..... 190

Innvandrere i Norge

1. Befolkningsgruppe i stadig endring

De siste ti årene har antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge blitt tredoblet. Dette skyldes først og fremst arbeidsinnvandringen fra EUs nye medlemsland øst i Europa, og dernest de mange flyktningene som har funnet veien helt til Norge. Barn av tidligere innvandrere er blitt voksne, og vi kan følge deres vei inn i det norske samfunnet. Kunnskap om levekårene til innvandrerne og deres norskfødte barn er nødvendig for å vurdere resultater av integreringspolitikken, og for eventuelt å endre denne politikken.

Toril Sandnes

Statistikk og analyser om *innvandrere* og deres norskfødte barn er etterspurt og brukt av myndighetene, det brede publikum og media. Tallene gir innsikt på hvilke områder disse to gruppene gjør det bra, hvor de gjør det mindre bra, og generelt hvordan de har det. Statistikk og analyser om innvandrergrupper sammenliknet med hele befolkningen kan gi oss en pekepinn om innvandreres situasjon i det norske samfunnet, og hvorvidt den endrer seg over tid. Slike beskrivelser gir et bedre kunnskapsgrunnlag for dem som skal utforme politikk rettet mot denne befolkningsgruppa (Henriksen og Østby 2013).

«Innvandrere i Norge» gir i en samling artikler en overordnet beskrivelse av innvandrere og deres norskfødte barn i Norge, og er en videreføring av tilsvarende publikasjoner: (Henriksen, Østby og Ellingsen 2010), (Daugstad 2008 og 2006), (Tronstad 2004), (Lie 2002), (Bjertnæs 2000) og (Vassenden 1997).

1.1. Innvandringen til Norge fra 1970 og frem til i dag

For bedre å forstå hvordan innvandrere og deres norskfødte barn har det i dag er det viktig å vite hvem de er, og hvordan sammensetningen av gruppen har endret seg fra 1970 da «den nye» innvandringen til Norge startet opp for fullt, og frem til i dag. Innvandrerne i Norge stammer fra alle deler av verden, både fra våre naboland, og fra fjerntliggende land som det først kom flyktninger og arbeidsinnvandrere fra, og etter hvert familiemedlemmer til begge grupper.

Vi snakker gjerne om fire hovedfaser i innvandringen. Den første fasen startet under høykonjunkturen i økonomien på slutten av 1960-tallet. Det var behov for arbeidskraft innenfor servicenæringer og industri, og det kom noen arbeidsinnvandrere fra fjerne land til Norge. Flertallet var unge menn fra Pakistan og Tyrkia som kom for å jobbe. Oljeprissjokket i 1973 og økonomiske nedgangstider ble fulgt av en innvandringsstopp i 1975 (Egge-Hoveid og Sandnes 2015).

Den andre fasen av innvandringen kom på slutten av 1970-tallet og ble hovedsakelig preget av gjenforening mellom arbeidsinnvandrerne og deres familiemedlemmer, som var unntatt fra innvandringsstoppen.

Den tredje hovedfasen startet på midten av 1980-tallet med en klar økning i antall asylsøkere, særlig fra Iran, Chile, Vietnam og Sri Lanka og etter hvert fra det tidligere Jugoslavia. Innvandringen av familiemedlemmer til personer som allerede hadde flyttet til Norge, økte også.

Etter tusenårsskiftet har det vært to tydelige trender i det norske innvandringsmønsteret: innstramming av asylpolitikken og en liberalisert arbeidsinnvandring.

At Norge gjennom EØS-avtalen ble del av et felleseuropeisk arbeidsmarked der EU-borgere fritt kan reise til andre land og arbeide der, fikk særlig konsekvenser etter at EU ble utvidet østover i 2004. Den fjerde fasen domineres derfor av arbeidsinnvandring, men denne gangen fra land i EU, og da særlig fra Polen og Litauen (for mer om innvandringshistorien til Norge, se for eksempel NOU 2011:7, Østby 2016a og b).

1.2. På flukt til Europa

2015 ble et kriseår med 1 million flyktninger/asylsøkere på flukt til Europa. Over 31 000 fant den lange veien til Norge, flest fra Syria, Afghanistan og Irak. Ikke alle som søker asyl, får opphold i Norge (Gravdahl og Wilschow 2016). I løpet av 2016 ble det 11 100 flere bosatte innvandrere med bakgrunn fra Syria (SSB 2017a). Etter hvert som tiden går, kan man forvente familieinnvandring fra landene flyktningene kommer fra, da flyktningene gjerne blir i Norge og søker om å få familien sin hit senere (Dzamarija og Sandnes 2016).

Av de 789 000 ikke-nordiske statsborgere som innvandret til Norge i perioden 1990–2016, var 73 prosent fortsatt bosatt i Norge ved utgangen av 2016. Vi ser at utflyttingsmønsteret varierer sterkt med innvandringsgrunn. Det er blant personer som har kommet på grunn av flukt vi finner den høyeste andelen som fortsatt var bosatt i Norge ved utgangen av 2016, 86 prosent. Tilsvarende andel blant dem som kom på utdanningstillatelse i samme periode, var 38 prosent. Blant dem som har kommet til landet på grunn av arbeid eller familie, var andelen henholdsvis 70 og 79 prosent for samme periode (Dzamarija og Sandnes 2016 og SSB 2017b).

1.3. En heterogen gruppe

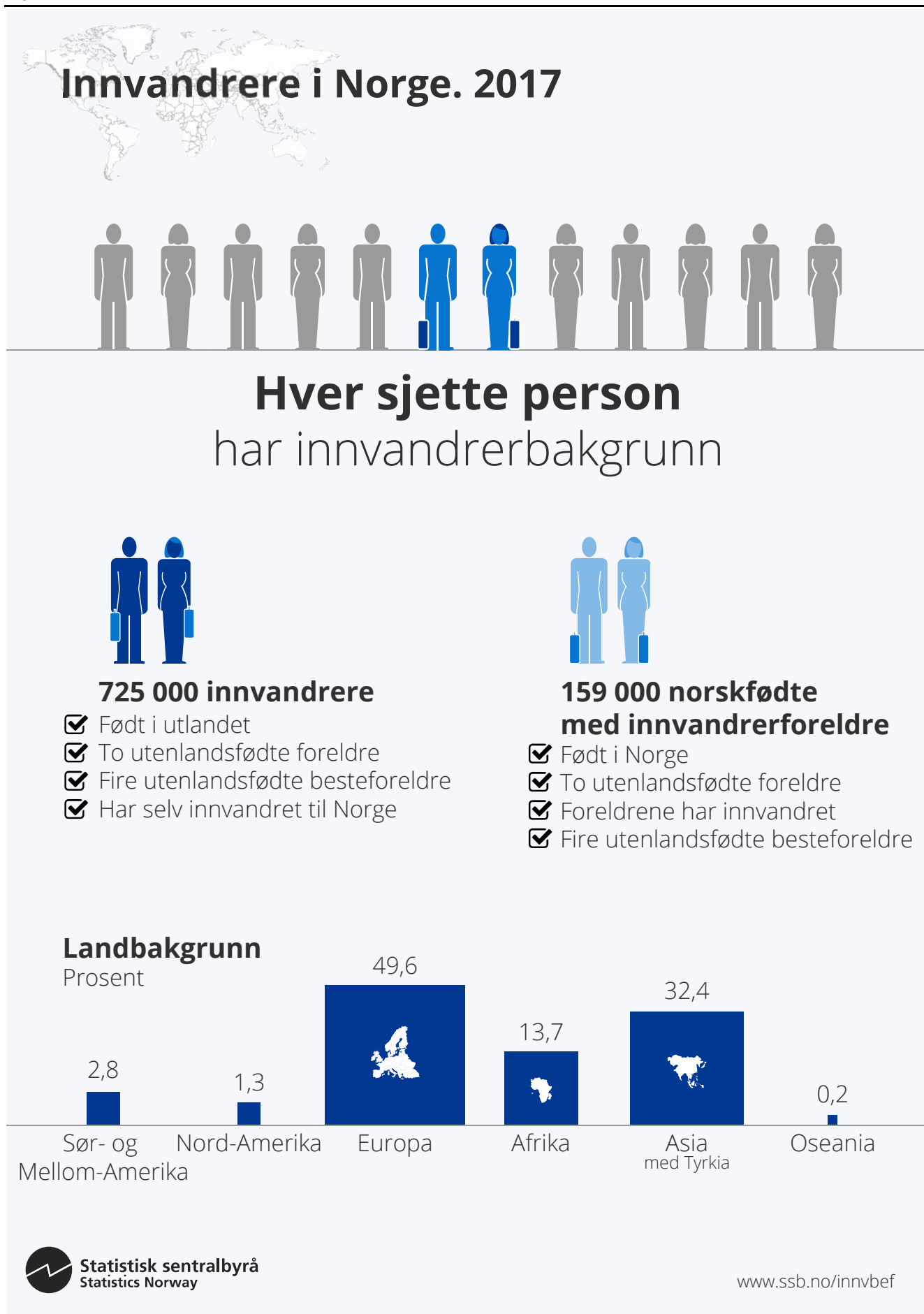
Når vi skriver om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, er det viktig å huske at det neppe er noen gruppe som er mer heterogen, eller sammensatt, enn denne gruppen. Ved inngangen til 2017 bodde det personer med bakgrunn fra hele 221 land og selvstyrte regioner i Norge. Levekår varierer generelt med alder, kjønn, utdanningsnivå og sosial bakgrunn. For innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er levekårene i tillegg påvirket av en rekke andre forhold. For innvandrerne har landet de har kommet fra, og hvorfor de har innvandret til Norge, betydning. Videre er det viktig hvor gamle de var da de innvandret, og hvor lenge de har bodd i Norge.

Innvandrere med lang botid har hatt helt andre muligheter til å fullføre en utdanning og/eller finne arbeid enn innvandrere med kortere botid. Og gjennomsnittene for landgruppene skjuler store forskjeller innad i gruppene, blant annet i økonomi, barnetall, og selvfølgelig i holdninger og verdier (Henriksen 2007).

1.4. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som to grupper

Vi ser på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre hver for seg så langt det lar seg gjøre. Innvandrere er, slik SSB definerer det, personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre. Norskfødte med innvandrerforeldre er født i Norge og har to foreldre som selv har innvandret. Som *innvandrere* regnes bare dem som selv har innvandret til Norge. Norskfødte barn med flyktningforeldre har ikke selv opplevd flukt, og barn av analfabeter har fått skolegang. Samtidig har de en kulturell kapital som er annerledes enn i den øvrige befolkningen, ved at de har foreldre som har innvandret.

Figur 1.1

1.5. Hvor mange innvandrere bor i Norge?

Ved inngangen til 2017 hadde Norge 725 000 bosatte innvandrere, som utgjør 13,8 prosent av hele befolkningen. I tillegg bodde det 159 000 norskfødte med innvandrerforeldre her, som er 3 prosent av befolkningen. Tilsvarende andel i 1997 var henholdsvis 4,5 og under 1 prosent.

Til sammen utgjorde innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ved inngangen til 2017 884 000 personer, eller 16,8 prosent av hele befolkningen (se figur 1.1).

I alt 33 prosent av norskfødte med innvandrerforeldre var ved inngangen til 2017 under fem år, og hele 87 prosent var yngre enn 25 år. Blant innvandrerne var 1 prosent under fem år, og 19 prosent under 25 år. I befolkningen i Norge sett under ett var 6 prosent under fem år og 31 prosent under 25 år. Det er et sentralt spørsmål hvorvidt norskfødte med innvandrerforeldre følger et mønster som likner innvandrere på ulike levekårsområder, eller om de i økende grad likner befolkningen for øvrig.

1.6. Integrering er et vanskelig begrep

Det har vært en uttalt målsetting at innvandrere som er kommet til Norge for å få bosette seg, må bli integrert så godt og så raskt som mulig (Meld. St. 30 (2015-2016), 2016). Integrering brukes ofte synonymt med inkludering (se Kaldheim-utvalget (NOU 2011/14). Når man følger med på denne utviklingen, er det en utfordring at verken politikerne, myndighetene eller det offentlige ordskiftet bruker en helhetlig og enhetlig definisjon av integrering. Begrepet integrering brukes mye også utenfor politikkens sfære, men det gis sjelden en klar definisjon. Det samme gjelder i statistikk og analyse (Østby 2017).

Statistisk sentralbyrå har ikke gitt noen allmenn definisjon, og det har heller ikke andre lands statistikkbyråer gjort. Det vanlige hos alle er å bruke ulike indikatorer på innvandrernes deltakelse i utdanning, arbeid, og så videre for å sammenlikne innvandrernes sosioøkonomiske forhold med befolkningen ellers.

Vi velger den samme tilnærmingen i «Innvandrere i Norge». Vi presenterer data som gir grunnlag for å sammenlikne innvandrerne og deres norskfødte barn med befolkningen ellers når det gjelder, utdanning, arbeid, økonomi, boligforhold, familie- og husholdningstilhørighet.

1.7. Hva vi finner i «Innvandrere i Norge»

«Innvandrere i Norge» er en samling artikler som skal ivareta behovet for et bredere perspektiv, og som trekker noen lange tidslinjer. Vi har lagt vekt på muligheten til å sammenlikne informasjon om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra år til år, for å vise endringer i antall og sammensetning. Så langt det er mulig, har vi forsøkt å ta med de ferskeste tallene under de ulike emnene. Hyppigheten og tidspunktet for datainnsamlingene varierer imidlertid.

Vi ønsker å kunne følge utviklingen på de ulike levekårsområdene over tid. Det er to demografiartikler i samlingen. Den ene beskriver innvandrere og deres norskfødte barn – gruppenes sammensetning med vekt på landbakgrunn, alder og kjønn, ekteskapsmønster og fruktbarhet. Den andre artikkelen ser på ulike grunner til innvandring.

Utdanning er et viktig mål på integrering. Gjennom deltakelse i utdannings-systemet skapes forutsetningene for arbeid og inntekt. Vi ser i utdanningsartikkelen på innvandreres og norskfødte med innvandrerforeldres vei gjennom utdannings-systemet – på språkstimulerende tiltak som gis i barnehagen, språkopplæring i

grunnskolen og innvandreres deltakelse og gjennomføring av videregående opplæring og høyere utdanning.

Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger er det største integreringspolitiske tiltaket i Norge noensinne. Flyktninger som har fått oppholdstillatelse, skal skoles slik at de kan delta i det norske arbeidsmarkedet. I artikkelen ser vi nærmere på hvem som deltar i ordningen, kostnadene ved ordningen, og hvordan det går med deltakerne i utdanning og arbeid ett til fem år etter deltakelse.

Arbeidsmarkedet er, sammen med utdanningssystemet, trolig den viktigste arenaen for innvandreres integrasjon. Artikkelen om arbeid beskriver forskjeller i sysselsettingsnivået blant menn og kvinner med innvandrerbakgrunn etter landbakgrunn og botid. Vi ser nærmere på hvem som jobber heltid og deltid, hvilke yrker og næringer de jobber i, og hvem som står utenfor arbeidsmarkedet.

Innvandrere har generelt lavere inntekter enn befolkningen ellers. Det er imidlertid store forskjeller blant innvandrere, og inntektsnivået varierer med innvandringsgrunn, landbakgrunn og botid. Artikkelen om inntekt og lønn omtaler årsaker til hvorfor noen innvandrergrupper har lavt inntekts- og lønnsnivå.

Med lave inntekter blir innvandreres materielle levestandard i gjennomsnitt lavere enn for landets øvrige befolkning. Innvandrernes husholdningssammensetning etter type og størrelse, og innvandreres boforhold, er tema for to av artiklene. Her ser vi på hvorvidt de eier eller leier egen bolig, hva slags bolig som er vanligst å bo i, og størrelsen på boligen.

Valgdeltakelse er et viktig bidrag til integrering av innvandrere i de politiske prosessene og institusjonene i vårt demokrati, og er i seg selv en indikator på integrering. Politisk deltakelse kan dreie seg om alt fra å delta i valg eller være med i ulike demonstrasjoner til å melde seg inn i politiske organisasjoner eller andre interesseorganisasjoner. I artikkelen om valg ser vi på disse og andre former for politisk deltakelse.

Artikkelen om kriminalitet gir en oversikt over tilgjengelig kunnskap om kriminalitet blant innvandrere i Norge. Vi ser på registrerte gjerningspersoner, og interesserer oss for forskjeller mellom innvandrere, norskfødte barn av innvandrere og befolkningen for øvrig, men også for variasjoner etter opprinnelsesland og grunnlaget for opphold.

For de fleste temaene vi belyser i artiklene kan vi hente tall gjennom administrative registre. Er du ansatt, står du i Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret. Har du tatt utdanning, står du i registeret over befolkningens høyeste utdanning, og så videre. Vi kan følge registre fra år til år, og se utviklingen over tid. Men ikke all kunnskap kan hentes ut fra registre. Vi har for eksempel ingen registre over personers subjektive livskvalitet, diskriminering eller egenopplevd helse. Dette må befolkningen spørres om gjennom egne undersøkelser. Vi har til slutt med en artikkel som oppsummerer noen funn fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (Vrålstad og Wiggen 2017).

Litteraturliste

- Bjertnæs M. K. (Red.). (2000). Innvandring og innvandrere 2000 (Statistiske analyser 33). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2000>
- Daugstad, G. (Red.). (2006). Innvandring og innvandrere 2006 (Statistiske analyser 83). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2006>
- Daugstad, G. (Red.). (2008). Innvandring og innvandrere 2008 (Statistiske analyser 103). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2008>
- Dzamarija, M. T., & Sandnes, T. (2016). Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015 (Rapporter 2016/39). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015>
- Egge-Hoveid, K., & Sandnes, T. (2015). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse (Rapporter 2015/26). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre-i-et-kjonns-og-likestillingsperspektiv>
- Gravdahl, B., & Wilschow, R. (2016). UDI og utlendingsforvaltningen (tabell 6.) Samfunnsspeilet (4). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/udi-og-utlendingsforvaltningen>
- Henriksen, K. (2007). Fakta om 18 innvandrergrupper i Norge (Rapporter 2007/29). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fakta-om-18-innvandrergrupper-i-norge>
- Henriksen, K., Østby, L., & Ellingsen, D. (Red.). (2010). Innvandring og innvandrere 2010 (Statistiske analyser 119). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2010>
- Lie, B. (Red.). (2002). Innvandring og innvandrere 2002 (Statistiske analyser 50). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2002>
- Meld. St. 30 (2015-2016). (2016). Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20152016/id2499847/>
- NOU 2011:7. (2011). Velferd og migrasjon - Den norske modellens framtid. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-07/id642496/>
- NOU 2011:14. (2011). Bedre integrering — Mål, strategier, tiltak. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-14/id647388/>
- Statistisk sentralbyrå. (2017a, 02.03). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2017: Flest nye bosatte fra Syria. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar>
- Statistisk sentralbyrå. (2017b, 19.06). Innvandrere etter innvandringsgrunn. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvgrunn/aar>
- Tronstad, K. R. (Red.). (2004). Innvandring og innvandrere 2004 (Statistiske analyser 66). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2004>

- Vassenden, K. (1997). Innvandrere i Norge: Hvem er de, hva gjør de, og hvordan lever de? (Statistiske analyser 20). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-i-norge>
- Vrålstad, S., & Wiggen, K. S. (Red.). (2017). Levekår blant innvandrere i Norge 2016 (Rapporter 2017/13). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016>
- Østby, L., & Henriksen, K. (2013). Innvandrere – hva vi nå vet og ikke vet. Samfunnsspeilet (5). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-hva-vi-naa-vet-og-ikke-vet>
- Østby, L. (2016a). Innvandrernes levekår. Bedre integrert enn mor og far. Samfunnsspeilet (1). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/bedre-integrert-enn-mor-og-far>
- Østby, L. (2016b). Innvandrernes demografi. Stadig mest innvandring fra Polen. Samfunnsspeilet (1). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/stadig-mest-innvandring-fra-polen>
- Østby, L. (2017). Hvorfor ny levekårsundersøkelse blant innvandrere. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (Red.), Levekår blant innvandrere i Norge 2016 (s. 11-22) (Rapporter 2017/13). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016>

Demografi

2. Innvandrere og deres norskfødte barn – gruppenes sammensetning

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre utgjør en stadig større andel av befolkningen i Norge. Det viktigste som har skjedd de siste årene, er den sterke økningen og den påfølgende nedgangen i årlig antall innvandrere etter EØS-utvidelsen og den store flyktningstrømmen til Europa høsten 2015 som brakte mange asylsøkere fra Syria til Norge. Norskfødte barn av innvandrere er også blitt flere. I Norge har nå en av seks personer innvandrerbakgrunn. Innvandrerkvinner stod for mer enn en fjerdedel av fødslene i 2016. Samtidig er fruktbarheten blant de fleste grupper av innvandrerkvinner i Norge på vei ned.

Minja Tea Dzamarija

Vi skal her se nærmere på demografiske forhold for grupper av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, og fokusere på gruppenes størrelse, landbakgrunn, kjønn, alder, botid, statsborgerskap og bosettingsmønster. Norge er et lite land i global målestokk, men vi har en av de raskest voksende befolkningene i Europa. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre utgjør en stadig større andel av befolkningen.

2.1. Hvem er innvandrere i statistikken, og hvor mange er de?

Innvandrere er i Statistisk sentralbyrås standard definert som personer født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. *Innvandrere* er en beskrivende betegnelse, ikke normativ. Den er også entydig. Det er snakk om personer som faktisk har «vandret inn» til Norge, og som ikke har foreldre eller besteforeldre som er født her i landet. Verken mer eller mindre. Det er viktig å understreke at betegnelsen beskriver en statistisk kategori som ikke er reservert for personer med bestemt oppholdsgrunnlag eller bakgrunn. Den omfatter alle innvandrere, så vel arbeidskraft fra Sverige som flyktninger fra Somalia (Dzamarija, 2008).

Tidligere fantes det ikke andre måter å telle innvandrere på enn å telle utenlandsfødte og utenlandske statsborgere. Denne tilnærmingen var utilfredsstillende av flere grunner; statsborgerskap kan endres uten at det betyr noe for innvandringsspørsmålet. På samme måte kan en være født i utlandet av for eksempel norskfødte foreldre. Statistisk sentralbyrå (SSB) utarbeidet derfor i 1994 en egen definisjon av innvandrere og laget en standard for innvandrergruppering basert på eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. En slik gruppering kan stå fast over tid slik at egenskaper ved gruppen sett under ett ikke blir påvirket av skifte i formaliteter.

Ved inngangen til 2017 utgjorde innvandrerne 725 000 personer i Norge, slik SSB definerer denne gruppen (se tabell 2.1). Det er 13,8 prosent av folkemengden. Innvandrere i Norge er en svært sammensatt gruppe som har bakgrunn fra 221 land og selvstyrte områder.

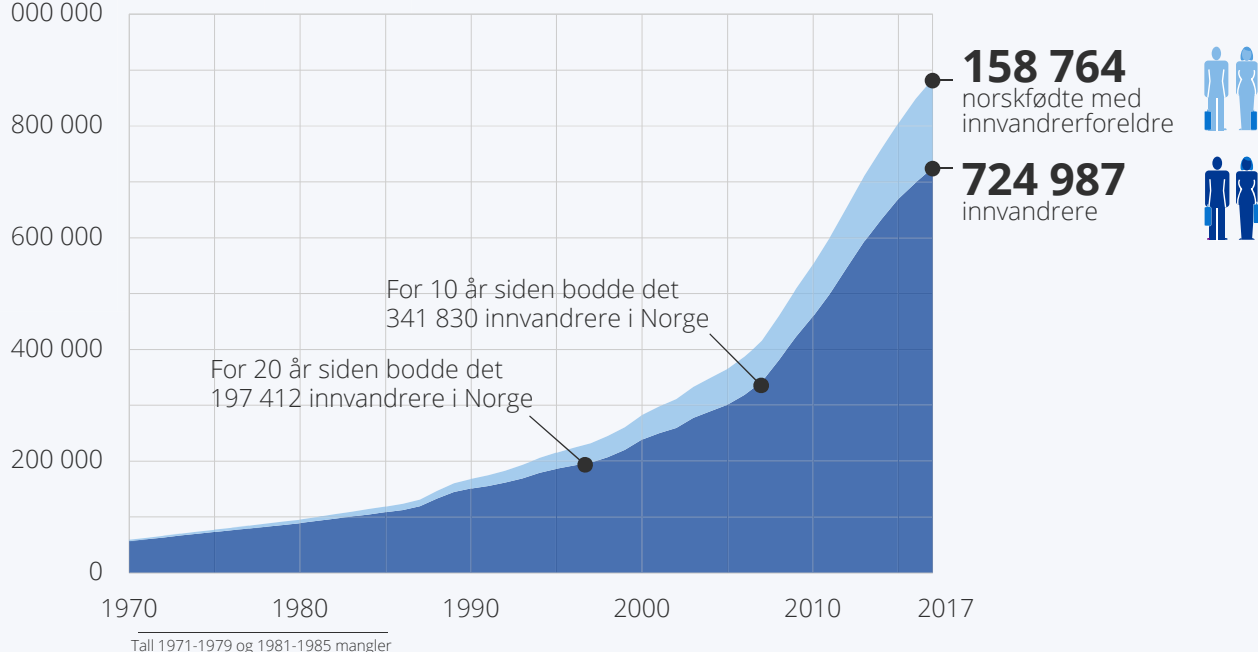
Andelen innvandrere i Norge har endret seg betydelig siden 1970-tallet. For 47 år siden var under 1,5 prosent av Norges befolkning innvandrere, mot dagens 13,8 prosent. Figur 2.1 illustrerer godt den kraftige økningen i absolutte tall, fra 57 000 i 1970, til dagens 725 000 innvandrere.

Figur 2.1

Hvor mye har innvandrерandelen i Norge økt siden 1970?

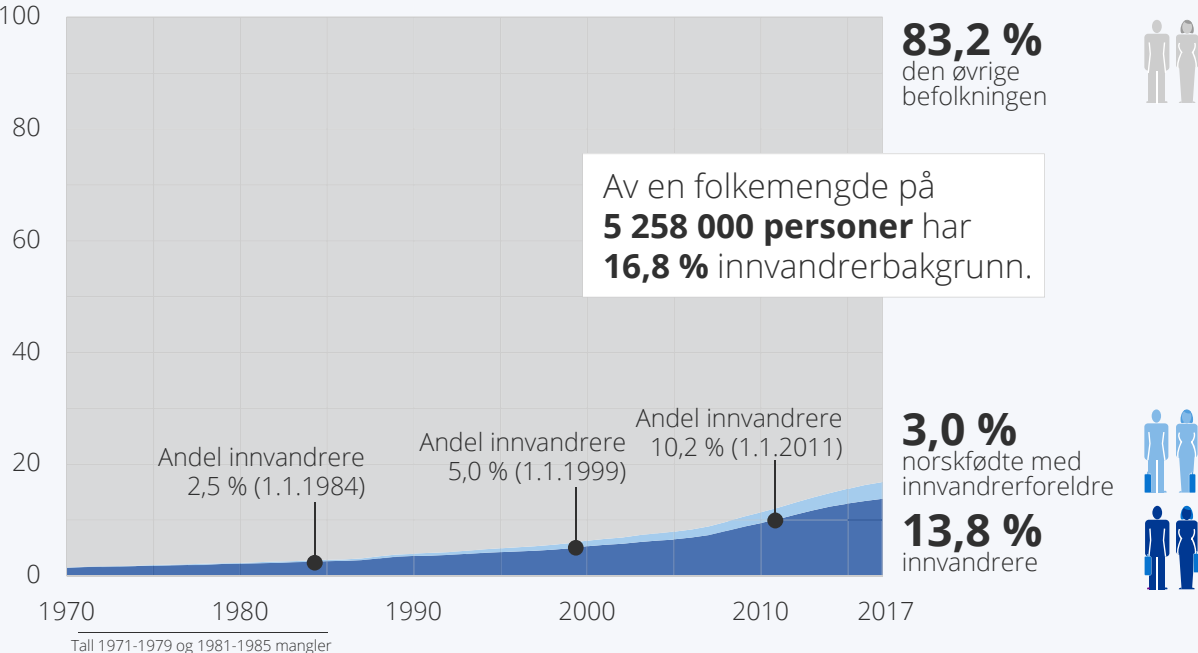
Personer
1 000 000

Antall innvandrere, 1970-2017

Prosent
100

Andel innvandrere, 1970-2017

2.2. Hvor kommer de fra?

Det er ikke bare antallet innvandrere som har endret seg betydelig, men også sammensetningen i gruppen. I 1970 hadde hele 71 prosent av innvandrerne bakgrunn fra Vest-Europa, og kun 9 prosent var fra Øst-Europa. Mer enn halvparten av vesteuropeerne var våre nordiske naboer. Siden 1954 har vi hatt et felles nordisk arbeidsmarked, og siden 1994 har hele Norden vært en del av det åpne europeiske arbeidsmarkedet innenfor EU/EØS-området (Pettersen og Østby, 2013). Det betyr at innvandrere fra de nordiske landene i over 60 år fritt har kunnet bo og arbeide i et annet nordisk land. De første til å supplere de vesteuropeiske innvandrerne (inklusive våre nordiske naboer) var de som var født i Nord-Amerika (men som nok kunne ha norske aner), med 13 prosent. Kun 5 prosent hadde bakgrunn fra Afrika og Asia, stort sett arbeidsinnvandrere fra blant annet Marokko, Kina, India, Pakistan og Tyrkia.

Den betydelige endringen i sammensetningen av innvandrergruppen skyldes EØS-utvidelsen i 2004. Vesteuropeerne inklusive Norden utgjorde per 1. januar 2017 om lag 20 prosent av alle innvandrerne i Norge, mens østeuropeerne utgjorde 33 prosent.

Andelen med bakgrunn fra Nord-Amerika har krympet til under 1,5 prosent. I den samme perioden har gruppen fra Asia vokst betraktelig, både i absolutte tall og som andel av alle innvandrere. I 1970 talte innvandrere fra Asia 1 700 personer, og tilsvarte 3 prosent av alle innvandrerne. Ved inngangen til 2017 har denne gruppen økt til 214 000 personer, og utgjorde 30 prosent av innvandrerne. Arbeidsinnvandringen fra Asia og Afrika stoppet da oljekrisen i 1973 førte til restriksjoner i innvandringen fra disse verdensdelene. Deretter fulgte en lang periode med familieinnvandring til de første arbeidsinnvandrerne, eller ny innvandring på grunn av flukt fra krig eller forfølgelse, fra blant annet Vietnam, Iran, Irak, Somalia, Afghanistan, Eritrea og Syria. Fra Asia kommer også mange innvandrere gjennom familieetablering med personer uten innvandrerbakgrunn, som Filippinene og Thailand.

Andelen med afrikansk bakgrunn har i løpet av disse 47 årene økt fra 2 til 12 prosent av alle innvandrerne (se tabell 2.1).

Tabell 2.1 Innvandrere, etter landbakgrunn. 1970 og 2017. Absolutte tall

	1. november 1970	1. januar 2017
Folkemengde i alt	3 866 468	5 258 317
Innvandrere i alt	57 041	724 987
Landbakgrunn		
Norden unntatt Norge	25 609	70 925
Vest-Europa unntatt Norden	14 619	72 941
EU-land i Øst-Europa	2 853	184 942
Øst-Europa unntatt EU-land	2 484	57 740
Afrika	1 179	90 502
Asia med Tyrkia	1 729	213 989
Nord-Amerika	7 651	10 301
Sør- og Mellom-Amerika	571	21 537
Oseania	345	2 111

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

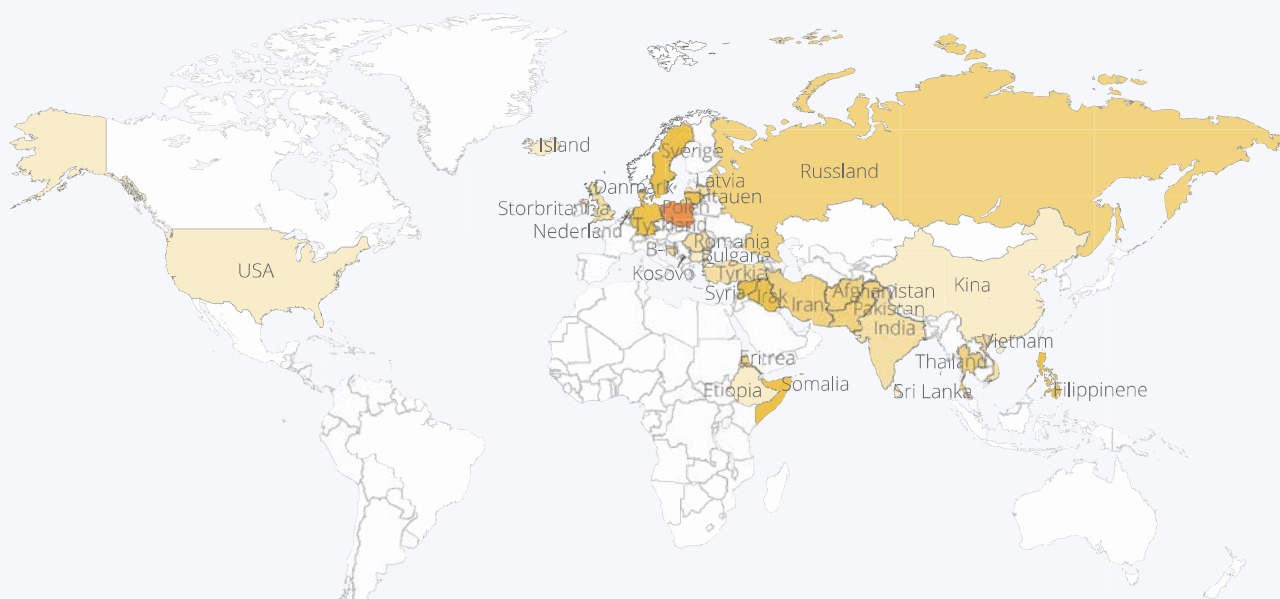
Polakkene utgjør den desidert største gruppen innvandrere i Norge med 97 200 personer per 1. januar 2017. Dette tilsvarer folketallet i landets sjette største kommune. Den nest største gruppen innvandrere er litauere, med 37 600 bosatte, etterfulgt av våre svenske naboer som ved inngangen til 2017 talte 36 300 personer bosatt i Norge. Den fjerde største gruppen består av somaliere, og teller 28 700 personer. Innvandrere fra Tyskland er den femte største gruppen med 24 600 personer (se tabell 2.2).

Figur 2.2

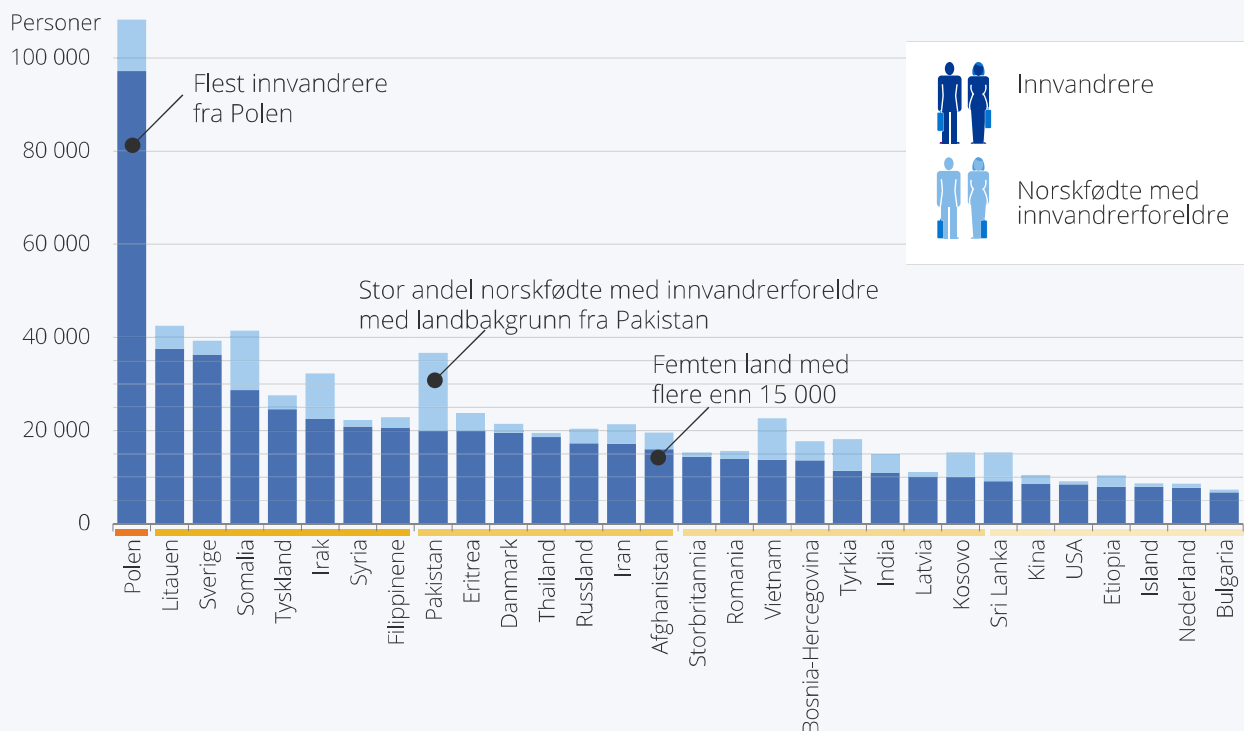
Hvor kommer innvandrerne fra?

I Norge bor det 725 000 innvandrere med bakgrunn fra **221 land og selvstyrte regioner**.

8 av 10 av disse har bakgrunn fra følgende 30 land:

Antall innvandrere, 30 største land. 2017

Innvandrere fra Irak er den største innvandrerggruppen med bakgrunn fra Asia, og den sjette største innvandrerggruppen i Norge, med 22 500 personer. Den store flyktningstrømmen til Europa høsten 2015 har gjort innvandrere fra Syria til den nest største asiatiske innvandrerggruppen. Den har hatt den sterkeste tilveksten i løpet av 2016. Per 1. januar 2017 var det registrert 20 800 innvandrere fra Syria mot 9 700 året før. Syrerne er nå den syvende største innvandrerggruppen i Norge, og fortsatt er det en del asylsøkere som venter på bosetting.

Blant afrikanerne er det som tidligere nevnt innvandrere fra Somalia som dominerer, etterfulgt av Norges tiende største innvandrerggruppe, eritreerne (20 000).

2.3. Kun 8 prosent tidliginnvandrede

Tidliginnvandrede brukes i denne artikkelen om personer som har innvandret før fylte seks år.

Det kan være nyttig å skille innvandrere som kom til Norge i førskolealder, fra dem som var noe eldre da de kom. Vi kan tenke oss at en innvandrersom kom til Norge før fylte seks år, har mer til felles med en som er født i Norge enn med en som kom hit som for eksempel tenåring eller voksen. I likhet med norskfødte vil tidliginnvandrede kunne gjennomføre hele grunnskoleutdanningen i Norge, og vi antar at de derfor på sentrale integrerings- og levekårsområder vil skille seg ut fra innvandrere som har innvandret i høyere alder.

Kun 8 prosent av dagens innvandrere kom til Norge før fylte seks år. Andelen tidliginnvandrede er høyest blant pakistanere hvor 14 prosent var i førskolealder da de innvandret til Norge. Blant irakere og syrerne er andelen tidliginnvandrede 12 prosent. I de to største innvandrerggruppene, Polen og Litauen, er andelen tidliginnvandrede 6 prosent (se tabell 2.2).

Tabell 2.2 Innvandrere, etter landbakgrunn og alder. 30 største grupper. 1. januar 2017

	I alt	Alder					Tidliginnvandrede (kommet til Norge før fylte 6 år)	
		0-5 år	6-15 år	16-19 år	20-66 år	67 år og eldre	Absolutte tall	Prosent
Innvandrere i alt	724 987	11 259	51 038	27 126	599 480	36 084	59 206	8,2
Polen	97 196	1 384	7 046	2 610	85 224	932	6 189	6,4
Litauen	37 638	533	3 229	1 128	32 683	65	2 410	6,4
Sverige	36 315	320	939	323	31 131	3 602	1 860	5,1
Somalia	28 696	256	3 822	2 523	21 608	487	3 063	10,7
Tyskland	24 601	273	1 497	1 014	19 256	2 561	1 958	8,0
Irak	22 493	132	1 240	1 246	19 375	500	2 671	11,9
Syria	20 823	1 625	4 296	1 543	13 239	120	2 403	11,5
Filippinene	20 537	114	1 243	643	18 030	507	918	4,5
Pakistan	19 973	178	626	377	17 096	1 696	2 755	13,8
Eritrea	19 957	224	2 380	1 822	15 350	181	1 310	6,6
Danmark	19 494	199	635	246	13 443	4 971	1 347	6,9
Thailand	18 634	81	1 550	1 291	15 566	146	961	5,2
Russland	17 225	109	1 327	830	14 307	652	1 577	9,2
Iran	17 169	79	921	609	14 851	709	1 386	8,1
Afghanistan	15 986	156	1 770	2 464	11 321	275	1 244	7,8
Storbritannia	14 330	269	625	141	10 521	2 774	1 016	7,1
Romania	13 889	192	974	289	12 304	130	749	5,4
Vietnam	13 750	71	186	131	12 276	1 086	1 236	9,0
Bosnia-Hercegovina	13 591	58	171	135	11 776	1 451	1 349	9,9
Tyrkia	11 330	164	231	162	10 275	498	1 087	9,6
India	11 022	411	579	111	9 270	651	1 060	9,6
Latvia	10 052	161	973	268	8 602	48	715	7,1
Kosovo	10 034	32	192	364	9 207	239	1 528	15,2
Sri Lanka	9 109	21	148	95	8 379	466	516	5,7
Kina	8 475	84	298	186	7 429	478	415	4,9
USA	8 446	168	427	197	6 173	1 481	634	7,5
Etiopia	7 888	173	781	434	6 446	54	827	10,5
Island	7 883	234	1 050	361	5 878	360	1 224	15,5
Nederland	7 713	105	679	341	5 772	816	772	10,0
Bulgaria	6 726	128	559	207	5 714	118	397	5,9

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.4. Innvandrernes barn, hvor mange er de?

Norskfødte med innvandrereforeldre er personer som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrereforeldre talte 159 000 personer ved inngangen til 2017. I denne gruppen er det flest som har foreldre fra Pakistan – i alt 16 700, 11 prosent av alle norskfødte med innvandrereforeldre (se tabell 2.3). Det er ikke overraskende siden deres foreldre er blant de gruppene som har lengst botid i Norge. De første innvandrerne fra Pakistan kom på slutten av 1960-tallet. Pakistanske innvandrere er også de mest såkalte endogame i Norge (Henriksen, 2010). De gifter seg i høy grad med personer som har samme landbakgrunn som seg selv.

Deres barn har blitt voksne. I 2017 var over 54 prosent av norskfødte som hadde pakistanske foreldre, 18 år eller eldre. Kun 13 prosent var i førskolealder.

Den nest største gruppen norskfødte barn av innvandrere har foreldre fra Somalia, det gjelder 12 800 personer. Det er fortsatt få av dem som har blitt voksne. Kun 9 prosent er 18 år eller eldre. I denne gruppen er nesten halvparten under seks år gamle.

Barn av innvandrere fra Polen er den tredje største gruppen norskfødte med innvandrereforeldre i Norge, og er nå den gruppen som vokser raskest. Stadig flere barn med polsk bakgrunn fødes i Norge. Denne gruppen har vokst kraftig siden EØS-utvidelsen i 2004, fra i underkant av 800 personer til 11 100 ved inngangen til 2017. Hele 70 prosent av disse barna er under seks år gamle.

Barn av innvandrere fra Irak er fjerde største gruppe norskfødte med innvandrereforeldre, og teller 9 800 personer. Hele 95 prosent var under 18 år gamle per 1. januar 2017.

Tabell 2.3 Norskfødte med innvandrereforeldre, etter landbakgrunn og alder. 30 største grupper. 1. januar 2017

Landbakgrunn	I alt	0-5 år	6-15 år	16-19 år	20-66 år	67 år og eldre
Norskfødte med innvandrereforeldre i alt	158 764	60 568	51 861	12 870	32 306	1 159
Pakistan	16 727	2 246	4 420	1 951	8 110	-
Somalia	12 767	6 003	5 175	816	773	-
Polen	11 059	7 700	2 628	122	597	12
Irak	9 811	3 710	5 059	719	323	-
Vietnam	8 908	1 326	2 992	1 254	3 336	-
Tyrkia	6 842	1 186	2 287	945	2 424	-
Sri Lanka	6 199	932	2 487	1 276	1 504	-
Kosovo	5 294	1 502	2 470	643	679	-
Litauen	4 853	4 133	713	4	3	-
Iran	4 195	1 283	1 603	536	773	-
Marokko	4 159	847	1 432	511	1 369	-
Bosnia-Hercegovina	4 093	1 112	1 738	541	702	-
India	3 911	1 011	937	431	1 532	-
Eritrea	3 661	2 434	749	166	312	-
Afghanistan	3 574	1 964	1 457	68	85	-
Russland	3 219	1 636	1 480	48	44	11
Tyskland	2 992	1 279	1 151	97	360	105
Sverige	2 951	1 245	692	139	508	367
Etiopia	2 499	1 422	836	99	142	-
Filippinene	2 355	913	664	183	595	-
Kina	1 991	802	602	172	410	5
Danmark	1 953	343	297	104	1 084	125
Chile	1 789	191	424	208	966	-
Romania	1 775	1 364	337	18	51	5
Syria	1 462	776	432	106	148	-
Makedonia	1 345	326	425	147	447	-
Serbia	1 035	478	272	46	239	-
Latvia	1 020	839	161	7	13	-
Storbritannia	991	225	188	72	417	89
Libanon	973	196	384	143	250	-

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Den femte største gruppen norskfødte med innvandrereforeldre er barn av innvandrere fra Vietnam, 8 900 personer. Deres foreldre har lang botid i Norge. De

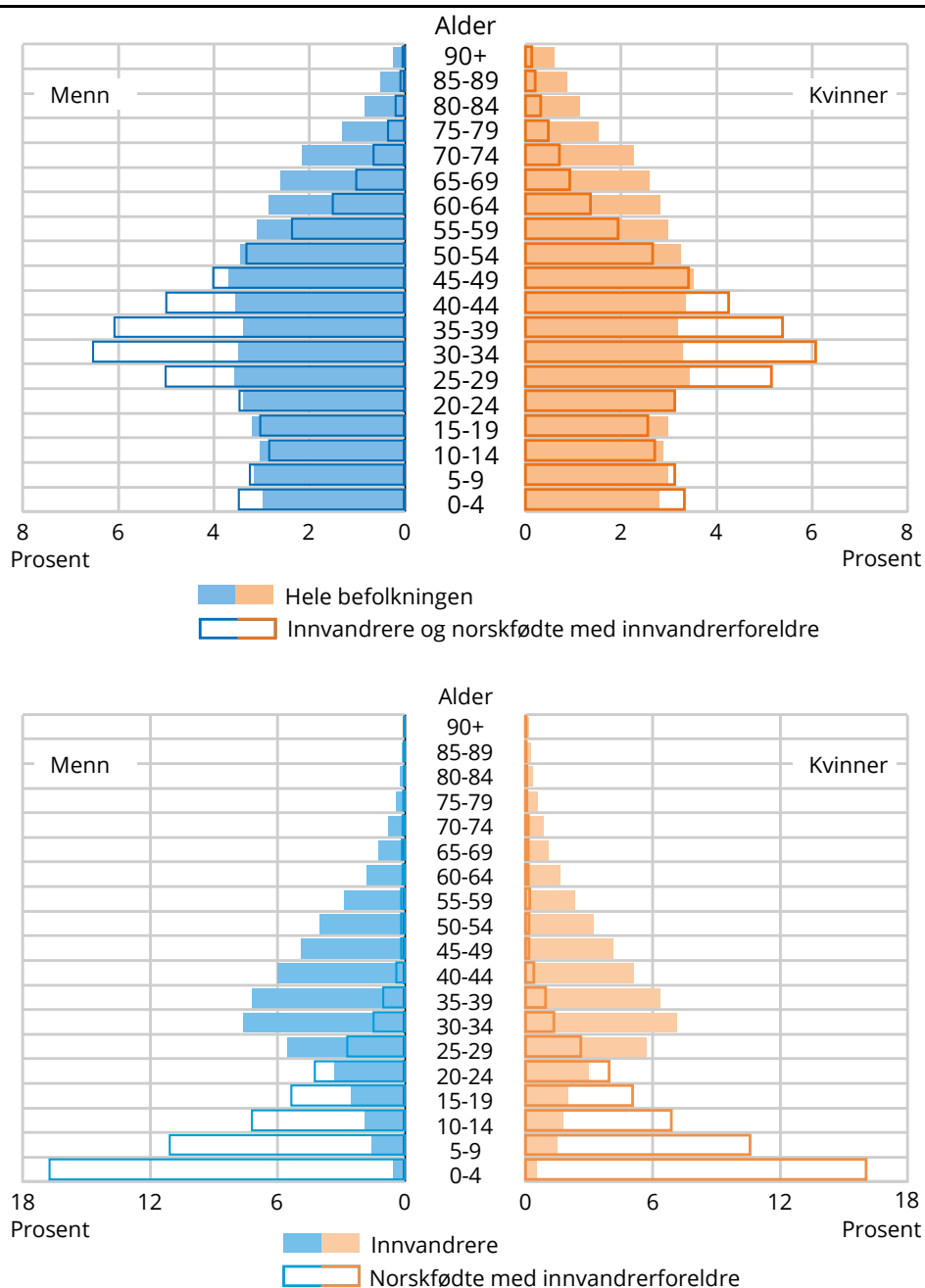
første vietnamesiske innvandrere kom som flyktninger i 1975, etter Vietnam-krigen. Norskfødte med innvandrerforeldre fra Vietnam er derfor yngre enn norskfødte med pakistanske foreldre, men de er eldre enn alle andre grupper.

Norskfødte med innvandrerforeldre i alt utgjorde 3 prosent av befolkningen per 1. januar 2017. Tilsvarende andel i 1997 var under 1 prosent. Bare i løpet av de siste ti årene ble antallet som tilhører denne gruppen, mer enn fordoblet, fra 73 500 i 2007 til dagens 159 000 personer.

2.5. Høy andel små barn blant norskfødte med innvandrerforeldre

Det er omtrent lik andel barn og unge voksne (0–24 år) for hele befolkningen og for personer med innvandrerbakgrunn (31 prosent), men blant personer med innvandrerbakgrunn er det flere i aldersgruppene 25–44 år og færre eldre.

Figur 2.3 Befolkningspyramider. Hele befolkningen og personer med innvandrerbakgrunn samt innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2017

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Den øvrige befolkningen omfatter alle andre personer som ikke tilhører gruppen innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Vi ser at det er norskfødte med innvandrerforeldre som bidrar mest til at andelen barn og unge voksne blant personer med innvandrerbakgrunn er like høy som i den øvrige befolkningen (se figur 2.3). Det er flest norskfødte med innvandrerforeldre i de yngste aldersgruppene, nesten ingen er over 40 år. Det er forholdsvis få barn som innvandrer, mens mange innvandrere får barn etter at de kommer til landet. Vi finner flest innvandrere i aldersgruppene 25–39 år. Den sterke økningen i innvandring de siste årene, og det at mange av disse innvandrerne har fått barn i Norge, forklarer formen på de to pyramidene.

Norskfødte med innvandrerforeldre er altså en gruppe som består av svært mange unge. Ved inngangen til 2017 var 33 prosent av norskfødte som hadde innvandrerforeldre, under fem år, og hele 87 prosent var yngre enn 25 år. Blant innvandrerne var 1 prosent under fem år, og 19 prosent under 25 år. I befolkningen i Norge var 6 prosent under fem år og 31 prosent under 25 år. Kjønnfordelingen blant innvandrere er ganske jevn, med en liten overvekt av menn (52 prosent). Ser man på enkeltland, er det store forskjeller. Menn er i flertall blant innvandrere fra Polen, Storbritannia, Afghanistan og Syria, med over 62 prosent. Kvinner dominerer fra land som Thailand, Filippinene, Brasil, Ukraina og Russland.

2.6. Stor variasjon i botid mellom landgrupper

Mens en tredel av alle innvandrere hadde bodd i Norge i mindre enn fem år ved inngangen til 2017, hadde en femdel en botid på 20 år eller mer. Det er store forskjeller i botid mellom innvandrergruppene etter opprinnelsesland. Dette følger igjen av tidsutviklingen for de ulike innvandringsgruppene.

Kortest botid i de største gruppene finner vi blant innvandrere fra Syria, hvor om lag ni av ti har bodd i Norge mindre enn fem år. Eritreere er også en nyankommen gruppe, seks av ti har bodd i landet kortere enn fem år, og hele ni av ti kortere enn ti år. Innvandrere fra Litauen og Polen har også kort botid, omlag halvparten har bodd i Norge i mindre enn fem år.

Blant innvandrere fra Vietnam og Bosnia er det mange med lang botid i Norge. Hele sju av ti har bodd i landet 20 år eller mer. Også fra Pakistan og Danmark har mer enn halvparten kommet for mer enn 20 år siden.

2.7. En tredel av innvandrerne har norsk statsborgerskap

Ved inngangen til 2017 hadde 31 prosent av innvandrerne norsk statsborgerskap. Særlig blant innvandrere fra land i EØS er det lave andeler, kun 8 prosent per 1. januar 2017. Blant innvandrere fra europeiske land utenfor EU hadde over halvparten norsk statsborgerskap. Dette gjaldt også for innvandrere fra Asia hvor andelen var 54 prosent. For Afrika var tilsvarende andel 46 prosent.

Ser vi på enkeltland, er det blant litauerne og polakkene vi finner lavest andel norske statsborgere, under 6 prosent, mens blant innvandrere fra Vietnam, Sri Lanka og Kosovo ligger andelen norske statsborgere på rundt 80 prosent. Ulik botid og ulike behov for å skaffe norsk statsborgerskap for flyktninger og arbeidsinnvandrere forklarer mye av forskjellene mellom gruppene. Innvandrere fra Baltikum og Polen har stort sett innvandret i 2006 eller senere, mens gruppene med høyest andel norske statsborgere er grupper fra land utenfor EØS som har lang botid i Norge.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre hadde om lag 71 prosent norsk statsborgerskap. I noen grupper var så godt som alle norske statsborgere, slik som blant norskfødte barn av innvandrere fra Vietnam, Pakistan, Sri Lanka, Marokko og Tyrkia, mens blant norskfødte med innvandrerforeldre fra Litauen og Polen var andelen med norsk statsborgerskap henholdsvis 4 og 11 prosent.

Det synes opplagt at den tryggheten norsk statsborgerskap gir gjennom varig beskyttelse og garantien mot utvisning til andre land, er av stor betydning for innvandrere som er kommet til Norge på grunn av flukt og vanskelige kår i opprinnelseslandet. Videre er det naturlig at innvandrere som har bodd i Norge en stund og eventuelt har opparbeidet en samfunnsmessig og kulturell tilknytning til landet, ønsker å delta i det norske samfunnet på lik linje med norske statsborgere (Pettersen, 2013). Tallene viser også at innvandrere fra EØS-området i liten grad velger å bytte til norsk statsborgerskap. I denne gruppen er det også mange nyankomne som ikke har rukket å opparbeide nødvendig botid i Norge for å kvalifisere til norsk statsborgerskap.

2.8. Flere grupper med innslag av utenlandsk bakgrunn

Etter hvert som tiden går, er det stadig flere innvandrere som har bodd lenge i landet, og dette har bidratt til et økende innslag av personer med utenlandsk bakgrunn i de tre generasjonene som SSB følger når vi grupperer befolkningen etter informasjon om eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Det har i media vært en viss oppmerksomhet knyttet til to grupper med annen innvandringsbakgrunn, og som ikke er en del av vår offisielle statistikk over innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Vi omtaler dem kort i denne analysen.

De to gruppene er:

- norskfødte med to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre
- norskfødte med én utenlandsfødt forelder og fire utenlandsfødte besteforeldre

Grunnen til at disse to gruppene blir tatt med i denne beskrivelsen, selv om de teller ganske få personer, er at statistikk om dem ofte etterlyses i samfunnsdebatter.

2.9. Hvor stor er den såkalte tredjegenasjonen?

Personer født i Norge av to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre defineres ikke som personer med innvandrerbakgrunn av SSB. Denne gruppen utgjorde per 1. januar 2017 nøyaktig 1 013 personer. Gruppen er så ung at kun 13 personer er 18 år eller eldre, og hele 70 prosent er yngre enn seks år. De som tilhører denne gruppen, har i hovedsak besteforeldre som innvandret til Norge på 1970-tallet og foreldre som er født på 1970-tallet eller senere. Over halvparten har besteforeldre fra Pakistan. Av andre grupper kan vi nevne Tyrkia og Marokko med henholdsvis 13 og 9 prosent.

Det er altfor tidlig å si noe som helst om denne gruppen, bortsett fra at de fleste er å finne på lekeplasser og noen i barneskolen.

2.10. En og en halv generasjon fra utlandet

Denne gruppen omfatter personer som er født i Norge av foreldre hvor den ene er norskfødt med innvandrerforeldre, og den andre er innvandrer. Alle fire besteforeldre kommer med andre ord fra utlandet. På landsbasis talte gruppen 8 213 personer per 1. januar 2017. De er gjennomgående unge, nesten alle er under 18 år, og 47 prosent er under seks år. 54 prosent har en forelder og fire besteforeldre som er født i Pakistan. Den nest største gruppen er på 11 prosent, og har familiebakgrunn med tilknytning til Tyrkia.

2.11. Hver femte nyfødte hadde to innvandrerforeldre

Stadig flere av barna som fødes i Norge har to innvandrerforeldre. I begynnelsen av 1970-årene ble det årlig født mellom 200 og 300 barn med innvandrerforeldre (Vassenden, 1997). Senere har tallet økt jevnt, og i 2008 var tilsvarende tall 6 800 barn, eller 11 prosent av alle nyfødte (Dzamarija, 2010).

I 2016 ble det født 58 900 barn i Norge, av dem 11 200 med to innvandrereforeldre, hvilket gir en andel på 19 prosent (se tabell 2.4). Rundt 30 prosent (3 200 nyfødte) av disse hadde foreldre fra Asia, mens nesten like mange hadde foreldre fra EU-land i Sentral- og Øst-Europa. Den klart største nasjonaliteten var nyfødte med polske foreldre (1 500). Den nest største gruppen var de med somaliske foreldre (1 100, se figur 2.4).

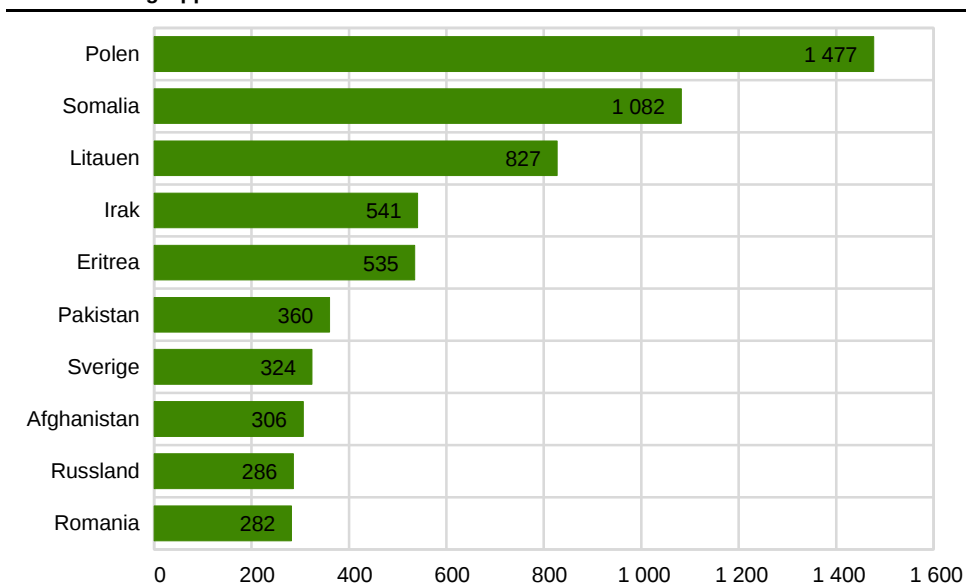
Tabell 2.4 Levendefødte, etter landbakgrunn. 2016

Landbakgrunn ¹	I alt	Norskfødte med innvandrereforeldre	Norskfødte med innvandrereforeldre, prosent
I alt	58 890	11 186	100
Norge	34 144	-	-
Norden	3 911	540	5
Vest-Europa unntatt Norden	2 925	549	5
EU-land i Sentral- og Øst-Europa	4 040	3 106	28
Øst-Europa unntatt EU-land	1 743	1 048	9
Afrika	3 417	2 538	23
Asia med Tyrkia	6 382	3 176	28
Sør- og Mellom-Amerika	1 070	176	2
Nord-Amerika og Oseania	1 113	53	0
Uoppgitt	145	-	-

¹ Mors, eventuelt fars eller besteforeldrenes utenlandske fødeland

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4 Nyfødte med to innvandrereforeldre, etter landbakgrunn, 2016. De ti største gruppene

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

At antall barn som fødes i Norge av innvandrereforeldre har økt så kraftig henger sammen med at det er blitt mange flere innvandrere her i landet, mange flere innvandrerkvinner i fødedyktig alder og dermed mange flere potensielle mødre og fedre.

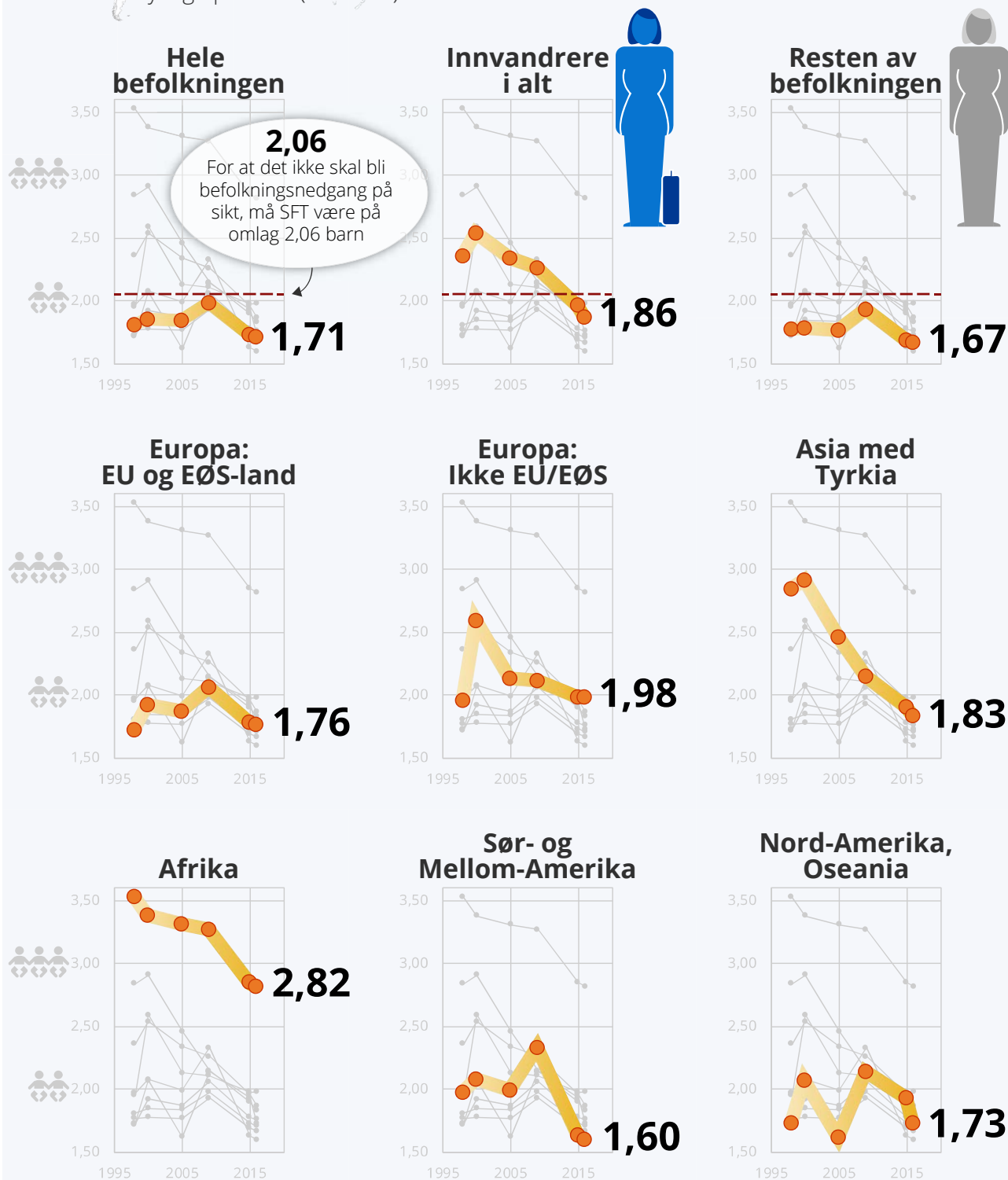
2.12. Fruktbarheten faller

Innvandrerkvinner føder en stadig større andel av barna i Norge. I 2016 hadde nærmere 27 prosent av de nyfødte, altså mer enn én av fire – en mor som var innvander. For ti år siden gjaldt dette rundt 15 prosent av barna.

Figur 2.5

Hvor høy er fruktbarheten blant innvandrergupper?

Samlet fruktbarhetstall (SFT) - kan tolkes som det antall barn hver kvinne kommer til å føde, under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden gjelder i hele kvinnens fødedyktige periode (15-49 år).

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Kilde: www.ssb.no/fodte

Fruktbarhetsmønsteret er relevant på flere måter i analyse av innvandringen. Innvandrernes, eller nærmere bestemt innvandrermodrenes fruktbarhet, og barnetall er viktig for hvordan innvandringen påvirker befolkningsutviklingen på lang sikt. Det finnes mange forestillinger om at bestemte grupper av innvandrere og deres barn etter hvert vil utgjøre flertallet av befolkningen på grunn av høy fruktbarhet. Det er viktig å beskrive de faktiske forhold.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) kan tolkes som det antall barn hver kvinne kommer til å føde, under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden gjelder i hele kvinnens fødedyktige periode (15-49 år), og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lengre sikt, når vi ser bort fra inn- og utvandring, må SFT være på om lag 2,06 barn.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er et mål på fruktbarheten i en befolkning. Det er et hypotetisk mål som anslår hvor mange barn en kvinne gjennomsnittlig vil få før endt fruktbarhetsalder.

Selv om stadig flere av barna som fødes i Norge har en mor som er innvandrer, har ikke fruktbarheten i denne gruppen økt. Tvert imot - den har gått ned blant de fleste grupper av innvandrerkvinner. Det er bare fruktbarheten for dem som innvandret fra Afrika som fortsatt er vesentlig høyere enn for hele befolkningen.

Likevel er det tydelige variasjoner i SFT mellom kvinner fra ulike regioner. Kvinner fra Afrika hadde høyest SFT i 2016 (2,82) mens kvinner fra Sør- og Mellom-Amerika hadde lavest (1,6). Innvandrerkvinner fra EU-land og Nord-Amerika ligger på samme nivå som kvinner i hele befolkningen (1,71).

Særlig har det vært stor nedgang i fruktbarheten for kvinner fra Asia. De har nå en fruktbarhet på 1,8, mens tilsvarende tall var 2,9 barn per kvinne i år 2000. Kvinner fra Afrika har fortsatt en fruktbarhet som ligger klart over snittet for alle kvinner. Likevel har det vært en nedgang også blant dem: fra 3,5 barn per kvinne på slutten av 1990-årene til 2,8 i 2016. Se figur 2.5.

2.13. Innvandrerkvinnene trekker fruktbarheten noe opp

Fruktbarheten i befolkningen har gått gradvis ned hvert år siden 2009, da SFT var på 1,98. For at folketallet skal holdes oppe på lang sikt, trenges 2,06 barn per kvinne, og vi ser altså at Norge i 2016 lå 0,35 under dette nivået, og at uten innvandrere ville det vært 0,39 barn under. For alle innvandrerkvinner lå fruktbarheten i dette året på 1,87. Innvandrerkvinnene trekker den generelle fruktbarheten i Norge litt opp, men deres bidrag til den generelle fruktbarheten har hele tiden vært relativt liten. Likevel har bidraget ikke vært helt ubetydelig gjennom de siste tjue årene (se tabell 2.5). De fleste innvandrergruppene har nå en fruktbarhet som i snitt ligger på et nokså likt nivå med alle bosatte i Norge.

Tabell 2.5 Samlet fruktbarhetstall, etter mors landbakgrunn¹. 1998-2016

Landbakgrunn	1998	2000	2005	2009	2015	2016
Hele befolkningen	1,81	1,85	1,84	1,98	1,73	1,71
Innvandrere i alt	2,36	2,54	2,34	2,26	1,96	1,87
Resten av befolkningen ²	1,77	1,78	1,77	1,93	1,69	1,67
Innvandrere med landbakgrunn fra:						
Europa: EU og EØS-land	1,72	1,92	1,87	2,06	1,78	1,76
Europa: Ikke EU-EØS land	1,95	2,59	2,13	2,11	1,98	1,98
Asia med Tyrkia	2,84	2,91	2,46	2,15	1,90	1,83
Afrika	3,53	3,38	3,31	3,27	2,85	2,82
Sør-og Mellom- Amerika	1,97	2,08	1,99	2,33	1,63	1,60
Nord-Amerika, Oseania	1,73	2,07	1,62	2,14	1,93	1,73

¹ Eget, mors eller fars fødeland (dersom det er utenlandsk) for utenlandsfødte eller personer med to utenlandsfødte foreldre, ellers Norge. Utenlandsk landbakgrunn gjelder innvandrere.

² Gruppen omfatter personer født i Norge med to norskfødte foreldre, norskfødte med innvandrerforeldre, utenlandsfødte med én norskfødt forelder, norskfødte med én utenlandsfødt forelder og utenlandsfødte med to norskfødte foreldre.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.14. Høy fruktbarhet hos kvinner fra Somalia og Eritrea, lav hos kvinner fra Filippinene og Thailand

Av de største enkeltlandene finner vi kvinner fra Somalia (3,16) og Eritrea (3,12) i den ene enden av skalaen med høy fruktbarhet, og kvinner fra Filippinene (1,28) og Thailand (1,38) i den andre enden av skalaen (se tabell 2.6).

Tabell 2.6 Samlet fruktbarhetstall, etter mors landbakgrunn. Utvalgte land. 2000, 2015 og 2016

Innvandrerkvinner, landbakgrunn	2000	2015	2016
Polen	1,77	1,86	1,77
Litauen	1,61	1,92	1,89
Filippinene	2,65	1,38	1,28
Sverige	2,13	1,79	1,86
Thailand	2,51	1,48	1,38
Somalia	4,29	3,17	3,16
Russland	2,05	1,87	2,03
Irak	4,56	2,54	2,31
Tyskland	1,66	1,73	1,79
Pakistan	3,37	2,72	2,64
Eritrea	3,01	2,99	3,12
Iran	2,21	1,53	1,46
Vietnam	2,49	1,61	1,61
Romania	1,20	2,17	1,96
Afghanistan	1,98	2,30	2,12
Bosnia-Hercegovina	1,57	1,75	1,68
Kosovo	..	2,20	2,13
Danmark	1,98	1,51	1,74
Kina	1,65	1,77	1,64
Tyrkia	2,76	2,34	2,12

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kvinner fra Somalia har den høyeste fruktbarheten blant de største innvandrerguppene. Likevel har SFT i denne gruppen sunket betraktelig de siste årene. I 2000 var SFT hele 4,3 barn.

Kvinner fra Filippinene og Thailand har ofte kommet til Norge som familieinnvandrere til sine ektefeller, og det er mulig at en betydelig del av disse kvinnene ikke har med seg alle barna sine hit, og da vil de ikke fanges opp i vår statistikk.

2.15. Fruktbarhetsmønsteret blant innvandrere i stadig endring

Det at antall barn som fødes i Norge av innvandrermodre har økt så kraftig henger sammen med høy innvandring og flere innvandrerkvinner i fødedyktig alder. Det henger *ikke* sammen med at fruktbarheten blant innvandrerkvinnene har økt. Selv om andelen nyfødte med innvandrerforeldre har økt, ville samlet fruktbarhetstall uten innvandrerkvinner i Norge vært 1,67 og ikke som nå 1,71 barn per kvinner. Grunnen til den marginale forskjellen er at det bare er fruktbarheten for afrikanske kvinner som er vesentlig høyere enn for hele befolkningen. De fleste andre innvandrergruppene har en fruktbarhet som i snitt ligger på et nokså likt nivå med alle bosatte i Norge.

Over tid har forskjellen mellom innvandrerkvinner og andre kvinner blitt mindre. Det kan henge sammen med en rekke forhold. Det er ulike årsaker til at folk innvandrer. Siden 2007 har vi hatt en stor arbeids- og familieinnvandring fra de nye EU-landene. I denne gruppen er det veldig mange fra Polen og Litauen. I disse to landene har fruktbarheten lenge vært svært lav, SFT har stort sett ligget på mellom 1,2 og 1,7 barn per kvinne i perioden 2000- 2015 (Eurostat 2017).

Nedgangen i fruktbarheten kan også skyldes at de innvandrerkvinnene som har bodd her lenge, har endret sitt fruktbarhetsmønster. Tidligere analyser viser at fruktbarheten går ned ettersom botid i Norge øker (Lappegård, 2001, Tønnesen, 2014). Vi ser at fruktbarheten er på vei ned i alle store ikke-europeiske grupper (se tabell 2.3). Nedgangen i fruktbarheten kan også skyldes at nye innvandrerkvinner

er annerledes enn de kvinnene som innvandret fra samme landgruppe tidligere (Tønnesen, 2014). Fruktbarheten har de siste årene gått ned i mange av de landene som innvandrerne kommer fra. Så selv om innvandrerne opprinnelsesland fortsatt har høyere fruktbarhet enn landet de har flyttet til, er forskjellene blitt stadig mindre.

2.16. Høyest andel gifte blant unge innvandrere

*Innvandrerbakgrunn:
Personer med
innvandrerbakgrunn er
i denne artikkelen
fellesbetegnelse på
innvandrere og norskfødte
med innvandrerforeldre.
Personer uten
innvandrerbakgrunn
omfatter alle som ikke
tilhører gruppen
innvandrere og norskfødte
med innvandrerforeldre.*

Det inngås stadig færre ekteskap mellom to personer uten innvandrerbakgrunn. På den annen side blir det registrert stadig flere ekteskapsinngåelser mellom to som har innvandrerbakgrunn samt mellom flere hvor bare én har innvandrerbakgrunn. Det at disse ekteskapene utgjør en stadig større andel av ekteskapsinngåelsene, skyldes for det første at det er flere innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, og dessuten at disse i større grad enn den øvrige befolkningen velger ekteskap som samlivsform. Samtidig henter de i større grad enn andre ektefelle fra eget eller foreldrenes opprinnelsesland.

Giftermål er på ingen måte statisk som samlivsform. I Norge har vi sett betydelige endringer de siste generasjonene. Samboerskap er i dag den viktigste samlivsformen for unge uten innvandrerbakgrunn, mens blant personer med innvandrerbakgrunn er samboerskap langt mindre utbredt. Dette skyldes trolig både kulturelle og religiøse preferanser, men det kan også ha sammenheng med regelverket for oppholdstillatelse i Norge, i de tilfellene den ene parten ikke er bosatt.

Av alle i aldersgruppen 17-24 år var kun 1 prosent av mennene og 3 prosent av kvinnene gift per 1. januar 2017. Blant innvandrere var tilsvarende andel henholdsvis 3 og 12 prosent i samme aldersgruppe. Med andre ord er ekteskapsandelen betraktelig høyere for innvandrere enn for resten av befolkningen, spesielt for innvandrerkvinner. Hvis vi kun ser på unge innvandrere som har kommet til Norge før fylte 6 år, synker ekteskapsandelene til samme nivået som for hele befolkningen i den aktuelle aldersgruppen (se tabell 2.7).

Ser vi på grupper inndelt etter landbakgrunn, er det betydelige variasjoner i hvor store andeler som er gift. Blant unge innvandrere fra Sverige og Tyskland var det svært få som har inngått ekteskap. De to gruppene som har høyest andel gifte unge personer er innvandrere fra Tyrkia og Syria, spesielt blant kvinner. Hele 42 prosent av de unge innvandrerkvinnene fra Syria og 36 prosent fra Tyrkia var gift per 1. januar 2017. Innvandrere fra Syria er en nyankommen gruppe, og nesten alle disse kvinnene var gifte ved innvandringen. De beskriver derfor ikke sider ved ekteskapsmønsteret i Norge.

2.17. Lavere andel gifte blant innvandrerne norskfødte barn

Blant norskfødte med innvandrerforeldre under 25 år var andelen gifte mye lavere enn blant innvandrere i samme aldersgruppe per 1. januar 2017. Ekteskapsandelene for norskfødte med innvandrerforeldre under 25 år er på omtrent samme nivået som for den unge befolkningen ellers. Norskfødte med innvandrerforeldre er fremdeles svært unge. Nesten åtte av ti var under myndighetsalder per 1. januar 2017. Det er blant norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan at flest har kommet i en alder hvor ekteskap kan være aktuelt, og dette er den eneste gruppen vi kan følge over tid.

Andelen gifte blant norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan er mye lavere enn for unge innvandrere fra Pakistan. For pakistanske innvandrerkvinner og menn var gifteandelen i 2017 på henholdsvis 29 og 5 prosent i aldersgruppen 17-24 år, mens samme andel for norskfødte kvinner og menn med familiebakgrunn fra Pakistan var 6 og 2 prosent (se tabell 2.7).

Tabell 2.7 **Sivilstand etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn. Personer 17-24 år. Per 1. januar 2017. Absolutte tall og prosent**

	Personer i alt			Sivilstand							
	I alt	Menn	Kvinner	Gift		Ugift		Annen sivilstand		Prosentandel som er gift	
				Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Hele befolkningen, uansett alder	5 258 317	2 649 130	2 609 187	921 621	884 392	1 467 615	1 275 954	259 894	448 841	35	34
Hele befolkningen 17-24 år	540 737	279 829	260 908	2 688	6 743	277 031	253 712	110	453	1	3
Innvandrere i alt uansett alder	724 987	380 030	344 957	177 473	168 932	169 340	121 931	33 217	54 094	47	49
Innvandrere 17-24 år	65 994	35 473	30 521	1 240	3 713	34 184	26 571	49	237	3	12
Av dette tidliginnvandrede	8 316	4 262	4 054	35	128	4 227	3 917	0	9	1	3
Norskfødte med innvandrerforeldre 17-24 år	22 168	11 495	10 673	134	383	11 353	10 259	8	31	1	4
Herav innvandrere fra:											
Polen	6 020	3 093	2 927	119	349	2 971	2 574	3	4	4	12
Somalia	5 165	2 738	2 427	83	189	2 644	2 173	11	65	3	8
Afghanistan	4 875	3 709	1 166	76	203	3 631	956	2	7	2	17
Eritrea	3 813	2 530	1 283	179	177	2 344	1 078	7	28	7	14
Syria	3 731	2 675	1 056	212	439	2 453	602	10	15	8	42
Irak	3 460	1 858	1 602	29	152	1 828	1 434	1	16	2	9
Litauen	2 972	1 525	1 447	57	189	1 468	1 249	0	9	4	13
Thailand	2 381	1 040	1 341	4	84	1 035	1 253	1	4	0	6
Sverige	2 244	969	1 275	14	39	955	1 234	0	2	1	3
Tyskland	2 163	1 034	1 129	6	48	1 027	1 079	1	2	1	4
Russland	1 920	975	945	12	63	963	875	0	7	1	7
Filippinene	1 617	485	1 132	8	122	476	1 005	1	5	2	11
Iran	1 292	678	614	8	54	670	554	0	6	1	9
Kosovo	1 148	563	585	35	141	528	443	0	1	6	24
Pakistan	1 038	523	515	26	147	496	366	1	2	5	29
Norskfødte med innvandrerforeldre 17-24 år											
Pakistan	3 834	1 970	1 864	44	105	1 925	1 753	1	6	2	6
Vietnam	2 491	1 289	1 202	5	8	1 284	1 193	0	1	0	1
Sri Lanka	1 973	986	987	7	24	979	962	0	1	1	2
Tyrkia	1 685	887	798	28	80	856	712	3	6	3	10
Somalia	1 212	655	557	2	9	652	547	1	1	0	2
Bosnia-Hercegovina	1 025	513	512	1	7	512	505	0	0	0	1
Marokko	917	474	443	9	30	465	410	0	3	2	7
Kosovo	911	446	465	8	28	437	436	1	1	2	6
India	835	437	398	0	7	437	390	0	1	-	2
Iran	820	428	392	0	6	428	386	0	0	-	2

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

En betydelig andel med tyrkisk bakgrunn gifter seg i ung alder, det vil si mellom 17 og 24 år. Det gjelder både innvandrere og deres norskfødte barn. Det er blant unge norskfødte kvinner med tyrkiske foreldre at andelen gifte er høyest, med 10 prosent. Deretter følger norskfødte kvinner med marokkanske foreldre, med en ekteskapsandel på 7 prosent.

2.18. Stadig flere ekteskapsinngåelser involverer personer med innvandrerbakgrunn

Flere og flere ekteskap som blir registrert inngått i Norge, involverer en eller to personer med innvandrerbakgrunn. I 2006 ble det inngått over 23 100 ekteskap der enten mannen eller kvinnen var bosatt i Norge. Drøyt 2 400 av ekteskapene ble inngått mellom to personer med innvandrerbakgrunn, noe som utgjorde i underkant av 11 prosent av alle ekteskapsinngåelser. Ti år senere var tilsvarende andelen 21 prosent, eller 5 100 av nesten 23 700 inngåelser (se tabell 2.8).

Tabell 2.8 Inngåtte ekteskap¹, etter kvinnens og mannens innvandringsbakgrunn. 2016

	Ektefellens innvandringsbakgrunn					Uoppgitt
	I alt	Født i Norge med to norskfødte foreldre	Innvandrere	Norskfødte med innvanderforeldre	Annen innvandringsbakgrunn	
Landbakgrunn						
I alt, innvandrerkvinner	4 504	1 558	2 025	75	149	697
Norden	408	235	127	10	14	22
Vest-Europa	343	152	147	3	14	27
EU- land i Øst Europa	1 217	201	902	4	19	91
Ikke EU- land i Øst- Europa	420	136	150	3	25	106
Asia med Tyrkia	1 481	608	454	47	57	315
Afrika	379	61	193	7	7	111
Nord- Amerika og Oseania	83	65	15	-	2	1
Sør- og Mellom- Amerika	173	100	37	1	11	24
I alt, innvandrer menn	4 766	747	2 025	107	114	1 773
Norden	526	272	156	5	36	57
Vest-Europa	529	212	203	5	33	76
EU- land i Øst Europa	1 361	25	887	1	7	441
Ikke EU- land i Øst- Europa	367	33	105	11	4	214
Asia med Tyrkia	1 247	87	418	72	13	657
Afrika	518	32	198	11	4	273
Nord- Amerika og Oseania	85	52	17	1	9	6
Sør- og Mellom- Amerika	133	34	41	1	8	49

¹ Minst en av partene bosatt i Norge.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Igjen må vi huske på at det ikke er samme form for pardannelse som gjelder i hele befolkningen. Ved utelukkende å se på ekteskap, får vi bare med oss deler av det reelle samlivsbilde, da mange, som nevnt, heller velger samboerskap.

I 2016 inngikk åtte av ti menn med innvandrerbakgrunn ekteskap med kvinner med innvandrerbakgrunn. Det samme gjelder for mennene uten innvandrerbakgrunn, åtte av ti inngikk ekteskap med en kvinne uten innvandrerbakgrunn.

Blant kvinner uten innvandrerbakgrunn som giftet seg i 2016 valgte hele ni av ti en ektefelle uten innvandrerbakgrunn. Blant kvinner med innvandrerbakgrunn finner vi en mye høyere andel som gifter seg med én uten innvandrerbakgrunn. Fire av ti kvinner med innvandrerbakgrunn giftet seg i 2016 med en mann uten innvandrerbakgrunn. Det er først og fremst thailandske og filippinske kvinner som trekker denne andelen opp. Henholdsvis 90 og 77 prosent av de thailandske og filippinske kvinnene som inngikk ekteskap i 2016 giftet seg med en mann uten innvandrerbakgrunn.

Det er mange ulike prosesser som påvirker valg av ektefelle. Selv om statistikken er en forenkling av den komplekse virkeligheten, er det viktig å huske på at det er snakk om enkeltpersoner som gifter seg med hverandre, og ikke grupper. De ferskeste tallene for ekteskapsinngåelser viser imidlertid at de fleste som inngikk ekteskap i 2016 valgte en partner med samme innvandrerbakgrunn.

Tallene viser også at det var vanligere for kvinner enn for menn å gifte seg på tvers av egen innvandrerbakgrunn, men dette varierer sterkt med landbakgrunn. De største gruppene kvinnelige familieetablerere med menn uten innvandrerbakgrunn kommer fra Thailand, Filippinene, Brasil, Russland og USA, viser rapporten til Dzamarija & Sandnes (2016). Dette bekreftes også gjennom statistikken over inngåtte ekteskap for 2016. Andelen som valgte en ektefelle uten innvandrerbakgrunn var meget høy blant thailandske, filippinske og brasilianske kvinner, mens den var svært lav blant afghanske, somaliske og pakistanske innvandrerkvinner.

2.19. I alle landets kommuner

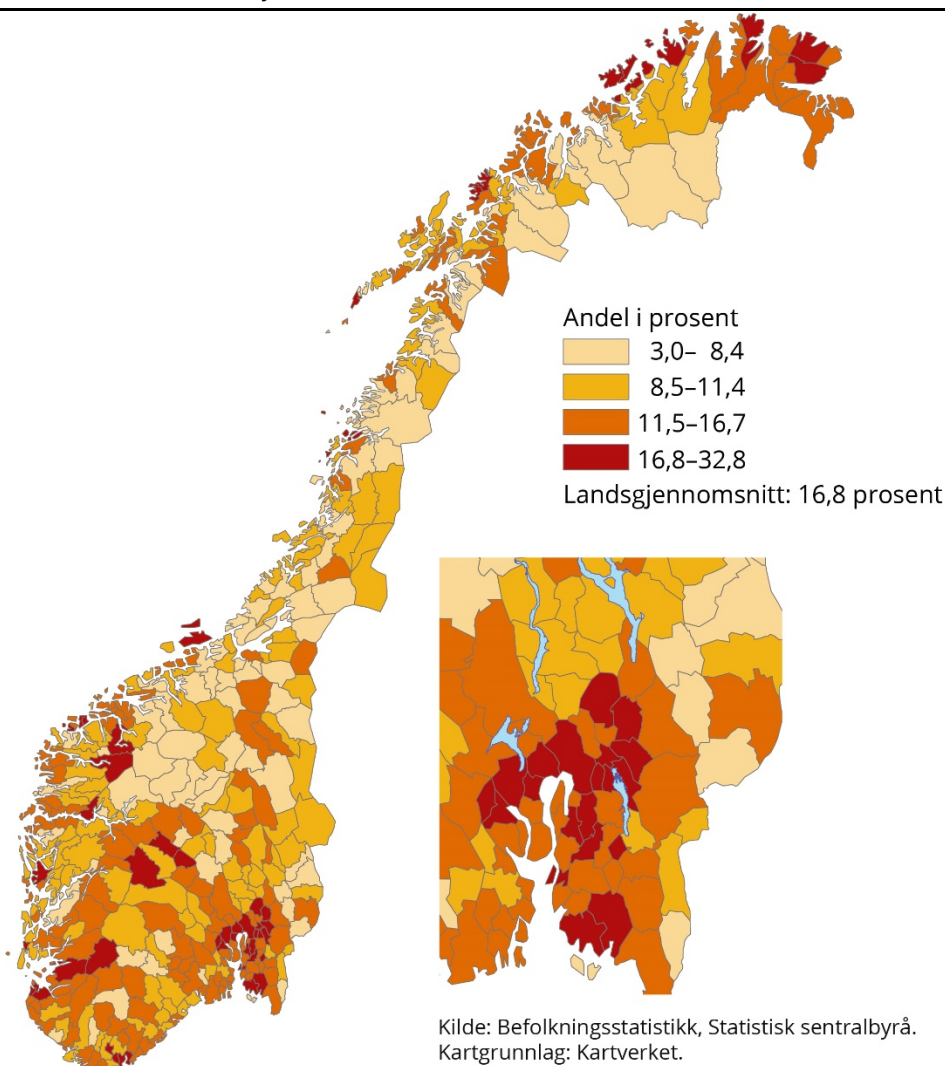
Det bodde personer med innvandrerbakgrunn i alle landets kommuner ved inngangen til 2017 (se figur 2.6). Fordelingen mellom de ulike kommunene varierer mye. Gjennomsnittlig andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre var 16,8 for hele landet. 52 kommuner hadde en høyere andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre enn landsgjennomsnittet. Disse kommunene er spredt over hele landet, og det gjelder både store byer og noen av de minste kommunene. Elleve av kommunene er i Akershus, seks i både Buskerud og Nordland. Lavest andel har kommunene Rindal i Møre og Romsdal og Bindal i Nordland, under 4 prosent.

I Oslo som kommune utgjør personer med innvandrerbakgrunn den største andelen av befolkningen av alle norske kommuner, 33 prosent. Høye andeler har også Båtsfjord og Drammen, 29 prosent hver, etterfulgt av Gamvik og Lørenskog med henholdsvis 28 og 27 prosent innvandrere i folketallet.

Det har vært en økning i andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, men Oslos andel har sunket.

I 2007 bodde en tredel av personer med innvandrerbakgrunn i Oslo, i 2017 var det én av fire. Tilveksten utenfor Oslo har altså vært mye raskere enn tilveksten i Oslo i denne perioden. Antall kommuner over landsgjennomsnittet har økt raskt de siste årene. Det bor likevel fortsatt flest personer med innvandrerbakgrunn i Oslo.

Figur 2.6 Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i prosent av totalbefolkningen i kommunen. 1 januar 2017

Tabell 2.9 Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre, etter landbakgrunn (fem største grupper). 1 januar 2017. Utvalgte kommuner

Kommune	Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre
Oslo	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	218 777
Pakistan	23 010
Polen	16 624
Somalia	15 137
Sverige	13 018
Irak	8 215
Bergen	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	47 616
Polen	6 769
Litauen	2 264
Irak	1 933
Somalia	1 881
Tyskland	1 389
Stavanger	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	29 422
Polen	3 498
Storbritannia	1 331
Tyrkia	1 262
Somalia	1 139
Sverige	891
Trondheim	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	27 483
Polen	2 450
Sverige	1 287
Tyrkia	1 272
Tyskland	1 095
Vietnam	994
Bærum	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	25 614
Polen	3 923
Sverige	1 665
Iran	1 210
Filippinene	1 071
Pakistan	983
Drammen	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	19 501
Tyrkia	2 187
Polen	2 117
Irak	1 253
Pakistan	1 059
Afghanistan	915
Sandnes	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	16 011
Polen	2 942
Litauen	1 093
Vietnam	849
Russland	597
Irak	496
Kristiansand	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	15 894
Polen	1 181
Vietnam	944
Somalia	788
Irak	760
Kosovo	685
Skedsmo	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	14 051
Pakistan	1 417
Vietnam	1 350
Polen	1 069
Irak	889
Sri Lanka	803
Fredrikstad	
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt	13 713
Irak	2 138
Polen	1 386
Somalia	1 225
Kosovo	828
Sverige	714

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.20. Polen største landgruppe i nesten 300 kommuner

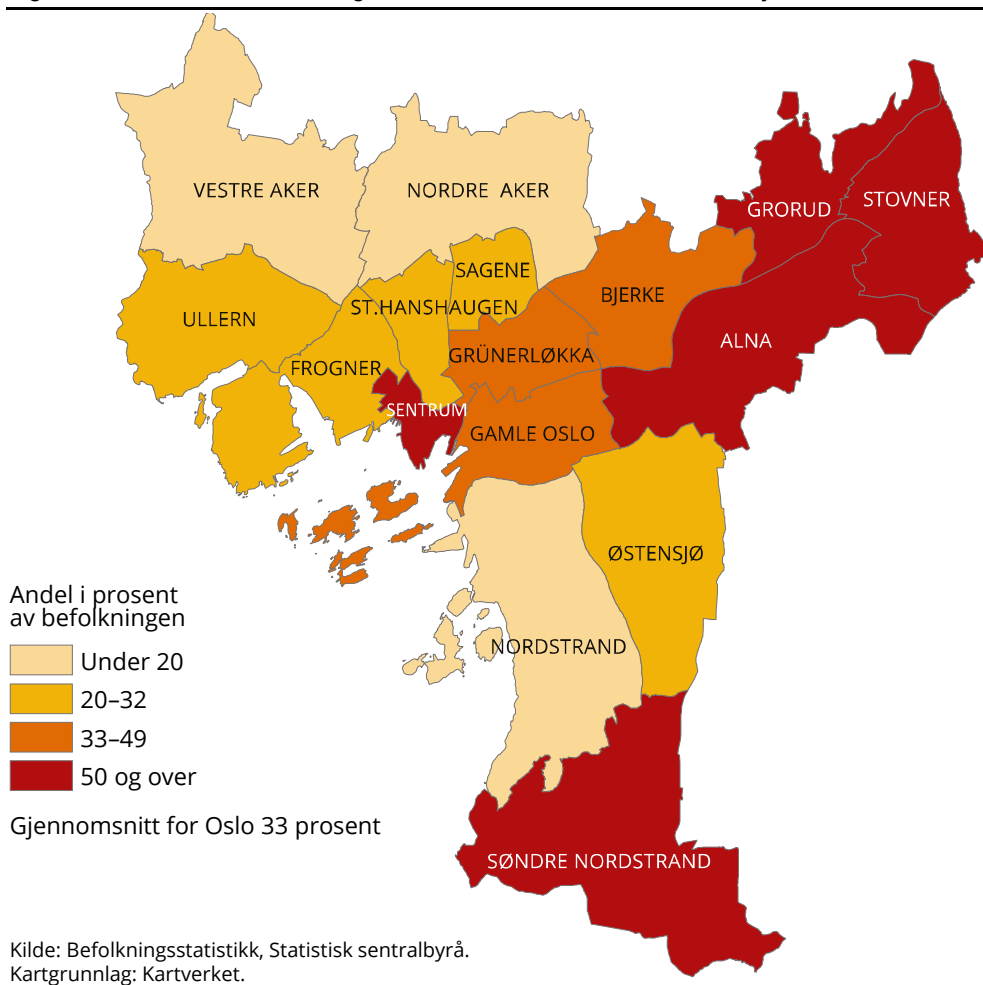
Tabell 2.9 viser de fem største landgruppene med innvandrerbakgrunn i Norges ti største kommuner. Personer med bakgrunn fra Polen topper listen i seks av de ti kommunene. De er også den største gruppen i 291 andre kommuner. Pakistan er nummer en i Oslo og Skedsmo, Tyrkia i Drammen og Irak i Fredrikstad.

2.21. Mer enn halvparten har innvandrerbakgrunn i noen bydeler

Oslo er helt spesiell blant norske kommuner når det gjelder antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Som nevnt ovenfor har ingen andre kommuner så mange innbyggere med innvandrerbakgrunn, verken i absolutte tall eller i forhold til folkemengden.

Det bor mer enn fire ganger så mange med innvandrerbakgrunn i Oslo (219 000) som i kommune nummer to, Bergen (48 000). Samtlige av Oslos 15 bydeler (Marka og Sentrum er ikke inkludert) ligger over landsgjennomsnittet på 16,8 prosent i andel med innvandrerbakgrunn (se figur 2.7). Bydelene med størst andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er Stovner, Søndre Nordstrand og Alna hvor andelen var over 50 prosent. Andelen er minst i bydel Nordstrand, 17 prosent.

Figur 2.7 Andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2017

2.22. Oppsummering

Den viktigste endringen de siste årene er den meget sterke økningen i antall innvandrere, særlig fra de nye medlemsstatene i EU etter 2004. Fra 2015 begynner vi å registrere en markert svakere tilvekst fra disse landene. Den desidert største tilveksten i 2016 var blant innvandrerne fra Syria som i flyktningkrisens kjølvann fant veien til Norge. Rundt 11 000 syrere fikk innvilget beskyttelse i 2016.

Ved inngangen til 2017 hadde Norge 725 000 innvandrere og 159 000 norskfødte med innvandrerforeldre, i alt 16,8 prosent av den samlede befolkningen i Norge. Ti år tidligere var tilsvarende andel 8,9 prosent.

De største gruppene innvandrere som bodde i landet ved inngangen til 2017, kom fra Polen, Litauen, Sverige, Somalia og Tyskland og utgjorde mellom 97 000 og 25 000 personer. Det største antallet norskfødte med innvandrerforeldre hadde bakgrunn fra Pakistan, Somalia, Polen, Irak og Vietnam. Det var fra 17 000 til 9 000 personer i hver av disse gruppene.

Hver tredje person i Norges befolkning er yngre en 25 år. Det er store forskjeller i alderssammensetningen blant dem som har innvandrerbakgrunn. Blant innvandrerne er bare 19 prosent under 25 år, mens andelen blant norskfødte med innvandrerforeldre er hele 87 prosent.

Tre av ti innvandrere er norske statsborgere, og syv av ti blant norskfødte med innvandrerforeldre er det.

Det bor personer med innvandrerbakgrunn i samtlige av landets 426 kommuner, men det er klart flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i hovedstaden – både i relative og absolutte tall. Det har vært en økning i andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, men Oslos andel av dem har sunket de siste ti årene.

Datakilde

Kilden for befolkningsstatistikk er SSBs befolkningsregister (BEREG), som er SSBs register for personer og familier. Registeret inneholder alle som er, eller har vært bosatt i Norge fra 1964 til nå, og i tillegg alle som var registrert bosatt ved folketellingen i 1960.

BEREG har det sentrale folkeregisteret (DSF) som kilde. Folkeregisterdata utgjør en viktig del av SSBs grunnlagsdata. DSF er hovedkilden for all løpende befolkningsstatistikk inklusive statistikk over innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Litteraturliste

- Dzamarija, M. T. (2008). Hva skal «innvandreren» hete?: Definisjoner og betegnelser i innvanderstatistikken. *Samfunnsspeilet*, 2008/4, 62-65. Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/hva-skal-innvandreren-hete>
- Dzamarija, M.T. & Sandnes, T. S. (2016). *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015*. (Rapporter 2016/39). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015?fane=om>
- Eurostat (2017): Total fertility rate, European countries (Fertility indicators [demo_find]). EUROSTAT
- Henriksen, K. (2010). *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2008*. (Rapporter 2010/10). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201010/rapp_201010.pdf
- Henriksen, K., Østby, L., & Ellingsen, D. (Red.). (2010). *Innvandring og innvandrere: Korrigert versjon*. (Statistiske analyser 119/2010). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2010>
- Høydahl, E. (Red.). (2014).: *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i 13 kommuner* (Rapporter 2014/23). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre-i-13-kommuner>
- Lappegård, T. (2001). Myter og fakta : fruktbarhet blant innvandrerkvinner. *Samfunnsspeilet*, nr. 2/2001, 21-27. Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/myter-og-fakta>
- Pettersen, S. V. & Østby, L. (2013). Innvandrere i Norge, Sverige og Danmark: Skandinavisk komparativ statistikk om integrering. *Samfunnsspeilet*, 2013/5, 76-82. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/151651>
- Pettersen, S. V. (2013). Hvem bytter til norsk statsborgerskap?: Overgang til norsk statsborgerskap 1977-2011. *Samfunnsspeilet*, 2013/1, 7-12. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/100636?ts=13d3523d6b0>
- Tønnessen, M. (2014). *Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge* (Rapporter 2014/4). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarhet-og-annen-demografi-hos-innvandrere-og-deres-barn-fodt-i-norge>
- Vassenden, K. (1997). *Innvandrere i Norge: Hvem er de, hva gjør de, og hvordan lever de?* (Statistiske analyser 20). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-i-norge?fane=om>

Grunner til innvandring

3. Mange innvandret til arbeid og familie

Innvandringen til Norge har variert mye i omfang og sammensetning. I tiårsperioden 2006–2015 kom det flest arbeidsinnvandrere. I 1993 og 1999 kom det flest flyktninger. 2016 ble året da det kom rekordmange flyktninger, men til tross for det kom det enda flere familieinnvandrere det året. I alt er det kommet flest familieinnvandrere til Norge etter 1990.

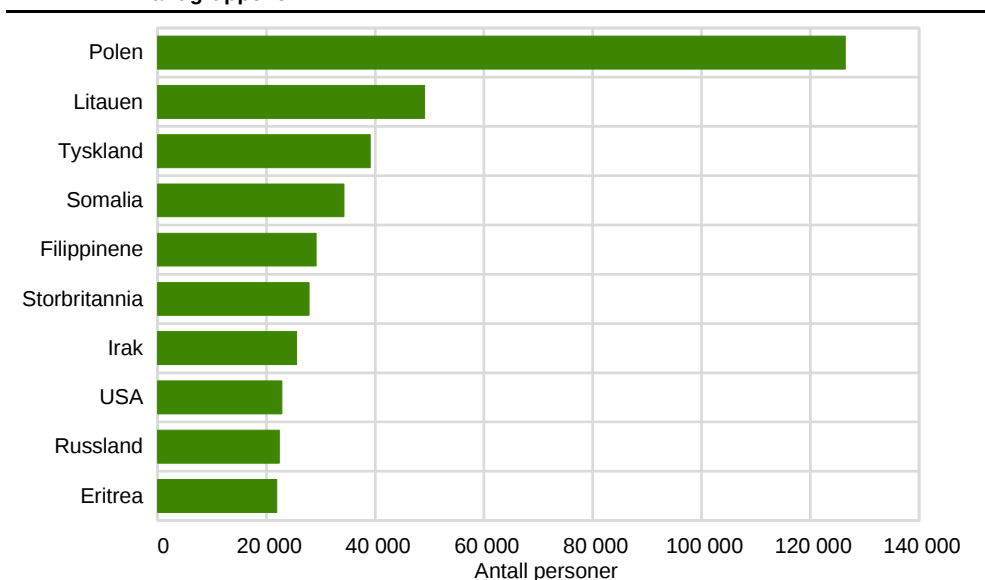
Adrian Haugen Ordemann

Det har kommet 1 275 000 personer til Norge i perioden 1990–2016. Det inkluderer norske statsborgere som har flyttet hjem. Ikke-nordiske borgere står for 62 prosent av innvandringene. Statistisk sentralbyrås statistikk over innvandringsgrunn viser hvor mange ikke-nordiske innvandrere som har kommet til Norge for å jobbe, studere, få beskyttelse eller forenes med sine nærmeste. Totalt har det kommet 789 000 ikke-nordiske innvandrere i perioden 1990–2016. Av dem var 36 prosent familieinnvandrere, 33 prosent arbeidsinnvandrere, 20 prosent flyktninger og 10 prosent studenter. Per 1. januar 2017 bodde 73 prosent fortsatt i Norge.

3.1. Flest fra Polen

Det er kommet flest ikke-nordiske borgere fra Polen, Litauen, Tyskland og Somalia etter 1990 (se figur 3.1). Den polske gruppen er klart størst, og mange av dem er kommet for å arbeide i Norge. Det samme gjelder litauere. Av de største gruppene er det kun blant somalierne det er mange flyktninger, noe som gjenspeiler at arbeidsinnvandringen har vært mer omfattende enn flyktninginnvandringen.

Figur 3.1 Innvandring til Norge av ikke-nordiske borgere i perioden 1990–2016. De ti største landgruppene

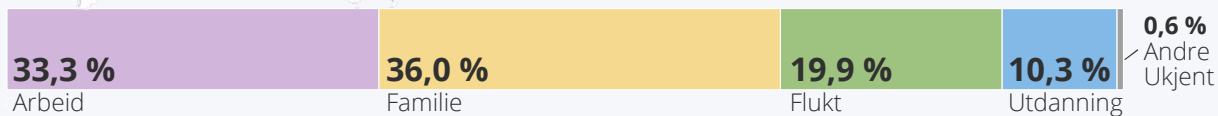
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Selv om nordiske borgere ikke er en del av denne statistikken er de verdt å nevne innledningsvis ettersom de står for 38 prosent av innvandringene til Norge etter 1990. Av disse står svenske borgere for noe over halvparten, med sine 102 000 innvandringer. Dermed er de én av de to klart største gruppene som har kommet, sammen med polakker. Vi antar at mange svensker har kommet for å arbeide i Norge, selv om registerdata mangler. Det har også kommet mange danske borgere, i alt 45 000 personer (se tekstboks om statistikken).

Figur 3.2

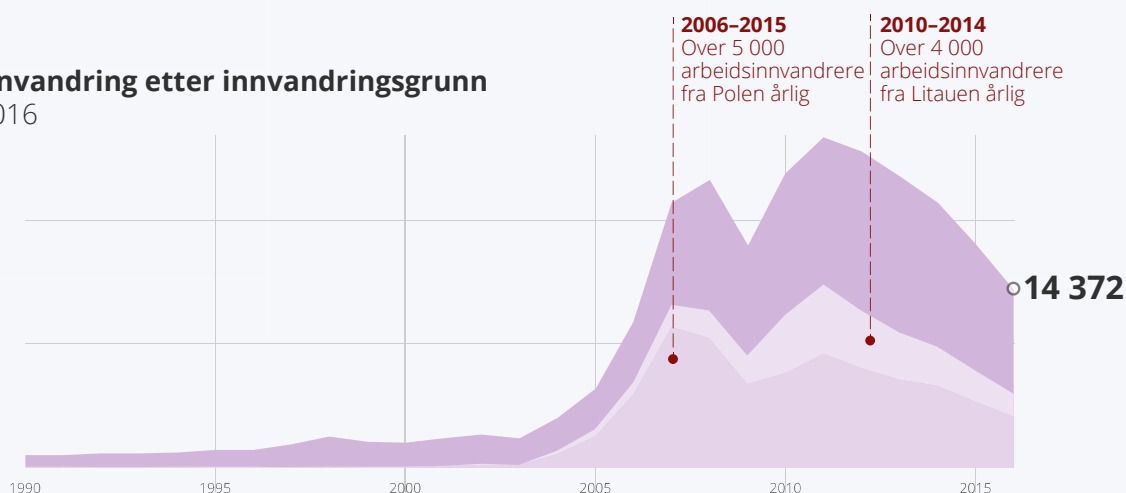
Hvorfor kommer innvandrere til Norge?

Alle førstegangsinnvandringer blant innvandrere med ikke-nordisk statsborgerskap. 1990–2016

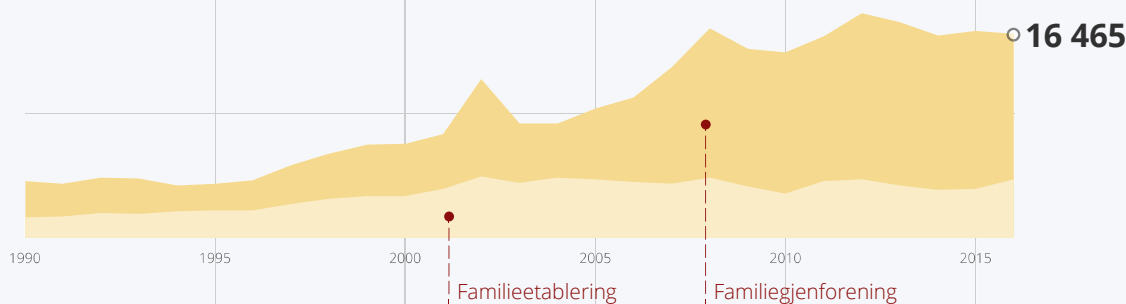

Årlig innvandring etter innvandringsgrunn 1990–2016

Arbeid

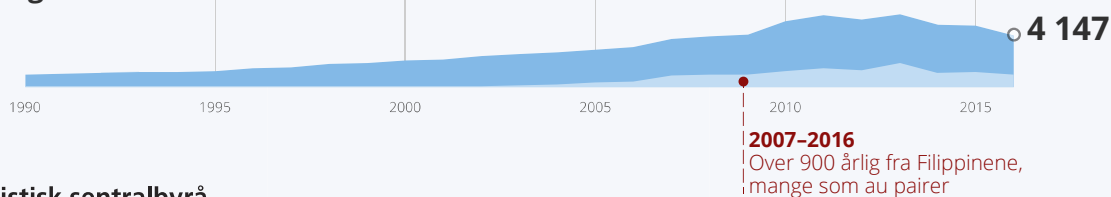
Familie

Flukt

Utdanning

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

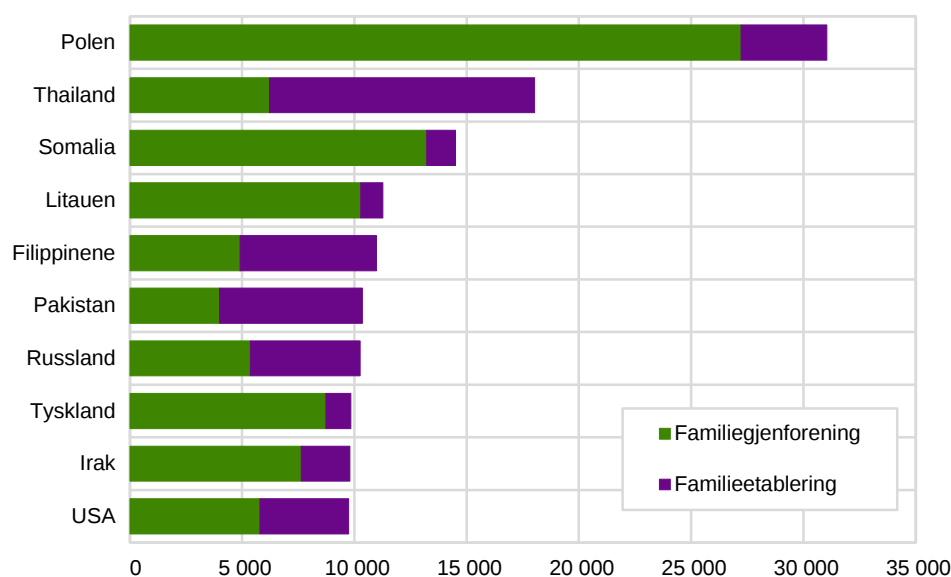
www.ssb.no/innvgrunn

3.2. Flest familieinnvandrere

Familieinnvandrere har kommet gjennom familieinnvandring som enten er familieetablering, det vil si nytt ekteskap/partnerskap der den ene parten ikke er bosatt i Norge, og der han eller hun får opphold på grunnlag av familieforholdet til sin bosatte partner. Eller gjenforening med ektefelle, foreldre, barn eller andre familiemedlemmer, hvor familierelasjonen oppsto før referansepersonen ble bosatt i Norge. Medfølgende familiemedlemmer regnes som gjenforente i denne artikkelen.

Det har kommet 283 000 familieinnvandrere i perioden 1990–2016, noe som utgjør 36 prosent av all innvandring av ikke-nordiske borgere. Familieinnvandring har med det vært den viktigste innvandringsgrunnen om vi ser hele perioden under ett. Antallet som har kommet har økt årlig, sakte, men sikkert. I 2016 kom det 16 500 familieinnvandrere, 11 900 flere enn i 1990, og for første gang siden 2005 var det flere enn arbeidsinnvandrere. Det har kommet flest familieinnvandrere fra Polen, Thailand og Somalia (se figur 3.3). Thailand, Filippinene og Pakistan skiller seg ut med særlig store andeler familieetablering.

Figur 3.3 Familieinnvandring etter type¹. Ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016

¹ Familiegjenforening inkluderer også medfølgende.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referansepersoner: Den herboende parten ved familieinnvandring, det vil si personen som allerede bor i Norge og som man søker gjenforening eller etablering med.

Nær tre av fire referansepersoner som knyttet til seg familieinnvandrere i perioden 1990–2016 har innvandrerbakgrunn, mens nær én av fire er uten. De som knyttet til seg familie ved gjenforening har oftere innvandrerbakgrunn (97 prosent) enn dem som knyttet til seg familie ved etablering (46 prosent). Referansepersonene med innvandrerbakgrunn er i all hovedsak innvandrere, ikke norskfødte med innvandrerforeldre (Dzamarija og Sandnes, 2016).

Innvandrerbakgrunn
Samlebetegnelse for innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre.

Om statistikken over innvandringsgrunn

Nordiske borgere, inkludert norske, er utelatt fra statistikken over innvandringsgrunn, da de fritt kan bosette seg i et annet nordisk land uten tillatelse. I 2009 ble det innført en ny registreringsordning for EU-/EFTA-borgere som gjorde at de ikke lenger måtte søke om opphold i Norge. Istedenfor melder de seg hos det lokale politikontoret og oppgir hvorfor de vil oppholde seg i Norge. Etter at den gamle ordningen opphørte, innvandret 600 personer i 2009 som vi ikke vet innvandringsgrunnen til. Derfor er innvandringstallene for EU-/EFTA-borgere noe for lave dette året. Det gjelder i hovedsak arbeids- og familieinnvandring.

De viktigste kildene for statistikken er Det sentrale folkeregisteret (DSF) i Skattedirektoratet og Utlendingsdatabasen (UDB) i Utlendingsdirektoratet (UDI). Den enkeltvariabelen i UDB som betyr mest for statistikken er vedtaksgrunn, som sier noe om grunnlaget for oppholdet i Norge.

Innvandringsgrunn er basert på opplysninger fra UDI som kobles sammen med innvandrernes fødselsnummer. Ved manglende kilde for innvandringsgrunn er det foretatt koblinger mot arbeidsmarkeds- og utdanningsdata.

Av referansepersonene som knyttet til seg somaliske, pakistanske og irakiske familieinnvandrere har over 97 prosent innvandrerbakgrunn. Det er i sterk motsetning til de som knyttet til seg thailandske familieinnvandrere der bare 33 prosent har innvandrerbakgrunn. Henholdsvis 45 og 57 prosent av de filippinske og russiske referansepersonene har innvandrerbakgrunn, noe som også er relativt lite. Flere menn knyttet til seg familie ved etablering enn ved gjenforening, målt i prosent. Tre av fire familieetablerte kom til menn, mens i underkant av seks av ti gjenforente gjør det samme. Noe over tre av fire referansepersoner uten innvandrerbakgrunn er menn, og mange av dem gifter seg med kvinner fra Thailand, Filippinene og Russland.

Mange familieinnvandrere er unge når de kommer til Norge: Fire av ti er under 18 år, og tilnærmet alle disse kommer ved gjenforening ettersom de er barn av innvandrere som har opphold i Norge. Av dem som kommer ved etablering er så å si alle 18 år eller mer (Sandnes og Østby, 2015). To av tre familieinnvandrere er kvinner, og de er vanligvis eldre enn menn.

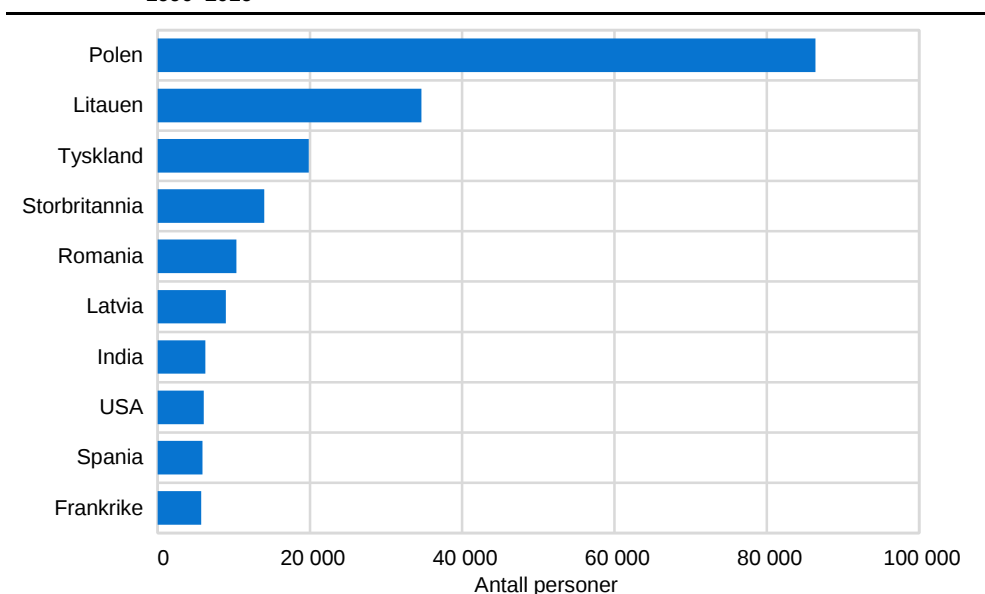
3.3. Stor arbeidsinnvandring etter 2004

I alt har det kommet 213 000 arbeidsinnvandrere til Norge etter 1990. 81 prosent av dem kom i perioden 2006–2015, og de fleste er fra Europa. EU-utvidelsen i 2004 gav mulighet for en stor arbeidsinnvandring til Norge fra de nye medlemslandene i Øst-Europa. Det kom særlig mange fra Polen og Litauen i årene som fulgte. Siden rekordåret 2011 har arbeidsinnvandringen falt, men den er fortsatt betydelig. I 2016 kom det 14 400 arbeidsinnvandrere, som utgjorde 28 prosent av innvandringen det året, mot 9 prosent i 1990.

Nesten ni av ti arbeidsinnvandrere som har kommet i perioden 1990–2016 er fra Europa. Siden 2006 har den europeiske andelen ligget rundt 90 prosent årlig, mot gjennomsnittlig 80 prosent i 1990–2005. I 1990–2016 har det kommet nest-flest arbeidsinnvandrere fra Asia (med Tyrkia), 6 prosent. Fra Nord-Amerika og Afrika har det kommet henholdsvis 3 og 1 prosent. Av enkeltgrupper har det kommet flest polske arbeidsinnvandrere (86 400), noe som har gjort polakker til den største innvandrergruppen i landet uansett innvandringsgrunn. Også fra Litauen (34 600) har det kommet mange arbeidsinnvandrere (se figur 3.4).

Tre av fire arbeidsinnvandrere som kommer til Norge er menn.

Figur 3.4 Arbeidsinnvandring av ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016

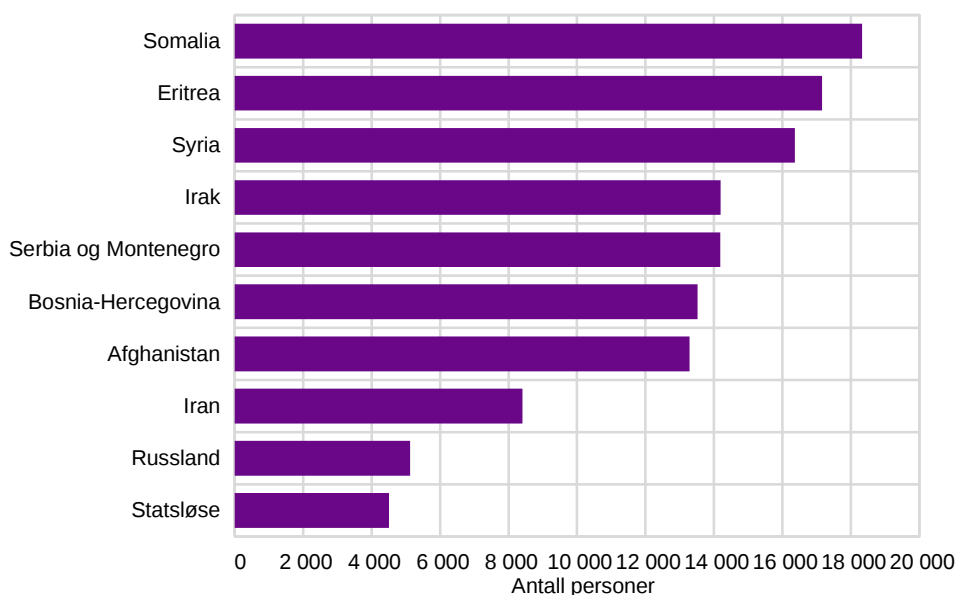
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.4. Flest somaliske flyktninger

I alt 157 000 personer fikk opphold i Norge i perioden 1990–2016 på grunn av flukt. Antallet ble nær doblet fra 2014 til 2016, mye på grunn av tilstrømmingen fra Syria. Den kortsiktige oppgangen er typisk for flyktninginnvandringen og var noe Norge også opplevde i 1993 og 1999. Den gang kom det mange fra henholdsvis Bosnia-Hercegovina og Serbia (hovedsakelig albanere fra Kosovo). Bortsett fra de tre flyktningtoppene har innvandringen av flyktninger vært nokså stabil, selv om det har variert mye hvem som har kommet.

De største flyktninggruppene i perioden 1990–2016 er fra Somalia, Eritrea, Syria og Irak (se figur 3.5), og de har kommet på ulike tidspunkt. Mange somaliere og irakere har bodd i Norge i en god del år, i motsetning til eritreere og særlig syrerne. For syrernes del er det knyttet ekstra stor spenning til hvordan gruppen vil integreres. Svært få har lang botid, og vi vet derfor lite om hvordan syriske innvandrere har klart seg i Norge over tid.

Figur 3.5 Flyktninginnvandring av ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Somaliske flyktninger har innvandret i et betydelig omfang til Norge siden 1998, men fra 2013 har nedgangen vært stor. De eritreiske flyktningene har i hovedsak innvandret fra 2009, og siden har tilstrømmingen vært betydelig, med minimum 1 500 innvandringer årlig. De irakiske flyktningene har først og fremst innvandret i perioden 1998–2009. De syriske flyktningene toppet innvandringsstatistikken i 2016, og har i hovedsak kommet til Norge siden 2014. Etter at den såkalte Balkanruten ble stengt og EU-Tyrkia-avtalen kom på plass våren 2016 har antallet asylsøkere fra Syria falt dramatisk, noe som er ventet å slå ut i et kraftig fall i innvandringen fra Syria de kommende årene. Dog er det et stort potensiale for økt syrisk familieinnvandring ved gjenforening.

Seks av ti flyktninger som kommer til Norge er menn. To av tre flyktninger var under 30 år da de innvandret.

3.5. Færre utenlandske studenter

81 000 personer kom til Norge for å ta utdanning i perioden 1990–2016, gjennomsnittlig 3 000 årlig, og de utgjør 10 prosent av all innvandringen i samme periode. Antallet som har kommet har økt mye i perioden. I 1990 kom det 1 000 personer,

mot 5 800 i 2011. 2013 var et rekordår, da 5 900 personer kom. Siden har det vært en nedgang på 29 prosent, eller 1 700 færre, frem til 2016.

*Au pairer
er inkludert som
utdanningsinnvandrere i
statistikken.*

Fire av ti utdanningsinnvandrere er fra Asia, samme andel er fra Europa. Litt over én av ti er fra Afrika. Ser vi på enkeltland kommer flest fra Filippinene (14 100) der mange er au pairer, Kina (5 500) og Tyskland (5 400).

Seks av ti utenlandske studenter som kommer til Norge er kvinner. Åtte av ti er mellom 18 og 29 år på innvandringstidspunktet. Kvinner er noe oftere under 30 år enn det menn er.

3.6. Utdanningsinnvandrere flytter oftest ut

Vi ser at utflyttingsmønsteret varierer sterkt etter innvandringsgrunn. Arbeidsinnvandrere flytter oftere ut av Norge enn det familieinnvandrere og særlig flyktninger gjør (Dzamarija, 2013; Pettersen, 2013). Utdanningsinnvandrere er gruppen som oftest forlater Norge. I alt var 27 prosent av dem som innvandret i perioden 1990–2016 ikke registrert bosatt i Norge ved inngangen til 2017.

Tallene for perioden 1990–2016 viser at 86 prosent av flyktningene var registrert bosatt i Norge per 1.1.2017, 79 prosent av familieinnvandrerne, 70 prosent av arbeidsinnvandrerne og 38 prosent av utdanningsinnvandrerne. Den rekordhøye utvandringen i 2015 og 2016 skyldes i stor grad at arbeidsinnvandrere fra de nye EU-landene i Øst-Europa nå forlater Norge (Ordemann, 2017).

Botid har stor betydning for om innvandrere forlater Norge eller ei. Økt botid er forbundet med økt deltakelse på arbeidsmarkedet, bedre norskkunnskaper, større nettverk og sterkere tilhørighet til samfunnet. Dermed er det kanskje ikke rart at færre innvandrere velger å forlate Norge jo lenger de har bodd her.

3.7. Flest familieinnvandrere bor i Oslo

Hvor innvandrere bor i Norge varierer etter innvandringsgrunn. De ulike gruppene utgjør ulike andeler av befolkningen der de bor, noe Østby, Høydahl og Rustad (2013) har sett nærmere på, oppsummert i Østby (2013). Tallene som følger – om bosted etter innvandringsgrunnene familie, flukt og arbeid – er hentet fra de to nevnte kildene, og er fra 1. januar 2012. I grove trekk antas mønsteret å være ganske likt fem år seinere.

For den største gruppen av familieinnvandrere bodde det flest i Oslo og i flere nabokommuner. Også i Stavanger-området bodde det mange. Ellers var det noen få spredte kommuner over hele landet med mange familieinnvandrere, men svært få i Trøndelag og nordover. Færrest var det i små utkantkommuner i Trøndelag og på indre Østlandet. Mønsteret er preget av at familieinnvandrere kommer mest til flyktninger, men også til mange arbeidsinnvandrere etter hvert som de har bodd her en stund.

Den største andelen arbeidsinnvandrere var i mange små fiskerikommuner og sentralt i Rogaland. Også i Rogalands omegnskommuner og i Osloregionen var andelen høy, og langs hele Hallingdal og over til nabokommuner i Hordaland og Sogn og Fjordane. Mange kystkommuner på Vestlandet hadde store andeler arbeidsinnvandrere, men få mellom Trondheimsfjorden og Nord-Troms. I de delene av Nord-Norge som er minst preget av fiske var det relativt få arbeidsinnvandrere, det samme gjelder mange kommuner i Hedmark og Oppland. I Agder og Telemark var det heller ikke store andeler arbeidsinnvandrere i befolkningen. Før EU-utvidelsen bosatte arbeidsinnvandrere seg i stor grad konsentrert i hovedstadsregionen og noen få andre regioner (Østby, 2004; Aalandslid og Østby,

2007, sitert i Østby, 2013). Etter utvidelsen kom de nye arbeidsinnvandrerne til kommuner der det var etterspørsel etter deres arbeidskraft.

Flyktninger utgjør små deler av folketallet rundt omkring i norske kommuner og fylker, men størst del av folketallet utgjør de i den sørlige delen av Østfold, i indre kommuner i Aust-Agder og i en del småkommuner med stor vilje til å bosette flyktninger, spredt over hele landet. De utgjør en noe mindre del av folketallet i de store kommunene Drammen, Sarpsborg, Kristiansand, Fredrikstad, Oslo og Skien.

3.8. Oppsummering

I alt har 1 275 000 personer innvandret til Norge i perioden fra 1990 til 2016, inkludert norske borgere. 62 prosent av dem, eller 789 000 personer er fra ikke-nordiske land. Av disse var 36 prosent familieinnvandrere, 33 prosent arbeidsinnvandrere, 20 prosent flyktninger og 10 prosent studenter. Per 1. januar 2017 bodde 73 prosent fortsatt i Norge.

Flest innvandrere er fra Polen, Sverige, Litauen, Danmark, Tyskland, Somalia og Filippinene. Sammen med de polske statsborgerne skiller de svenske borgerne seg ut som de klart største gruppene som har innvandret, uansett innvandringsgrunn. Noe over halvparten av innvandringene fra våre nordiske naboland er svensker.

Familieinnvandring har vært den viktigste innvandringsgrunnen om vi ser hele perioden under ett. I 2016 kom det for første gang siden 2005 flere familieinnvandrere enn arbeidsinnvandrere. Flest var fra Polen, Thailand og Somalia. Gjenforening skjer i all hovedsak til referansepersoner med innvandrerbakgrunn. Etablering er vanlig til begge gruppene av referansepersoner, både til dem med innvandrerbakgrunn og til dem uten. En svært stor andel av familieinnvandrerne fra Thailand, Filippinene og Pakistan kom ved familieetablering.

De aller fleste arbeidsinnvandrere er fra Europa, nesten ni av ti, og særlig mange arbeidsinnvandrere har kommet etter 2006. Siden rekordåret 2011 har arbeidsinnvandringen falt, men den er fortsatt betydelig. Det har kommet klart flest polske arbeidsinnvandrere, og nest-flest fra Litauen. Arbeidsinnvandrere blir sjeldnere boende i Norge enn hva flyktninger og familieinnvandrere gjør.

De største flyktninggruppene er fra Somalia, Eritrea, Syria og Irak. Antallet flyktninger ble nær doblet fra 2014 til 2016, mye på grunn av tilstrømmingen fra Syria. Den kortsiktige oppgangen er typisk for flyktninginnvandringen. Etter at Balkanruten ble stengt og EU-Tyrkia-avtalen kom på plass våren 2016, har antallet asylsøkere falt dramatisk.

Utdanningsinnvandringen står for en liten del av den totale innvandringen til Norge. Noe under åtte av ti i denne gruppen er fra Europa eller Asia. Det kommer flest fra Filippinene (mange au pairer), Kina og Tyskland. Utdanningsinnvandrere forlater Norge oftere enn hva flyktninger og arbeids- og familieinnvandrere gjør.

Litteraturliste

- Aalandslid, V. og Østby, L. (2007). Få har mange, mange har få. Samfunnsspeilet (4). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/faa-har-mange-mange-har-faa>
- Dzamarija, M. T. (2013). Innvandringsgrunn 1990-2011, hva vet vi og hvordan kan statistikken utnyttes? (Rapporter 2013/34). Hentet fra http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/135482?_ts=140bf5cf4f8
- Dzamarija, M. T. & Sandnes, T. (2016). Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015 (Rapporter 2016/39). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015>
- Ordemann, A. H. (2017). Laveste nettoinnvandring på ti år. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/laveste-nettoinnvandring-pa-ti-ar>
- Pettersen, S. V. (2013). Utvandring fra Norge 1971-2011 (Rapporter 2013/30). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utvandring-fra-norge-1971-2011>
- Sandnes, T. & Østby, L. (2015) Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2014 (Rapporter 2015/23), hentet fra: https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/228459?_ts=14d70308ab8
- Østby, L. (2004a). Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? – Del 1 demografi (Notater 2004/65). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-i-norge-hvem-er-de-og-hvordan-g%C3%A5r-det-med-dem--26125>
- Østby, L. (2013). Hvor i landet betyr EU-innvandringen mest? – Innvandrernes regionale fordeling. Samfunnsspeilet (5). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/hvor-i-landet-betyr-eu-innvandringen-mest>
- Østby, L., Høydahl, E. og Rustad, Ø. (2013). Innvandrernes fordeling og sammensetning på kommunenivå (Rapporter 2013/37). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrernes-fordeling-og-sammensetning-paa-kommuneniva>

Familie- og husholdningsstruktur

4. Stor variasjon i innvandreres husholdningssammensetning

Størrelsen og sammensetningen av innvandreres husholdninger varierer avhengig av hvilke land de kommer fra. Unge innvandrere fra Afrika bor oftest alene. Innvandrere fra Pakistan bor i store husholdninger, ofte med flere familier og barn i samme husholdning. Arbeidsinnvandrere fra EU-landene i Øst-Europa bor ofte sammen i ulike former for bofellesskap uten barn.

Espen Andersen

Nettoinnvandring:
Differansen mellom antall innvandringer og utvandringer.

Innvandrere: Personer som er født i utlandet med utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre:
Personer som er født i Norge med utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Innvandrerbakgrunn:
Samlebetegnelse for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Privathusholdninger:
En privathusholdning består av personer som er bosatt i samme privatbolig

Husholdningsstørrelsen:
Antall personer som bor i samme bolig.

Husholdningstypen:
Gruppering av husholdningene etter hvilke typer av familier som inngår/bor i den.

Norge har de siste årene opplevd, i europeisk målestokk, en langvarig og sterk befolkningsvekst, som i hovedsak har vært drevet av økt nettoinnvandring. Samtidig har vi hatt en langsiktig trend over flere ti-år i retning av mindre husholdninger i Norge. Vi skal her se på ulike sider ved husholdningene til innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Sentrale spørsmål i denne sammenhengen er: hvordan skiller husholdningene med innvandrere eller norskfødte med innvandrerbakgrunn seg fra den øvrige befolkningens husholdninger? Hvordan varierer dette etter landbakgrunn og alder?

I 2016 bodde 832 200 personer med innvandrerbakgrunn i privathusholdninger i Norge. Av disse var 684 100 innvandrere, og 148 100 var norskfødte med innvandrerforeldre. Asylsøkere som oppholdt seg i Norge, men ikke hadde innvilget opphold, er ikke med i denne statistikken. Totalt var det 2 348 800 privathusholdninger i Norge, og det bodde personer med innvandrerbakgrunn i 19 prosent eller 440 600 av dem.

4.1. Alderssammensetningen har mye å si

Hvordan man bor og hvem man bor sammen med varierer med hvilken fase i livet man er i, om man er gift, har barn, ung eller gammel etc. Innvandrere er i gjennomsnitt yngre enn den øvrige befolkningen, derfor er det viktig å ta hensyn til alderssammensetningen når man skal se nærmere på innvandrere og deres husholdninger.

I denne artikkelen avgrenser vi i første omgang populasjonen som vi analyserer til å omfatte de privathusholdningene det bor innvandrere i. 75 prosent av de norskfødte med innvandrerforeldre er pr. 1.1.2016 barn (0-17 år) som bor sammen med sine innvandrede foreldre. De er slik sett med på å definere både husholdningsstørrelsen og husholdningstypen til innvandrere. Vi dekker gjennom dette om lag 97 prosent av de husholdningene der det inngår personer med innvandrerbakgrunn.

I de resterende 3 prosentene bor gruppen vi kan kalle «voksne norskfødte med innvandrerforeldre». De blir ikke lenger definert som barn i statistikken, fordi de har flyttet hjemmefra, eller de har giftet seg/har egne barn, men bor fortsatt

Flerfamiliehusholdning:
Flere familier som bor i samme bolig. En familie består av personer som er bosatt i samme bolig og som er knyttet til hverandre som ektefeller, registrerte partnere, samboere, og/eller som foreldre og barn (uansett barnets alder). En familie kan høyst bestå av to påfølgende generasjoner og kun ett par. Dette betyr at personer som er gifte eller samboere og/eller bor sammen med egne barn, ikke kan tilhøre foreldrenes familie. Når personer som tidligere har vært gift bor sammen med sine foreldre, regnes dette som to familier. Som familie regner vi i norsk statistikk også enkeltpersoner, slik at alle personer regnes å tilhøre en familie.

Den øvrige befolkningen:
Personer uten innvandrerbakgrunn og som er bosatt i en privathusholdning.

sammen med sine foreldre i en flerfamiliehusholdning. Voksne norskfødte som ikke lenger bor sammen med sine innvandrerforeldre beskrives i et eget avsnitt til slutt i denne artikkelen.

4.2. Husholdningene er blitt mindre de siste femten årene

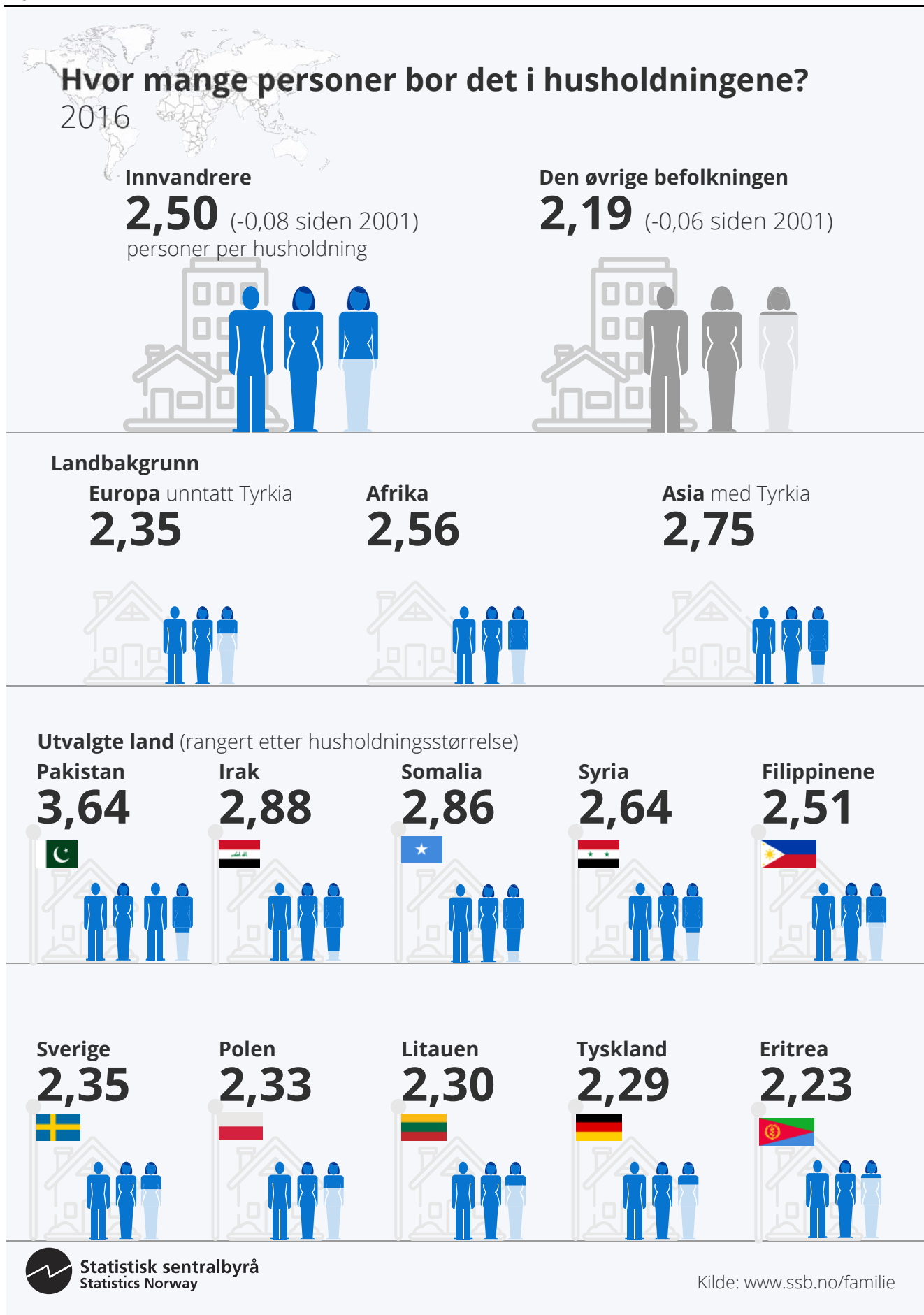
Siden 2001, da innvandrernes husholdninger ble analysert første gang, har antallet innvandrere bosatt i privathusholdninger økt med 429 500 personer frem til i dag. Den økte innvandringen fra Øst-Europa etter EØS-utvidelsen i 2004 har sterkt påvirket sammensetningen av innvandrergruppen i Norge (Dzamarija 2017a). Dette har igjen påvirket størrelsen og sammensetningen av innvandrernes husholdninger. Den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen for alle innvandrere har sunket fra 2,58 personer pr. husholdning i 2001 til 2,50 i 2016. For den øvrige befolkningen har husholdningsstørrelsen sunket fra 2,25 til 2,19 personer per husholdning (se tabell 4.1). Det vil si at husholdningsstørrelsen blant innvandrerne har sunket litt mer og at den har nærmet seg litt den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen til den øvrige befolkningen. Men vi skal se at det fremdeles er store forskjeller i gjennomsnittlig husholdningsstørrelse og fordeling etter antall personer i husholdningen avhengig av landbakgrunn.

Tabell 4.1 Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningsstørrelse. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. 2016. Prosent

Landbakgrunn	1 person	2 personer	3 personer	4 personer	5 personer eller flere	Personer per husholdning	Endring fra 2001-2016
Den øvrige befolkningen	17	29	17	22	14	2,19	-0,06
Innvandrere	20	25	20	20	16	2,5	-0,08
Europa unntatt Tyrkia i alt	20	28	21	20	11	2,35	-0,11
Polen	17	26	25	21	11	2,33	-0,19
Sverige	27	32	16	18	7	2,35	0,02
Litauen	17	26	28	22	8	2,3	-0,17
Tyskland	23	30	17	19	11	2,29	-0,05
Danmark	27	35	14	16	9	2,27	-0,08
Russland	19	27	20	17	17	2,47	0,1
Storbritannia	24	33	16	19	9	2,42	-0,11
Bosnia-Hercegovina	18	29	21	21	10	2,45	-0,2
Romania	19	28	27	19	8	2,3	-0,24
Kosovo	11	13	17	27	32	3,22	0
Island	16	23	17	23	21	2,59	-0,13
Nederland	17	28	15	25	15	2,55	-0,23
Finland	29	35	14	14	8	2,2	-0,09
Afrika i alt	23	18	15	16	28	2,56	0,16
Somalia	20	15	12	12	40	2,86	0,61
Eritrea	26	21	17	16	20	2,23	0,07
Etiopia	27	18	17	20	19	2,28	0,19
Asia med Tyrkia i alt	16	20	20	22	22	2,75	-0,12
Irak	17	14	15	22	31	2,88	0,71
Filippinene	20	27	23	19	11	2,51	-0,53
Pakistan	9	14	14	20	43	3,64	-0,14
Thailand	10	31	27	20	11	2,69	-0,04
Iran	23	25	22	20	10	2,28	-0,21
Afghanistan	19	15	15	17	33	2,7	-0,18
Vietnam	14	21	22	25	18	2,83	-0,11
Tyrkia	13	19	19	27	23	3,03	-0,06
India	14	23	28	26	9	2,62	-0,38
Syria	18	14	12	17	39	2,64	-0,34
Sri Lanka	12	16	20	32	20	3,06	0,1
Kina	21	28	28	17	6	2,29	-0,11
Sør- og Mellom-Amerika i alt	20	28	22	20	10	2,54	-0,07
Chile	21	29	21	18	10	2,5	-0,16
Nord-Amerika i alt	21	32	17	19	11	2,5	0,03
USA	21	32	17	19	11	2,5	0,04
Oseania i alt	22	25	17	25	11	2,66	0,04

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1

4.3. Større husholdninger, særlig for irakere og somaliere

Innvandrere fra de aller fleste enkeltland følger hovedtrenden med en nedgang i husholdningsstørrelsen. Innvandrere fra noen få land går motsatt vei. For innvandrere fra Irak og Somalia har det vært en spesielt stor økning med henholdsvis 0,7 og 0,6 personer pr husholdning siden 2001. Økningen skyldes at det i denne perioden har vært stor familieinnvandring. Enslige menn kommer gjerne først, så kommer familiene etter. Mange som har innvandret fra disse landene har også fått barn etter ankomsten til Norge.

Vi ser også en ganske stor økning i husholdningsstørrelsen til innvandrere fra Eritrea og Etiopia. Spesielt stor nedgang ser vi blant innvandrere fra Filipinene og India. Disse landene lå veldig høyt i 2001 og har, tross den betydelige nedgangen, fremdeles en høy gjennomsnittsstørrelse med mellom 2,5 og 2,6 personer pr. husholdning.

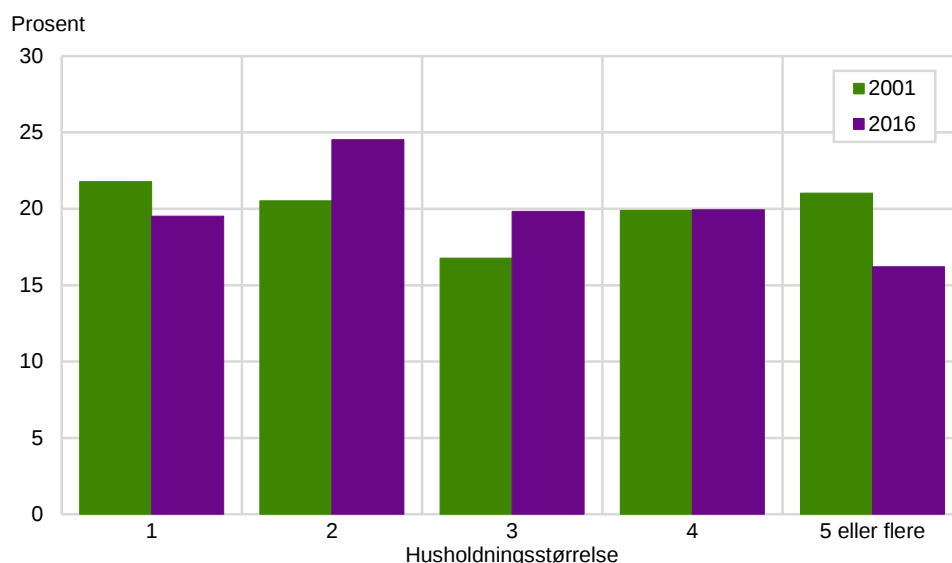
4.4. Innvandrere fra Pakistan bor i de største husholdningene

Innvandrere fra Pakistan, Kosovo, Sri Lanka, og Tyrkia bor i de største husholdningene, med mer enn 3 personer i gjennomsnitt. Innvandrere fra Pakistan bor i de største, med 3,6 personer pr. husholdning. Innvandrere fra Europa dominerer de minste husholdningene. Et unntak er innvandrere fra Kosovo som i gjennomsnitt bor i husholdninger med 3,2 personer. Blant mange innvandrere fra Asia, Afrika, Amerika og Oceania finner vi husholdninger med en gjennomsnittsstørrelse på mellom 2,5 og 3,0 personer.

Innvandrere fra enkeltland har vesentlig lavere husholdningsstørrelse. Innvandrere fra Eritrea og Etiopia, har i gjennomsnitt om lag 2,25 personer per husholdning. Også innvandrere fra Iran og Kina bor i husholdninger med en gjennomsnittsstørrelse på 2,3 til 2,4 personer.

Andelen innvandrere som bor i store husholdninger (med fem personer eller flere) er i dag mindre sammenlignet med 2001. Samtidig er det blitt flere innvandrere som bor i husholdninger bestående av to eller tre personer. Det er færre som bor alene. I 2016 bodde 16 prosent mot 21 prosent i 2001 i husholdninger med flere enn fire personer (se figur 4.2). De fleste landene med høye andeler i denne gruppen er de der hoveddelen av innvandrerne er kommet til Norge som flyktninger eller som familieinnvandret til en flyktning.

Figur 4.2 Innvandrere bosatt i privathusholdning. Etter husholdningsstørrelse. 2001 og 2016

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

Av innvandrerne fra Somalia og Syria bor henholdsvis 40 og 39 prosent i store husholdninger. Andre land med mange flyktninger, som Afghanistan og Irak, har også høye andeler som bor i store husholdninger. Dette gjelder svært få innvandrere fra europeiske land. Ett unntak er innvandrere fra Kosovo, som også i hovedsak har kommet til Norge som flyktninger, hvor 32 prosent bor i en stor husholdning. Mange familier fra Kosovo ble hentet samlet til Norge på slutten av 1990-tallet. Høyest andel finner vi likevel blant arbeidsinnvandrere fra Pakistan, med 43 prosent.

Andelen som bor i husholdninger med to personer er størst blant innvandrere fra Europa. I denne gruppen bor 28 prosent i en slik husholdning. Dette er på samme nivå som den øvrige befolkningen. Det er særlig innvandrere med bakgrunn fra de nordiske landene som bor i slike husholdninger. For eksempel bor 35 prosent av danske og finske innvandrere i husholdninger bestående av to personer. Lavest andel i to-personshusholdninger er blant innvandrere fra land med mange nyankomne flyktninger (for eksempel Irak og Syria), men også innvandrere fra Pakistan har bare 14 prosent i denne husholdningstypen.

4.5. Få aleneboende fra Pakistan

Det er litt vanligere for innvandrere å bo alene (20 prosent) sammenlignet med den øvrige befolkningen (17 prosent). Noen grupper innvandrere skiller seg imidlertid ut: det er særlig få aleneboende innvandrere fra Pakistan, 9 prosent (se tabell 4.2). Flest finner vi blant innvandrere fra nordiske land, og flyktninger fra Eritrea og Etiopia. I disse gruppene bor i underkant av 30 prosent alene. Mange flyktninger kommer til Norge alene, uten familie. Derfor er det naturlig med høye andeler nyankomne aleneboende fra land med krig og konflikt.

Tar vi hensyn til alder, og sammenligner med den øvrige befolkningen, ser vi at det er mer vanlig for innvandrerne å være aleneboende, unntatt dem over 64 år. Det er særlig innvandrere fra Eritrea, Sverige og Danmark som har høye andeler aleneboende uavhengig av alder.

For øvrig er det hovedsakelig yngre innvandrere som bor alene. Av innvandrerne mellom 20 og 24 år bor 34 prosent alene, mens 26 prosent av den øvrige befolkningen i samme aldersgruppe gjør det samme. Det er innvandrere fra mange ulike land i Europa, Afrika og Asia som har høy andel aleneboende. Flest aleneboende innvandrere finner vi fra Filippinene, for det meste kvinner under 34 år, og det er rimelig å anta at det store flertallet er i Norge som au pair. Relativt få av de yngre innvandrerne fra Pakistan og Kosovo bor alene (se tabell 4.3).

Blant eldre (over 65 år) som bor alene, er andelen høyest, om lag 40 prosent, blant innvandrere fra våre naboland og fra Polen og Litauen, men også flyktningeland som Somalia og fra Eritrea. I den øvrige befolkningen er andelen 34 prosent. Minst er andelen blant dem fra Pakistan, 12 prosent.

Tabell 4.2 Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningstype. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. 2016. Prosent

Landbakgrunn	Antall i 1 000	Aleneboende	Par uten hjemmeboende barn	Par med barn 0-17 år	Mor/far med barn 0-17 år	Enfamiliehusholdninger med voksne barn 18 år og eldre	Flerfamiliehusholdninger uten barn 0-17 år	Flerfamiliehusholdninger med barn 0-17 år
Den øvrige befolkningen	4 318 700	17	23	37	5	10	3	3
Innvandrere	684 100	20	16	38	5	6	11	4
Europa unntatt Tyrkia i alt	373 400	20	19	36	3	5	13	2
Polen	92 400	17	14	36	3	3	26	1
Sverige	36 700	27	25	32	3	5	7	1
Litauen	36 000	17	15	41	4	3	19	1
Tyskland	24 500	23	25	36	3	6	5	1
Danmark	19 500	27	30	27	3	7	4	1
Russland	16 900	19	18	38	9	7	5	3
Storbritannia	14 200	24	29	33	2	7	4	2
Bosnia-Hercegovina	13 400	18	24	31	2	13	6	6
Romania	12 900	19	19	41	3	3	15	2
Kosovo	9 800	11	10	49	4	12	6	9
Island	8 100	16	16	49	5	6	5	2
Nederland	7 600	17	25	43	3	8	3	1
Finland	6 300	29	29	25	4	7	5	1
Afrika i alt	84 400	23	7	38	13	4	11	4
Somalia	27 700	20	4	39	16	3	13	5
Eritrea	17 000	26	6	30	14	3	20	2
Etiopia	7 300	27	8	39	13	4	6	3
Asia med Tyrkia i alt	193 400	16	14	43	5	8	8	6
Irak	21 800	17	7	48	7	8	7	6
Filippinene	19 400	20	19	38	5	7	8	4
Pakistan	19 400	9	10	42	4	10	9	16
Thailand	17 400	10	24	40	6	10	5	5
Iran	16 300	23	16	33	8	11	6	3
Afghanistan	13 700	19	6	43	8	5	14	6
Vietnam	13 500	14	15	37	5	12	8	9
Tyrkia	11 000	13	13	45	4	10	7	8
India	10 800	14	18	46	2	7	9	4
Syria	9 600	18	5	52	6	3	15	3
Sri Lanka	9 000	12	12	52	3	10	6	5
Kina	8 300	21	21	35	4	8	7	4
Sør- og Mellom-Amerika i alt	20 800	20	20	36	7	8	5	4
Chile	6 100	21	20	26	5	15	7	6
Nord-Amerika i alt	10 000	21	27	35	3	7	5	2
USA	8 200	21	28	34	3	7	5	2
Oseania i alt	2 100	22	22	44	2	3	4	2

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

4.6. Europeiske innvandrere bor oftest i husholdninger uten barn

Personer som lever i parforhold uten barn i alderen 0-17 år er i hovedsak yngre par og eldre par med barn over 18 år som enten bor hjemme eller har flyttet hjemmefra. Det er flest innvandrere fra EU og Nord Amerika i denne gruppen, og mange er fra de samme europeiske landene som også har en høy andel aleneboende. For eksempel gjelder dette 30 prosent av innvandrerne fra Danmark og 29 prosent fra Finland og Storbritannia.

I den øvrige befolkningen bor 23 prosent i en husholdning bestående av par uten barn. Svært få innvandrere fra de landene det har kommet flyktninger fra de siste årene bor i denne typen husholdninger. Kun 4 prosent av innvandrerne fra Somalia og 5 prosent av dem som har kommet fra Syria er par uten barn 0-17 år.

Tabell 4.3 Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningstype. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. Ulike aldersgrupper. 2016. Prosent

	Alene-boende	Par uten hjemme-boende barn	Par med barn 0-17 år	Mor/far med barn 0-17 år	Enfamilie-husholdning med voksne barn 18 år og eldre	Flerfamilie-husholdning uten barn 0-17 år	Flerfamilie-husholdninger med barn 0-17 år
20-24 år							
Øvrige befolkningen	26	17	15	3	26	11	3
Polen	24	17	18	2	12	26	3
Litauen	28	19	14	2	8	27	2
Sverige	43	23	7	1	5	20	1
Danmark	45	16	8	1	6	23	1
Bosnia-Hercegovina	27	16	15	1	24	9	7
Kosovo	18	11	25	3	20	12	11
Pakistan	20	7	23	2	15	16	17
Afghanistan	40	7	13	3	5	28	4
Filipinene	50	11	13	2	8	12	3
Thailand	22	10	23	5	26	8	6
Syria	28	6	20	3	4	37	2
Vietnam	36	14	12	4	11	16	6
Eritrea	33	6	8	5	2	44	1
Somalia	33	4	18	11	6	22	6
25-34 år							
Øvrige befolkningen	21	21	36	3	10	7	3
Polen	17	19	37	2	1	24	1
Litauen	17	19	42	2	0	19	1
Sverige	33	28	25	2	1	10	1
Danmark	33	25	30	2	1	8	1
Bosnia-Hercegovina	21	19	37	2	9	7	6
Kosovo	12	10	48	4	7	6	13
Pakistan	12	10	45	3	3	8	19
Afghanistan	17	10	48	6	3	9	7
Filipinene	30	20	30	3	1	13	3
Thailand	10	25	43	5	5	5	6
Syria	28	8	37	3	1	22	2
Vietnam	15	13	39	6	5	10	11
Eritrea	34	8	21	8	0	28	1
Somalia	26	6	32	13	1	17	4
35-44 år							
Øvrige befolkningen	15	7	62	7	4	2	3
Polen	17	9	39	2	2	30	1
Litauen	18	10	43	3	3	22	1
Sverige	19	11	60	5	1	3	2
Danmark	20	10	60	5	1	3	2
Bosnia-Hercegovina	12	7	61	4	5	3	8
Kosovo	7	4	74	5	2	2	6
Pakistan	7	5	67	5	2	4	11
Afghanistan	10	2	67	9	3	4	4
Filipinene	8	16	58	7	2	5	4
Thailand	8	26	46	6	6	4	4
Syria	20	4	55	5	1	12	2
Vietnam	10	6	56	8	4	5	11
Eritrea	27	6	38	15	1	12	1
Somalia	20	4	43	17	1	12	3
45-54 år							
Øvrige befolkningen	17	17	36	5	20	3	2
Polen	21	16	14	2	8	38	1
Litauen	24	23	14	2	6	29	1
Sverige	20	18	41	6	11	3	2
Danmark	20	20	36	5	15	3	1
Bosnia-Hercegovina	12	20	31	3	25	6	4
Kosovo	8	8	49	4	21	5	6
Pakistan	8	6	47	4	14	8	13
Afghanistan	8	5	56	8	13	4	6
Filipinene	10	22	37	7	18	4	3
Thailand	12	38	22	4	15	6	3
Syria	17	5	52	5	8	11	2
Vietnam	12	11	44	5	17	6	5
Eritrea	27	6	38	13	8	7	2
Somalia	21	4	39	12	7	12	4

Tabell 4.3 forts.

	Alene-boende	Par uten hjemme-boende barn	Par med barn 0-17 år	Mor/far med barn 0-17 år	Enfamilie-husholdning med voksne barn 18 år og eldre	Flerfamilie-husholdning uten barn 0-17 år	Flerfamilie-husholdninger med barn 0-17 år
55-64 år							
Øvrige befolkningen	22	49	5	1	18	4	2
Polen	27	27	3	0	6	35	1
Litauen	30	30	2	0	5	31	2
Sverige	28	41	10	1	17	4	1
Danmark	25	45	7	1	17	4	1
Bosnia-Hercegovina	16	47	5	0	18	8	5
Kosovo	11	25	13	0	29	7	14
Pakistan	8	17	12	1	26	15	21
Afghanistan	15	9	27	2	27	9	10
Filipinene	16	37	6	1	28	8	3
Thailand	22	49	3	1	16	6	3
Syria	21	21	20	4	14	16	4
Vietnam	17	28	11	1	25	10	8
Eritrea	31	11	26	4	21	6	2
Somalia	27	6	27	5	16	14	6
65 år og eldre							
Øvrige befolkningen	34	55	0	0	5	4	1
Polen	38	39	1	0	7	13	2
Litauen	42	17	2	0	6	22	11
Sverige	34	54	1	0	5	4	1
Danmark	38	52	0	0	4	3	1
Bosnia-Hercegovina	32	46	0	0	6	10	6
Kosovo	29	33	3	0	11	10	14
Pakistan	12	30	3	0	16	16	24
Afghanistan	29	24	5	0	20	10	12
Filipinene	26	38	2	0	14	12	9
Thailand	29	47	0	0	7	11	5
Syria	18	38	7	1	17	13	6
Vietnam	22	36	1	0	14	14	13
Eritrea	36	27	8	0	16	10	4
Somalia	40	7	9	1	13	21	9

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

Det er særlig de eldre innvandrerne som skiller seg ut sammenlignet med den øvrige befolkningen når det gjelder å bo i parforhold uten barn i husholdningen. Innvandrere som er eldre enn 54 år bor i mye mindre grad i husholdninger av denne typen. Det er likevel betydelige forskjeller mellom innvandrergруппene. Det er mer vanlig for eldre personer fra Bosnia- Hercegovina og Thailand, mens det er svært uvanlig blant innvandrere fra Somalia. Innvandrere fra Thailand skiller seg også ut ved at mange i alderen 35-54 år lever i parforhold uten barn (se tabell 4.3).

4.7. Mange flyktninger bor i husholdninger med barn

Andelen som bor i husholdninger med yngste barn 0-17 år er på samme nivå for både innvandrere og den øvrige befolkningen, 37-38 prosent. Mange av dem som har kommet til Norge som flyktninger de siste årene bor i dag i husholdninger som består av par med barn under 18 år. Flesteparten av flyktningene er i en alder det er vanlig å stifte familie. Hele 52 prosent av syriske innvandrere bor i slik husholdning, det samme gjelder innvandrere fra Afghanistan, Somalia og Eritrea.

Det er også verdt å merke seg at 41 prosent av litauiske og rumenske og 36 prosent av polske innvandrere bor i husholdninger med barn. Dette er et godt eksempel på at typiske arbeidsinnvandrere fra de østlige delene i Europa i økende grad etablerer seg med familie i Norge.

Blant somaliske innvandrere og innvandrere fra Kosovo og Syria er det betydelig flere eldre som bor i husholdningstypen par med barn 0-17 år. For eksempel bor dobbelt så mange innvandrere i alderen 55-64 år i en slik husholdning sammenlignet med den øvrige befolkningen. Det er også flere innvandrere fra Syria og Somalia i alderen 65 år og eldre som bor i husholdninger der det inngår par og barn.

Ser vi på alle innvandrere samlet er andelen som bor i husholdningstypen mor/far med barn i 2016 på nivå med den øvrige befolkningen, 5 prosent. Blant innvandrere fra Afrika er andelen husholdninger med enslige forsørgere, i hovedsak mødre, større (13 prosent mot 5 prosent i den øvrige befolkningen). I 2001 var det særlig personer med innvandrerbakgrunn fra Somalia som hadde høy andel personer i denne husholdningstypen, nesten 30 prosent (Østby 2004). I dag er andelen innvandrere fra Somalia som bor i denne husholdningstypen 16 prosent. Det er også mange fra Eritrea og Etiopia som bor i husholdning med enslig forsørger, henholdsvis 14 og 13 prosent.

4.8. Mange med lang botid bor sammen med voksne barn

Enfamiliehusholdninger med voksne barn omfatter familier av typen ektepar/samboerpar/mor/far med barn (yngste barn 18 år og over).

10 prosent av den øvrige befolkningen bor i enfamiliehusholdninger med voksne barn, dobbelt så mange som blant innvandrerne. Det er for eksempel svært få arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa som bor i slike husholdninger, det samme gjelder de fra Eritrea og Syria. De har relativt kort botid i Norge. Enkelte grupper med lang botid har en høyere andel sammenlignet med den øvrige befolkningen. Innvandrere fra Chile, Vietnam, Bosnia-Hercegovina og Kosovo er eksempler på dette.

Unge innvandrere bor i liten grad i enfamiliehusholdning med voksne barn sammenlignet med den øvrige befolkningen. Dette er naturlig siden en stor del av de unge i den øvrige befolkningen fortsatt er bosatt i foreldrehjemmet, mens mange av de unge innvandrerne er enslige og har foreldrene i hjemlandet. Det er kun innvandrere fra Thailand og Bosnia-Hercegovina som har en andel på nivå med den øvrige befolkningen. Innvandrerne fra Bosnia kom til Norge med sine foreldre på 1990-tallet og er i dag i 20-årene. De fleste av innvandrerne fra Thailand i denne gruppen har barn som har kommet til Norge på familiegjenforening etter at moren deres har giftet seg og bosatt seg i Norge.

Blant eldre innvandrere er det å bo i en husholdning der det også bor voksne barn vanligere enn i den øvrige befolkningen. Av de største landene i denne aldersgruppen er det særlig blant innvandrere fra Pakistan, Somalia og Kosovo som skiller seg ut med høyere andeler. 16 prosent av pakistanerne, 13 prosent av somaliene og 12 prosent av dem fra Kosovo over 64 år bor i slike husholdninger (se tabell 4.3).

4.9. Flerfamiliehusholdning – vanligst blant innvandrere

Innvandrere bor i større grad i ulike typer flerfamiliehusholdninger (med eller uten barn) enn den øvrige befolkningen. Her skal vi se på to ulike typer: de med barn 0-17 år, og de uten barn 0-17 år.

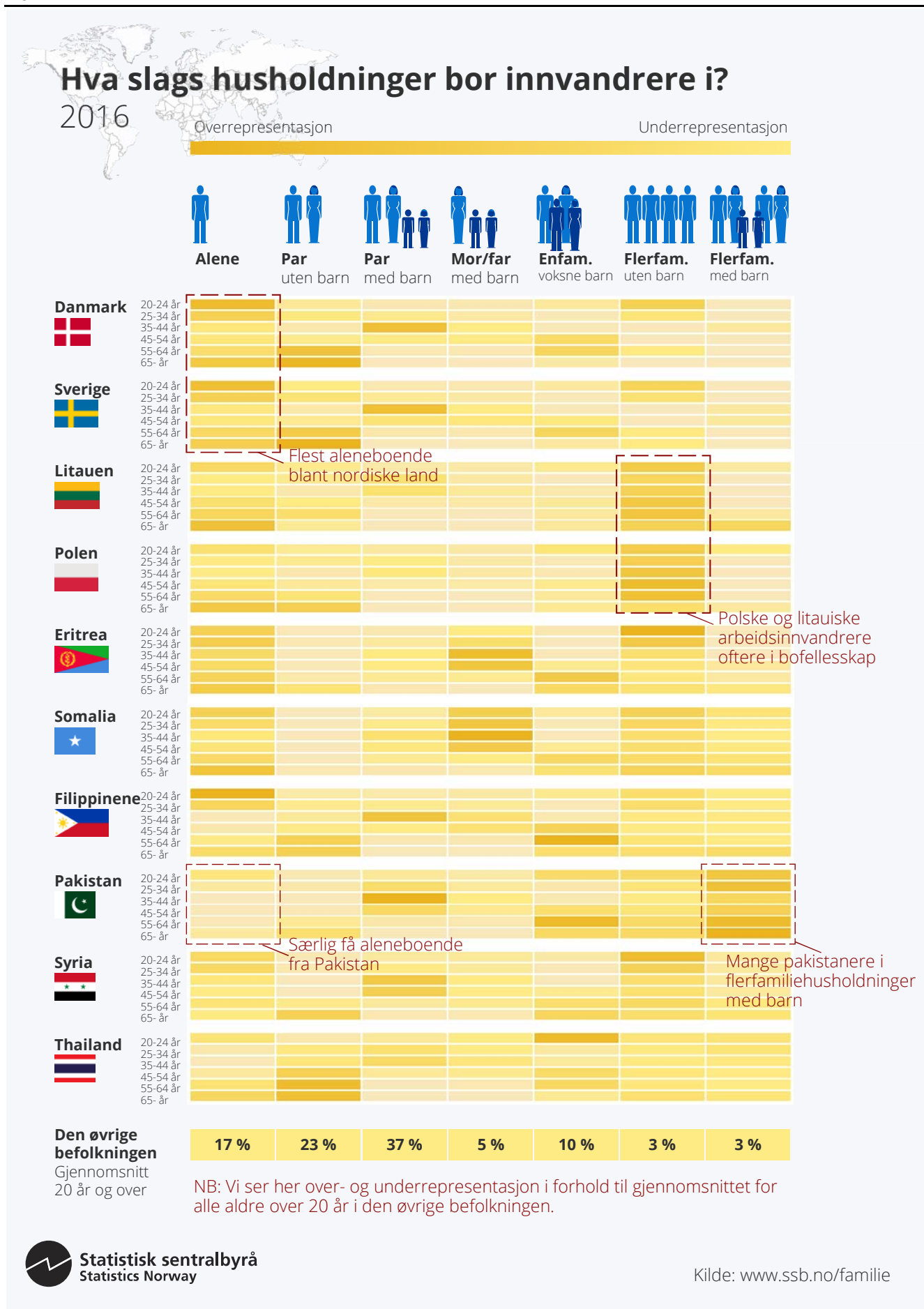
15 prosent av innvandrerne bor i en av disse husholdningstypene, mens andelen er 6 prosent for den øvrige befolkningen. Forskjellen mellom innvandrerne og den øvrige befolkningen er i hovedsak knyttet til flerfamiliehusholdninger uten barn.

Arbeidsinnvandrere fra EU-landene i Øst-Europa bor ofte sammen i ulike former for bofellesskap uten barn. Dette gjelder 26 prosent blant polske innvandrere, mens 19 prosent med bakgrunn fra Litauen gjør det samme. Jevnt over bor personer fra disse landene i denne typen husholdninger uavhengig av alder, men det er særlig alderen over 34 år som preges av høye andeler i bofellesskap uten barn.

Over 40 prosent av innvandrerne fra Eritrea i alderen 20-24 år bor i flerfamiliehusholdninger uten barn, andelen er også høy blant dem fra Syria (37 prosent). Dette er ofte personer som har flyktet til Norge uten familie og som velger, eller blir bosatt i, denne typen kollektive boform etter at de har fått innvilget opphold i Norge.

Dette er også en vanlig boform for eldre innvandrere fra enkelte land. Av de største landene i denne aldersgruppen over 64 år er det særlig innvandrere fra Somalia og Pakistan som er tilknyttet flerfamiliehusholdninger uten barn, 21 og 16 prosent (se tabell 4.3).

Figur 4.3

4.10. Mange pakistanere i flerfamiliehusholdninger

Det er mer vanlig blant innvandrere fra Asia at flere familier med barn (og ofte flere generasjoner som er i slekt) bor sammen. Dette er særlig tilfellet for innvandrere fra Pakistan, 16 prosent bor i en flerfamiliehusholdning med barn 0-17 år. Denne trenden gjelder for alle aldersgrupper. På tross av lang botid har mange med bakgrunn fra Pakistan opprettholdt en tradisjon der flere familier/slektninger bor sammen. En tilsvarende tendens ser vi også blant andre innvandrergupper med lang botid i Norge, som Vietnam, Tyrkia og Kosovo.

Nesten en fjerdedel av alle innvandrere over 64 år fra Pakistan bor i en flerfamiliehusholdning med barn. Dersom vi tar med dem som bor i flerfamiliehusholdning uten barn ser vi at 40 prosent av alle innvandrere over 64 år fra Pakistan bor i en eller annen form for flerfamiliehusholdning. Årsakene til dette kan være kulturelle, men kan også være delvis knyttet til situasjonen i boligmarkedet i Oslo, der de fleste innvandrerne fra Pakistan bor. Eldre innvandrere fra Afghanistan, Kosovo og Vietnam bor også i større grad i flerfamiliehusholdninger med barn sammenlignet med innvandrere sett under ett. Tendensen med at innvandrere fra disse landene bor i denne typen husholdninger ser vi også i aldersgruppen 55-64 år.

4.11. Færrest parforhold blant afrikanere

Vi skal se nærmere på andelen som bor i par, og i denne sammenhengen må man her enten være gift eller være i et samboerforhold med den man bor sammen med. Mange arbeidsinnvandrere, for eksempel fra Polen, har i mange tilfeller ektefelle og familie som bor i hjemlandet. Siden man ikke bor sammen med partneren i Norge, blir disse personene regnet for ikke å bo i par.

Vi ser her på personer over 19 år. Det er litt færre innvandrere som lever i parforhold sammenlignet med den øvrige befolkningen, henholdsvis 59 og 63 prosent. Innvandrere fra Afrika bor i mindre grad i parforhold enn andre innvandrere. 45 prosent av innvandrerne fra Afrika lever i par, mens denne andelen varierer mellom 58 og 70 prosent for de andre gruppene. De tre afrikanske landene, Eritrea, Somalia og Etiopia har lavere andel i parforhold enn alle andre land (se tabell 4.4). En av årsakene til dette er at innvandrerne fra Afrika er yngre og de har kortere botid, men det kan også henge sammen med samlivsmønsteret i de landene de kommer fra. Mange har også flyktet til Norge alene. Arbeidsinnvandrere fra Polen og Latvia bor i mindre grad i parforhold enn andre innvandrere fra Europa.

Tabell 4.4 Personer over 19 år bosatt i privathusholdninger etter parstatus. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. 2016. Prosent

Landbakgrunn	I alt	Andel i par	Gift	Samboer	Ikke i par
Den øvrige befolkningen	3 263 400	63	45	18	37
Innvandrere	601 200	59	46	13	41
Europa untatt Tyrkia i alt	332 800	58	42	16	42
Polen	81 300	48	36	12	52
Sverige	35 000	61	32	28	39
Litauen	31 000	55	37	17	45
Tyskland	21 500	65	45	19	35
Danmark	18 300	63	46	17	37
Russland	14 500	61	50	10	39
Storbritannia	13 100	68	51	17	32
Bosnia-Hercegovina	13 000	68	59	9	32
Romania	11 400	59	47	13	41
Kosovo	9 200	72	63	9	28
Latvia	8 200	50	33	17	50
Nederland	6 500	72	54	18	28
Island	6 300	66	42	24	34
Finland	5 900	59	41	18	41
Afrika i alt	67 800	45	35	10	55
Somalia	21 000	39	29	10	61
Eritrea	13 400	35	23	12	65
Etiopia	6 000	47	34	13	53
Asia med Tyrkia i alt	170 400	65	59	7	35
Irak	19 000	59	52	7	41
Pakistan	18 200	76	74	2	24
Filippinene	17 500	63	56	7	37
Iran	14 800	57	48	9	43
Thailand	14 600	73	63	10	27
Vietnam	13 200	67	58	10	33
Afghanistan	10 700	51	46	5	49
Tyrkia	10 600	73	68	5	27
India	9 700	73	70	4	27
Sri Lanka	8 700	78	74	4	22
Kina	7 600	65	56	8	35
Syria	6 600	49	44	5	51
Sør og Mellom - Amerika	19 300	63	49	14	37
Chile	5 900	59	43	17	41
Nord-Amerika	9 100	69	59	10	31
USA	7 400	69	60	9	31
Oseania	1 900	70	50	20	30

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

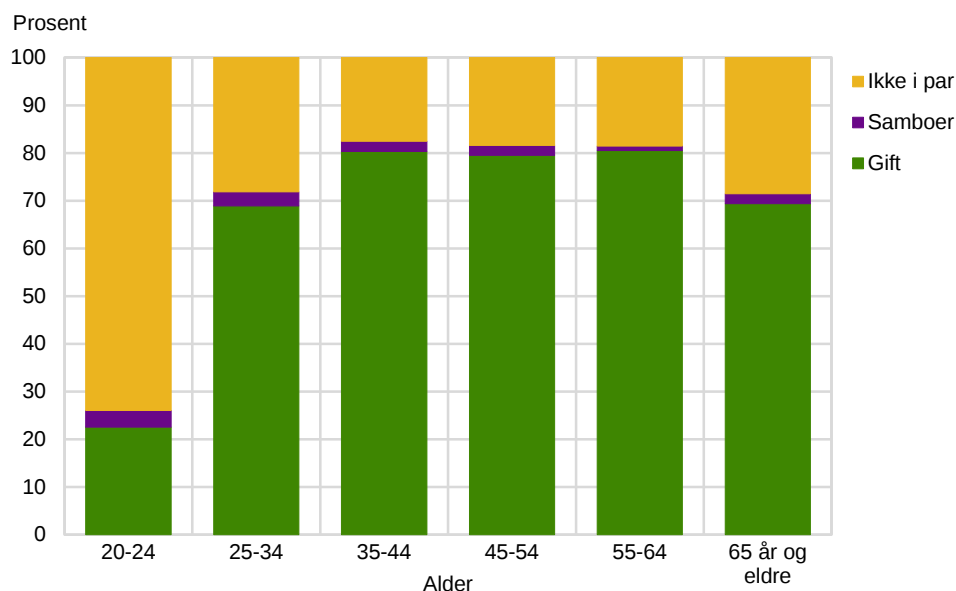
4.12. Flest samboere fra nordiske land

I Norge er samboerskap blitt en svært vanlig samlivsform de siste ti-årene, og er særlig vanlig blant yngre personer. Andelen personer som bor i et samboerforhold er 18 prosent for den øvrige befolkningen, og høyest andel samboende finner vi i alderen 25-34 år. Deretter synker det gradvis med alder. Denne trenden gjelder uavhengig om du er innvandrere eller ikke og hvilken verdensdel du kommer fra, selv om nivåene er veldig ulike. 13 prosent av innvandrerne er samboere. Høyest andel samboere finner vi blant svenske og islandske innvandrere med henholdsvis 28 og 24 prosent. I tillegg til kulturelle forhold i de nordiske landene er også andelen unge fra disse landene relativt høy, noe som øker andelen som er i samboerskap.

Det er få samboere og mange gifte med bakgrunn fra Asia. Kun 7 prosent er samboere, mens 59 prosent er gift. Dette skyldes trolig både kulturelle og religiøse forhold, men det kan også ha sammenheng med regelverket for oppholdstillatelse i Norge, i de tilfellene den ene parten ikke er bosatt (Dzamarija 2017b). Av innvandrere fra Asia er personer fra Thailand og Vietnam oftest samboere, 10 prosent. Blant innvandrerne fra Kina og Iran er henholdsvis 9 og 8 prosent samboere.

Det er særlig få samboere med pakistansk bakgrunn i Norge, 2 prosent. I 2001 var kun 0,8 prosent av alle med innvandrerbakgrunn fra Pakistan samboende (Østby 2004), og denne andelen er fortsatt svært lav i alle aldersgrupper. Andelen innvandrere fra Pakistan som er gift varierer mellom 69 og 81 prosent for dem som er 25 år eller eldre. Innvandringen fra Pakistan i dag er i stor grad familieetablering og gjenforening, noe som svært ofte forutsetter at man er gift eller skal gifte seg (se figur 4.4).

Figur 4.4 Parstatus blant innvandrere fra Pakistan. 2016

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

4.13. En av tre voksne norskfødte med innvandrerforeldre bor alene

Det er i alt 21 800 norskfødte med innvandrerforeldre som ikke regnes som barn. De faller ikke inn i kategorien «barn» enten fordi de har flyttet hjemmefra eller fordi de har etablert egen familie (er i samliv/har fått egne barn) innenfor foreldrenes husholdning og bor i flerfamiliehusholdning. De norskfødte med innvandrerforeldre som faller i denne kategorien er relativt unge. Om lag to av tre (65 prosent) er i aldersgruppen 18-34.

Videre er det slik at i underkant av 1 000, eller 4,3 prosent, er i aldersgruppen 0-17. Dette er personer som bor med slektninger/fosterforeldre. 12 prosent er 50 år eller eldre, hvor mange har innvandrerforeldre fra Sverige. Når vi snakker om norskfødte med innvandrerforeldre i dette avsnittet er det gruppen med disse 21 800 det henvises til (se tabell 4.5).

Tabell 4.5 Voksne norskfødte med innvandrerforeldre¹ bosatt i privathusholdninger. Husholdningstype og landbakgrunn. Utvalgte land. 2016. Prosent

		Alene-boende	Par uten hjemmeboende barn	Par med barn 0-17 år	Mor/far med barn 0-17 år	Enfamiliehusholdninger med voksne barn 18 år og eldre	Flerfamiliehusholdninger uten barn 0-17 år	Flerfamiliehusholdninger med barn 0-17 år
I alt	21 800	29	18	24	3	2	14	10
Pakistan	4 900	20	10	37	3	0	12	19
Vietnam	2 200	34	21	14	1	0	22	9
Tyrkia	1 400	22	14	37	4	0	11	12
Danmark	1 100	26	28	27	3	10	5	2
India	900	31	18	28	2	0	11	10
Marokko	800	32	12	27	3	0	15	12
Sverige	800	35	35	13	1	6	6	4

¹ Voksne norskfødte med innvandrerforeldre er her personer som har flyttet hjemmefra, eller har giftet seg/har egne barn og bor sammen med foreldre.

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

Blant de voksne norskfødte med innvandrerforeldre er i underkant av 30 prosent aleneboende. Vi har tidligere sett at innvandrere fra Pakistan i liten grad bor alene. Denne trenden gjelder også de voksne barna deres, men er ikke like sterk, da 20 prosent voksne norskfødte med bakgrunn fra Pakistan bor alene. Det er særlig de yngre som bidrar til at andelen er høyere. Dersom vi ser på aldersgruppen 20-24 år, bor 43 prosent av de unge voksne norskfødte med bakgrunn fra Pakistan alene, mens tilsvarende tall for innvandrere fra landet er 20 prosent.

Vi finner flest aleneboende blant norskfødte med svensk og vietnamesisk bakgrunn, 35 og 34 prosent. Voksne norskfødte med svensk bakgrunn har en annen aldersstruktur enn de fra Pakistan. For eksempel bor det ingen voksne norskfødte med bakgrunn fra Pakistan over 44 år i Norge, men om lag halvparten av dem med svensk bakgrunn som vi ser på her er over 64 år. Mange av dem bor alene. Det at så mange med svenske foreldre selv er gamle, henger sammen med at Norge for 100 år siden hadde flere svenskfødte enn i dag (Bore 2005).

Mange voksne norskfødte med bakgrunn fra Sverige og Danmark bor i par uten barn. Mye av dette kan forklares av at relativt mange med bakgrunn fra disse landene er over 50 år og dette er en vanlig boform for denne aldersgruppen.

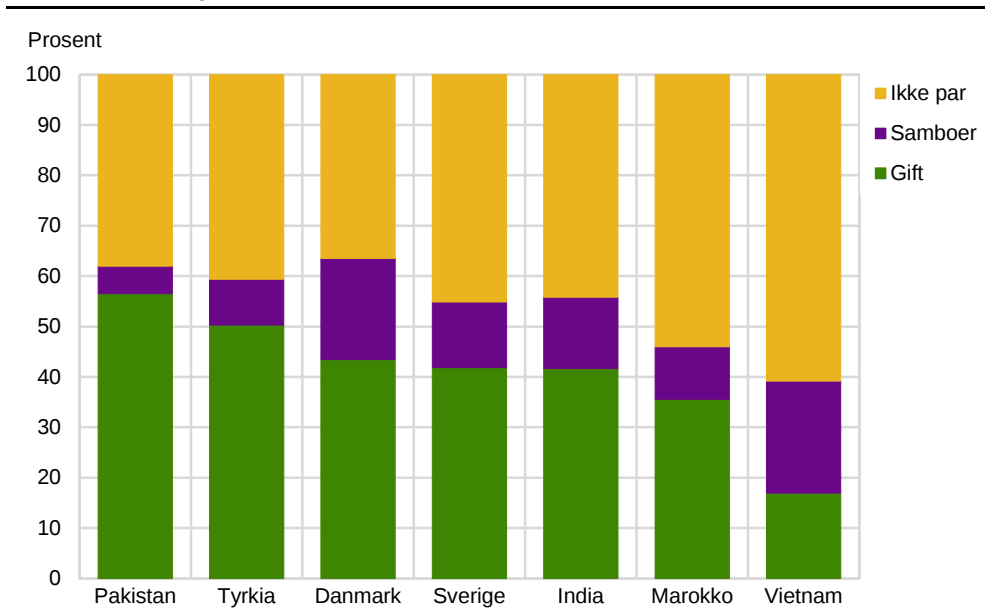
En fjerdedel av de voksne norskfødte bor i en husholdning med par og barn. Å bo slik er mest vanlig blant de norskfødte med pakistansk og tyrkisk bakgrunn, 37 prosent. Her er det viktig å påpeke at de aller fleste av de voksne norskfødte er i aldersgruppen 25-44, en alder der det å ha barn er vanlig. Av dem med bakgrunn fra Vietnam bor kun 14 prosent i par med barn. Personer med denne landbakgrunnen er en litt yngre gruppe enn de med bakgrunn fra Pakistan. Dette kan forklare noe av forskjellen, I tillegg vet vi at unge norskfødte med innvandrerforeldre har relativt sen familiestart (Tønnesen 2014, Dzamarija og Sandnes 2016).

Mange av de voksne norskfødte med innvandrerbakgrunn bor i flerfamiliehusholdning – 14 prosent i slike husholdninger uten barn og 10 prosent med barn. Det er særlig personer med bakgrunn fra Pakistan og Vietnam som bor slik. Om lag 30 prosent av voksne norskfødte med bakgrunn i ett av disse landene bor i en eller annen form for flerfamiliehusholdning.

4.14. Halvparten lever i parforhold

10 900 av de unge voksne norskfødte med innvandrerforeldre over 18 år, lever i parforhold, 35 prosent er gift og 15 prosent samboere. Blant dem med pakistansk bakgrunn er 57 prosent gift og 5 prosent lever i samboerskap. Samboerskap ser altså heller ikke ut til å være en foretrukket samlivsform blant de norskfødte barna til pakistanske innvandrere.

Dersom vi ser på de unge voksne med bakgrunn fra Pakistan i alderen 20-24 år, bor kun 19 prosent i par. Av disse er 12 prosent gift og 7 prosent samboere. I aldersgruppen 25-34 år har andelen gifte økt til 63 prosent, mens 6 prosent er samboere. Ekteskap fortsetter å være den vanligste samlivsformen, selv om vi ser en tendens til økt samboerskap også blant de yngste med pakistansk bakgrunn som bor i par (se figur 4.5).

Figur 4.5 Parstatus blant voksne norskfødte med innvandrerforeldre (19 år og eldre). Etter utvalgte land. 2016

Kilde: Familie- og husholdningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå.

Over halvparten av dem med bakgrunn fra Vietnam er enten aleneboende eller bor i flerfamiliehusholdning uten barn. Blant dem som er i par er mange samboere, 22 prosent, mens 17 prosent er gift. Dette viser at vietnameserne og deres norskfødte barn oftere lever i samboerforhold enn andre med bakgrunn fra Asia.

4.15. Oppsummering

Det er variasjon i innvandrerne husholdninger avhengig av landbakgrunn. De siste årene har den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen for innvandrere sunket. De aller fleste innvandrergruppene følger hovedtrenden med en nedgang i husholdningsstørrelsen, men noen få av gruppene går motsatt vei. For eksempel har innvandrere fra Irak og Somalia hatt en spesielt stor økning i husholdningsstørrelsen siden 2001. Økningen skyldes at det i denne perioden har vært stor familieinnvandring til flyktninger fra disse landene. Enslige menn kom først, deretter kom familiene deres. Det er innvandrere fra Pakistan, Kosovo, Sri Lanka, og Tyrkia som bor i de største husholdningene. Det er særlig få aleneboende innvandrere fra Pakistan. Flest aleneboende finner vi blant innvandrere fra nordiske land, og flyktninger fra Eritrea og Etiopia.

Mange av dem som har kommet til Norge som flyktninger de siste årene bor i dag i husholdninger som består av par med barn under 18 år. Dette er naturlig siden mange er i en alder der det å stifte familie er vanlig.

Innvandrere bor i større grad i ulike typer flerfamiliehusholdninger (med eller uten barn) enn den øvrige befolkningen. Arbeidsinnvandrere fra EU-landene i Øst-Europa bor ofte sammen i ulike former for bofellesskap uten barn. Blant innvandrere fra Asia er det vanligere at flere familier med barn (og ofte flere generasjoner som er i slekt) bor sammen. Dette er særlig tilfellet for innvandrere fra Pakistan.

Av personer i parforhold er innvandrere fra nordiske land oftest samboere, mens innvandrere fra Asia som lever i par i all hovedsak er gift.

Blant de voksne norskfødte med innvandrerforeldre er i underkant av 30 prosent aleneboende. Vi finner flest aleneboende blant norskfødte med svensk og vietnamesisk bakgrunn. En fjerdedel av de voksne norskfødte bor i en husholdning

med par og barn, mest vanlig er det blant de med pakistansk og tyrkisk bakgrunn. Mange bor i en form for flerfamiliehusholdning. Det gjelder særlig norskfødte med innvandrereforeldre fra Pakistan og Vietnam.

Datakilde

Dataene i denne artikkelen bygger i hovedsak på data fra Det sentrale Folkeregistret (DSF) og er en sammenstilling av data fra statistikken om familier og husholdninger og statistikken om innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre

Statistikken om familie- og husholdninger bygger på opplysninger fra DSF, Matrikkelen og Enhetsregisteret i Brønnøysund pr. 1.1.2016. For studenter som mottar borteboerstipend og er registrert bosatt hjemme hos foreldrene blir det i tillegg hentet inn alternative adresser fra NRK, Posten og Lånekassen. Studenter som er registrert bosatt sammen med foreldrene mens de studerer i utlandet er ikke inkludert. Videre er en del personer som oppholder seg utenfor fastlands Norge (på Svalbard, i militæret og i utenrikstjenesten) fjernet fra populasjonen når andre personer er registrert som bosatt i disse personenes bolig i Norge.

Gruppering av personer til familier foretas i DSF ved hjelp av et familienummer som er knyttet til hver enkelt person. Familienumre blir holdt løpende oppdatert ved meldinger om fødsler, vigsler, skilsmisser, dødsfall, flyttinger med mer. Som familier regnes her ektepar med og uten barn, mor/far med barn og enpersonfamilier. Kun barn som er registrert på samme adresse som foreldrene regnes med i familien.

For også å kunne gi tall for samboerpar og flerfamiliehusholdninger, og dermed alle typer familier og husholdninger, bearbeides så folkeregisteropplysningene i Statistisk sentralbyrå. Til hjelp i dette arbeidet hentes også inn opplysninger fra Matrikkelen og Enhetsregisteret.

Litteraturliste

- Bore, R. R. (Red.). (2005). Hundre års ensomhet? Norge og Sverige 1905-2015. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa69/sa69.pdf>
- Dzamarija, M.T. & Sandnes, T. S. (2016). Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015. (Rapporter 2016/39). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015?fane=om>
- Dzamarija, M. T. (2017a). Innvandrere og deres norskfødte barn - gruppenes sammensetning. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-deres-norskfodte-barn-gruppenes-sammensetning>
- Dzamarija, M. T. (2017b). Stadig flere som fødes i Norge har innvandrerbakgrunn. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stadig-flere-som-fodes-i-norge-har-innvandrerbakgrunn>
- Tønnessen, M. (2014). Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge. (Rapporter 2014/4). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarhet-og-annen-demografi-hos-innvandrere-og-deres-barn-fodt-i-norge>
- Østby, L. (Red.). (2004). Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del 1 Demografi. (Rapporter 2004/65) http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200465/notat_200465.pdf

Boforhold

5. Lavere eierandel blant innvandrerne

Relativt få innvandrere eier boligen sin. Dette gjelder også blant dem med svært lang botid i Norge. Barn av innvandrere flytter senere ut av foreldrehjemmet enn andre, men blir like ofte boligeiere når de etablerer seg.

Tor Morten Normann

Grunnsteinen i norsk boligpolitikk og det vi kaller den norske boligmodellen har i hele etterkrigstiden vært at folk i størst mulig grad skal kunne kjøpe og eie sin egen bolig. Virkemidlene for å oppnå dette har variert noe over tid, spesielt når det gjelder markedsregulering og offentlig styring, men de har i stor grad vært rettet mot å støtte opp under et velfungerende boligmarked. Blant annet gjennom ulike tiltak for boligbygging og skattepolitikk som er gunstig for boligeiere. Og selv om det også finnes enkelte offentlige virkemidler som skal hjelpe svakerestilte inn på boligmarkedet, er hovedprinsippet likevel at det er et privat ansvar å skaffe seg et sted å bo.

Innvandrere er personer som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

*Norskfødte barn
Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.*

At folk kan kjøpe og beholde sin bolig ses som vesentlig både for å forebygge boligsosiale problemer generelt og for å fremme integrering av innvandrere spesielt (KMD 2014, KRD2004:18). Dermed er boligmarkedet en viktig arena å overvåke når en skal vurdere integreringen av innvandrere og deres barn i det norske samfunnet. Spørsmålet er om innvandrere i Norge og deres norskfødte barn har blitt en del av den norske boligmodellen og er boligeiere på linje med andre.

5.1. Mye skal på plass før kjøp av bolig

I etablering som boligeier er det flere forhold som spiller sammen, ikke minst hvilken livsfase man er i, og om man har inntekter som gjør det mulig å kjøpe egen bolig. Familieetablering, etablering på arbeidsmarkedet og boligkjøp er forhold som henger tett sammen. Derfor tar det også tid å etablere seg på boligmarkedet. Ser vi bort fra barna, er det først i aldersgruppen 40-49 år vi finner den høyeste eierandelen totalt sett, mens det kommer enda senere for dem med innvandrerbakgrunn. Siden mange kommer til landet i voksen alder, må en forvente at eierandelen er lavere sammenlignet med befolkningen ellers i samme alder. Men; dette innebærer også en forventning om at eierandel vil øke med botid.

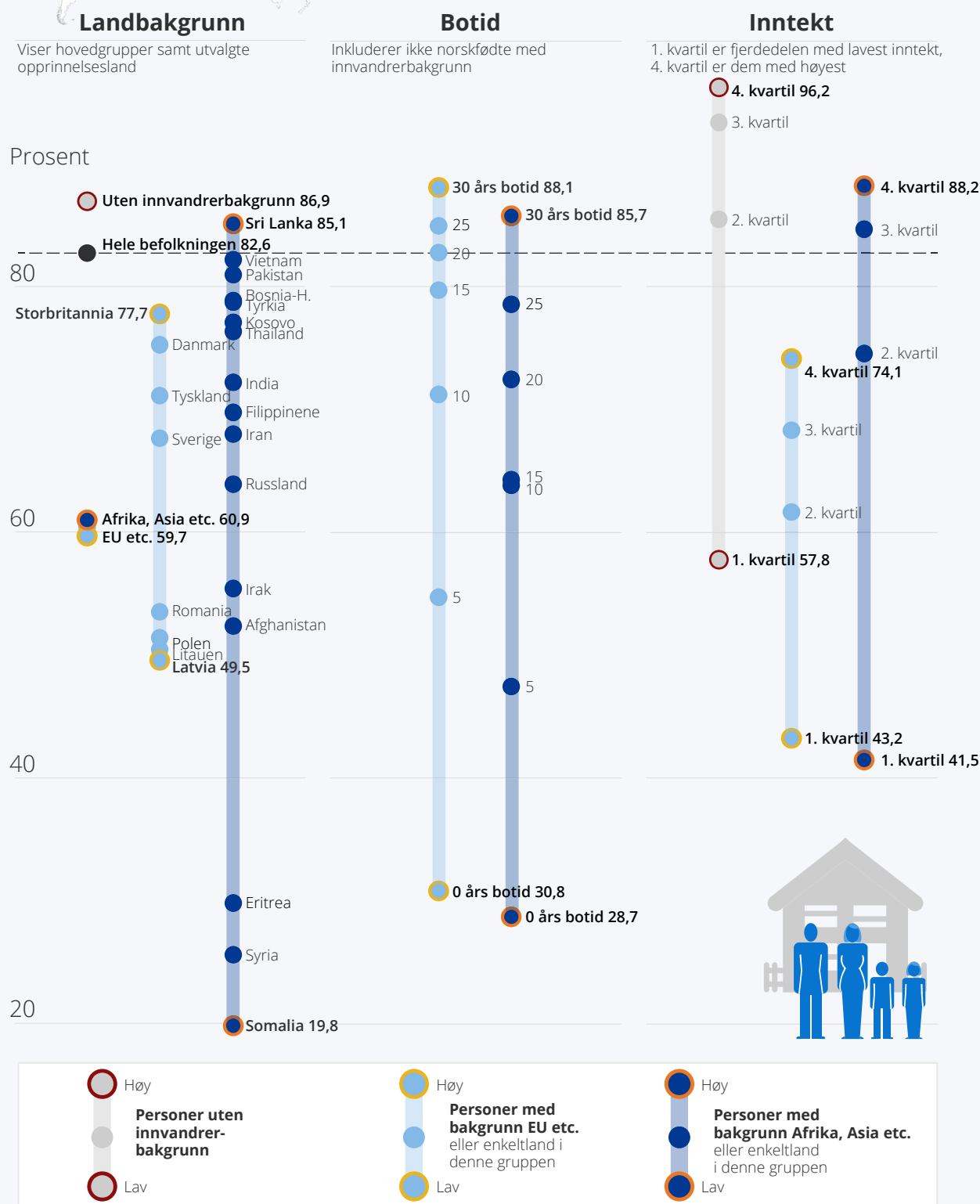
I et boligmarked som det norske, som har vært preget av svært høy prisvekst de siste årene, krever etablering på boligmarkedet en relativt solid økonomi. At eierandeler er lavere i grupper med lave inntekter, og at det har vært slik over lang tid, er et kjent fenomen (SSB 2016 og 2017, Omholt 2016, SSB 2017b). Det er også et faktum at innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn er tydelig overrepresentert nederst i inntektsfordelingen (Omholt 2016, Strøm og Bye 2017).

Det å eie bolig representerer også en viss økonomisk risiko og binding. Innvandrere som kommer til Norge, kan ha andre holdninger knyttet til det å kjøpe egen bolig, gjerne ved å låne penger. De kan også ha planer om å flytte ut igjen etter en viss tid, og derfor velge å leie bolig for å beholde større fleksibilitet. Dette kan være medvirkende årsaker til at eierandeler også i den høyeste inntektsklassen er noe lavere for dem med innvandrerbakgrunn, og til at vi finner lave eierandeler blant grupper av arbeidsinnvandrere.

Figur 5.1

Hvor stor andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn eier boligen sin? 2016

Eiet bolig omfatter både selveierskap og andelseierskap gjennom aksje- og borettslag o.l

5.2. Ingen heltrukken eierlinje

Eier: Eiet bolig omfatter både selveierskap og andelseierskap gjennom aksje- og borettslag o.l.

Det at «bare» 60,4 prosent av personer med innvandrerbakgrunn bor i en bolig som husholdningen eier i 2016, mot 86,9 prosent i befolkningen for øvrig, kan tolkes som et tegn på at integreringen i den norske boligmodellen ikke har lyktes fullt ut.

Forskjeller i boligmønster mellom innvandrere og resten av befolkningen har vedvart over tid, selv om det også har vært funn som tyder på at innvandrere, og spesielt deres norskfødte barn, over tid tilpasser seg det norske boligmønsteret (Blom 2008, Vrålstad 2017, Søholt og Wessel 2010). Når vi likevel finner store forskjeller i 2016, kan det på den ene siden hevdes at høy innvandring innebærer at politikkenes fokus på å sikre tilfredsstillende eierboliger til befolkningen blir utfordret (Søholt 2010). På den annen side kan det hevdes at siden flertallet av innvandrerne og deres barn bor i eid bolig, er det langt på vei en suksess for den norske boligmodellen (Sørvoll og Five Aarset 2015).

5.3. Store forskjeller mellom landgrupper

En 26 prosentpoengs lavere eierandel blant dem med innvandrerbakgrunn sammenlignet med den øvrige befolkningen viser totalt sett en stor ulikhet, men her er det viktig å nyansere bildet. Det er til dels store forskjeller innad i gruppen med innvandrerbakgrunn (se figur 5.2).

EU etc. EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand

Afrika, Asia etc. Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS.

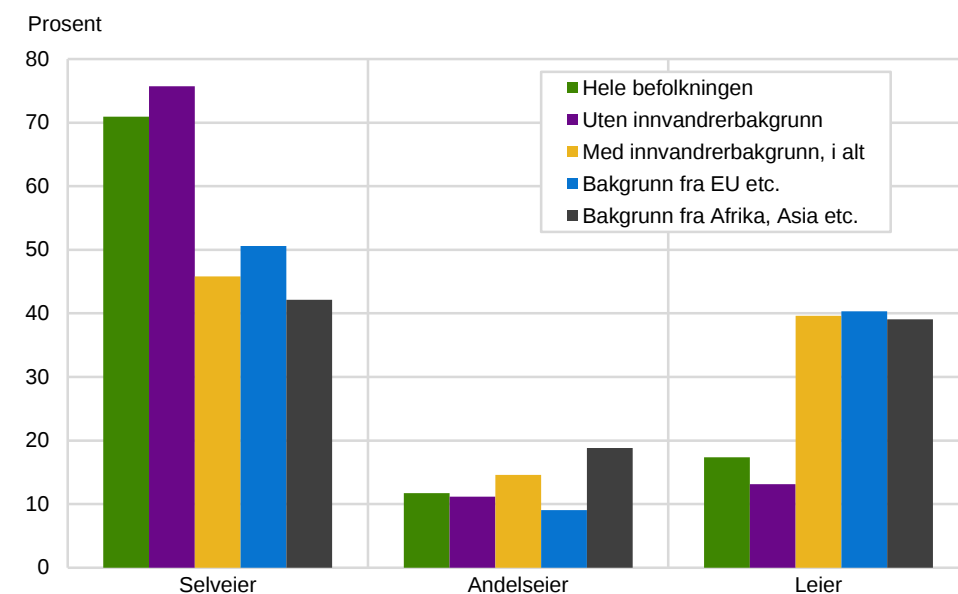
Ved hjelp av den enkle todelingen i landbakgrunn fra EU etc. og Afrika, Asia etc. kommer det fram interessante forskjeller, ikke så mye i den totale eierandelen, men i hvilken eierform de har. I begge gruppene er det langt lavere andel selveiere enn i øvrige befolkning ellers. Lavest er den blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. med 42,1 prosent. Halvparten, dvs. 50,6 prosent, av dem med bakgrunn fra EU etc. tilhører en selveierhusholdning. Men siden det er langt vanligere å være andelseier blant personer med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. sammenlignet med gruppen fra EU etc., 18,8 mot 9,1 prosent, blir de totale eierandelene i disse to gruppene nokså like.

Hvem bor og eier?

Bolig og boforhold er tett knyttet til alder og livsfase. Personer som er norskfødte med innvandrerforeldre er svært unge og bor derfor i hovedsak sammen med foreldre. I denne artikkelen finner vi det derfor mest relevant å se på gruppen «personer med innvandrerbakgrunn» under ett, selv om vi også har enkelte tall for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre hver for seg. Vi holder oss til å snakke om personer i denne artikkelen. Når en person omtales som «eier», betyr det at vedkommende tilhører en husholdning der en eller flere personer eier boligen de bor i.

Datakilde

Datakilden for denne artikkelen er registerbasert boforholdsstatistikk. Det er koblet sammen registeropplysninger om husholdninger, som i hovedsak er hentet fra Folkeregisteret, og registeropplysninger om boliger som i hovedsak kommer fra kommunenes boligregistre. For mer om datakilden, les «Om statistikken» på <http://www.ssb.no/boforhold>.

Figur 5.2 Eieform etter innvandrerbakgrunn, prosent av personer. 2016

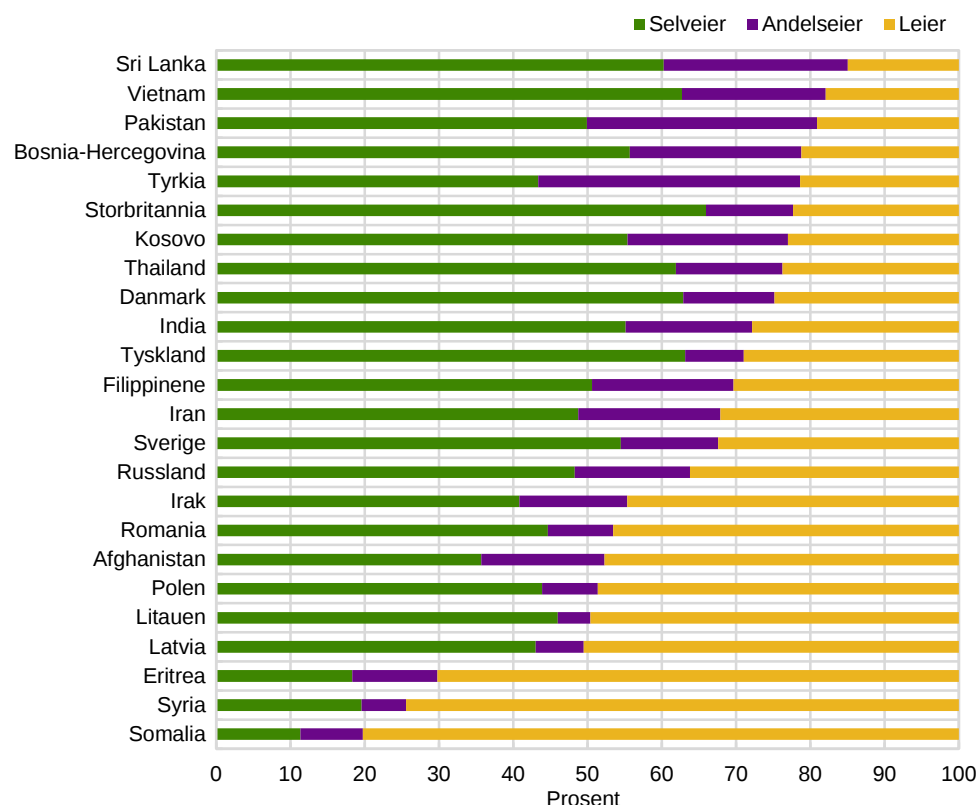
Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Også innad i disse to hovedgruppene finnes det betydelige forskjeller, alt etter hvilket land personene har bakgrunn fra. Dette har igjen sammenheng både med i hvilken tidsperiode innvandringen fant sted, personenes botid, årsak til innvandringen og integrering på andre områder som utdanning og arbeid. I figur 5.3 ser vi eierandeler i 24 landgrupper, som alle har over 10 000 personer. Her får vi bekreftet noe av landforskjellene vi også kjenner fra utvalgsundersøkelser (Vrålstad 2017). Høyest andel boligeiere finner vi i gruppene med bakgrunn fra «gamle» innvandringsland som Sri Lanka, Vietnam og Pakistan, der om lag åtte av ti er eiere.

Blant personer med pakistansk bakgrunn er det relativt mange andelseiere. Det kan vi også legge merke til blant personer med tyrkisk bakgrunn. Mulige forklaringer på dette er at begge disse landgruppene er overrepresentert i større byer der det er større innslag av borettslag og andre former for andelseie. I disse gruppene er det også etter hvert en del norskfødte med innvandrerforeldre som har begynt å etablere seg på boligmarkedet, og blant disse er andelseie relativt vanlig.

I 19 av de 24 landgruppene er over halvparten eiere, mens det gjelder under halvparten av dem med bakgrunn fra Latvia, Eritrea, Syria og Somalia. Latvia er kjennetegnet av arbeidsinnvandring etter EU utvidelsen i 2004, og det kan være at mange ser på oppholdet som midlertidig og at de derfor ikke ønsker eller ikke hatt tid til å etablere seg som boligeiere. Vi ser da også at eierandelen er relativt lav blant dem med bakgrunn fra Litauen og Polen, der innvandringen stort sett har samme årsak.

De tre siste er typiske flyktingeland, der innvandrere kommer fra krig og konflikt. I tillegg har innvandrere fra disse landene i gjennomsnitt kort botid, sammenlignet med for eksempel Sri Lanka og Vietnam. Det kan være medvirkende årsaker til lav eierandel, sammen med blant annet lav inntekt som vi skal komme inn på senere. En forklaring som også trekkes frem, er at noen muslimer mener Koranen ilegger forbud mot å betale renter, og at dette kan være et hinder mot å ta opp boliglån (Søholt 2010, Vrålstad 2017). I hvilken grad dette gjør seg gjeldende, er vanskelig å si noe sikkert om med utgangspunkt i våre data.

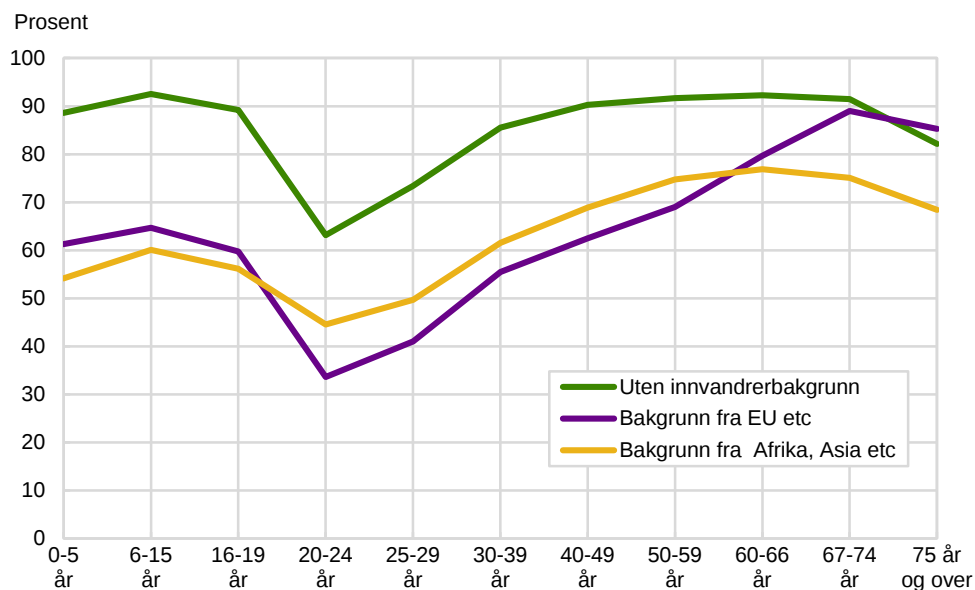
Figur 5.3 Eieform for personer med innvandrerbakgrunn, etter opprinnelsesland. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

5.4. Få barn med innvandrerbakgrunn i eid bolig

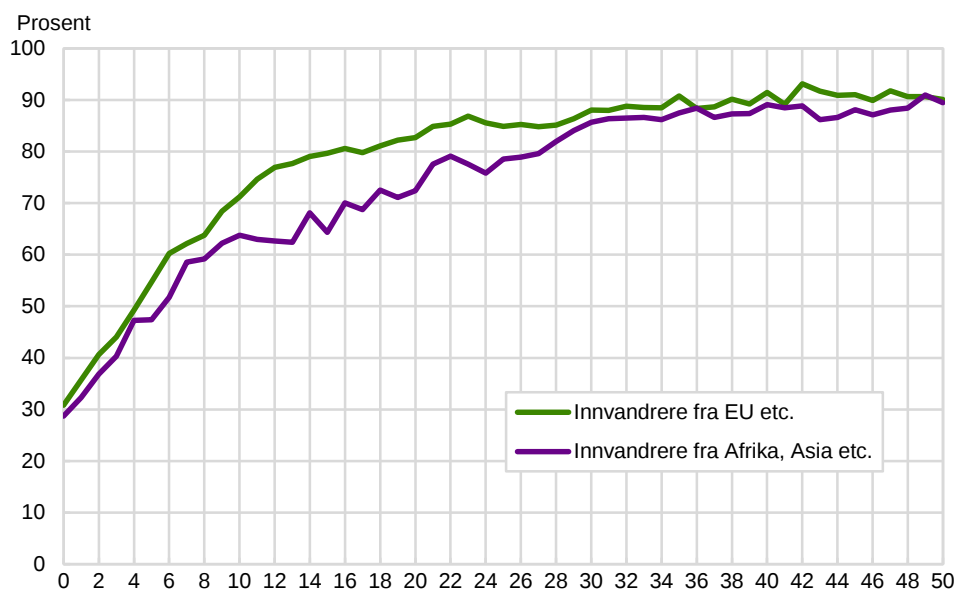
Blant befolkningen uten innvandrerbakgrunn bor en marginalt større andel menn enn kvinner i eid bolig, 87,2 mot 86,5 prosent. Dette forholdet er motsatt blant personer med innvandrerbakgrunn, hvor en markant større andel kvinner (64,1 prosent) enn menn (56,9 prosent) bor i eid bolig. Dette kan skyldes at kvinner oftere enn menn kommer gjennom familieinnvandring, da kanskje for å etablere seg med en mann som allerede er inne på boligmarkedet. Flertallet av dem som kommer for å etablere familie, gifter seg med personer som ikke selv er innvandrere, og sju av ti av dem som kommer for å gifte seg med personer uten innvandrerbakgrunn, er kvinner (Dzamarija og Sandnes 2016).

Vi finner også klare aldersforskjeller når vi ser på hvem som bor i eid bolig (se figur 5.4). Selv om eierandelen stort sett er lavere for personer med innvandrerbakgrunn i alle aldersgrupper, ser vi de samme alderstendensene som blant andre. Bare blant de eldste med bakgrunn fra EU etc. er andelen som bor i eid bolig på samme nivå som for resten av befolkningen. Forskjellene er størst blant barn, og spesielt blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er det få som bor i eid bolig målt mot resten av befolkningen. Tilsvarende er andelen relativt lave for unge voksne med bakgrunn fra EU etc.

Figur 5.4 Eiere etter alder og innvandrerbakgrunn, prosent av personer. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Som nevnt, tar det tid å etablere seg på boligmarkedet, og derfor kan en forvente en økning i eierandel med økt botid. Ser vi kun på innvandrere, ser vi at de fra EU etc. kommer opp i en total eierandel på åtte av ti omtrent etter femten års botid, mens vi må opp i over 20 års botid for innvandrere fra Afrika, Asia etc. før vi finner tilsvarende andeler (se figur 5.5).

Figur 5.5 Eiere blant innvandrere etter botid og landbakgrunn. Prosent av personer. 2016

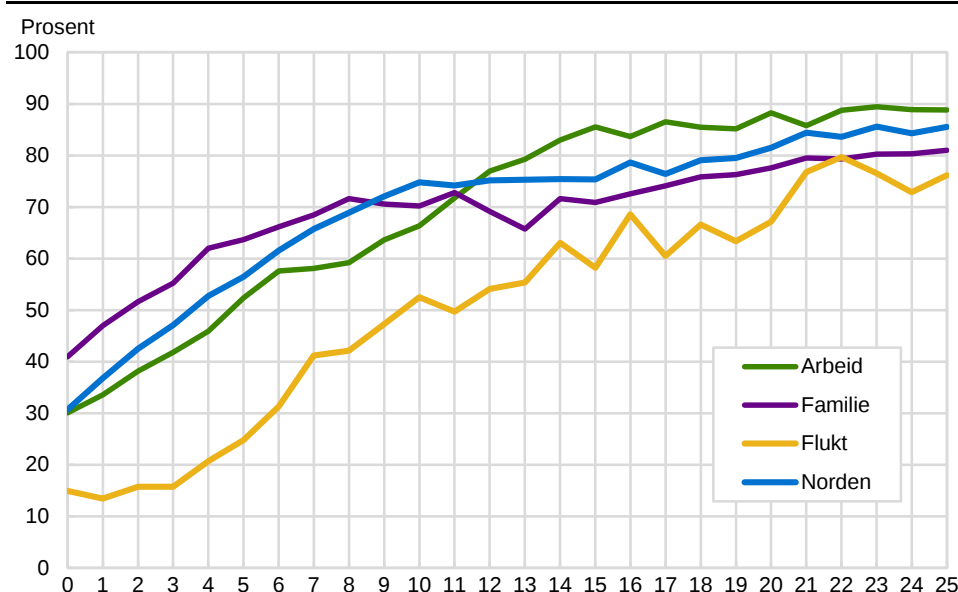
Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

5.5. Arbeidsinnvandrere ender oftere opp som eiere

Innvandringsgrunn: Grunn til første innvandring fra registreringer i utlendingsforvaltningens registre, og ellers avledet fra ulike relevante variabler. Variabelen er laget i SSB for demografisk bruk, og avspeiler ikke direkte de mer juridisk orienterte registreringene i utlendingsforvaltningen. Alle førstegangsinnvandrere med ikke-nordisk statsborgerskap som kom etter 1989 har blitt tildelt en av hovedverdiene Flukt, Familie, Arbeid, Utdanning og Annet.

Når vi fordeler etter innvandringsgrunn og botid, ser vi at ulike grupper innvandrere antagelig har ulike forutsetninger for å etablere seg på boligmarkedet (se figur 5.6). Personer som kommer til Norge fordi de er på flukt, når aldri opp i eierandeler tilsvarende andeler som for de andre gruppene, selv med relativt lang botid. Familieinnvandrere kommer relativt ofte til en eierhusholdning, fire av ti gjør det. Tre av ti både nordiske innvandrere og arbeidsinnvandrere bor i eid bolig ved ankomst. Det er likevel arbeidsinnvandrerne som oftest blir eiere etter lang botid. Dette kan ha sammenheng med at mange arbeidsinnvandrere som ikke er eiere, velger å utvandre igjen etter 10-15 års tid, mens eierne er dem som blir boende permanent.

Figur 5.6 Eiere blant innvandrere etter botid og innvandringsgrunn. Prosent av personer. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi litt nærmere på dem som har flukt som årsak til innvandringen, er det imidlertid merkbare forskjeller, alt etter hvilket land innvandrerne kommer fra. Spesielt flyktninger fra Vietnam og Sri Lanka har lang botid og høy eierandel, opp mot ni av ti. Det samme gjelder delvis for flyktninger fra Kroatia, Bosnia-Hercegovina og Iran, selv om eierandelene der ikke kommer opp i mer enn åtte av ti, selv med botid over 15 år.

Det er først og fremst flyktninger fra Somalia som skiller seg ut med lave eierandeler, selv med lang botid. Kun 35,3 prosent av dem med over 15 års botid er eiere, og bare 20,0 prosent blant dem med 6-15 år. Også blant flyktninger fra Irak og Syria med lang botid finner vi relativt lave eierandeler, men spesielt i sistnevnte gruppe er det også snakk om relativt få personer.

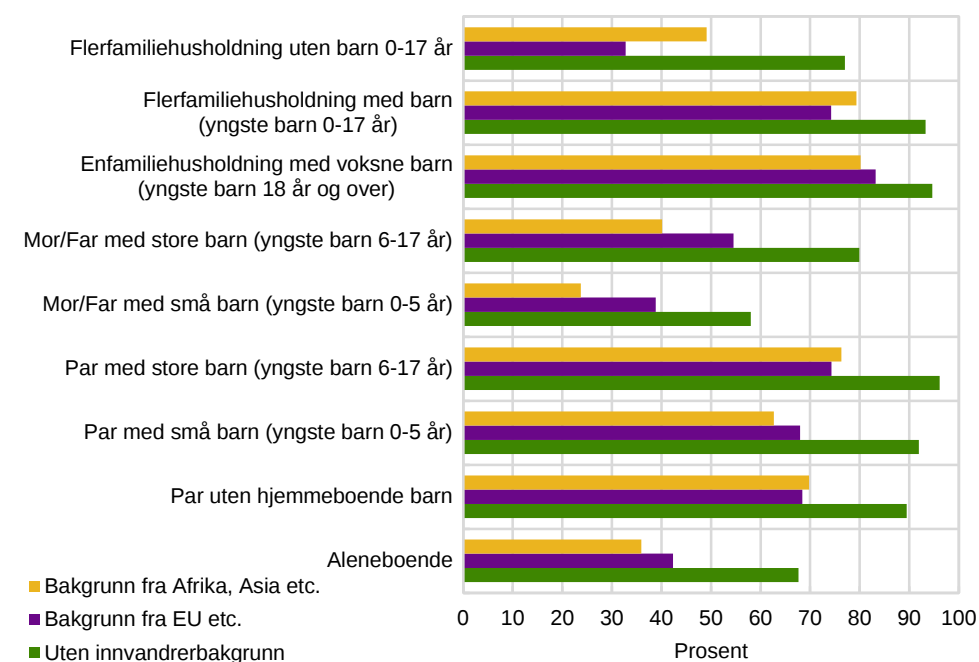
Dette leder oss over til at etablering på boligmarkedet, eierform og boligtype, henger nøye sammen med både familieetablering og etablering på arbeidsmarkedet. Andersen (2017) viser at det er store variasjoner i innvandrerens husholdningsstruktur, etter botid, hvor de innvandret fra og hvilken årsak de har til innvandring. Totalt sett er det likevel ikke store forskjeller i husholdningsstørrelse mellom dem med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen. For å se om ulikhet i husholdningsstruktur likevel kan bidra til den aggregerte ulikheten i eierform, sammenligner vi andel eiere i like husholdningstyper der vi ser på alle med innvandrerbakgrunn (se figur 5.6).

5.6. Lavere eierandeler i alle husholdningstyper

Flerfamiliehusholdning Flere familier med barn (og ofte flere generasjoner som er i slekt) bor sammen.

Uansett hvilken type husholdning personene tilhører, er eierandelen høyest for dem som ikke har innvandrerbakgrunn. Med unntak for enslige forsørgere, finner vi de høyeste eierandelene i husholdninger med barn, aller høyest eierandelen blant par med store barn (6-17 år), noe som er en indikasjon på sammenhengen mellom bolig- og familieetablering. Nesten alle personer uten innvandrerbakgrunn som hører til husholdningstypen par med store barn, bor i en bolig som husholdningen eier, 96,2 prosent. Også blant dem med innvandrerbakgrunn er det relativt mange eiere i denne husholdningstypen, men andelen er likevel rundt 20 prosentpoeng lavere. De minste forskjellene mellom dem med innvandrerbakgrunn og andre, finner vi i enfamiliehusholdninger med voksne barn, samt flerfamiliehusholdninger med barn, der eierandelene blant dem med innvandrerbakgrunn er relativt høye (se figur 5.7).

Figur 5.7 Eier etter husholdningstype og innvandrerbakgrunn. Prosent av personer. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant enslige forsørgere og aleneboende er eierandelene generelt lave, i alle gruppene, og aller lavest er de blant de enslige forsørgerne med de minste barna. Her er andelen helt nede i 58,0 prosent blant personer uten innvandrerbakgrunn, og henholdsvis 38,8 og 23,7 prosent når vi ser på dem med bakgrunn fra EU etc. og Afrika, Asia etc. Selv om eierandelen blant enslige forsørgere med litt større barn også øker for dem med innvandrerbakgrunn, blir forskjellen målt mot resten av befolkningen enda større enn for dem med de minste barna.

I alt 67,7 prosent av aleneboende uten innvandrerbakgrunn eier boligen, mens andelene er nede i 41,9 og 35,8 prosent i de to innvandrergruppene.

Tar vi hensyn til at de med innvandrerbakgrunn er litt ulikt fordelt i husholdningstyper sammenlignet med den øvrige befolkningen, kan dette forklare litt av, men på langt nær hele, forskjellen i eierander. Dersom vi «tvinger» personer med innvandrerbakgrunn til å fordele seg i husholdninger på samme måte som den øvrige befolkningen, ville eierandelene blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. økt til 62,9 prosent, og til 64,5 prosent blant dem med bakgrunn fra EU etc.

5.7. Pengene rår – men ikke alene

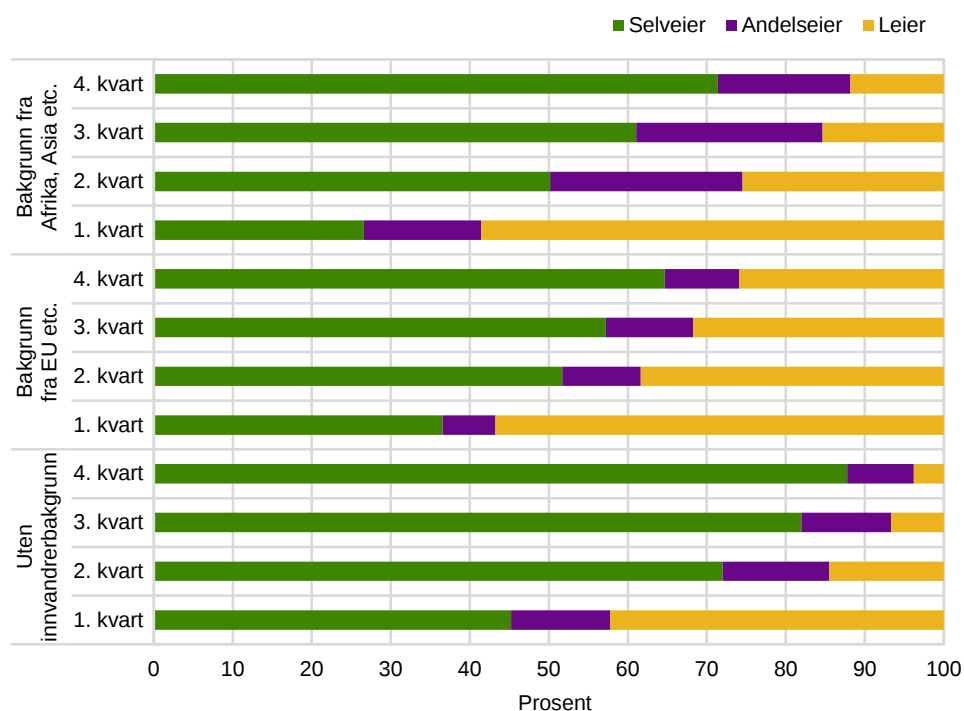
Barnefamilier er totalt sett ofte eiere, og da kan en også merke seg at barn med innvandrerbakgrunn utgjør over halvparten av det som defineres som lavinntektsgruppen (Epland og Kirkeberg 2017). Vi har sett at eierandelene blant personer med innvandrerbakgrunn stort sett er lavere enn for andre. Dette gjelder i alle aldersgrupper, husholdningstyper, og som vi etter hvert vil se, i alle kommuner og bydeler. Det er da nærliggende å se nærmere på om dette først og fremst kan skyldes lave inntekter. Vi har delt inn husholdningene i inntektskvartiler.

Inntektskvartiler

Alle husholdninger er delt inn i fire like store deler basert på hvor stor inntekt de har. Første kvartil er fjerdedelen med lavest inntekt, fjerde kvartil er dem med høyest. I dette tilfellet har vi brukt disponibel inntekt vektet for stordriftsfordeler (i husholdninger bestående av flere personer). Det betyr at vi legger sammen all inntekt etter skatt for en husholdning, så deler vi denne inntekten på en såkalt forbruksvekt ved hjelp av EU-skalaen for å kunne sammenligne inntektsnivået i ulike husholdningstyper.

EU-skalaen tilordner første voksne i husholdningen vekt = 1, deretter de neste voksne vekt = 0,5 og barn under 17 år vekt = 0,3. Dette betyr at en husholdning med to voksne og to barn må ha en inntekt som er 2,1 ganger høyere enn en enslig person for å ha samme økonomiske velferd.

Figur 5.8 Eierforhold for personer etter inntektskvartil og innvandrerbakgrunn. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Sammenhengen mellom inntekt og eierform vises tydelig ved at eierandelene er lave i den nederste inntektskvartilen. I alt 57,8 prosent av personene uten innvandrerbakgrunn i denne inntektsgruppen er eiere (se figur 5.8). Blant personer med innvandrerbakgrunn er tilsvarende andel enda mye lavere, 43,2 prosent for dem med bakgrunn fra EU etc. og 41,5 prosent blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc.

Uansett innvandrerbakgrunn, er det en klar økning i eierandeler etter hvert som vi beveger oss opp i inntektsklassene. For dem med bakgrunn fra EU etc. minker likevel ikke avstanden til personer uten innvandrerbakgrunn, eierandelene holder seg 22-25 prosentpoeng lavere i andre, tredje og fjerde inntektskvartil. For dem

med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. ser vi imidlertid en tilnærming etter hvert som vi beveger oss opp i inntektskvartilene. I fjerde inntektskvartil, dem med de høyeste inntektene, er eierandelen «bare» 8 prosentpoeng lavere enn blant personer uten innvandrerbakgrunn. Fra figur 2 husker vi at den totale forskjellen mellom gruppene er 26 prosentpoeng.

Dette viser to ting. For det første at eierandeler øker med inntekt også for personer med innvandrerbakgrunn, og at personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc. ligner mer på den øvrige befolkningen etter hvert som inntekten øker. Noe av årsaken til at dette ikke er like tydelig for personer med bakgrunn fra EU etc. kan igjen være å finne i planer om tilbakeflytting etter en viss tid. Det er langt vanligere at arbeidsinnvandrere fra EU etc. flytter tilbake til opprinnelseslandet enn det innvandrere fra Afrika, Asia etc. gjør.

For det andre viser det at den strukturelle komponenten i integreringen på boligmarkedet som handler om økonomiske kapasiteten til å bli boligeier, er ganske sterk, spesielt for dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Det at den totale forskjellen i eierandel sammenlignet med den øvrige befolkningen likevel blir så stor, skyldes at gruppene fordeler seg svært ulikt i inntektsfordelingen. For eksempel finner vi halvparten av dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. i laveste inntektskvartil, bare en tidel i høyeste.

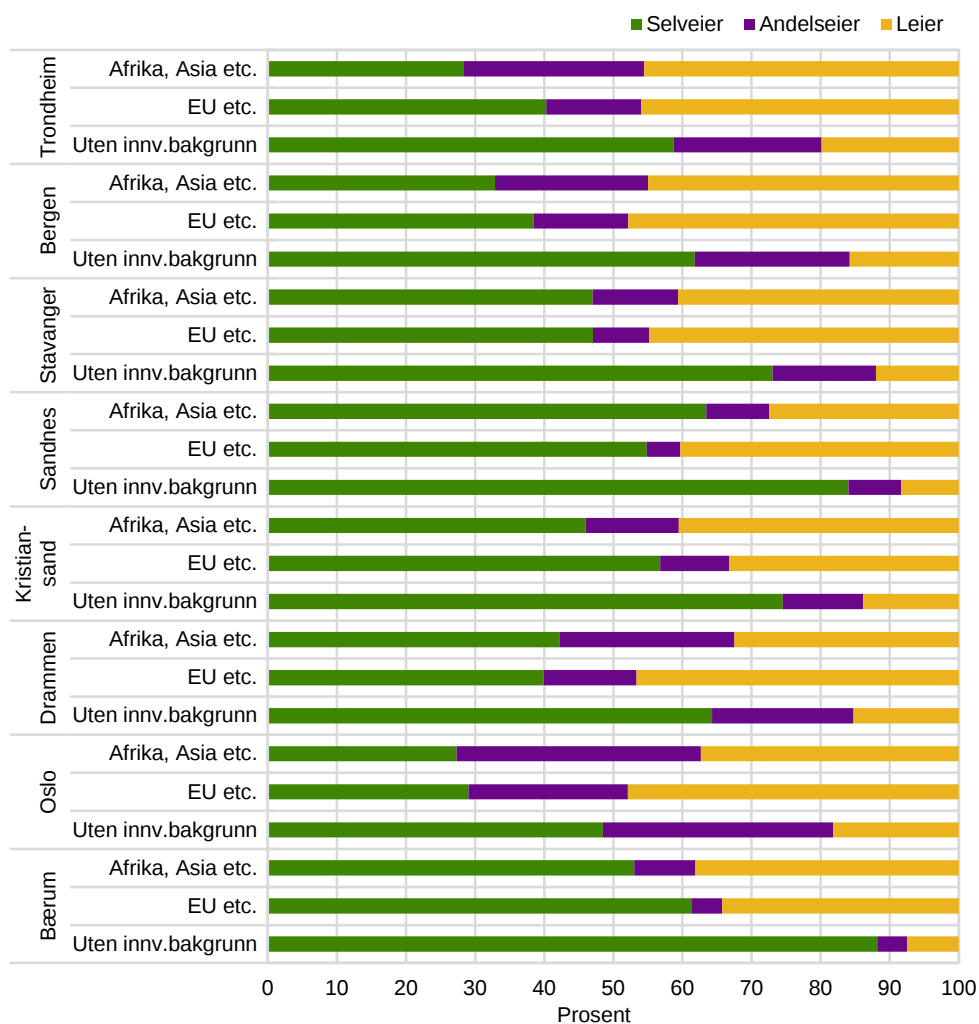
5.8. Bosted betyr mye

Det bor innvandrere i alle landets kommuner, og innvandrerne og deres norskfødte barn er jevnere spredt utover landet enn det som var tilfelle for en del år tilbake. Likevel er de overrepresentert i enkelte kommuner, blant annet større byer og tettsteder som Oslo, Drammen og Lørenskog, samt i enkelte mindre kommuner. Oslo er den klart største innvandrerkommunen i Norge, og innad i Oslo er det dessuten en veldig tydelig overrepresentasjon i enkelte bydeler sammenlignet med Oslo totalt (Dzamarija 2017). Dette bosettingsmønsteret kan påvirke både eierform og boligtype siden det også er klare geografiske variasjoner i boligtilbudet.

Det generelle trekket med lavere andel eiere blant personer med innvandrerbakgrunn gjelder i alle de åtte største innvandrerkommunene (se figur 5.9). For dem med bakgrunn fra EU etc. er det minst forskjell i eierandel i Kristiansand, sammenlignet med den øvrige befolkningen, etterfulgt av Trondheim og Bærum. Størst forskjell finner vi i Stavanger. Selv om eierandelen blant dem med bakgrunn fra EU etc. ikke er spesielt lav, er den likevel 33,6 prosentpoeng lavere enn blant stavangerfolk uten innvandrerbakgrunn.

For dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. finner vi den største forskjellen i eierandel målt mot personer uten innvandrerbakgrunn i Bærum, 31,9 prosentpoeng lavere. Også i Bergen og Stavanger er eierandelen i denne innvandrergruppen om lag 29 prosentpoeng lavere enn blant dem uten innvandrerbakgrunn. Minst forskjell finner vi i Drammen og Oslo, der eierandelene blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er henholdsvis 17,3 og 19,1 prosentpoeng lavere enn blant personer uten innvandrerbakgrunn.

Vi kan også legge merke til at det først og fremst er forskjeller i selveienskap som skaper ulikhet mellom dem med innvandrerbakgrunn og andre. I enkelte tilfeller kan andelseierskap faktisk bidra til å utjevne forskjeller i den totale eierandelen noe. Andelseierskap er noe som i størst grad gjør seg gjeldende i større byer, og enkelte av nabokommunene til Oslo, og selvfølgelig også har sammenheng med hvilke boligtyper som er tilgjengelige i de lokale markedene.

Figur 5.9 Eierforhold for personer med og uten innvandrerbakgrunn, etter kommune. 2016

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Som nevnt, er det også stor forskjell mellom bydeler i Oslo når det gjelder andel personer med innvandrerbakgrunn. Totalt er det 31 prosent med innvandrerbakgrunn i hele Oslo, men det varierer fra 54 prosent i Stovner til 16 prosent i Nordstrand. I andre byer er dette noe jevnere fordelt. I Stavanger skiller Storhaug seg noe ut med 30 prosent med innvandrerbakgrunn, mot 18-22 prosent i de andre bydelene og 22 prosent totalt. I Bergen finner vi størst andel på Årstad med 25 prosent, lavest i Ytrebygda med 11 prosent, mot 16 prosent totalt. I Trondheim utgjør personer med innvandrerbakgrunn 17 prosent i Heimdal, 12-13 prosent i de andre bydelene og 13 prosent totalt.

5.9. Stor variasjon mellom bydeler i Oslo

I Oslo kan vi legge merke til at eierandeler for dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er relativt høye i de fire bydelene der det relativt sett bor flest med innvandrerbakgrunn (Stovner, Søndre Nordstrand, Alna og Grorud). Og selv om eierandelene er lavere enn i den øvrige befolkningen, er forskjellen mindre enn i andre bydeler. Dette selv om eierandelene blant øvrige befolkning også er nokså høye i disse bydelene. Det kan tyde på at personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc. blir bedre integrert på boligmarkedet der de relativt sett utgjør en større andel av befolkningen enn i andre bydeler.

Vi kan spekulere i om dette også har sammenheng med både tilbud av leieboliger og lavere boligpriser i disse bydelene. Den største forskjellen i eierandel mellom dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. og den øvrige befolkningen, finner vi i

Nordre Aker, med eierandeler på henholdsvis 86,1 og 33,8 prosent. I denne bydelen finner vi mange studentboliger, og det kan ha en til dels betydelig effekt på disse andelene.

Innad i Oslo er det mindre variasjon i eierandeler for personer med innvandrerbakgrunn fra EU etc. enn det er blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia, etc. For dem fra EU etc. er eierandelene mellom 22,5 og 38,5 prosentpoeng lavere enn i den øvrige befolkningen. Det betyr også at eierandelene i de fleste bydeler er lavere blant dem med bakgrunn fra EU etc. enn blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc., med noen unntak, spesielt Nordre og Vestre Aker.

I Stavanger er det større likhet mellom dem med innvandrerbakgrunn fra henholdsvis Afrika, Asia etc. og EU etc., selv om eierandelen gjennomgående er noe lavere i den sistnevnte gruppen (se tabell 5.1). Sammenlignet med Oslo, er det også mindre variasjon i forskjeller mellom personer med innvandrerbakgrunn og øvrige befolkning fra bydel til bydel. Blant dem med bakgrunn fra EU etc. ligger eierandelene fra 26,4 til 38,8 prosentpoeng under andelen i øvrige befolkning. Tilsvarende fra 22,6 til 33,9 prosentpoeng lavere for dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc.

Tabell 5.1 Eiere blant personer med og uten innvandrerbakgrunn, etter kommune og bydel. Prosent. 2016

	Uten innvandrer- bakgrunn	Bakgrunn fra EU etc.	Bakgrunn fra Afrika, Asia etc.
Oslo			
Stovner	89,8	60,5	79,2
Søndre Nordstrand	90,9	67,1	76,7
Alna	91,9	67,4	80,9
Grovdal	91,2	68,7	82,2
Bjerke	88,1	49,6	66,0
Gamle Oslo	76,6	50,0	42,8
Grünerløkka	71,4	40,2	43,8
Frogner	68,4	40,7	41,3
St. Hanshaugen	63,8	37,2	34,6
Sagene	72,9	49,4	36,2
Østensjø	92,7	70,2	73,0
Ullern	90,5	62,9	55,7
Nordre Aker	86,1	48,9	33,8
Vestre Aker	91,2	64,8	52,2
Nordstrand	91,3	62,1	63,2
I alt, Oslo	81,8	52,1	62,7
Stavanger			
Storhaug	81,6	48,1	52,2
Eiganes og Våland	86,1	47,3	53,5
Hinna	90,7	59,8	68,2
Hillevåg	89,3	62,4	62,5
Madla	91,6	60,2	57,7
Tasta	88,6	56,8	59,2
Hundvåg	92,7	66,3	66,6
I alt, Stavanger	88,0	55,2	59,4
Bergen			
Årstad	75,5	37,9	32,6
Bergenshus	65,2	34,3	27,2
Laksevåg	87,6	57,3	71,1
Arna	88,4	66,2	59,5
Fana	91,4	65,6	68,6
Fyllingsdalen	92,9	73,4	80,8
Åsane	91,2	62,3	74,5
Ytrebygda	92,9	58,8	70,5
I alt, Bergen	84,2	52,2	55,0
Trondheim			
Heimdal	89,1	68,4	77,8
Lerkendal	84,1	50,8	48,8
Midtbyen	79,9	53,6	45,2
Østbyen	80,0	52,6	42,9
I alt, Trondheim	80,1	54,0	54

Kilde: Registerbasert boforholdsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi til Bergen, er forskjellen i eierandel mellom personer med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen størst i den bydelen som har høyest andel personer med innvandrerbakgrunn, Årstad. Om dette skyldes at mange nyankomne bosettes her, vet vi ikke sikkert. De laveste eierandelene for personer med innvandringsbakgrunn finner vi likevel i Bergenhus. Motsatt er de høyeste eierandelene blant personer med innvandrerbakgrunn, både fra EU etc. og fra Afrika, Asia etc. i Fyllingsdalen, der da også forskjellen målt mot øvrige befolkning er minst.

Heimdal er som nevnt den bydelen i Trondheim med høyest andel personer med innvandrerbakgrunn, og det er også her vi finner både de høyeste eierandelene i denne gruppen, og minst forskjell målt mot øvrige befolkning. Spesielt stor andel av dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. er boligeiere i denne bydelen, langt over det som er vanlig i de andre bydelene. Trenden er den samme for personer med bakgrunn fra EU etc., men noe mindre tydelig. Vi ser altså tendenser til at personer med innvandrerbakgrunn i høyere grad er integrerte som boligeiere i bydeler der de er sterkest representert i Oslo og Trondheim, mens dette gjelder i liten grad i Bergen og Stavanger.

5.10. Barn av innvandrere adopterer (nesten) eierlinja

Til nå har vi stort sett konsentrert oss om innvandrere og deres norskfødte barn under ett, og sett at integreringen på boligmarkedet i form av høye eierandeler går relativt tregt. Økende inntekt og botid har positiv effekt på eierandeler, men vi ser også at det ikke bare er økonomiske forhold som bestemmer boligeierskap. Boligeierskap handler antagelig også om andre typer integrering enn den som går på det rent økonomiske, men som kan ta tid (Søholt og Astrup 2009). Innvandrernes barn født i Norge har bedre økonomiske forutsetninger for å bli boligeiere enn sine foreldre. Er det da slik at de også i større grad omfavner den norske boligmodellen?

Innvandrernes norskfødte barn er i gjennomsnitt svært unge, og boligetablering er noe som i hovedsak foregår mellom utflytting fra foreldrehjemmet og 35-års alder. En av fem norskfødte med innvandrerforeldre er i alderen 18-35 år, i alt nesten 29 000 personer, og det er disse vi ser på og sammenligner med andre unge voksne i samme alder. Vi skal også være oppmerksomme på at unge voksne som er norskfødte med innvandrerforeldre i gjennomsnitt er noe yngre (24,1 år) enn den øvrige befolkningen (26,2 år) i samme aldersgruppe.

Mye tyder på at barn av innvandrere flytter senere ut av foreldrehjemmet enn andre, eller at de oftere blir boende i flerfamiliehusholdninger. Fra våre data fremgår det at nesten halvparten, 47,1 prosent av unge voksne (18-35 år) bor sammen med foreldre i 2016. I den øvrige befolkningen gjelder dette 28,1 prosent av unge voksne. Deler av forklaringen ligger i aldersforskjellen som pekt på over, men også i hver alderskohort er det slik at en større andel bor sammen med foreldre blant norskfødte med innvandrerforeldre.

Blant unge voksne som har flyttet ut av foreldrehjemmet, er eierandelen blant norskfødte med innvandrerforeldre 61,1 prosent. Selv om dette er noe lavere enn blant dem uten innvandrerbakgrunn, der 67,5 prosent av unge voksne som ikke bor med foreldre eier boligen, tyder dette på at eierstrukturen blant norskfødte med innvandrerforeldre ligner langt mer på den øvrige befolkningen enn hva den gjøres dersom vi kun ser på innvandrerne.

Det er imidlertid en underliggende forskjell i eierform. Norskfødte med innvandrerforeldre er oftere enn andre andelseiere, sjeldnere selveiere. Dette skyldes nok ulikt bosettingsmønster, der halvparten av de norskfødte med innvandrerforeldre vi omtaler, bor i Oslo. I befolkningen for øvrig gjelder det en knapp

femtedel, og i og med at boligmarkedet i Oslo skiller seg fra landet for øvrig (SSB 2016), vil dette naturligvis påvirke både eierandel og eierform.

Dersom vi ser kun på dem som bor i Oslo, er faktisk eierandelen høyere blant 18-35 år gamle norskfødte med innvandrerforeldre som ikke bor med foreldre enn blant tilsvarende gruppe i den øvrige befolkningen, 63,6 mot 61,2 prosent. Det er også stor likhet i fordelingen mellom selveierskap og andelseierskap. Det kan være flere årsaker til dette, blant annet er det en del unge som flytter til Oslo i forbindelse med studier, uansett bakgrunn. En del av disse vil vi finne på leiemarkedet og dermed trekker de eierandelen noe ned.

Det er i hovedsak tre landgrupper som skiller seg ut med et visst antall norskfødte med innvandrerforeldre i den alderen vi her sikter til. Det er Pakistan, Vietnam og Tyrkia. Når vi ser på eierandeler for unge voksne som ikke bor med foreldre, er de høyest for dem med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia (75 og 73 prosent), lang lavere blant dem med bakgrunn fra Vietnam (59 prosent). Noe av årsaken kan ligge i at unge norskfødte med vietnamesisk bakgrunn oftere er aleneboende enn dem med pakistansk og tyrkisk bakgrunn.

Vår konklusjon er dermed at norskfødte med innvandrerforeldre flytter senere ut av foreldrehjemmet enn andre for å etablere seg på boligmarkedet. Men når de først gjør det, så følger de i stor grad det samme mønsteret i boligetablering som andre. Det at eierandelen likevel blir lavere, skyldes i all hovedsak at så mange norskfødte med innvandrerforeldre bosetter seg i Oslo, der både andelseierskap og leie er vanligere enn i landet for øvrig.

5.11. Oppsummering

I alt 60,4 prosent av alle personer med innvandrerbakgrunn bor i eid bolig, en andel som er 26 prosentpoeng lavere enn i befolkningen for øvrig. I seg selv tyder det på at det er utfordrende for personer med innvandrerbakgrunn å etablere seg som boligeiere, men det er også til dels betydelige forskjeller innad i gruppen.

Den totale eierandelen blant personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc. er nokså lik andelen vi finner blant dem med bakgrunn fra EU etc., men andelen selveiere er likevel langt lavere i den førstnevnte gruppen. Når vi ser på enkeltland, finner vi høyest andel eiere blant dem med bakgrunn fra «gamle» innvandringsland som Sri Lanka, Vietnam og Pakistan, der om lag åtte av ti er eiere. De laveste andelene, under halvparten, finner vi blant dem med bakgrunn fra Latvia, Eritrea, Syria og Somalia. Både botid og innvandringsgrunn er deler av forklaringen på disse forskjellene. Personer som har innvandret fra EU etc. kommer opp i en total eierandel på åtte av ti omtrent etter femten års botid, mens vi må opp i over 20 års botid for innvandrere fra Afrika, Asia etc. før vi finner tilsvarende andeler.

Personer med flukt som innvandringsårsak når ikke opp i tilsvarende eierandeler som de andre gruppene, selv med relativt lang botid. Familieinnvandrere er de som oftest innvandrer til en eierhusholdning, fire av ti gjør det, mens tre av ti både nordiske innvandrere og arbeidsinnvandrere bor i eid bolig ved ankomst. Det er likevel arbeidsinnvandrerne som oftest blir eiere etter lang botid. Dette kan også ha med at arbeidsinnvandrere som ikke etablerer seg på boligmarkedet i større grad enn andre utvandrer igjen.

Vi kommer ikke unna at inntekt er svært viktig for muligheten til å bli boligeier. Eierandeler øker med inntekt også for personer med innvandrerbakgrunn, selv om eierandelene ikke blir lik andelen blant befolkningen for øvrig, selv i høyeste inntektskvartil.

Bosettingsmønsteret blant personer med innvandrerbakgrunn påvirker også i hvilken grad de er boligeiere, siden de oftere bor i større byer enn den øvrige befolkningen. Men vi finner også lavere eierandeler i alle de åtte største innvandrer kommunene, så dette er på langt nær hele forklaringen. I Oslo er eierandeler for dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. relativt høye i de fire bydelene der denne befolkningsgruppen utgjør en større andel av befolkningen enn hva som er gjennomsnittet for Oslo sett under ett.

Norskfødte barn av innvandrere er i gjennomsnitt unge, og mange bor fremdeles sammen med foreldrene, og vi ser tegn til at de blir boende lengre sammen med foreldrene enn andre i samme alder. Men, når de flytter hjemmefra, finner vi en eierstruktur som ligner langt mer på den øvrige befolkningen enn hva den gjør dersom vi kun ser på innvandrerne. At den totale eierandelen blant unge voksne norskfødte med innvandrerforeldre likevel blir noe lavere enn blant andre i samme alder, skyldes i all hovedsak at så mange av dem bor i Oslo.

Litteraturliste

- Andersen, E. (2017). Stor variasjon i innvandreres husholdningssammensetning: Familie- og husholdningsstruktur. I Sandnes, T. (Red.). Innvandrere i Norge 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/innvandrere-i-norge/2017>
- Blom, S. (2008). Bolig. I Blom, S. & Henriksen, K. (Red.). Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006. (s. 40-46). (Rapporter 2008/5). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200805/rapp_200805.pdf
- Dzamarija, M. T. (2017). Stadig flere som fødes i Norge har innvandrerbakgrunn: Befolkningsendringer. I Sandnes, T. (Red.). Innvandrere i Norge 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/innvandrere-i-norge/2017>
- Dzamarija, M. T. & Sandnes, T. (2016). Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015. (Rapporter 2016/39). Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/288305
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2017). Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt: Barn i lavinntektshusholdninger. Hentet fra <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/boby/nasjonal_strategi_boligsosialt_arbeid.pdf
- Kommunal- og regionaldepartementet. (2004). Om boligpolitikken (Meld. St. 23. 2003-2004). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-2003-2004/id197927/>
- Løwe, T. (2008). Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam. (Rapporter 2008/14). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200814/rapp_200814.pdf
- Omholt, E. L. (Red.). (2016). Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016. (Rapporter 2016/30). Hentet fra https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/281093
- Statistisk sentralbyrå. (2017). Stort flertall eier boligen. Hentet fra <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/stort-flertall-eier-boligen>
- Statistisk sentralbyrå. (2016a). Boforhold, registerbasert, 1. januar 2015. Hentet fra <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold/aar/2016-09-29>
- Statistisk sentralbyrå. (2016b). Husholdningene. I Økonomisk utsyn over året 2016. (s.86-101). (Økonomiske analyser 2016/1). Hentet fra http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/299128?_ts=15c1a23d558
- Strøm, F. & Bye, K. S. (2017). Norskfødte med innvandrerforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre. I Sandnes, T. (Red.). Innvandrere i Norge 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>
- Søholt, S. (2010). Etniske minoriteter og boligmarkedet: Integrert, marginalisert, segregert. Hentet fra https://www.forskningsradet.no/no/Publikasjon/Etniske_minoriteter_og_boligmarkedetIntegrert_marginalisert_segregert/1253961217670?lang=no

- Søholt, S & Wessel, T. (2010). Contextualising ethnic residential segregation in Norway: welfare, housing and integration policies. Country report for Norway. I Immigration, housing and segregation in the Nordic welfare states. Hentet fra <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/25849/julkaisuc2.pdf>
- Søholt, S. & Astrup, K. (2009). Etterkommere av innvandrere – bolig og bostedsmønstre. (NIBR-rapport 2009:3). Hentet fra <http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/2009-3.pdf>
- Sørvoll, J. & Aarset, M. F. (2015): Vanskeligstilte på det norske boligmarkedet: En kunnskapsoversikt. (NOVA rapport nr. 13/15). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2015/Vanskeligstilte-paa-det-norske-boligmarkedet>
- Vrålstad, S. (2017). Bolig og boforhold. I Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (Red.). Levekår blant innvandrere i Norge 2016. (s. 57-69). (Rapporter 2017/13). Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/309211?_ts=15c2f714b48

Utdanning

6. Hvordan går det med innvandrere og deres barn i skolen?

Barnehagen anses som en viktig arena for inkludering og språkopplæring. Antallet minoritetsspråklige barn i barnehage er mer enn femdoblet siden 2000. Hvordan går det videre i utdanningsløpet? En større andel innvandrerelever enn øvrige elever slutter underveis i videregående opplæring. Norskfødte med innvandrerforeldre studerer i større grad enn andre elever, og kvinner utgjør flertallet.

Alice Steinkellner

Innvandrere
er personer som er
født i utlandet av to
utenlandsfødte foreldre, og
som har fire utenlandsfødte
besteforeldre.

Norskfødte barn:
Norskfødte med
innvandrerforeldre er
personer som er født i
Norge av utenlandsfødte
foreldre, og som har fire
utenlandsfødte
besteforeldre.

Minoritetsspråklig:
Barn som har et annet
morsmål enn norsk, samisk,
svensk, dansk eller engelsk,
og hvor også begge
foreldrene til barnet har et
annet morsmål enn disse
språkene.

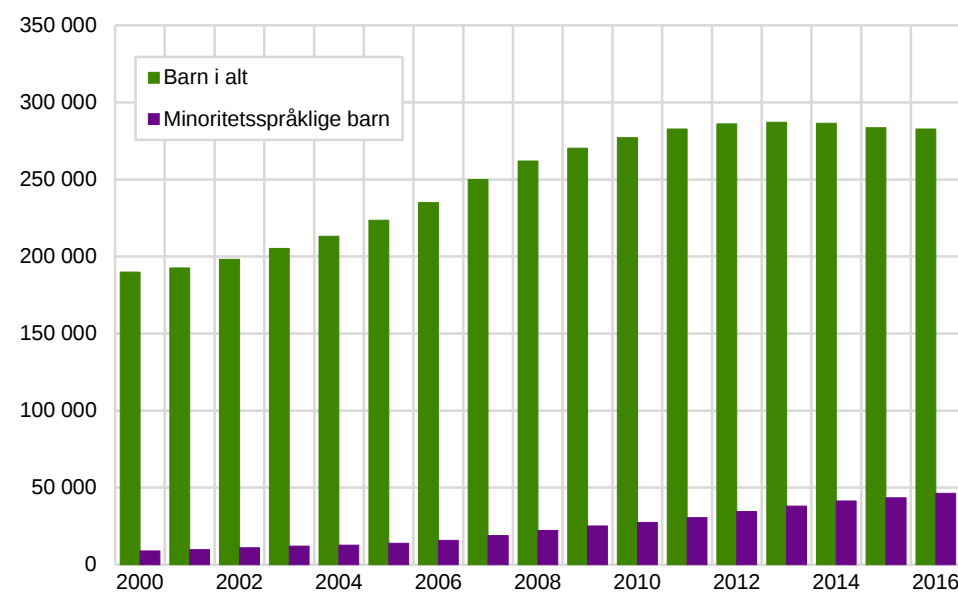
Gjennom utdanningen får innvandrerne grunnleggende kunnskaper om det norske samfunnet og hvordan det virker. Utdanningen gir også innsikt i hvilke holdninger og verdier som preger det norske samfunnet, i tillegg til at den gir et grunnlag for å tilegne seg det norske språket, både gjennom direkte undervisning og gjennom lek og samvær med andre. Gjennom det grunnlaget som legges i utdanningssystemet, vil innvandrerne og deres norskfødte barn få muligheter til å delta på arbeidsmarkedet, og få ressursgrunnlaget for et godt liv i Norge. Derfor er det viktig å følge innvandrernes og deres norskfødte barns vei gjennom utdanningssystemet.

Tallene er hentet fra forskjellige statistikker med ulike starttidspunkt, derfor vil starttidspunktet for statistikkene som sammenlignes variere gjennom artikkelen.

6.1. Et av seks barnehagebarn har minoritetsspråklig bakgrunn

For barnehagebarn har vi ikke data på individnivå, så vi kan ikke skille mellom innvandrerbarn og norskfødte barn med innvandrerforeldre. Vi har derimot informasjon om antall barnehagebarn med minoritetsspråklig bakgrunn (se figur 6.1). Dette er et anslag som baserer seg på innrapportering fra barnehagene.

Det var til sammen 282 600 barn i barnehage i Norge i 2016, og 46 300 av dem hadde minoritetsspråklig bakgrunn. Siden 2000 har antallet minoritetsspråklige barn mer enn femdoblet seg. I 2000 utgjorde minoritetsspråklige knapt 5 prosent av alle barn i barnehage. I 2016 hadde andelen økt til i overkant av 16 prosent. Sammenligner vi antallet minoritetsspråklige barnehagebarn med antallet innvandrerbarn og norskfødte barn med innvandrerforeldre i alderen 0–5 år i befolkningen, finner vi en barnehagedeltagelse på 62 prosent. For alle barn i alderen 0–5 år var andelen som gikk i barnehage, klart høyere, 77 prosent. Fram til 2013 var det en økning både i antall minoritetsspråklige barn i barnehage og antall barn i barnehage samlet sett. Siden 2013 har det totale antall barn i barnehage gått noe ned, mens antall minoritetsspråklige barn i barnehage har fortsatt å øke.

Figur 6.1 Barn i barnehage

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.2. Flere minoritetsspråklige barn i offentlige barnehager

Det er omtrent like mange barnehagebarn som går i offentlige og private barnehager, med et lite flertall i offentlige barnehager. Andelen minoritetsspråklige barn er derimot større i de offentlige barnehagene (20 prosent) enn i de private barnehagene (13 prosent).

Andelen barn med minoritetsspråklig bakgrunn har økt, både i offentlige og private barnehager, i en årrekke. I de offentlige barnehagene har andelen barn med minoritetsspråklig bakgrunn økt fra 6 prosent i 2000 til 20 prosent i 2016. I de private barnehagene fra 2 til 13 prosent i samme periode (se tabell 6.1).

Tabell 6.1 Barn i barnehage. Etter barnehagens eierforhold

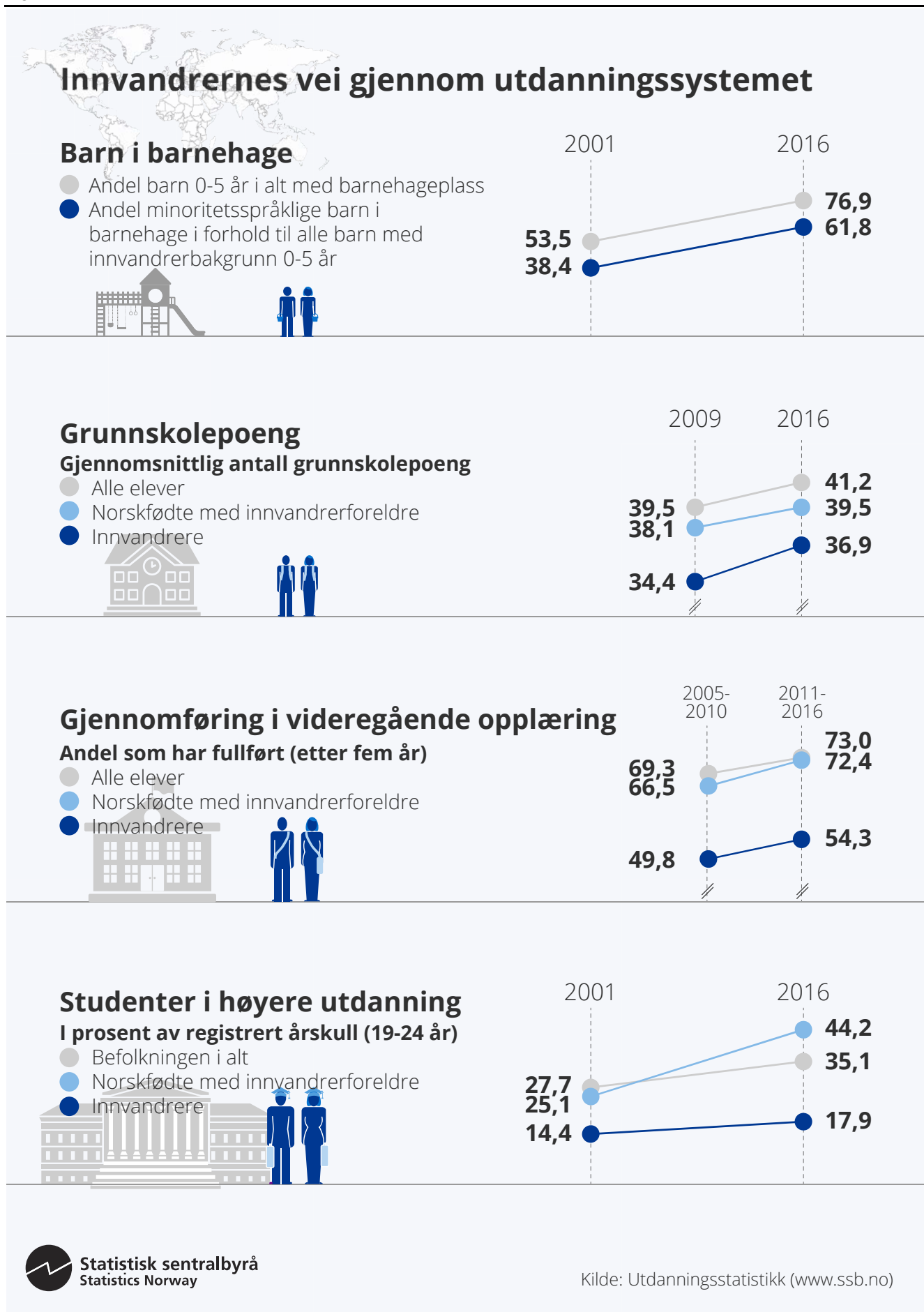
	Offentlige barnehager				Private barnehager			
	Barn i alt	Minoritetsspråklige barn ¹			Barn i alt	Minoritetsspråklige barn ¹		
		Barn i alt	Antall	Andel		Antall	Andel	
2000	189 837	112 999	7 243	6,4	76 838	1 749	2,3	
2002	198 262	116 229	8 815	7,6	82 033	2 138	2,6	
2004	213 097	120 401	9 787	8,1	92 696	2 785	3,0	
2006	234 948	127 252	11 733	9,2	107 696	3 988	3,7	
2008	261 886	141 502	15 830	11,2	120 384	6 337	5,3	
2010	277 139	147 180	18 944	12,9	129 959	8 511	6,5	
2012	286 153	150 777	23 152	15,4	135 376	11 211	8,3	
2014	286 414	147 726	26 711	18,1	138 688	14 554	10,5	
2016	282 649	143 096	28 869	20,2	139 553	17 460	12,5	

¹ Barn med annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk og engelsk.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Barnehagen anses som en viktig arena for inkludering og språkopplæring. Gratis kjernetid i barnehagen er et viktig tiltak for å få flere barn med minoritetsspråklig bakgrunn til å gå i barnehage. Målene har blant annet vært å bidra til inkludering og sosial utjevning ved å forberede førskolebarn språklig og sosialt på skolestart. Det er uttalt fra myndighetenes side at «at alle barn som er født og oppvokst i Norge, bør kunne snakke norsk før de starter på skolen» (Finansdepartementet 2005, s. 94). Det sies videre at det satses på: «... forsøk med gratis kjernetid i barnehage for alle barn i områder med høy andel minoritetsspråklige barn innenfor bevilgningen til kommunale innvandrertiltak ...».

Figur 6.2

I 2006 startet forsøkene med gratis kjernetid i barnehagen i Stovner bydel gjennom Groruddalssatsingen, og året etter i flere andre bydeler i Oslo med høy andel innvandrere. Det er foretatt en evaluering av dette tilbudet om gratis kjernetid for fire- og femåringer i bydelene Alna, Stovner, Grorud, Bjerke og Søndre Nordstrand som viste at barnehagebruken var om lag 15 prosent høyere enn i bydeler uten slikt tilbud for barn fra innvandrerfamilier (Bråten mfl. 2014).

6.3. Barnehager er bra for barns språklige og sosiale utvikling

En rekke studier viser at barn som har gått i barnehage, har bedre språkutvikling og gjør det bedre på skolen enn barn som ikke har gått i barnehage. Noen studier viser at dette ikke bare avspeiler at barn som uansett ville gjort det bra på skolen, også har gått i barnehagen, men at det å gå i barnehage i seg selv virker gunstig på barns språklige og sosiale utvikling. Dette gjelder særlig for barn fra familier med lav utdanning og lav inntekt (Mogstad og Rege 2009, Havnes og Mogstad 2011).

Også andre studier finner gode effekter av barnehage for barn av innvandrere (Drange og Telle 2010, Dustmann mfl. 2013). Evalueringen viser at barn med innvandrerbakgrunn i bydeler som tilbyr gratis kjernetid i barnehagen, gjør det bedre på kartleggingsprøver i lesing og regning på første og andre trinn enn barn som ikke har gått i barnehage. En oppfølgingsrapport av tilbudet om gratis kjernetid viser at også resultatene for tredje trinn er i tråd med resultatene på første og andre trinn. Barn med innvandrerbakgrunn i bydeler som tilbyr gratis kjernetid, gjør det jevnt over bedre på kartleggingsprøvene på tredje trinn, sammenlignet med barn i bydeler uten tilbud om gratis kjernetid (Drange 2016).

6.4. Flere får særskilt norskopplæring i grunnskolen

Grunnskolestatistikken er i likhet med barnehagestatistikken ikke individbasert. Det vil derfor ikke være mulig å si nøyaktig hvor mange innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre som er registrert i grunnskolen. I henhold til opplæringsloven har alle barn og unge både rett og plikt til grunnskoleopplæring, så vi kan derfor anta at de fleste barn i alderen 6–15 år går på skolen.

Ved utgangen av 2016 var det 102 900 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i aldersgruppen 6–15 år. Dette tilsvarer 16 prosent av aldersgruppen totalt, og en økning på 7 prosentpoeng siden 2008.

Sammenlignet med tidligere år er det færre elever som får morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring og tilrettelagt opplæring i 2016. I 2008 var det vel 22 000 som fikk slik opplæring mens det i 2016 var 14 000, som utgjør vel 2 prosent av elevene. Derimot går antallet med særskilt norskopplæring litt opp. I 2008 fikk 41 000 elever særskilt norskopplæring, som utgjorde i underkant av 6,7 prosent av elevene. I 2016 var tallet økt til 45 300, og dette utgjorde vel 7,2 prosent. Økningen i 2016 kan ha sammenheng med den økte flyktningstrømmen høsten 2015.

6.5. Flest med arabisk og somalisk som morsmål

Det er stor forskjell mellom fylkene i antall og andel elever som får særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Dette henger sammen med bosettingsmønsteret til innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Av Oslos elever i grunnskolen fikk 21 prosent særskilt norskopplæring i 2016. Dette utgjør 31 prosent av elevene som fikk slik opplæring på landsbasis, men totalt sett utgjør elevene i Oslo bare 10 prosent av alle elever. Østfold og Buskerud var de to fylkene med nest størst andel av dem som hadde særskilt

Morsmålsopplæring er opplæring i morsmålet til elever fra språklige minoriteter.

Tospråklig fagopplæring er opplæring der morsmålet til eleven blir brukt i opplæring.

Tilrettelagt opplæring er opplæring som gis når kommunen ikke kan skaffe kompetent morsmålspersonale.

Særskilt norskopplæring er tilleggsopplæring i norsk eller opplæring i faget norsk som andre språk for elever fra språklige minoriteter for at de skal få tilstrekkelige ferdigheter til å kunne følge skolens ordinære undervisningsopplegg.

norskopplæring, 7 prosent av elevene. Lavest andel finner vi på Svalbard (3,1 prosent) og i Sør- og Nord-Trøndelag, 4,3 og 4,4 prosent.

En relativt liten andel av elevene i grunnskolen deltar i undervisning i morsmål og/eller tospråklig fagopplæring. I 2016 hadde vel 2 prosent av elevene i grunnskolen slik opplæring. Også her er det forskjell mellom fylkene, og Østfold, Telemark og Hordaland var fylkene med størst andel, mens Buskerud og Aust-Agder hadde lavest andel.

Over halvparten av elevene med morsmålsopplæring og/eller tospråklig opplæring hadde arabisk, somalisk, polsk, kurdisk eller urdu som morsmål. Arabisk og somalisk var de største språkene med henholdsvis mer enn 2 600 og 1 900 med i opplæringen.

Språkopplæring for minoritetsspråklige elever

Elever både i grunnskolen og videregående opplæring med annet morsmål enn norsk og samisk har etter opplæringsloven § 2-8 (grunnskolen) og §3-12 (videregående opplæring) rett til særskilt norskopplæring til de har tilstrekkelig kompetanse til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har slike elever også rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler.

6.6. Innvandrerelever har svakere resultater på nasjonale prøver

Nasjonale prøver ble innført i 2004 for å gi skolene kunnskap om elevenes grunnleggende ferdigheter i fagene norsk, regning og engelsk. Det gjennomføres tre prøver på 5. og 8. klassetrinn – i lesing på norsk, regning og lesing på engelsk. Høsten 2010 ble det også innført nasjonale prøver i lesing og regning på 9. trinn, de samme prøvene som på 8. trinn. For elevene på 5. trinn presenteres resultatene på tre mestringsnivå, mens for elevene på 8. og 9. trinn presenteres resultatene på fem mestringsnivå.

Resultatene fra de nasjonale prøvene i 2016 viser at både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre skårer lavere enn øvrige elever på de fleste prøvene. Unntaket er engelsk på 5. trinn der flest innvandrere var på det høyeste nivået. 28 prosent av innvandrerelevne og 28 prosent av norskfødte elever med innvandrerforeldre skåret på det høyeste mestringsnivået, mens 24 prosent av de øvrige elevene var på dette nivået. På de andre prøvene i lesing og regning var det flest innvandrerelever på de laveste mestringsnivåene og flest øvrige elever på de høyeste mestringsnivåene. Gruppen norskfødte med innvandrerforeldre som helhet presterte på et nivå mellom de andre gruppene, man kan si de befinner seg i mellomstaket. Det samme er tilfellet på alle prøvene på 8. og 9. trinn.

EU etc.

EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand

En gruppe innenfor gruppen norskfødte med innvandrerforeldre som skiller seg ut ved å prestere på et høyt nivå på alle prøvene på 8. og 9. trinn, er norskfødte elever med innvandrerforeldre fra EU etc. Andelen elever på høyeste mestringsnivå er desidert høyere enn andelen innvandrerelever, andre norskfødte elever med innvandrerforeldre og de øvrige elevene. På 5. trinn presterte de litt under de øvrige elevene i lesing og regning, men over innvandrerelever. Oppsummert viser resultatene fra de nasjonale prøvene på alle klassetrinnene at de samme gruppene oppnår høyeste nivå år etter år. Elever uten innvandrerbakgrunn og norskfødte elever med innvandrerforeldre fra EU etc., elever i sentrale strøk og elever med høyt utdannede foreldre har en større tendens til å prestere over gjennomsnittet. De med lavest andel på høyeste mestringsnivå på alle klassetrinn var innvandrerelever fra Afrika, Asia etc.

Afrika, Asia etc.

Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS

*Innvandrerbakgrunn:
Samlebetegnelse for
innvandrere og norskfødte
med innvandrerforeldre.*

Vi har sett dette mønsteret siden 2007 da SSB begynte å føre statistikk over resultatene på nasjonale prøver. Mens nivået for de ulike gruppene er jevnere for engelskprøven, oppnår elever uten innvandrerbakgrunn oftere et høyere nivå i regning og lesing. 5 prosent av innvandrerene oppnår det høyeste mestringsnivået i regning på 8. trinn, dette gjelder 8 prosent av norskfødte elever med innvandrerforeldre og 11 prosent av de øvrige elevene.

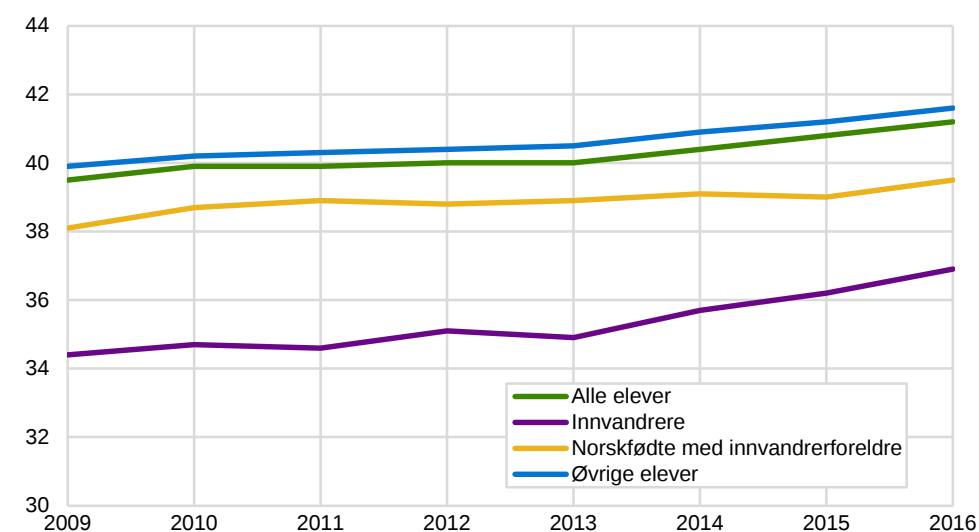
6.7. Innvandrerene har hevet snittet sitt med 2,5 poeng

Grunnskolepoengene baserer seg på alle karakterene en avgangselev har på vitnemålet sitt, både standpunkt karakterer og eksamens karakterer ved avsluttet grunnskole. Grunnskolepoeng kan derfor ses på som et samlemål for alle karakterene. Disse poengene blir brukt til å rangere elever ved opptak til videregående skole, og de er dermed med på å bestemme om eleven får innfridd førstevalget sitt med hensyn til skole eller programfag. Karakterskalaen går fra karakteren en til seks. Det betyr at elevene ikke kan ha mindre enn ti grunnskolepoeng og ikke mer enn 60. Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng er lavest for elever som har innvandret, og forskjellen er tydeligst i faget norsk.

Siden 2009 har karaktersnittet forbedret seg for alle elever. På landsbasis har gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng for alle elever økt med 1,7 poeng, fra 39,5 i 2009 til 41,2 poeng i 2016. For begge årene er gjennomsnittet lavest for dem som selv har innvandret, men det er blant dem vi finner størst økning i grunnskolepoeng, 2,5 poeng (se figur 6.3). For norskfødte med innvandrerforeldre var økningen på 1,4 poeng, mens den var på 1,7 poeng for de øvrige elevene i samme periode. Resultatene fra avsluttet grunnskole har dermed likhetstrekk med resultatene fra de nasjonale prøvene hvor det var flest innvandrererelev på det laveste mestringsnivået. I 2016 var snittet for innvandrererelev 36,9 poeng og norskfødte med innvandrerforeldre 39,5 poeng og de øvrige elevene 41,6 poeng.

Den største forskjellen i standpunkt karakterer i 2016 var ikke uventet i norsk hovedmål, der innvandrerene i gjennomsnitt har standpunkt karakteren 3,2, mens de øvrige elevene har et gjennomsnitt på 3,9. Norskfødte elever med innvandrerforeldre har høyere gjennomsnittskarakterer enn innvandrerne, men samtidig litt lavere enn de øvrige elevene i de fleste fagene. Minst forskjell i standpunkt karakter mellom alle gruppene var i annet fremmedspråk, fagene fransk 1, spansk 1 og tysk 1, hvor innvandrerene hadde best karakter i sistnevnte fag, likt i spansk og bare 0,1 poeng under i fransk.

Figur 6.3 Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng¹ etter innvandrerbakgrunn

¹ Fra og med skoleåret 2014-2015 inngår standpunkt karakteren i valgfag i beregning av grunnskolepoeng.
Kilde: Utdanningsdirektoratet og Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.8. Størst andel innvandrere uten grunnskolepoeng

I 2016 var det rundt 3 100 elever i Norge som gikk ut av grunnskolen uten grunnskolepoeng. Det tilsvarer 5 prosent av avgangselevene dette året. Blant innvandrerelevne var andelen 12 prosent, mens den for norskfødte elever med innvandrerforeldre og de øvrige elvene var 4 prosent. Ser vi på hvordan gruppen fordeler seg, ser vi at av dem som ikke har oppnådd grunnskolepoeng, var 19 prosent innvandrere, 4 prosent norskfødte med innvandrerforeldre og 77 prosent av de øvrige elevene. Dette er akkurat likt situasjonen i 2009.

80 prosent av innvandrerelevne som ikke oppnådde grunnskolepoeng i 2015, har bodd i Norge i sju år eller kortere, og har dermed kommet til landet etter at deres jevnaldrende startet norsk skolegang. 65 prosent har vært i Norge tre år eller kortere før de gikk ut av grunnskolen (Ekren og Bjugstad 2016).

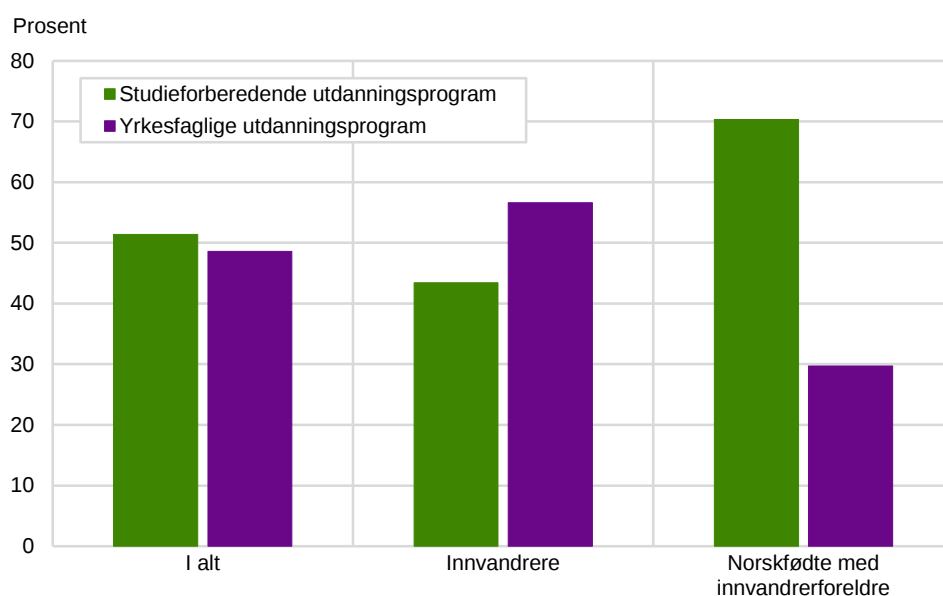
6.9. Nesten alle fortsetter i videregående utdanning

Av de elevene som avsluttet grunnskolen våren 2016, var 97 prosent i gang med videregående opplæring samme høst, og det var små forskjeller mellom kjønnene. Blant norskfødte med innvandrerforeldre var tilsvarende overgangsrate enda litt høyere, 98 prosent for både gutter og jenter. For innvandrere var det en betydelig mindre andel som fortsatte i videregående umiddelbart – om lag 87 prosent totalt. Det var en viss kjønnsforskjell blant innvandrere, 88 prosent av jentene og 86 prosent av guttene fortsatte i videregående opplæring samme høst.

Av alle landets 16–18 åringer var 92 prosent i videregående opplæring høsten 2016, og det var kun små forskjeller mellom gutter og jenter. Mens andelen blant alle elever har vært stabil siden 2000, har andelen 16–18-årige innvandrere som tar videregående opplæring, variert noe mer. I 2016 var 70 prosent av innvandrerne i aldersgruppen 16–18 år i gang med videregående opplæring. Blant norskfødte med innvandrerforeldre var 93 prosent i gang med videregående opplæring i 2016, mot 82 prosent i 2000.

Av alle elevene og lærlinger i videregående opplæring var om lag halvparten i studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram, 51 og 49 prosent, men for norskfødte elever med innvandrerforeldre var hele 70 prosent i studieforberedende utdanningsprogram (se figur 6.4).

Figur 6.4 Andel elever og lærlinger i videregående opplæring, etter utdanningsprogram og innvandrerbakgrunn. 2016

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.10. En av tre innvandrer gutter slutter videregående underveis

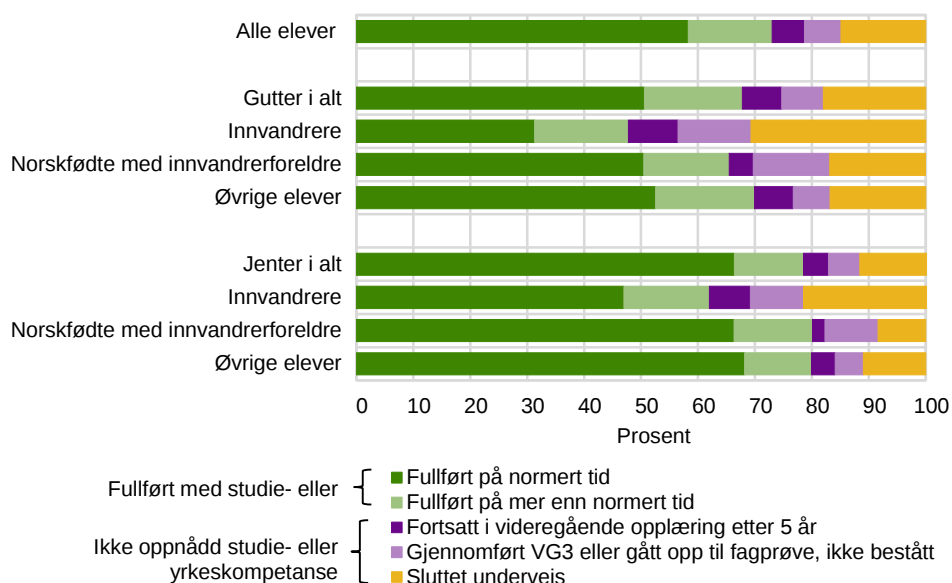
Ved å følge elevene fra de starter i videregående opplæring til de fullfører får vi informasjon om hvordan de enkelte elevene beveger seg i utdanningssystemet. Opplysninger om gjennomføring i videregående opplæring viser at en større andel innvandrer elever slutter underveis enn det norskfødte elever med innvandrerforeldre og det de øvrige elevene gjør. I alle gruppene slutter flere gutter enn jenter uten å oppnå studie- eller yrkeskompetanse, men innvandrer gutter slutter i større grad enn gutter som er født i Norge av innvandrerforeldre og gutter i den øvrige befolkningen.

Om lag en av tre innvandrer gutter (31 prosent) som startet i videregående opplæring høsten 2011, oppnådde verken studie- eller yrkeskompetanse og sluttet underveis uten å fullføre løpet innen fem år. 17 prosent av norskfødte gutter med innvandrerforeldre og guttene i den øvrige befolkningen sluttet underveis uten å ha oppnådd studie- eller yrkeskompetanse.

Tallene viser at jenter fullfører i større grad enn gutter, uansett hvilken innvandrerbakgrunn de har. Blant jentene fullfører innvandrerjenter i mindre grad på normert tid enn norskfødte jenter med innvandrerforeldre og jentene i den øvrige befolkningen. Av norskfødte jenter med innvandrerforeldre som begynte i videregående opplæring i 2011, fullførte 66 prosent på normert tid. 68 prosent av jenter i den øvrige befolkningen og 47 prosent av innvandrerjentene fullførte på normert tid. Etter fem år hadde imidlertid 80 prosent av både jentene med innvandrerforeldre og de øvrige jentene fullført, mens 62 prosent av innvandrerjentene hadde fullført.

Gutter med innvandrerbakgrunn stryker noe oftere enn jenter med innvandrerbakgrunn og gruppen alle elever. 13 prosent av gutter som er innvandrere eller har innvandrerforeldre, gjennomførte utdanningen, men bestod ikke. 9 prosent innvandrerjenter og norskfødte jenter med innvandrerforeldre gjennomførte utdanningen og strøk. For de øvrige elevene strøk 6 prosent av guttene og 5 prosent av jentene (se figur 6.5).

Figur 6.5 Elever som startet i videregående opplæring¹ for første gang høsten 2011, etter status for oppnådd nivå etter fem år. Etter innvandrerbakgrunn og kjønn. Prosent

¹ Elever i alternativ opplæring er inkludert i tallene. Omhandler elever som startet i videregående opplæring for første gang i startåret og som avsluttet i løpet av angitt periode.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.11. Færre innvandrerejenter på yrkesfag gjennomfører i løpet av fem år

Gjennomføringsgraden er mye høyere blant elevene på studieforberedende utdanningsprogram enn blant dem som går på yrkesfaglige program i videregående opplæring, og flere gjennomfører på normert tid (se tabell 6.2). For begge typer program har det vært en økning i gjennomføringsgraden når vi ser på alle elevene, men dette gjelder ikke for innvandrerejenter på yrkesfaglige utdanningsprogram.

Tabell 6.2 Elever som startet i videregående opplæring for første gang høsten 2011, etter status for oppnådd nivå i videregående opplæring etter fem år. Etter innvandrerbakgrunn, studieretning og kjønn. Prosent¹

	I alt ²	Fullført med studie- eller yrkeskompetanse ³		Ikke oppnådd studie- eller yrkeskompetanse		
		Fullført på normert tid	Fullført på mer enn normert tid	Fortsatt i videregående opplæring etter 5 år	Gjennomført VG3 eller gått opp til fagprøve, ikke bestått	Sluttet underveis
Studieforberedende programmer						
Elever i alt	33 345	75,7	10,2	2,2	6,5	5,4
Gutter	15 297	71,2	10,7	2,8	8,7	6,6
Jenter	18 048	79,5	9,8	1,6	4,6	4,5
Innvandrere i alt	2 359	55,5	13,9	3,8	13,4	13,3
Gutter	1 151	47,6	15,1	4,3	17,8	15,1
Jenter	1 208	63,1	12,8	3,3	9,3	11,5
Norskfødte med innvandrereforeldre i alt						
	1 875	68,9	12,8	1,4	10,7	6,2
Gutter	948	63,3	13,4	1,8	13,5	8,0
Jenter	927	74,5	12,2	1,1	7,8	4,4
Yrkesfaglige utdanningsprogram						
Elever i alt	31 510	39,9	19,5	9,3	6,3	25,0
Gutter	18 173	33,3	22,6	10,3	6,1	27,6
Jenter	13 337	48,7	15,1	8,0	6,6	21,5
Innvandrere i alt	2 974	25,1	17,3	11,3	9,4	37,0
Gutter	1 724	20,4	17,5	11,5	9,5	41,2
Jenter	1 250	31,5	17,0	10,9	9,3	31,3
Norskfødte med innvandrereforeldre i alt						
	866	34,6	18,0	7,3	13,0	27,0
Gutter	489	25,8	18,2	9,0	13,1	33,9
Jenter	377	46,2	17,8	5,0	13,0	18,0

¹ Elever i alternativ opplæring er inkludert i tallene. Tabellen omhandler elever som startet i videregående opplæring for første gang i startåret og som avsluttet i løpet av angitt periode.

² Elever som startet i videregående opplæring for første gang i startåret og som avsluttet i løpet av angitt periode.

³ Fullført opplæring betyr at eleven/lærlingen har bestått alle årstrinn i videregående opplæring som fører til vitnemål eller fag-/svennebrev.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Blant alle elevene som begynte på studieforberedende utdanningsprogram i 2011, var det 89 prosent av jentene og 82 prosent av guttene som hadde fullført innen fem år. Innvandrer guttene hadde lavest gjennomføringsgrad fem år etter at de begynte på et studieforberedende program, 63 prosent. Blant jentene hadde 76 prosent fullført innen fem år. Dette er en økning på 6 prosentpoeng for begge kjønn sammenlignet med 2004-kullet (Henriksen, Østby og Ellingsen, 2010).

Antallet norskfødte med innvandrereforeldre i videregående opplæring er fortsatt lavt, og det gjelder særlig på yrkesfaglige utdanningsprogram. Derfor vil selv mindre endringer raskt påvirke andelen. Blant elevene på studieforberedende utdanningsprogram var fullføringsgraden på 87 prosent blant de norskfødte jentene med innvandrereforeldre, sammenlignet med 77 prosent blant guttene med samme bakgrunn, en oppgang på 1 prosentpoeng for guttene.

Også på yrkesfaglige utdanningsprogram hadde innvandrerelevne lavere gjennomføringsgrad enn norskfødte med innvandrereforeldre og de øvrige elevene,

som hadde en fullføringsgrad på 56 prosent for guttene og 64 prosent for jentene. Fullføringsgraden har økt siden 2004-kullet, med 4 prosentpoeng for begge kjønn. Blant innvandrerjentene var det derimot færre som fullførte i løpet av fem år i 2011-kullet enn i 2004-kullet. Blant dem som begynte i 2011, hadde 38 prosent av innvandrerjentene og 49 prosent av innvandrerjentene fullført innen fem år, som tilsvarte en nedgang på 4 prosentpoeng for jentene, men en økning for guttene med 3 prosentpoeng sammenlignet med dem som startet på yrkesfaglig utdanningsprogram i 2004 (Henriksen, mfl., 2010).

Blant norskfødte med innvandrerforeldre som startet i yrkesfaglige utdanningsprogram høsten 2011, hadde henholdsvis 64 prosent av jentene og 44 prosent av guttene fullført innen fem år. For jentene tilsvarte dette en økning på 3 prosentpoeng sammenlignet med dem som begynte i 2004, mens for guttene var det en økning på hele 8 prosentpoeng.

6.12. Flest med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina fullfører videregående

Hvis vi ser på de ti største landene som elever med innvandrerbakgrunn har sine røtter fra, ser vi at flest fullfører videregående opplæring innen fem år blant dem med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina (87 prosent av jentene og 85 prosent av guttene) og færrest blant dem med bakgrunn fra Somalia (50 prosent av jentene og 35 prosent av guttene). Blant innvandrere fra Polen, som også har en relativt høy andel som fullfører, er kjønnsforskjellene relativt små, mens kjønnsforskjellene er vesentlig større blant dem som har bakgrunn fra Afghanistan og Eritrea. 78 prosent av jentene som har innvandret fra Afghanistan, fullfører innen fem år, mens dette gjelder for 49 prosent av guttene.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det dem med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, India og Sri Lanka som i størst grad fullfører videregående. Både guttene og jentene med bakgrunn fra disse landene fullfører stor grad, og også guttene fullfører i langt større grad enn gutter uten innvandrerbakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre som har bakgrunn fra Somalia, fullfører i minst grad. Blant disse er andelen som fullfører, lav blant både gutter og jenter.

6.13. Botid har mye å si

Botid betyr mye for hvorvidt personen er i utdanning, men har mindre å si for prestasjonene underveis. Ulike bakgrunnsfaktorer som foreldrenes utdanningsnivå, inntekt og arbeidsmarkedstilknytning forklarer en del av prestasjonsforskjellene mellom dem med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen. Blant dem som fullfører videregående, er andelen elever med innvandrerbakgrunn som tar høyere utdanning på høyde med, eller høyere enn blant den øvrige befolkningen.

6.14. Høyere andel elever med innvandrerbakgrunn direkte over til høyere utdanning

Elever med innvandrerbakgrunn fortsetter direkte over til høyere utdanning i større grad enn elever uten innvandrerbakgrunn. Blant norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere som fullførte videregående opplæring våren 2014, begynte henholdsvis 64 og 60 prosent i høyere utdanning høsten 2014, sammenlignet med 42 prosent for de øvrige elevene (Dzamarija 2016). Det er mer vanlig i de nordiske landene enn i de andre europeiske landene å ha et lengre opphold før man begynner i høyere utdanning (Steffensen, Ekren og Nygård, 2015). I den øvrige befolkningen kan det se ut som om det er mer vanlig å ta et friår for å jobbe, reise, gå på folkehøyskole og så videre enn hva som er tilfelle for dem med innvandrerforeldre.

6.15. Norskfødte med innvandrereforeldre studerer i større grad

Andelen studenter blant befolkningen i alderen 19–24 år øker stadig, men for norskfødte med innvandrereforeldre har den vokst mer enn for de andre gruppene. 35 prosent av landets 19–24 åringer var i høyere utdanning høsten 2016, mens blant norskfødte med innvandrereforeldre var hele 44 prosent studenter. Siden 2001 har denne andelen vokst med hele 19 prosentpoeng for norskfødte med innvandrereforeldre, mens den har vokst med 4 prosentpoeng for innvandrere og 7 prosentpoeng for hele aldersgruppen. I 2001 var 28 prosent av 19–24-åringene i høyere utdanning, mens dette gjaldt for 25 prosent av norskfødte med innvandrereforeldre. Av dem med innvandrereforeldre som fullfører videregående opplæring, går flere enn de øvrige elevene direkte videre med studier uten pause (Steffensen mfl.). Dette forklarer noe av den store andelen norskfødte med innvandrereforeldre i høyere utdanning.

Innvandrere har den laveste andelen i høyere utdanning, 18 prosent var i gang med studier høsten 2016. De hadde også den laveste veksten i andel studenter i aldersgruppen. Norskfødte med bakgrunn fra Kina, Sri Lanka og India studerer mest. Noen grupper av norskfødte med innvandrereforeldre har også tilbøyelighet til å ta høyere utdanning langt over det som er vanlig. Både gutter og jenter med bakgrunn fra noen av de største store gruppene blant norskfødte med innvandrereforeldre i denne aldersgruppen, slik som Kina, Sri Lanka, India, Vietnam og Bosnia-Hercegovina, studerer i større grad enn unge uten innvandrerbakgrunn. Blant dem med bakgrunn fra disse landene er også forskjellen mellom norskfødte gutter med innvandrereforeldre og gutter uten innvandrerbakgrunn større enn forskjellen mellom jentene. Norskfødte med bakgrunn fra Tyrkia og Marokko er blant dem som i minst grad studerer. Blant guttene i denne alderen, med bakgrunn fra Tyrkia, studerer kun en av fem.

6.16. Flest kvinner studerer, uansett bakgrunn

Vi finner flere kvinner enn menn i høyere utdanning i alle tre gruppene innvandrere, norskfødte med innvandrereforeldre og befolkningen totalt (se figur 6.6). Tall for hele befolkningen viser at 43 prosent av kvinnene og 28 prosent av mennene i alderen 19–24 år var i høyere utdanning høsten 2016. Kvinner har vært bedre representert i hele perioden 2001–2016, og den relative forskjellen mellom menn og kvinner har vært økende i perioden.

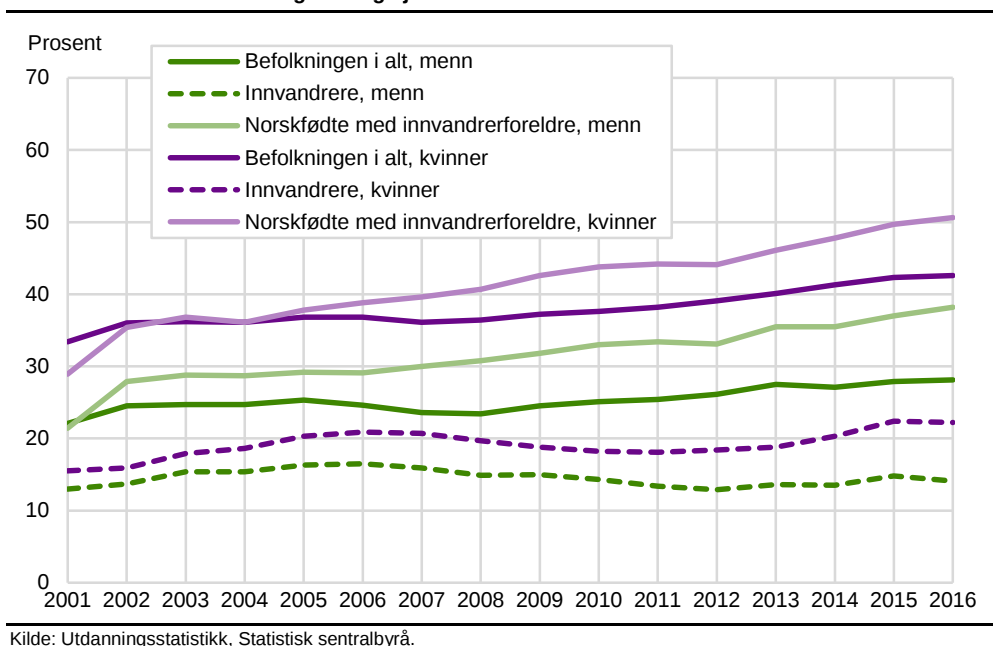
For innvandrerne har forskjellen mellom menn og kvinner økt med over 5 prosentpoeng fra 2001, og i 2016 var 22 prosent av kvinnene og 14 prosent av mennene registrerte studenter i høyere utdanning.

Norskfødte kvinner med innvandrereforeldre i alderen 19–24 år har den høyeste andelen i høyere utdanning i Norge, med 51 prosent, mens 38 prosent av mennene i samme gruppe studerte. Både norskfødte menn og kvinner med innvandrereforeldre deltar i høyere utdanning i større grad enn snittet av befolkningen for hvert kjønn i denne aldersgruppen. I 2016 var snittet for norskfødte menn med innvandrereforeldre 10 prosentpoeng høyere enn for menn i hele befolkningen, og for kvinner var forskjellen 8 prosentpoeng.

Vi finner de samme forskjellene mellom kvinner og menn i aldersgruppen 25–29 år som i aldersgruppen 19–24 år, men blant innvandrere i alderen 25–29 år er ikke forskjellen i andelen studenter mellom innvandrere og dem som er født i Norge, så stor som for den yngre aldersgruppen (se tabell 6.3). Andelen innvandrerstudenter i 2016 er 9 prosent, og 16 prosent for alle 25–29-åringene. Det er 9 prosentpoeng færre blant innvandrere enn dem som er født i Norge, mens forskjellen for 19–24-åringene var hele 17 prosentpoeng. Dette har sammenheng med at innvandrere som

gruppe har en sammensatt bakgrunn med hensyn til botid, alder ved innvandring og innvandringsgrunn. Mange begynner å studere i høyere alder enn dem som er født i Norge.

Figur 6.6 Studenter i høyere utdanning i prosent av registrert årskull. 19-24 år. Etter innvandrerbakgrunn og kjønn

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.3 Studenter i høyere utdanning i prosent av registrert årskull (25-29 år). Etter innvandrerbakgrunn og kjønn

	Befolkningen i alt			Innvandrere			Norskfødte med innvandrerforeldre		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2001	15,4	13,9	16,9	9,3	9,2	9,5	18,5	19,2	17,6
2002	16,3	14,8	17,7	9,6	8,9	10,2	17,7	17,0	18,6
2003	16,4	15,3	17,6	10,6	10,1	11,0	17,5	17,6	17,4
2004	17,1	15,9	18,4	11,2	10,5	11,7	19,4	18,5	20,5
2005	16,2	14,7	17,8	11,1	10,2	11,8	18,2	17,0	19,5
2006	15,7	14,0	17,3	10,6	9,3	11,7	17,6	17,3	17,9
2007	14,9	13,0	16,7	9,9	8,7	11,0	16,3	15,1	17,6
2008	14,4	12,6	16,4	9,2	7,9	10,3	15,9	15,9	15,9
2009	14,7	13,0	16,5	9,3	8,1	10,4	17,1	17,3	17,0
2010	14,8	13,0	16,7	9,1	8,0	10,1	18,3	18,4	18,1
2011	15,0	13,3	16,9	8,9	7,9	10,0	19,4	19,1	19,7
2012	15,1	13,2	17,2	8,6	7,6	9,6	19,6	18,9	20,3
2013	15,0	13,3	16,8	8,4	7,6	9,2	20,4	19,4	21,3
2014	15,2	13,5	17,0	8,4	7,6	9,1	19,8	18,5	21,1
2015	15,6	13,7	17,6	9,1	8,1	9,9	19,7	18,2	21,2
2016	15,9	14,0	17,8	9,0	7,7	10,2	20,1	18,4	21,9

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.17. Mange innvandrere tar lengre utdanninger

Vi finner studenter med innvandrerbakgrunn på de fleste studier og fagområder, men ikke like mange på alle. På flere masterstudier er innvandrere godt representert. På masterstudiene innenfor farmasi og tannlege (odontologi) har studenter med innvandrerbakgrunn vært overrepresentert i mange år, og det gjelder ennå. Høsten 2016 hadde 55 prosent av studentene på farmasi innvandrerbakgrunn; henholdsvis 35 og 20 prosent av studentene var innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, noe som tilsier at de er sterkt overrepresentert her siden det totalt er om lag 10 prosent innvandrere og 4 prosent norskfødte med innvandrerforeldre blant studenter som er bosatt og studerer i Norge. Innvandrere var også sterkt representert på andre masterutdanninger med langt flere studenter, hvor de norskfødte ikke var overrepresentert. På master of science (internasjonalt studie-

program i naturvitenskapelige fag) var 32 prosent av studentene innvandrere og 3 prosent norskfødte med innvandrerforeldre. Også andre masterutdanninger innenfor ulike fagretninger har en høy andel innvandrere. På master i naturvitenskapelige fag var 19 prosent innvandrere.

På den annen side er et fremtredende trekk ved studievalg den lave andelen minoritetsstudenter som velger lærerutdanninger. På master grunnskoleutdanning både på 1.–7. trinn og på 5.–10. trinn er det veldig få med innvandrerbakgrunn. Norskfødte med innvandrerforeldre utgjør totalt sett om lag 4 prosent av studentene, men her er andelen nede i mellom 0 og 1 prosent, og andelen innvandrere er 1–3 prosent. På master lektorutdanning er det noe flere, men også her er andelen små, henholdsvis 3 og 5 prosent av studentene er norskfødte med innvandrerforeldre eller innvandrere. Et unntak når det gjelder lektorutdanningene, er at norskfødte med innvandrerforeldre ikke er underrepresentert på master lektorutdanning i realfag, men de er heller ikke mye overrepresentert, med 5 prosent av studentene høsten 2016.

6.18. Større andel av innvandrere har lang utdanning

Når vi ser på befolkningen som bor i Norge, har 32 prosent høyere utdanning. Av disse har vel 8 prosent lang høyere utdanning, mens 27 prosent har fullført grunnskole som høyeste utdanning. Ser vi på innvandrere, finner vi en større andel i begge disse yttergruppene enn når vi ser på hele befolkningen. 16 prosent av innvandrerne har lang høyere utdanning, og 30 prosent har bare grunnskole. På utdanningsnivåene mellom disse ligger innvandrere lavere. For eksempel har 30 prosent videregående skole, mens dette gjelder for 41 prosent av hele befolkningen under ett.

Blant dem som har passert 40 år, finner vi at en høyest andel har videregående skole, både når det gjelder innvandrere og resten av befolkningen. Det har etter hvert blitt mer vanlig å ta høyere utdanning, og det er blant dem som er i andre halvdel av 20-årene og i 30-årene at vi finner den høyeste andelen med høyere utdanning. Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det litt flere med høyere utdanning i andre halvdel av 20-årene enn blant innvandrere og den øvrige befolkningen, og dette stemmer med at en høyere andel innvandrere går rett over i høyere utdanning enn resten av befolkningen, slik som vi tidligere har påpekt. På den annen side er det en høyere andel i den øvrige befolkningen som har fullført en kort høyere utdanning i aldersgruppen 20–24 år (21 prosent), enn blant dem med innvandrerbakgrunn (14 prosent for innvandrere og 18 prosent for norskfødte med innvandrerforeldre).

6.19. Flyktninger har som gruppe lavere utdanning enn andre innvandrere

Flyktninger er personer med utenlandsk fødeland som er bosatt i Norge, som en gang har kommet til landet av fluktgrunner, og som har fått innvilget opphold i landet som overføringsflyktning, eller har fått asyl eller opphold på humanitært grunnlag.

Av alle innvandrere som har kommet til Norge siden 1990, som er det første året SSB har informasjon om innvandringsgrunn, er det flest flyktninger med lav utdanning per oktober 2016. Over halvparten av flyktningene har grunnskole som sin høyeste utdanning, 4 prosent har ingen utdanning, og 22 prosent har høyere utdanning.

Fire av ti europeiske flyktninger har utdanning på videregående nivå (se tabell 6.4). Tre av ti har grunnskole som høyeste fullførte utdanning, og like stor andel har høyere utdanning.

Flyktninger fra Asia har lavere utdanning enn europeiske flyktninger. Når det gjelder flyktninger med bakgrunn fra Asia, ser vi at rundt halvparten har grunnskoleutdanning som sin høyeste utdanning, og at nesten en fjerdedel har høyere

utdanning. Det er små forskjeller i utdanningsnivået mellom kvinner og menn med fluktbakgrunn fra Asia, men litt flere kvinner enn menn mangler skolegang.

*Landbakgrunn
er for innvandrere eget
fødeland. For norskfødte
med innvandrerforeldre er
dette foreldrenes fødeland.*

Utdanningsnivået til flyktninger med landbakgrunn fra Afrika er enda lavere enn utdanningsnivået til flyktninger fra Asia. Det er også litt større kjønnsforskjeller i utdanningsnivået. Omtrent syv av ti har grunnskole som høyeste utdanning – eller overhodet ingen utdanning – og litt flere kvinner enn menn mangler skolegang. Mens nesten hver femte mann har høyere utdanning, er tilsvarende kvinneandel hver tiende.

6.20. Høyt utdannede arbeidsinnvandrere

Arbeidsinnvandrere er høyere utdannet enn flyktninger. Som gruppe er de også høyere utdannet enn befolkningen sett under ett (se tabell 6.4). Arbeidsinnvandrere er naturligvis en gruppe som kommer for å arbeide, mens befolkningen sett under ett også omfatter for eksempel pensjonister og ikke-sysselsatte. Over 65 prosent av arbeidsinnvandrerne er menn fra Europa. 45 prosent av arbeidsinnvandrerne har høyere utdanning, og 40 prosent har videregående skole som høyeste fullførte utdanning.

Vel 40 prosent av de familieinnvandrede har bare grunnskoleutdanning. Andelen med høyere utdanning er såpass stor som 35 prosent. Flesteparten av de familieinnvandrede er kvinner, og den aller største gruppen er kvinner fra Asia. Av familieinnvandrede kvinner fra Asia har tre av ti høyere utdanning. Også en stor andel av de familieinnvandrede kvinnene fra Europa har høyere utdanning, 45 prosent. Tilsvarende var andelen menn med høyere utdanning fra Europa en del mindre, 25 prosent. For familieinnvandrere fra Afrika ligger andelen høyere utdannede på rundt 20 prosent for både kvinner og menn.

6.21. Manglende utdanningsopplysninger blant innvandrere

Statistisk sentralbyrå får ikke automatisk inn opplysninger om innvandreres medbrakte utdanning når de kommer til Norge. Noe informasjon kommer inn via ulike registre, men andelen med ukjent utdanningsnivå er fortsatt høy blant innvandrerne. Det har derfor blitt gjennomført skjemabaserte undersøkelser rettet mot innvandrere for å innhente denne informasjonen, de siste ble gjennomført i 2011 og i 2012. Det fortsetter å komme personer til landet med utdanninger som er tatt i andre land, og som i varierende grad registreres i norske registre. Antall personer med ukjente utdanninger vokser år for år ettersom det kommer flere innvandrere til landet, og man ventet også en økning i årene fremover. For å kunne gi et representativt bilde av innvandreres utdanningsnivå har SSB brukt statistiske metoder for å beregne utdanningsnivået til dem som har ukjent utdanning.

Tabell 6.4 Utdanningsnivå for innvandrere 16 år og over. Etter innvandringsgrunn for ikke-nordiske statsborgere, landbakgrunn og kjønn. Antall og prosent

	Utdanningsnivå i alt	Ingen utdanning	Grunnskole	Videregående opplæring	Fagskolenivå ²	Universitets- og høyskoleutdanning, kort ³	Universitets- og høyskoleutdanning, lang ⁴
Menn og kvinner i alt	512 339	1,8	32,2	27,0	1,1	20,9	17,0
MENN							
Menn i alt	270 495	1,2	32,8	30,7	1,0	18,5	15,8
Europa unntatt Tyrkia	154 922	0,4	22,1	40,8	1,0	18,9	16,8
Afrika	38 880	3,0	58,0	16,1	1,1	13,8	8,1
Asia med Tyrkia	66 896	2,0	44,8	17,9	1,0	18,9	15,4
Nord-Amerika	3 229	0,3	9,6	13,3	1,4	36,2	39,2
Oseania	1 155	0,2	9,5	18,0	2,1	35,7	34,5
Sør- og Mellom-Amerika	5 413	0,7	26,3	20,3	1,5	21,6	29,6
Arbeid i alt	134 415	0,5	18,1	40,5	0,9	19,7	20,2
Europa unntatt Tyrkia	120 753	0,5	18,7	43,7	0,9	18,9	17,3
Afrika	2 029	2,0	23,3	18,9	1,2	23,5	31,1
Asia med Tyrkia	7 876	1,1	12,6	10,1	0,8	26,2	49,1
Nord-Amerika	1 304	0,5	6,1	9,4	2,0	35,7	46,5
Oseania	711	0,1	8,9	15,0	2,8	34,2	39,0
Sør- og Mellom-Amerika	1 742	0,9	11,5	15,6	1,2	23,4	47,5
Familie i alt	52 677	1,2	46,9	24,7	1,0	16,3	9,9
Europa unntatt Tyrkia	17 046	0,2	43,1	29,1	1,0	15,5	11,0
Afrika	10 334	2,4	57,4	20,3	0,8	13,7	5,3
Asia med Tyrkia	20 586	1,5	49,2	23,8	1,0	15,7	8,8
Nord-Amerika	1 468	0,1	12,9	18,0	0,9	38,1	30,0
Oseania	365	0,0	12,6	26,6	1,1	39,5	20,3
Sør- og Mellom-Amerika	2 878	0,7	37,1	24,5	1,5	20,4	15,8
Flukt i alt	71 212	2,6	53,7	20,1	1,2	16,6	5,7
Europa unntatt Tyrkia	12 080	0,4	31,2	39,1	1,3	20,9	7,1
Afrika	24 766	3,5	64,3	14,8	1,2	12,4	3,9
Asia med Tyrkia	34 089	2,7	54,2	17,3	1,1	18,0	6,6
Nord-Amerika	14	0,0	21,4	35,7	0,0	28,6	14,3
Oseania	1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sør- og Mellom-Amerika	262	0,4	38,9	23,7	2,3	22,9	11,8
Utdanning i alt	11 111	0,1	10,0	9,5	1,1	24,9	54,4
Europa unntatt Tyrkia	4 409	0,0	12,2	12,0	1,0	24,4	50,2
Afrika	1 674	0,2	11,8	6,2	1,3	21,9	58,7
Asia med Tyrkia	4 074	0,1	7,2	8,3	0,9	26,3	57,2
Nord-Amerika	384	0,0	7,6	7,3	1,3	32,6	51,3
Oseania	63	0,0	1,6	4,8	0,0	30,2	63,5
Sør- og Mellom-Amerika	507	0,4	9,7	10,7	1,8	21,7	55,8
Andre i alt	1 080	1,0	19,3	23,9	1,1	28,4	26,3
Europa unntatt Tyrkia	634	0,5	16,9	25,7	1,3	27,4	28,2
Afrika	77	3,9	36,4	19,5	1,3	20,8	18,2
Asia med Tyrkia	271	1,5	22,1	21,8	1,1	32,8	20,7
Nord-Amerika	59	1,7	15,3	20,3	0,0	28,8	33,9
Oseania	15	0,0	0,0	6,7	0,0	40,0	53,3
Sør- og Mellom-Amerika	24	0,0	16,7	33,3	0,0	20,8	29,2

Tabell 6.4 forts.

	Utdannings- nivå i alt	Ingen utdanning	Grunn- skole	Videre- gående opplæring	Fagskole- nivå ²	Universitets- og høyskole- utdanning, kort ³	Universitets- og høyskole- utdanning, lang ⁴
KVINNER							
Kvinner i alt	241 844	2,5	31,5	22,8	1,1	23,6	18,4
Europa unntatt Tyrkia	111 786	0,4	19,1	26,2	1,2	27,3	25,8
Afrika	32 406	7,9	55,3	18,1	1,0	12,4	5,3
Asia med Tyrkia	84 856	3,5	40,2	20,7	1,1	22,4	12,2
Nord-Amerika	3 131	0,3	8,6	10,5	1,1	39,3	40,1
Oseania	545	0,2	8,6	11,0	2,2	42,2	35,8
Sør- og Mellom-Amerika	9 120	0,9	27,2	22,4	1,7	24,3	23,5
Arbeid i alt	49 537	0,4	12,8	23,3	1,0	31,3	31,1
Europa unntatt Tyrkia	43 893	0,4	12,9	24,5	1,0	31,0	30,1
Afrika	655	2,6	21,1	18,3	2,7	25,5	29,8
Asia med Tyrkia	2 994	1,0	11,1	13,9	0,7	37,0	36,3
Nord-Amerika	678	0,3	6,0	5,3	0,7	34,1	53,5
Oseania	240	0,0	5,8	8,3	2,5	41,7	41,7
Sør- og Mellom-Amerika	1 077	0,3	14,5	16,1	1,6	24,9	42,7
Familie i alt	125 689	2,3	35,2	24,4	1,1	21,9	15,1
Europa unntatt Tyrkia	47 523	0,3	23,4	28,5	1,3	23,7	22,8
Afrika	14 048	6,1	52,3	20,7	0,8	14,7	5,3
Asia med Tyrkia	55 066	3,3	42,7	22,3	0,9	21,1	9,7
Nord-Amerika	1 838	0,3	9,6	13,4	1,3	41,6	33,9
Oseania	229	0,4	11,8	15,7	1,3	44,1	26,6
Sør- og Mellom-Amerika	6 985	1,1	29,7	24,1	1,7	23,9	19,5
Flukt i alt	45 290	6,5	49,9	21,9	1,1	15,9	4,6
Europa unntatt Tyrkia	11 312	1,5	31,5	35,2	1,3	22,8	7,8
Afrika	16 458	10,3	61,9	16,1	1,0	9,0	1,7
Asia med Tyrkia	17 225	6,4	50,8	18,5	1,1	18,0	5,3
Nord-Amerika	11	0,0	27,3	18,2	0,0	27,3	27,3
Oseania	2	0,0	50,0	0,0	0,0	50,0	0,0
Sør- og Mellom-Amerika	282	1,1	39,0	27,3	3,5	20,2	8,9
Utdanning i alt	19 933	0,1	13,0	14,0	1,8	33,1	38,0
Europa unntatt Tyrkia	8 358	0,1	10,3	10,7	1,2	34,1	43,6
Afrika	1 035	0,3	12,4	13,5	2,2	25,9	45,7
Asia med Tyrkia	9 193	0,2	15,4	17,6	2,3	33,0	31,5
Nord-Amerika	545	0,4	7,9	6,4	1,5	39,6	44,2
Oseania	69	0,0	7,2	5,8	4,3	36,2	46,4
Sør- og Mellom-Amerika	733	0,3	17,5	13,5	1,2	29,2	38,3
Andre i alt	1 395	1,1	21,6	21,3	1,2	27,3	27,5
Europa unntatt Tyrkia	700	0,3	16,9	21,9	1,7	25,9	33,4
Afrika	210	3,8	46,2	18,1	1,0	20,0	11,0
Asia med Tyrkia	378	1,6	18,5	23,5	0,5	34,9	20,9
Nord-Amerika	59	0,0	8,5	18,6	0,0	28,8	44,1
Oseania	5	0,0	0,0	0,0	0,0	60,0	40,0
Sør- og Mellom-Amerika	43	0,0	25,6	14,0	2,3	14,0	44,2

¹ Statistikk over innvandringsgrunn omfatter innvandrere som har flyttet til Norge for første gang i 1990 eller senere og som er ikke-nordiske statsborgere.

² Inkluderer nivået 'Påbygging til videregående utdanning' som omfatter utdanninger som bygger på videregående opplæring, men som ikke er godkjent som høyere utdanning.

³ Universitets- og høyskolenivå kort, omfatter høyere utdanning t.o.m. 4 år.

⁴ Universitets- og høyskolenivå lang, omfatter utdanninger på mer enn 4 år, samt forskerutdanning.

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

6.22. Oppsummering

Barnehagen anses som en viktig arena for inkludering og språkopplæring. Gratis kjernetid i barnehagen er et viktig tiltak for å få flere barn med minoritetsspråklig bakgrunn til å gå i barnehage, og statistikken viser at flere minoritetsspråklige barn nå går i barnehage.

Siden 2009 har karaktersnittet for elever som går ut av grunnskolen, forbedret seg litt for alle elever, både for dem med innvandrerforeldre og de øvrige elvene, men det er blant innvandrere vi finner den største økningen.

Gjennomføringsgraden i videregående opplæring har økt både på studieforbere-ende program og yrkesfaglige utdanningsprogram når vi ser på alle elevene, men ikke for innvandrerjenter på yrkesfaglige utdanningsprogram. Flere innvandrere på studieforbere-ende program som begynte i 2011, hadde fullført med studiekompetanse i løpet av fem år sammenlignet med 2004-kullet. Flere innvandrer-gutter på yrkesfaglige utdanningsprogram fullfører i løpet av fem år sammenlignet med 2004-kullet, men det er fremdeles mange flere som slutter og ikke fullfører, enn blant andre gutter og jenter på videregående, uansett utdanningsprogram.

Innenfor høyere utdanning ser vi at norskfødte med innvandrerforeldre studerer i langt større grad enn tidligere. 35 prosent av landets 19–24 åringer var i høyere utdanning høsten 2016, mens blant norskfødte med innvandrerforeldre var hele 44 prosent studenter. Siden 2001 har andelen norskfødte som studerer, vokst med hele 19 prosentpoeng, mens den har vokst med 4 prosentpoeng for innvandrere og 7 prosentpoeng for hele aldersgruppen 19–24 år i befolkningen.

Vi finner studenter med innvandrerbakgrunn på de fleste studier og fagområder, og det er flest kvinner som studerer, både blant innvandrere og blant dem som er født i Norge.

Datakilde

Barnehagestatistikken omfatter alle godkjente barnehager og alle eierformer: kommunale, fylkeskommunale, statlige og private barnehager.

Opplysningene om minoritetsspråklige barn i barnehage innhentes på skjemaet «Årsmelding for barnehager per 15. desember». Tallene er basert på opplysninger fra foreldre – som hver enkelt barnehage fyller ut. Det kan derfor tenkes at det kan være en viss usikkerhet knyttet til tallene på grunn av ulik praksis og vurderinger. De samme opplysningene danner i tillegg grunnlag for kommunenes tildeling av tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder.

Grunnskolestatistikken hentes fra Grunnskolenes informasjonssystem (GSI). Grunnskolestatistikken inneholder opplysninger om all grunnskoleopplæring som foregår etter opplæringsloven og voksenopplæring på området for grunnskolen.

Statistikk over videregående utdanning omfatter elever som deltar i en utdanning som normalt har en varighet på minst 300 undervisningstimer per år, uavhengig av om utdanningen er offentlig godkjent eller mottar offentlig støtte.

Statistikk over høyere utdanning omfatter studenter ved godkjente universitet og høyskoler, som er registrert som bosatt i Norge, og som er studenter i høyere utdanning i Norge og i utlandet. Statistikken omfatter alle personer registrert som studenter ved institusjonene, med 1. oktober som tellingstidspunkt. Med hjemmel i statistikkloven henter SSB inn utdanningsopplysninger fra DBH (Database for statistikk om høgre utdanning) og fra utdanningsinstitusjoner som ikke rapporterer til DBH. Opplysninger om studenter i utlandet hentes inn fra Lånekassen.

Opplysninger om utdanningsnivå, igangværende utdanninger og fullførte utdanninger er hentet fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB). Utdanningsnivået omfatter alle personer 16 år og eldre som er bosatt i Norge per 1. oktober.

Litteraturliste

- Agenda Kaupang, Proba samfunnsanalyse, & Civitas. (2016). Sluttevaluering av Groruddalssatsingen. Hovedrapport.
https://evalueringsportalen.no/evaluering/sluttevaluering-av-groruddalssatsingen-hovedrapport/Rapport_Sluttevaluering%20av%20Groruddalssatsingen.pdf/@@in line
- Prop. 1 S (2015-2016). Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2016. Tilråding frå Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 18. september 2015, godkjend i statsråd same dagen. (Regjeringa Solberg). <http://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjettet-2016/Dokumenter1/Fagdepartementenes-proposisjoner/Barne-likestilling-og-inkluderingsdepartementet/Prop-1-S-/>
- Bjugstad, H. K. & Ekren, R. (2016, 4. mai). Mangel på grunnskolepoeng 2009-2015. Stadig flere mangler grunnskolepoeng.
<http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/stadig-flere-mangler-grunnskolepoeng>
- Bråten, B., Drange, N., Haakestad, H. & Telle, K. (2014). Gratis kjernetid i barnehage. Sluttrapport. (Fafo-rapport 2014:44).
<http://www.fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/gratis-kjernetid-i-barnehager>
- Dzamarija, M. T. (Red.). (2016). Barn og unge voksne med innvandrerbakgrunn. Demografi, utdanning og inntekt. (Rapporter 2016/23).
<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/barn-og-unge-voksne-med-innvandrerbakgrunn>
- Drange, N. (2016). Gratis kjernetid i barnehage i Oslo. Rapport 1: Oppfølging av barna på tredje trinn. (Rapporter 2016/36).
https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/286141
- Drange, N. (2015). Gratis barnehagetid – et vellykket forsøk? Samfunnsspeilet nr 2/2015, 16-21. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/gratis-barnehagetid-et-vellykket-forsok>
- Prop. 1. Tillegg nr. 1 (2005-2006). Om endring av St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet 2006. Tilråding fra Finansdepartementet av 10. november 2005, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)
<https://www.regjeringen.no/contentassets/9f4e6a7741664563ab72e70b9d90a49e/no/pdfs/stp200520060001t01dddpdfs.pdf>
- Henriksen, K., Østby, L., & Ellingsen, D. (Red.). (2010). Innvandring og innvandrere 2010. (Statistiske analyser 119).
<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2010>
- Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. LOV-1998-07-17-61. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- Statistisk sentralbyrå (2016a, 14. desember). Elevar i grunnskolen 1. oktober 2016.
<https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utgrs/aar/2016-12-14>
- Statistisk sentralbyrå (2016b, 6. januar). Hva vet vi om flyktningers utdanning? Oversiktsartikkel, flyktninger og utdanning, 2016.
<http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hva-vet-vi-om-flyktningers-utdanning>
- Utdanningsdirektoratet (2016): Gjennomføring av læretiden. (Utdanningsspeilet 2016, Kap. 7.5). <http://utdanningsspeilet.udir.no/2016/innhold/kapittel-7/7-5-gjennomforing-av-laeretiden/>

Deltakere i introduksjonsordningen

7. Veien til en vellykket integrering?

Introduksjonsordningen er det største integreringspolitiske tiltaket i Norge noensinne – statens integreringsverktøy nummer én. Antall deltakere i ordningen er nær tredoblet siden 2005. Seks av ti personer som har deltatt, er i arbeid eller utdanning etter endt program, selve målsettingen med ordningen. Menn under 30 år når politikernes mål om at minst 70 prosent skal være aktive på arbeids- eller utdanningsmarkedet. Blant kvinnene gjelder dette kun halvparten. Yngre deltakere gjør det bedre enn eldre.

Anette Walstad Enes

Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger har siden 2004 vært Norges største og viktigste integreringstiltak. Flyktninger som har fått oppholdstillatelse i Norge, skal skoleres slik at de kan delta i arbeidsmarkedet. Det politisk fastsatte målet er at minst 70 prosent av de tidligere deltakerne skal være i arbeid eller utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram. Sammen med deltakelse i programmet gis introduksjonsstønad som økonomisk grunnlag for livsopphold.

Introduksjonsordningen

Innebærer både introduksjonsprogram og -stønad.

Introduksjonsordningen er for personer som har kommet til Norge som flyktninger, eller har fått oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. Programmet omfatter også familieegjenforente til disse gruppene, samt personer som har fått kollektiv beskyttelse eller oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag etter samlivsbrudd pga. mishandling i samlivet.

Justis- og beredskapsdepartementet er overordnet ansvarlig for introduksjonsloven og -ordningen, mens Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har ansvaret for implementeringen av loven og at programmet blir iverksatt i kommunene.

Både forskere og politikere anser deltakelse i arbeidsmarkedet som den beste veien til integrering. Yrkesaktivitet antas å styrke sosial samhandling, bedre språkferdighetene og motvirke utviklingen av parallelle samfunn (St.meld. nr. 30 (2015–2016), 2016, s. 9). Arbeid er dessuten viktig for selvfølelsen og for at hverdagen kan bli mest mulig lik den til majoritetsbefolkningen. Ikke minst er arbeid avgjørende for å kunne bli økonomisk selvhjulpen. Nye borgere som blir integrert i arbeidsmarkedet, vil også kunne fylle det store behovet for en større arbeidsstyrke etter hvert som den norske befolkningen blir eldre og landet trenger mer arbeidskraft (St.meld. nr. 30 (2015–2016), 2016, s. 189; NOU 2017:2, 2017, s. 146).

Statistisk sentralbyrå (SSB) har laget statistikk over deltakere i introduksjonsordningen siden 2005. De rekordstore flyktningankomstene i 2015 førte til økt oppmerksomhet fra media og myndighetene rundt dette integreringsinitiativet. Gjennom registerstatistikk har vi fulgt tidligere ankomne grupper i de fem første årene etter endt program for å se hvorvidt det lykkes dem som har vært gjennom introduksjonsprogrammet, å delta i arbeid eller utdanning – selve målsettingen med ordningen. Er introduksjonsordningen veien til en vellykket integrering i det norske samfunnet?

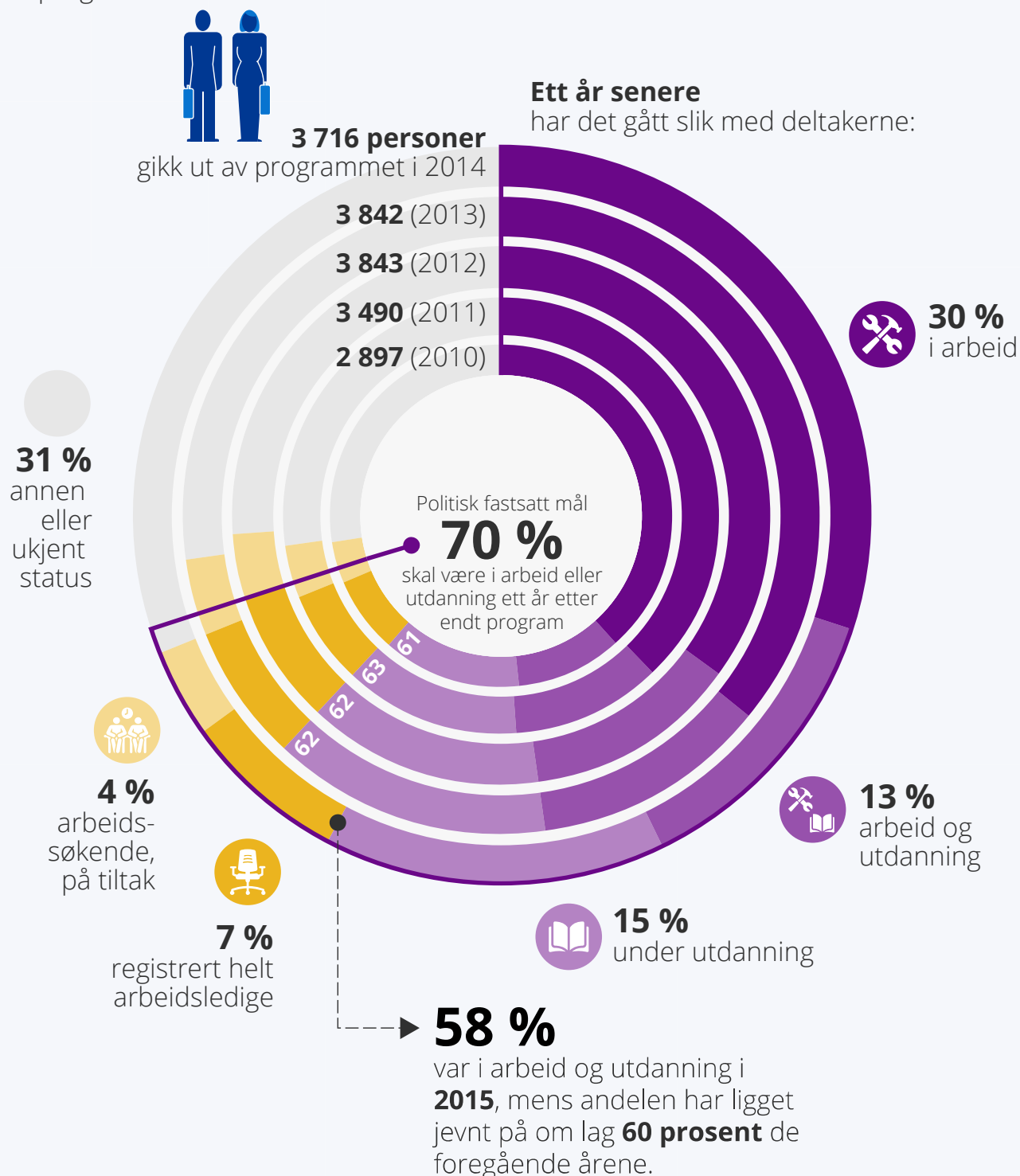
7.1. Nær tredoblet antall deltakere

I 2005 deltok i overkant av 8 000 innvandrere i introduksjonsordningen. I 2016 var det 24 000 deltakere, tre ganger så mange som i 2005. Antallet har økt i takt med at det har kommet flere flyktninger til Norge. Tallene inkluderer alle som har deltatt i introduksjonsprogrammet i løpet av året. De fleste er med i programmet i flere kalenderår. De siste årene har det vært 3 000–4 000 personer som har gått ut av programmet.

Figur 7.1

Hva skjer etter introduksjonsordningen?

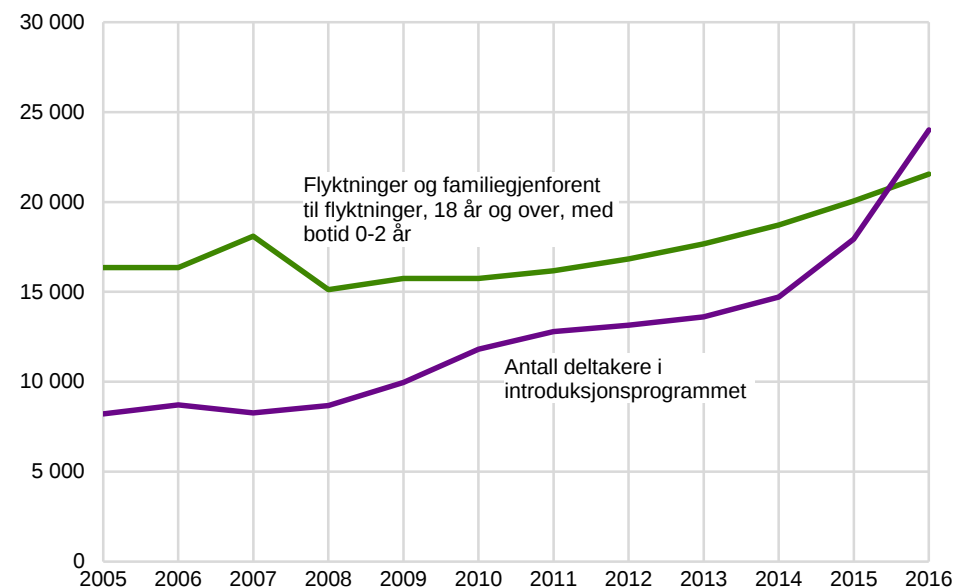
Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger har siden 2004 vært Norges største og viktigste integreringstiltak. SSB har laget statistikk over deltakere siden 2005. De siste årene har det vært 3 - 4 000 personer som har gått ut av programmet.

Familiegjenforening:
En person som har et
familiemedlem
(referanseperson) i
mottakslandet, og får derfor
innvilget oppholdstillatelse.

Figur 7.2 viser antall deltakere i introduksjonsprogrammet, sammenstilt med opplysninger om antall flyktninger og familiegjenforente til flyktninger som har bodd i Norge i 0–2 år. Vi ser at antallet i introduksjonsprogrammet øker, i likhet med antall flyktninger og familiegjenforente med kort botid.

Figur 7.2 Antall deltakere i introduksjonsprogrammet og flyktninger i Norge 2005–2016

Kilde: KOSTRA- og befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

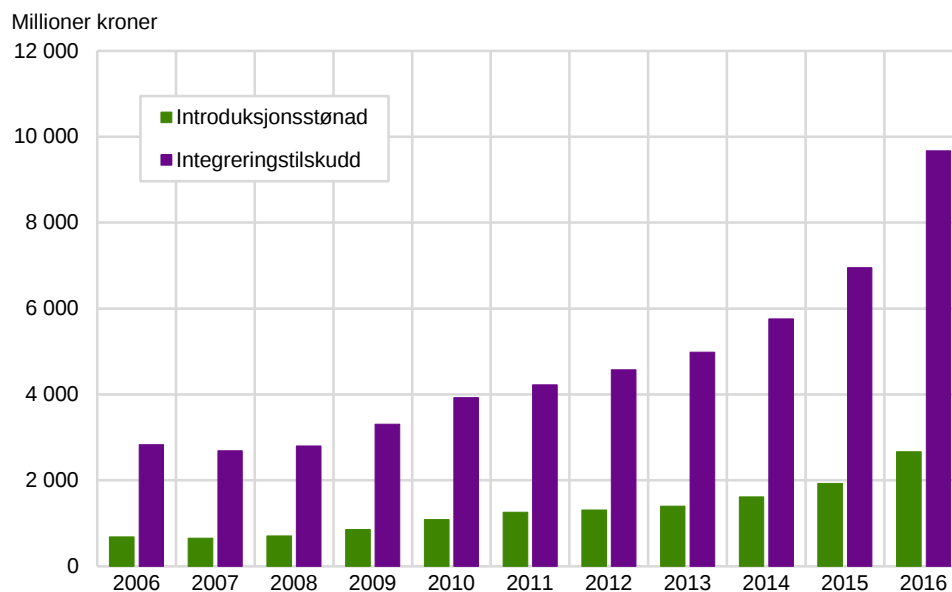
Rett og plikt:
Med rett til opplæring
menes at en person har rett
til et gitt antall timer gratis
opplæring. Plikt til å delta i
opplæring understreker
forventningen til den
enkeltes ansvar for å lære
seg norsk og sette seg inn i
norske samfunnsforhold

7.2. Kommunene fikk 10 mrd. kroner til integrering i 2016

Kommunene er ansvarlig for å tilby introduksjonsordningen til flyktninger som har rett og plikt til å delta. Milliarder blir årlig overført fra staten til kommuner som mottar flyktninger. Kommunene mottar integreringstilskudd fra staten, administrert av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Integreringstilskuddet skal dekke kostnader ved bosetting og kvalifisering til deltakelse i yrkeslivet og utdanning, og gis per flyktning som kommunen bosetter. Tilskuddet er ment å dekke kostnader ved introduksjonsprogrammet, introduksjonsstønad og andre utgifter som kommunene har i forbindelse med at de tar imot flyktninger, noe som også innebærer utvidelse av skoler, barnehager, helsetilbud, osv. (imdi.no).

I 2006 ble det utbetalt nær 3 mrd. kroner i integreringstilskudd. I 2016 har dette økt til nesten 10 mrd. kroner, året da rekordmange flyktninger ble bosatt i kommunene som følge av de store asylankomstene i 2015 (se figur 7.3).

Ett av hovedprinsippene i introduksjonsordningen er at deltakelse skal være på *heltid*. For å muliggjøre dette mottar deltakerne introduksjonsstønad som skal dekke kostnader til livsopphold. Stønaden er på to ganger folketrygdens grunnbeløp. Per 1. mai 2017 utgjør stønaden 187 000 kroner¹. I takt med økende antall deltakere øker også samlet utbetaling av introduksjonsstønad – for mer informasjon, se (SSB 2017a). I 2006 utbetalte norske kommuner 680 mill. kroner i introduksjonsstønad til deltakere i introduksjonsprogrammet. I 2016 var det samlede tallet for utbetalt introduksjonsstønad på 2,7 mrd. kroner.

Figur 7.3 Utbetalt integreringstilskudd til kommunene og introduksjonsstønad til flyktningene. 2006–2016¹

¹For beløpene for integreringstilskudd for 2006–2008 er Stortingsmelding nr. 3 (Statsregnskap) benyttet som grunnlag. Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå og imdi.no.

7.3. Like mange kvinner som menn i programmet

Introduksjonsprogrammet har en jevn deltakelse av kvinner og menn. Menn kommer ofte først til Norge som asylsøkere, mens mange kvinner kommer etter som familiegjennforente (Dzamarija og Sandnes 2016; Enes 2016). Dette er effekter som utligner hverandre over tid.

Deltakerne i introduksjonsprogrammet er relativt unge. Om lag 70 prosent er 35 år eller yngre, 25 prosent er 25 år eller yngre. Aldersfordelingen er tilnærmet lik for kvinner og menn (se tabell 7.1).

Tabell 7.1 Deltakere i introduksjonsprogrammet, etter kjønn og alder. Prosent

	I alt	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Begge kjønn													
Alle aldre	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
18-25	24	24	22	22	23	24	25	26	26	24	24	25	27
26-35	45	43	44	43	43	43	43	44	45	47	48	48	46
36-45	23	24	25	25	25	24	23	22	21	21	21	20	20
46-55	7	8	8	9	8	8	7	7	7	6	6	7	6
56+	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kvinner													
Alle aldre	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
18-25	23	24	23	24	23	23	24	24	24	24	23	26	29
26-35	46	46	46	46	46	46	45	46	47	47	48	47	45
36-45	23	23	23	23	23	24	24	23	22	22	21	19	18
46-55	7	7	7	7	7	7	7	7	7	6	7	7	6
56+	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Menn													
Alle aldre	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
18-25	25	23	21	21	22	24	27	29	28	25	24	23	23
26-35	43	42	41	41	40	41	41	42	44	47	48	49	47
36-45	23	25	26	27	26	24	22	20	20	21	21	21	22
46-55	8	9	9	10	10	8	8	7	7	6	6	7	7
56+	1	1	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1

Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

7.4. Seks av ti i arbeid eller utdanning

Ett år etter endt introduksjonsprogram er seks av ti tidligere deltakere enten i arbeid og/eller i utdanning. Målsettingen er at minst 70 prosent av de tidligere deltakerne skal ta del i arbeids- og utdanningsmarkedet. 58 prosent var i arbeid og utdanning i 2015, mens andelen har ligget jevnt på om lag 60 prosent de foregående årene. Omlegging av sysselsettingsstatistikken i SSB kan ha påvirket tallene det siste året slik at de er blitt lavere. For mer informasjon, se Næsheim og Berge (2016).

Yngre deltakere, og da særlig menn under 30 år, når målsettingen. Vi ser at jo eldre de tidligere deltakerne er, jo færre er i arbeid eller utdanning etter at de har gått gjennom introduksjonsprogrammet. En del av forklaringen er at yngre i større grad enn eldre er i utdanning (SSB 2016). I løpet av de neste fem årene blir noen flere sysselsatt og noen færre er i utdanning.

Blom og Enes (2015) så på hva som påvirket sjansen for et «vellykket» utfall av introduksjonsordningen – deltakelse i arbeid og/eller utdanning – for årene 2007–2011 ett og to år etter endt program. Studien sammenstilte data fra disse fem årgangene og analyserte dem samlet ved hjelp av multivariate metoder. Slik kunne en anslå enkeltfaktorens betydning for et vellykket utfall, kontrollert for effekten av de andre faktorene. Bruk av flere årganger med flere individer og anvendelse av multivariate metoder ga rimelig sikre resultater.

Studien viste at det var de *individuelle* egenskapene kjønn, alder og landbakgrunn som i størst grad påvirket utfallet av introduksjonsordningen. Menn har større sjanse for å være i arbeid eller utdanning enn kvinner, og yngre gjør det bedre enn de eldre. Tronstad (2015) som har utført en lignende studie av tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet, fikk mange sammenfallende resultater.

7.5. Halvparten av kvinnene når målet

Kun halvparten av kvinnene er i arbeid eller utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram. I 2015 gjaldt dette 49 prosent, mens i 2013 og 2014 gjaldt det 52 og 50 prosent (SSB 2016). Her ser vi også at de yngste kvinnene gjør det bedre enn de som er noe eldre. Ser vi på hva de gjør i de fem årene etter endt program, finner vi noen flere i arbeid og noen færre i utdanning etter hvert som årene går. Vi kan anta at de som har tatt videregående opplæring eller høyere utdanning i etterkant av introduksjonsprogrammet, er blant den økende sysselsattandelen, men vi har hittil ikke gjort studier der vi ser spesifikt på dette.

Norske kvinner er på verdenstoppen i sysselsetting. Mange innvandrerkvinner kommer fra land der kvinners deltakelse i arbeidsmarkedet er vesentlig lavere. Normen og målet er at alle skal være i arbeid i Norge. Deltakelse i yrkeslivet blir derfor sett på som selve målet for god integrering. Myndighetene har derfor et uttrykt ønske om at flere innvandrerkvinner går ut i jobb (Meld. St. 30 (2015–2016)). Djuve mfl. (2011), Enes (2016) og Enes og Wiggen (2016) diskuterer flere aspekter ved kvinner i introduksjonsprogrammet.

7.6. Stor variasjon etter landbakgrunn

Krig og konflikter i forskjellige deler av verden tvinger mennesker på flukt og ankomsten av flyktninger til Norge følger også de globale flyktningstrømmene. Deltakerne i introduksjonsprogrammet vil på denne måten til enhver tid være satt sammen av personer fra forskjellige land, avhengig av hvem som har kommet til Norge de foregående årene og blitt innvilget opphold.

Ulikhetene i landbakgrunn og den stadig skiftende sammensetningen av deltakere kan bli spesielt stor innad i hver kommune, noe som stiller store krav til dem som skal tilpasse programmet individuelt til hver deltaker. Vi vet at utdanningsnivået,

arbeidserfaring, språk, kulturell bakgrunn, og så videre, er svært forskjellig mellom de ulike flyktninggruppene.

Personer fra Somalia er den største flyktninggruppen i Norge, nær 28 000 personer (SSB 2017b). Somalier har vært den største deltakergruppen i løpet av de tolv årene etter at introduksjonsordningen startet (se figur 7.4), og utgjør 20 prosent av alle deltakerne disse årene. I 2016 er det færre somalier i introduksjonsprogrammet enn i de to foregående årene, noe som gjenspeiler en generell nedgang i asylsøkere fra Somalia til Norge.

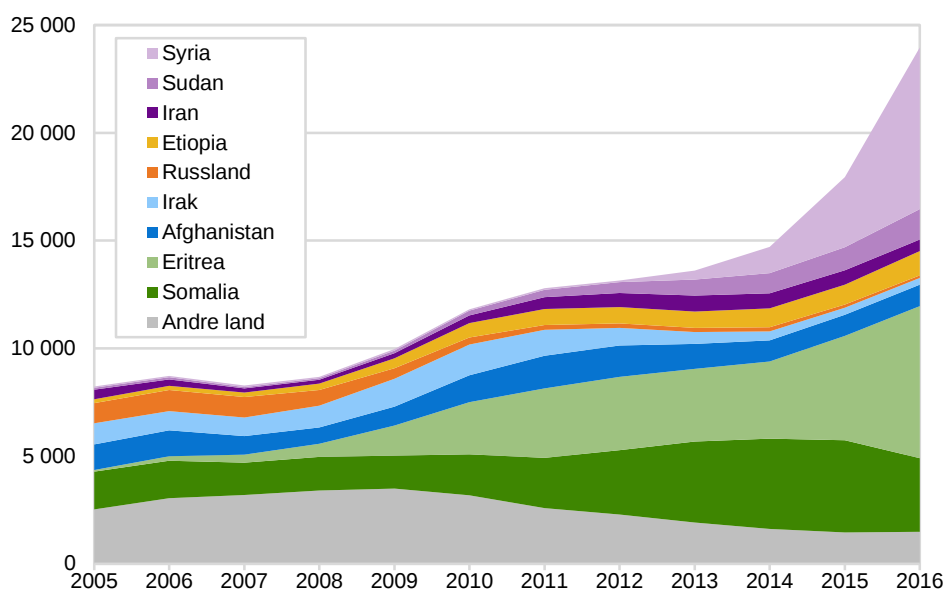
Innvandrere med bakgrunn fra Eritrea har de senere årene blitt en av de store flyktninggruppene i Norge. Eritreere flykter fra et undertrykkende regime som gjør det vanskelig for dem å returnere til hjemlandet. Blant asylsøkere er det høy innvilgelsesprosent for eritreere (Østby 2016). De har utgjort en økende andel av deltakerne i introduksjonsordningen fra 2009. Én av fem deltakere i programmet er fra Eritrea, alle år sett under ett. I 2016 var de vel 7 000 personer, som utgjorde om lag 30 prosent av alle deltakere (SSB 2017a).

Personer fra Afghanistan utgjorde en stor gruppe innenfor introduksjonsordningen de første par årene. Deretter ser vi igjen at afghanere utgjør en stor del av programmet i 2010 til 2013. Mange som har kommet til Norge fra Afghanistan de siste årene, er enslige mindreårige flyktninger. Så lenge de er under 18 år, omfattes de ikke av introduksjonsloven, men blir som regel tilbudt annen type skolegang.

Flyktninger fra Syria utgjør nå den tredje største flyktninggruppen i Norge (SSB 2017b). Disse har fra 2013 kommet til Norge på grunn av den pågående krigen i landet, og utgjorde en tredel av den store flyktningstrømmen i 2015. Fortsatt er det en del syriske asylsøkere som venter på bosetting (Østby 2016). I 2016 var det 7 500 personer med bakgrunn fra Syria i introduksjonsprogrammet, som utgjorde vel 30 prosent av alle deltakerne (SSB 2017a).

For ti år siden var de fleste i introduksjonsprogrammet fra Somalia, Irak, Afghanistan og Russland (flyktninger fra Tsjetsjenia). Nå er det to store grupper som preger programmet – flyktninger fra Syria og Eritrea. Personer fra disse to landene var tilnærmet ikke i ordningen for ti år siden, mens de nå utgjør 60 prosent av alle deltakere.

Figur 7.4 Antall deltakere i introduksjonsordningen etter landbakgrunn

Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

7.7. Deltakere fra Etiopia og Eritrea gjør det bra år etter år

Hvilke landgrupper som i størst grad går over til arbeid eller utdanning, varierer i liten grad fra år til år. Tidligere deltakere fra Eritrea og Etiopia har jevnt over høye andeler i sysselsetting og utdanningsløp. Måloppnåelsen er høy for både menn og kvinner. De med bakgrunn fra Somalia og Irak, derimot, har lav deltakelse i yrkeslivet og i utdanning (se bl.a. Enes og Wiggen 2016, Enes 2014, Enes og Henriksen 2012; SSB 2016). Antall deltakere fra Somalia har, som vi har sett, gått ned de siste årene. Dersom somaliere fortsetter å utgjøre en stadig mindre andel av deltakerne i introduksjonsprogrammet, kan det i seg selv føre til at måloppnåelsen for programmet i sin helhet kan bli noe høyere.

Måloppnåelsen blant tidligere deltakere i introduksjonsordningen varierer også mellom kjønnene innad i innvandrergupper fra samme land. Afghanske menn og kvinner skiller seg ut ved store forskjeller i deltakelse i arbeids- og utdanningsmarkedet etter programslett. Tall fra de siste fem årene viser at afghanske menn gjør det jevnt over svært bra; over 80 prosent er sysselsatte eller i et utdanningsløp ett år etter endt program. Tilsvarende tall for kvinner er om lag 50 prosent (SSB 2016). Deltakelsen til menn fra Afghanistan er altså over 30 prosentpoeng høyere enn deltakelsen til kvinner fra samme land.

Personer fra Somalia er en annen gruppe med relativt store kjønnsforskjeller i måloppnåelsen etter introduksjonsprogrammet. Andelene i arbeid og utdanning er, som vi har sett, relativt lave fra denne innvandrerguppen. Menn fra Somalia har en måloppnåelse på om lag 60 prosent, noe under snittet for menn, der snittet er omkring 70 prosent. Blant kvinner fra Somalia viser tall fra siste fem år at vel 30 prosent er i arbeid eller utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram (SSB 2016).

Forskjellen mellom de enkelte landgruppenes sysselsettings- og utdanningsdeltakelse er store. Flere studier viser også til store forskjeller slik vi finner i de årlige statistikkene. For eksempel fant Kavli mfl. (2007 s.168) også store forskjeller i måloppnåelse mellom personer med ulike landbakgrunn. Med Irak som referansekategori fant de at personer fra Afghanistan og Serbia hadde høyere sannsynlighet for å være i arbeid og/eller utdanning etter endt introduksjonsprogram, mens personer fra Somalia hadde tilsvarende signifikant lavere sannsynlighet for dette.

Tronstad (2015 s.41) fant at tidligere programdeltakere fra Etiopia og Eritrea har vel tre ganger så stor sjanse for å komme i arbeid og/eller utdanning som personer med landbakgrunn fra Somalia, Irak og Russland. Også tidligere deltakere fra Palestina har lav sannsynlighet for å komme i arbeid og/eller utdanning, kontrollert for andre faktorer.

Blom og Enes (2015 s.69) fant at Etiopia og Eritrea hadde høyest sjanse for måloppnåelse i forhold til referansekategori «resten av Europa», mens innvandrere fra Palestina, Somalia, Irak og Russland har lavere odds for et vellykket utfall.

Hvorfor har innvandrere fra ulike land så ulike måloppnåelse fra år til år? Noe kan ha sammenheng med ulikheter i språkferdigheter og antall barn. Ulike landbakgrunn har også forskjeller i grunnleggende oppfatninger om arbeidsdeling mellom kjønnene, plikter overfor samfunnet, kodekser for rett livsførsel, og så videre (Blom og Enes 2015). De enkelte nasjonalitetene kan også ha ulike arbeids erfaringer fra hjemlandet og forskjeller i utdanning som ikke fanges opp av utdanningsstatistikken. Dette er forhold som kan påvirke orienteringen mot arbeid og utdanning. På samme måte har også potensielle arbeidsgivere forestillinger om de enkelte landgruppene og hvor lett de lar seg tilpasse til det norske samfunnet. Dette kan påvirke deres tilbøyelighet til å ansette personer fra de ulike landene (Ibid.).

7.8. Hva har utdanningsbakgrunn å si?

Utdanning er, ikke overraskende, en indikator på hvorvidt man er lett integrerbar i samfunnet. Utdanningsnivå, slik SSBs statistikk er utarbeidet, er det høyeste registrerte utdanningsnivået til en person enten utdanningen er tatt i Norge, eller man har fått godkjent utenlandsk utdanning.

Blant de tidligere deltakerne i introduksjonsprogrammet fra 2012 og 2013, og som hadde fullført grunnskole da programmet var avsluttet, var måloppnåelsen omtrent lik, uavhengig av utdanningsnivå (66–69 prosent). Mange av de tidligere deltakerne går over i et utdanningsløp i videregående opplæring, noe som kan forklare den høye måloppnåelsen. For personer med ingen eller uoppgitt utdanning, derimot, var andelene langt lavere (40 prosent).

Ser vi kun på andel *sysselsatte* blant de tidligere deltakerne i introduksjonsprogrammet, øker andelen med utdanningsnivå. Mønsteret er derimot ikke like tydelig som hos hele befolkningen. Blant dem som avsluttet i 2012, ser vi en noe lavere andel sysselsatte med høyere utdanning enn hos dem med videregående utdanning (Enes og Wiggen 2016). Funnet stemmer godt med tidligere funn fra deltakerne som avsluttet i 2007–2011, der personer med videregående og høyere utdanning hadde større sjanse for å være sysselsatt og/eller i utdanning ett år etter endt program enn personer med grunnskole eller uoppgitt utdanning. Effekten av høyere utdanning var derimot noe svakere enn effekten av videregående utdanning (Blom og Enes 2015).

En analyse av flyktninger og arbeidsmarkedet i Norge viste at utdanningsnivå har betydning for sysselsettingen blant flyktninger, se Olsen (2017). De tidligere deltakerne av introduksjonsprogrammet har imidlertid kort botid i Norge. Mange har derfor ikke rukket å fullføre utdanning i Norge eller å få godkjent sin utenlandske utdanning. Det er nærliggende å tenke seg at utdanningsnivå også vil ha betydning for hvem av de tidligere deltakerne som vil være sysselsatt etter noen flere års botid i Norge.

7.9. Innholdet i introduksjonsprogrammet

Introduksjonsprogrammet består av flere typer opplæring. En av de mest sentrale er norsk og samfunnskunnskap, men kommunen tilbyr også en rekke ulike kurs, språkpraksis og arbeidspraksis. Deltakerne kan være registrert med flere tiltak i løpet av programperioden.

Tallene viser en klar sammenheng mellom deltakelse i opplæring med en direkte tilknytning til en arbeidsgiver og graden av deltakelse i arbeidslivet året etter (Blom og Enes 2015; Enes og Wiggen 2016). De mer arbeidsrelaterte tiltakene kommer ofte sent i programløpet, når deltakeren har opparbeidet seg bedre norskkunnskaper.

Blant dem som avsluttet introduksjonsprogrammet i 2012 og 2013, og som hadde hatt arbeid i offentlig eller privat bedrift gjennom introduksjonsprogrammet, var 80 prosent i arbeid eller utdanning i november året etter.

Mange som hadde deltatt i ordinær skoleutdanning i programperioden, var også i arbeid eller utdanning året etter. Blant dem som hadde hatt videregående opplæring som en del av programmet, var over 80 prosent i arbeid eller utdanning året etter. Over 70 prosent av dem som hadde hatt grunnskoleopplæring i programperioden, var i arbeid eller utdanning i november ett år etter avsluttet program. Å ta et fullgått norsk skoleløp tar tid. Funnene viser at mange som har skolegang som del av programmet, fortsetter i videregående skole eller i studier i etterkant. For andre har

skolegangen i introduksjonsprogrammet vært tilstrekkelig for å bli sysselsatt i hel eller deltid.

Her er det viktig å merke seg at de som går over til eller fortsetter med videregående opplæring, går inn under kategorien «under utdanning» når vi ser på status året etter, mens deltakelse i grunnskolen ikke blir fanget opp i statistikken. Vi har ikke informasjon om dem som eventuelt har fortsatt med grunnskoleopplæring etter introduksjonsprogrammet. Grunnskoleopplæring anses som grunnleggende kvalifisering, noe deltakerne er ment å bli ferdige med gjennom introduksjonsprogrammet. Grunnskole inngår derfor heller ikke i målsettingen om at minst 70 prosent av de tidligere deltakerne i introduksjonsprogrammet skal være i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet program.

7.10. De som kom som asylsøkere, gjør det best

Asylsøker:

Person som venter på en avgjørelse om beskyttelse (asyl) og opphold i landet.

Overføringsflyktninger

En person som befinner seg utenfor hjemlandet, og overføres til et tredje land etter et organisert vedtak, vanligvis i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger.

Personer som har kommet til Norge som asylsøker, gjør det noe bedre på arbeids- og utdanningsmarkedet enn overføringsflyktninger. Overføringsflyktninger har også mindre sjanse for å nå målet om å få arbeid eller utdanning enn familie-gjenforente – noe som gjelder for menn, ikke kvinner (Blom og Enes 2015). Som asylsøker har man gjerne oppholdt seg i Norge noe tid før søknaden innvilges og man får oppholdstillatelse. Vi kan derfor anta at mange som har kommet som asylsøkere, kan en del norsk før introduksjonsprogrammet, i motsetning til overføringsflyktninger som blir bosatt direkte i en kommune ved ankomst til Norge. Seleksjonskriteriene til uttak av overføringsflyktninger kan også tilsi at vi her snakker om en ganske annen gruppe mennesker enn dem som kommer som asylsøkere.

I løpet av årene som ble analysert (2007–2011), inntraff det et skille i uttakskriteriene. I 2008 ble det vedtatt at minst 55 prosent av overføringsflyktningene skulle være kvinner (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2008). Blant dem som ble bosatt fra og med 2009, er over halvparten kvinner, mens blant dem som ble bosatt før dette var litt under halvparten kvinner (Dalgard 2016). I tillegg ble uttakskriteriene for overføringsflyktninger endret til at det ikke lenger skulle legges vekt på «flyktningenes forutsetninger til å bli selvhjulpne og aktive deltakere i norsk arbeids- og samfunnsliv» (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2007, 2008; Justisdepartementet 2015).

7.11. Mange jobber innenfor helse- og sosialtjenester

Hovedsakelig finner de tidligere deltakerne av introduksjonsprogrammet som jobber, arbeid innenfor helse- og sosialtjenester, og forretningsmessig tjenesteyting slik som rengjøring, varehandel, reparasjon av motorvogner og serveringsvirksomhet.

I alt 48 prosent av dem som gikk ut av introduksjonsprogrammet i 2012 og 2013, var sysselsatt ett år etter. Om lag 25 prosent jobbet innenfor helse- og sosialtjenester, og 14–15 prosent i rengjøringsvirksomhet. Innenfor serveringsvirksomhet arbeidet 10 prosent av de tidligere deltakerne av introduksjonsprogrammet. Dersom vi ser kvinner og menn hver for seg, dominerer mennene innenfor næringen varehandel, reparasjon av motorvogner, mens kvinnene er sterkt representert innen helse- og sosialtjenester.

Mange av disse jobbene setter kun krav til norskkunnskaper, og mindre krav til formell kompetanse. Generelt er utdanningsnivået blant flyktninger, som kommet tidligere, lavere enn for resten av befolkningen. Mange har heller ikke hatt mulighet til å få godkjent utdanning de har med fra hjemlandet. Manglende dokumentasjon etter flukt er et vanlig problem. Utdanning fra utenlandske utdanningsinstitusjoner kan også være vanskelig å få godkjent i Norge. Andre

årsaker til at tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet er overrepresentert i disse jobbene, kan også være manglende norskkunnskaper eller skepsis blant arbeidsgivere for å ansette personer som har lite erfaring med norsk arbeidsliv.

7.12. Mange jobber deltid

Blant de tidligere programdeltakerne jobber mange deltid, og det kan være stor variasjon i hvor mange timer per uke den sysselsatte har avtale om å jobbe. Hvor mange timer som utgjør heltid eller deltid, varierer fra yrke til yrke. I noen yrker kan heltidsarbeid være mindre enn 37,5 timer i uka, spesielt gjelder det yrker der skift- eller turnusarbeid er utbredt (sykepleiere, ansatte i olje/gass osv.). Noen personer kan ha flere bijobber.

Blant de tidligere deltakerne som avsluttet introduksjonsprogrammet i 2012 og 2013, hadde fire av ti avtalt arbeidstid over 30 timer i uken ett år etter endt program, altså heltid eller tilnærmet heltid. Fire av ti hadde avtalt arbeidstid 1–19 timer i uken, altså en kort deltid, mens de resterende to av ti personer hadde avtalt arbeidstid 20–29 timer per uke (Enes og Wiggen 2016). Årsaken til at så mange jobber deltid i etterkant av programmet, kan ha sammenheng med at mange også går på skole eller studerer ved siden av. En annen årsak kan være at det er vanskelig å komme seg inn på det norske arbeidsmarkedet i en heltidsstilling med lite eller ingen arbeidserfaring fra Norge å vise til.

7.13. Stor forskjell mellom kommunene

Først etter at flyktningene har fått innvilget oppholdstillatelse i Norge og blir bosatt eller bosetter seg i norske kommuner, blir de tilbudt introduksjonsprogram. Kommunene har da en plikt til å tilby introduksjonsprogram innen tre måneder. De står relativt fritt til å bestemme hvordan de ønsker å organisere programmet – i NAV-systemet eller for eksempel i en egen flyktningtjeneste.

Stadig flere kommuner tilbyr introduksjonsprogram, i takt med at flere bosetter flyktninger. I 2005 var det 276 kommuner som hadde introduksjonsprogram. Ti år etter var antallet steget til 336 kommuner. I 2016 var det 385 kommuner som tilbød introduksjonsprogrammet (SSB 2017a).

Flere kommuner når myndighetenes mål om at minst 70 prosent skal være i arbeid og utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram. Andre ligger langt under. Tromsø, Stange, Orkdal og Volda har hatt om lag 70 prosent i arbeid eller utdanning de tre siste årene.

Blom og Enes (2015) så på om *kommunespesifikke* forklaringsvariabler påvirket overgang til arbeid og utdanning. Størst sammenheng var det mellom arbeidsledigheten i kommunen og måloppnåelsen i etterkant av introduksjonsprogrammet. Kommunestørrelse hadde også noe å si. Man skulle tro at det var de store kommunene med bredest arbeidsmarked og flest utdanningsmuligheter som var mest assosiert med høy måloppnåelse, men det motsatte var tilfelle. Personer bosatt i mindre kommuner med 2 000–10 000 innbyggere var de som hadde størst sjanse for å være i arbeid og utdanning etter endt introduksjonsprogram. En av årsakene kan være at en liten kommune har bedre kontakt med det lokale arbeidsmarkedet, og har lettere for å «lose» de tidligere deltakerne inn i arbeidslivet.

Resultatene i kommunene vil selvfølgelig også avhenge av sammensetningen av flyktningene som blir bosatt i den enkelte kommune. Særlig i kommuner med få tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet vil resultatene kunne bli preget av egenskaper ved enkeltpersoner. Dersom det i en kommune for eksempel blir bosatt en overvekt av yngre menn, vil det være mer sannsynlig at flere kommer raskt i arbeid eller utdanning enn dersom det bosettes en overvekt av eldre kvinner. Menn

– og særlig i de yngre aldersgruppene – har vist seg å ha langt høyere måloppnåelse enn kvinner, slik vi har vist tidligere i artikkelen. Ulikheter i utdanningsnivå og landbakgrunn er også individspesifikke kjennetegn som påvirker sannsynligheten for å komme i arbeid eller utdanning. I tolkning og bruk av resultater på kommunenivå er det vesentlig å være oppmerksom på dette (for mer om resultater for kommunene, se Blom og Enes 2015).

7.14. Mange flytter etter endt introduksjonsprogram

Innføringen av introduksjonsordningen har trolig bidratt til at flyktninger er relativt bofaste de første par årene etter bosetting (Blom og Enes 2015). Tidligere flyttet de fleste ett til to år etter bosetting. I de senere årene er det flest som flytter fire–fem år etter bosetting, det vil si de første årene etter endt introduksjonsprogram (Thorsdalen 2014). Hvorvidt flyktninger som flytter ut av kommunen før introduksjonsprogrammet er fullført, skal få tilbud om å fortsette i programmet i tilflyttingskommunen, er opp til den nye bokommunen å avgjøre. Flyktninger mister retten til introduksjonsprogram og -stønad ved å bosette seg i en annen kommune, og vi kan derfor anta at dette er noe av årsaken til at flyttemønsteret har endret seg.

Generelt preges tidligere introduksjonsdeltakeres flyttemønster av flytting fra mindre til større kommuner. Flyttestrømmen går fra kommuner i nord og små kommuner i vest til kommuner i mer sentrale strøk, særlig det sentrale østlandsområdet, der Oslo er målet for mange. Oslo kommune står i en særstilling. Kommunen har stor tilflytting av innvandrere fra andre kommuner de to første årene etter endt introduksjonsprogram (Blom og Enes 2015).

Å flytte til en annen kommune enn der man har deltatt i introduksjonsprogrammet, har vist seg å være negativt for kvinners deltakelse i arbeid og utdanning (Blom og Enes 2015). En teori her er at kvinner ofte flytter med mennene sine som har fått tilbud om en jobb eller skole-/studieplass i en annen kommune. Mennene blir da integrert, mens mange kvinner blir gående uten et passende tilbud, samtidig som de mister kontakten med kommunen som har fulgt dem opp gjennom introduksjonsprogrammet.

7.15. Lite endringer over tid

Andelen som er i arbeid eller utdanning, er veldig stabil over tid. Dette gjelder både når vi ser på forskjellige årganger eller kull, men også når vi følger andelen i de påfølgende fem årene etter endt introduksjonsprogram.

Introduksjonsloven har vært i stadig endring siden introduksjonsordningen ble innført. For eksempel har det vært flere endringer i personkretsen som loven omfatter, og ulike grupper av flyktninger blir innlemmet på bakgrunn av sin oppholdstillatelse. Videre har også innholdet i introduksjonsprogrammet blitt endret flere ganger. Blant annet har antall timer i opplæring i norsk og samfunnskunnskap blitt utvidet. En av de nyere endringene er innføringen av rett til permisjon fra introduksjonsprogrammet ved tilbud om arbeid. Endringene blir gjort på bakgrunn av statistikk, analyser og forskning på feltet, samt på bakgrunn av tilbakemeldinger fra kommunene. Skiftende politiske føringer har også bidratt til endringer i lov og forskrift. Stabiliteten i resultatene er til tross for endringer i selve introduksjonsordningen, jamfør de ulike endringene i introduksjonsloven. Det er også til tross for store endringer i landbakgrunnen til deltakerne i introduksjonsordningen, slik vi har vist til ovenfor.

7.16. Veien til en vellykket integrering?

Er introduksjonsprogrammet veien til en vellykket integrering i det norske samfunnet? Strukturert kvalifisering med tilhørende stønad er, som vi har sett

innledningsvis, en stor utgift for staten. Kostnader som følge av lav deltakelse på arbeidsmarkedet koster også staten betydelige midler, i form av ulike stønader til flyktninger som blir stående utenfor arbeidslivet.

Integreringsmeldingen slår fast at den norske velferdsstaten er avhengig av høy yrkesdeltakelse, og at «Måltrettet kvalifisering og tidlig tilrettelegging for arbeid er avgjørende for å sikre en høy grad av sysselsetting og dekke et framtidig behov for arbeidskraft ... Introduksjonsprogrammet og opplæring i norsk og samfunnskunnskap er de viktigste virkemidlene for å bidra til at innvandrere med fluktbakgrunn kommer inn og forblir i arbeidslivet» (St.meld. nr. 30 (2015–2016), 2016, s. 51).

I statistikken klarer vi ikke å skille ut hvem som har rett og plikt til introduksjonsordningen. Vi har derfor heller ingen kontrollgruppe på personer som kunne gått i introduksjonsprogrammet, men som ikke gjør det. Hvorvidt introduksjonsprogrammet «virker» eller ikke, er derfor vanskelig å anslå (Kavli mfl. 2007; Blom og Enes 2015).

Hvis introduksjonsprogrammet lykkes – vil de som en gang har kommet til Norge som flyktninger, bli verdifull arbeidskraft i den norske arbeidsstyrken. Norge vil trenge arbeidskraft i de kommende tiårene for å møte utfordringer med en stadig eldre befolkning (St.meld. nr. 30 (2015–2016), 2016, s. 189; NOU 2017:2, 2017, s. 146). Også framover vil det derfor være stort behov for å følge med på om introduksjonsordningen lykkes med integreringen av flyktninger.

7.17. Oppsummering

Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger har siden 2004 vært Norges største og viktigste integreringstiltak. Det politisk fastsatte målet er at minst 70 prosent av de tidligere deltakerne skal være i arbeid eller utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram. I 2016 var det 22 000 deltakere, nær tre ganger så mange som i 2005. Antallet har økt i takt med at det har kommet flere flyktninger til Norge.

Ett år etter endt introduksjonsprogram er seks av ti tidligere deltakere enten i arbeid og/eller i utdanning. Andelene er veldig stabile over tid. De *individuelle* egenskapene kjønn, alder og landbakgrunn påvirker resultatene i størst grad. Yngre deltakere, og da særlig menn under 30 år, når målet om minst 70 prosent i arbeid eller utdanning etter endt introduksjonsprogram. I løpet av de neste fem årene blir noen flere sysselsatt og noen færre er i utdanning.

Flyktningankomstene til Norge blir preget av de globale flyktningstrømmene. Somaliere og eritreere har vært den største deltakergruppen siden ordningen startet. Flyktninger fra Syria har deltatt i programmet fra 2013 og er i dag en av de store innvandrergruppene i introduksjonsprogrammet. Hvert år gjør deltakere fra Eritrea og Etiopia det bra på arbeids- og utdanningsmarkedet, mens deltakere fra Somalia har lave andeler som går over i arbeid eller utdanning.

Andel *sysselsatte* blant de tidligere deltakerne i programmet øker med utdanningsnivå og det er en klar sammenheng mellom deltakelse i opplæring med en direkte tilknytning til en arbeidsgiver og graden av deltakelse i arbeidslivet året etter. Blant de tidligere programdeltakerne jobber mange deltid. Mange finner arbeid innenfor helse- og sosialtjenester og rengjøring.

Personer som har kommet til Norge som asylsøkere, gjør det noe bedre på arbeids- og utdanningsmarkedet enn familiegjensforente og overføringsflyktninger.

Stadig flere kommuner tilbyr introduksjonsprogram. Jo lavere ledighet i kommunen der de tidligere deltakerne bor, jo høyere sannsynlighet for å være i arbeid eller utdanning. Kommunestørrelse har også noe å si, og tidligere deltakere i kommuner med 2 000–10 000 innbyggere har høyere sjanse for å delta i arbeids- eller utdanningsmarkedet i etterkant av programmet.

Datakilde

I artikkelen benyttes data som er hentet inn fra alle kommuner som driver introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere. Dataene er rapportert inn til Statistisk sentralbyrå gjennom KOSTRA (Kommune-stat-rapportering). Deretter er opplysningene om deltakerne i introduksjonsprogrammet sammenstilt med SSBs befolkningsstatistikk.

For å se på tidligere deltakers deltakelse på arbeidsmarkedet, har vi sammenstilt tallene med System for persondata (SFP) som inneholder informasjon fra en rekke av SSBs registre. SFP inneholder data fra 4. kvartal hvert år og har opplysninger om hvorvidt en person i denne perioden er sysselsatt, registrert arbeidsledig, på sysselsettingstiltak, under utdanning eller mottar noen typer offentlige ytelser eller tiltak. En person kan ha mer enn én status samtidig, for eksempel både være sysselsatt og under utdanning. For mer informasjon om SFP, se Nerland, Aurdal og Horgen (2011).

Litteraturliste

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2007). Kvoten for overføringsflyktninger i 2007. (AID-2007-10-01). Hentet fra <https://www.udiregelverk.no/no/arkiv/jd-rundskriv-og-instrukser/aid-2007-10-01/>
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. (2008). Retningslinjer for arbeidet med overføringsflyktninger. (AID-2008-03-27). Hentet fra <https://www.udiregelverk.no/no/arkiv/jd-rundskriv-og-instrukser/aid-2008-03-27/>
- Blom, S., & Enes, A. W. (2015). Introduksjonsordningen – en resultatstudie (Rapporter 2015/36). Hentet fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/introduksjonsordningen-en-resultatstudie>
- Dalgard, A.B. (2016, 23.06). Overføringsflyktninger i Norge, 2014: Mindre kjønnsforskjeller i arbeid og utdanning. Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/mindre-kjonnsforskjeller-i-arbeid-og-utdanning>
- Djuve, A.B., Kavli, H.C. & Hagelund, A. (2011). Kvinner i kvalifisering: Introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger med liten utdanning og store omsorgsoppgaver (FAFO-rapport 2011/02). Hentet fra <http://fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/kvinner-i-kvalifisering>
- Dzamarija, M.T., & Sandnes, T. (2016). Familieinnvandring og ekteskapsmønstre 1990-2015 (Rapporter 2016/39). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015>
- Enes, A.W. (2014). Tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet 2007-2011 (Rapporter 2016/24). Hentet fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/tidligere-deltakere-i-introduksjonsprogrammet-2007-2011>
- Enes, A. W. (2016). Introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger: Kvinner og menn - Please, mind the gap! Samfunnsspeilet, (4),38-42. Hentet fra http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/288188
- Enes, A. W., & Henriksen, K. (2012). Monitor for introduksjonsordningen 2011 (Rapporter 2012/1). Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/monitor-for-introduksjonsordningen-2011>
- Enes, A. W., & Wiggen, K. S. (2016). Tidligere deltakere i introduksjonsordningen 2009-2013 (Rapporter 2016/24). Hentet fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/tidligere-deltakere-i-introduksjonsordningen-2009-2013>
- Introduksjonsloven. (2003). Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). Retningslinjer for arbeidet med overføringsflyktninger jf. utlendingsloven § 35. (Rundskriv G-04/2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-g-042015-retningslinjer-for-arbeidet-med-overforingsflyktninger-jf.-utlendingsloven--35/id2426422/>
- Kavli, H., A. Hagelund og M. Bråthen (2007): Med rett og plikt til å delta. En evaluering av introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger og innvandrere. Fafo-rapport 2007:34. http://www.fafo.no/media/com_netsukii/20034.pdf

- NOU 2017:2. (2017). Integrasjon og tillitt: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>
- Næsheim, H., & Berge, C. (2016, 27.05). Nærmere om forholdet mellom gammel og ny statistikk. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/naermere-om-forholdet-mellom-gammel-og-ny-statistikk>
- Olsen, B. (2017). Flyktninger i og utenfor arbeidsmarkedet 2015 (Rapporter 2017/08). Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/flyktninger-i-og-utenfor-arbeidsmarkedet-2015>
- SSB. (2016, 19.12). Seks av ti tidligere deltakere i arbeid eller utdanning. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv/aar-tidligere-deltakere/2016-12-19>
- SSB. (2017a, 27.6). Antall deltakere fra Syria mer enn doblet. I Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere, 2016. Deltakere. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv/aar-deltakere>
- SSB. (2017b, 20.6). 30 prosent av innvandrerne har flyktningbakgrunn. I Personer med flyktningbakgrunn, 2016. Hentet fra <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/artikler-og-publikasjoner/30-prosent-av-innvandrere-har-flyktningbakgrunn>
- Meld.St. 30 (2015-2016). (2016). Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6676aece374348ee805e9fc5f60b6158/no/pdfs/stm201520160030000dddpdfs.pdf>
- Thorsdalen, B. (2014). Monitor for sekundærflytting: Sekundærflytting blant personer med flyktningbakgrunn bosatt i Norge i 2003-2012. (Rapporter 2014/21). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/monitor-for-sekundarflytting>
- Tronstad, K. R. (2015). Introduksjonsprogram for flyktninger i norske kommuner (NIBR-rapport 2015/2). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Publikasjoner-norsk/Introduksjonsprogram-for-flyktninger-i-norske-kommuner>
- Østby, L. (2016). Asylsøkere: Hvor mange får bli flyktninger og hvordan påvirkes innvandrerbildet? Fra asylsøker til flyktning – før og etter kriseåret 2015, Samfunnsspeilet, (4), 3-8. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fra-asylsoker-til-flyktning-for-og-etter-krisearet-2015>

Arbeid

8. Innvandrere i og utenfor arbeidsmarkedet

De siste 14 årene er avstanden i sysselsettingsnivået mellom innvandrere og resten av befolkningen blitt mindre. Grunnen er blant annet arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene i øst, som har trukket nivået blant innvandrerne opp. Blant dem fra Afrika og Asia er derimot sysselsettingen atskillig lavere, ikke minst de første årene i Norge. Mange av disse forbereder seg imidlertid på arbeidsmarkedet gjennom utdanning og som arbeidssøkere i NAV. Blant innvandrere som er sysselsatt, er det også forskjeller, for eksempel i hvor mye man jobber. I gruppene med høy sysselsetting ser vi at heltidsarbeid er mest utbredt.

Bjørn Olsen

Arbeidsmarkedet er en av de viktigste arenaene for integrering av innvandrere i samfunnet. Sysselsetting er nøkkelen til økonomisk selvforsørgelse, men også til et sosialt fellesskap med gode muligheter for å tilegne seg språkferdigheter, kultur og etablere sosiale nettverk. I denne artikkelen skal vi blant annet følge utviklingen på arbeidsmarkedet over en periode på 14 år som er preget av skiftende konjunkturer, men også store endringer i innvandringsmønsteret. Ikke minst gjelder dette tilstrømningen av arbeidsinnvandrere etter EU-utvidelsen i 2004.

Det er imidlertid en kjensgjerning at andel sysselsatte blant innvandrere varierer mye fra gruppe til gruppe. Vi vil derfor også se nærmere på gruppen av innvandrere som ikke er sysselsatt. Mange av disse innvandrerne forbereder seg til arbeidsmarkedet gjennom utdanning, introduksjonsprogram for flyktninger, eller er registrert som aktive jobbsøkere hos NAV, ikke minst i den første fasen etter bosetting.

Også blant de sysselsatte kan det være en del variasjoner, blant annet hvor mye man jobber, det vil si avtalt arbeidstid per uke. Vi skal derfor avslutte med å se på utbredelsen av heltids- og deltidsstillinger i de ulike innvandrergroppene.

8.1. Mindre avstand i sysselsettingen

Perioden 2002–2016 innledes med en viss nedgang i sysselsettingen, som stagnerer i 2004. Året etter følger en vekstperiode som kulminerer i 2008. Økningen fra 2004 til 2008 er relativt sett sterkest blant innvandrere der sysselsettingen går opp med 7,6 prosentpoeng, fra 56,6 til 64,2 prosent. En viktig drivkraft i denne utviklingen har vært tilstrømningen av arbeidsinnvandrere fra EU-landene i Øst-Europa etter EU utvidelsen i 2004. Men også for flyktninger ser vi en markant vekst fra 50 til 56,2 prosent i denne fireårsperioden. I resten av befolkningen ser vi derimot en litt svakere vekst i sysselsettingen fra, 70,4 til 72,4 prosent i perioden 2004–2008.

Sysselsettingen

Sysselsatte defineres som personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken (i november), samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende på grunn av sykdom, ferie, lønnet permisjon eller lignende. Artikkelen baserer seg på den registerbaserte sysselsettingsstatistikken for innvandrere som publiseres årlig på SSBs nettsider. Denne omfatter personer 15–74 år (hvis ikke annet er presisert) som er registrert bosatt i Norge (i Folkeregisteret).

Ved utgangen av 2008 inntreffer finanskrisen, og den setter sitt preg på sysselsettingen de etterfølgende årene. Blant innvandrere i alt ser vi at sysselsettingen går ned med 2,5 prosentpoeng fra 2008 til 2010. I flyktninggruppen er nedgangen enda sterkere, 5,4 prosentpoeng. I denne gruppen går sysselsettingen ytterligere noe ned fram mot 2014. For innvandrergruppen totalt viser sysselsettingen en svak økning, uten at den når opp igjen til 2008-nivået. Ser vi på resten av befolkningen, er det en nedgang på 2,3 prosentpoeng mellom 2008 og 2010, og deretter en svak, men jevn nedgang fram til 2014 (se figur 8.1).

Et problem med hensyn til kontinuiteten er at det i 2015 oppstår et brudd i tidsserien på grunn av overgang til nytt datagrunnlag, den såkalte *A-ordningen*. Vi kan med andre ord ikke slå helt fast hvor mye av nedgangen fra 2014 til 2015 som skyldes konjunkturmessige forhold, og hvor mye som kan relateres til et nytt datagrunnlag. Tallene for 2015 viser imidlertid en andel sysselsatte på 60,3 prosent blant innvandrerne og 67,2 prosent i resten av befolkningen. Blant flyktninger var sysselsettingen 47,3 prosent. Fra 2015 til 2016 var det bare marginale endringer i disse andelenes (tall for flyktninger per 2016 er ikke tilgjengelig før årsskiftet 2017/2018).

A-ordningen

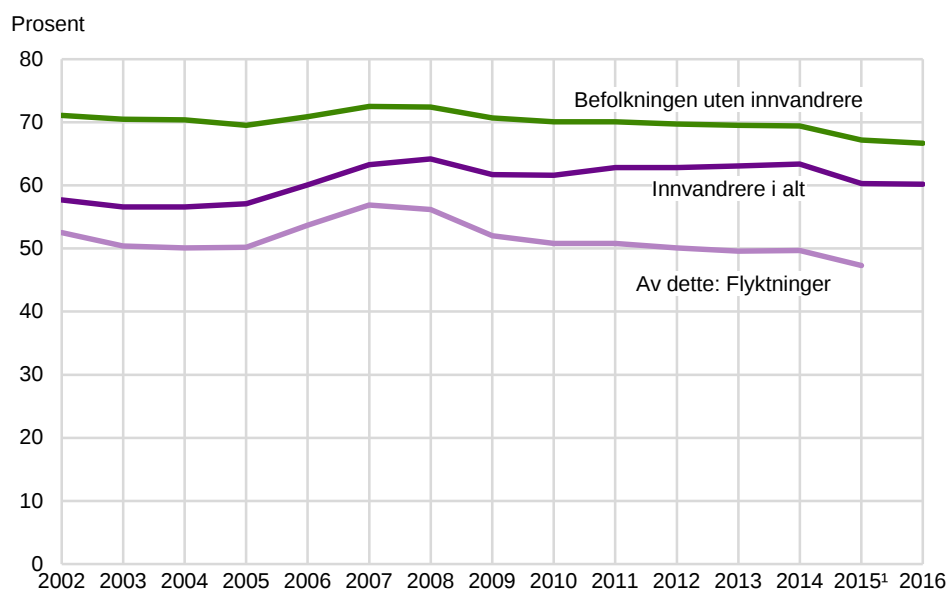
Fra og med 2015 ble rapportering fra arbeidsgiverne til NAV Aa-registeret og noen rapporteringer til Skatteetaten og SSB samlet i en ny felles rapporteringsløsning kalt A-ordningen. Dette er en samordnet digital innsamling av opplysninger om arbeidsforhold, inntekt og skattetrekk til Skatteetaten, NAV og SSB. Ordningen innebærer at SSB får opplysninger om lønn og ansatte direkte fra a-meldingen, som er den elektroniske meldingen som inneholder alle opplysningene som samles inn, i stedet for flere ulike kilder som tidligere.

I tillegg til A-ordningen benyttes andre registre, der de viktigste er selvangivelsesregisteret (dekker selvstendig næringsdrivende) administrert av Skattedirektoratet, registeret over vernepliktige fra Vernepliktsverket og Enhetsregisteret.

På grunn av denne omleggingen er 2015-årgangen ikke helt sammenliknbar med foregående år med hensyn til sysselsetting. Mer informasjon om A-ordningen kontra tidligere datakilder kan fås her:

<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/naermere-om-forholdet-mellom-gammel-og-ny-statistikk>

Figur 8.1 Sysselsatte etter befolkningsgrupper. I prosent av bosatte15(16)–74 år. 4. kvartal 2002–2016

¹ Brudd i tidsserien.

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Når vi ser på forskjellen i sysselsetting mellom innvandrere og resten av befolkningen, innsnevres denne betraktelig mellom 2004 og 2014, fra nesten 14 til 6 prosentpoeng. Dette skyldes blant annet en økende andel alderspensjonister mellom 67 og 74 år i befolkningen utenom innvandrerguppen, mens innvandringen særlig har vært preget av arbeidsinnvandrere og andre grupper i den mest yrkesaktive alderen. I årene 2015 og 2016 har differansen mellom innvandrere og resten av befolkningen ligget på 6,9 og 6,5 prosentpoeng.

Også når det gjelder flyktninger, er sysselsettingsgapet redusert noe i løpet av denne tiårsperioden, men på langt nær så mye, fra 24,2 prosentpoeng i 2004 til 19,7 i 2014. Denne differansen har ligget nokså stabilt i underkant av 20 prosentpoeng siden 2010.

8.2. Omskiftelige konjunkturer, men forskjellene mellom innvandrerne består

Selv om avstanden mellom innvandrere og resten av befolkningen er snevret inn i løpet av de siste 14 årene, holder avstanden mellom de ulike innvandrergruppene (basert på verdensregioner) seg noenlunde stabil gjennom mesteparten av perioden (se figur 8.2). Det vil si at de fleste gruppene påvirkes av konjunktorene omtrent i samme grad, men nivåforskjellene mellom dem er iøynefallende. Grovt sett kan vi dele innvandrerne i fire strata etter hvor høyt sysselsettingsnivå de har:

1. **Norden, Vest-Europa og EU-landene i Øst-Europa.** Innvandrerne fra disse områdene er dominert av arbeidsinnvandrere og ligger omtrent på nivå som for resten av befolkningen gjennom mesteparten av perioden 2002–2014. Etter 2010 ligger imidlertid både den nordiske gruppen og innvandrerne fra EU-landene i øst høyere. Det kan ellers poengteres at innvandrerne fra EU-landene i øst er en særlig konjunkturutsatt gruppe, og de hadde den mest markante nedgangen i sysselsettingen i perioden 2007–2009. Den nordiske gruppen var på den annen side minst berørt av konjunkturukslaget i 2008.
2. **Øst-Europa utenom EU, Nord-Amerika og Oseania og Sør- og Mellom-Amerika.** Disse gruppene hadde gjennom perioden vi ser på, en sysselsetting på mellom 55 og 66 prosent. Den østeuropeiske og latinamerikanske gruppen har et stort innslag av flyktninger (inkludert familietilknyttede) med relativt lang botid i Norge fra henholdsvis Balkanlandene og Chile, mens den nordamerikanske gruppen er særlig preget av arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere. Det må også bemerkes at denne gruppen har en relativt høy gjennomsnittsalder, sammenliknet med andre innvandrere.
3. **Asia.** For denne gruppen kan vi observere en sysselsettingsandel på mellom 50 og 57 prosent i perioden 2002–2014. Denne gruppen er ganske sammensatt og består blant annet av arbeidsinnvandrere med familiegjenforente fra Pakistan og Tyrkia (bosatt tidlig på 1970-tallet), flyktninger fra Irak og Afghanistan (med mye innvandring etter år 2000) og mer etablerte flyktninger som dem fra Vietnam og Sri Lanka (bosatt på 1980-tallet) samt familieinnvandrere fra Thailand og Filippinene (1990-tallet og utover).
4. **Afrika.** Innvandrere fra Afrika hadde en sysselsetting på mellom 41 og 49 prosent i denne perioden. Somaliske flyktninger, som i hovedsak bosatte seg etter år 2000, utgjør en stor gruppe av disse innvandrerne, men vi finner også et økende antall flyktninger fra Eritrea etter 2007. I motsetning til de øvrige innvandrergruppene hadde den afrikanske gruppen fortsatt nedgang i sysselsettingen i årene etter 2009, noe som blant annet må ses på bakgrunn av en relativt stor tilstrømning av flyktninger disse årene.

Vi skal i de neste kapitlene også belyse de gruppene som ikke er sysselsatte, og blant annet se på aktiviteter som innebærer forberedelser til arbeidsmarkedet, som utdanning og jobbsøking (gjennom NAV). Når disse gruppene føyes til dem som er i jobb, blir forskjellene mellom innvandrergruppene mindre.

Figur 8.2

8.3. Mange ikke-sysselsatte tar utdanning eller søker jobb

Ved hjelp av SSBs System for persondata (SFP) skal vi se nærmere på sysselsetting, registrert ledighet og statuser utenfor arbeidsstyrken. Øvre aldersgrense er satt til 66 år, og det må presiseres at personene i datamaterialet som benyttes her, kun får tildelt én status. Denne anses som den viktigste, eller er den eneste kjente statusen. Framstillingen baserer seg på 2015-årgangen, som er den nyeste tilgjengelige i SFP.

System for persondata (SFP) består av registre som inneholder data for områder som arbeidsmarked, utdanning, trygd og andre typer av inntekter. I dette systemet finnes det også demografiske bakgrunnsvariabler.

De viktigste datakildene i SFP er SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk og utdanningsstatistikk (igangværende utdanning), Det sentrale folkeregisteret (DSF) og NAVs registre over arbeidsledige og personer på ulike tiltak og offentlige ytelser. Tellingstidspunktet er 4. kvartal hvert år

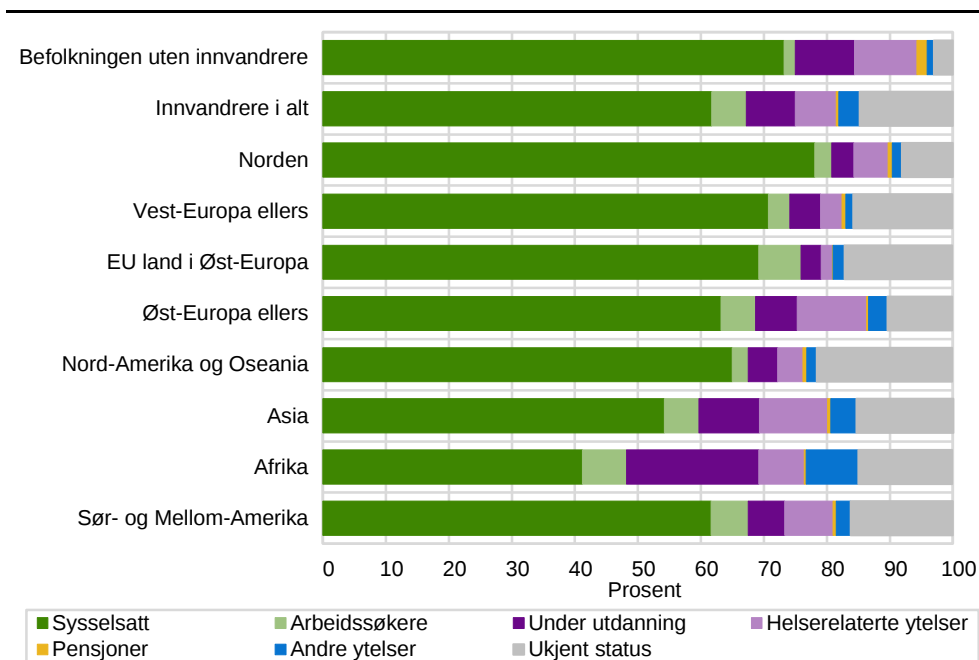
Høyest andel sysselsatte i alderen 15–66 år finner vi som ventet blant de nordiske innvandrerne (78 prosent), etterfulgt av de øvrige vesteuropeiske innvandrerne samt dem fra EU-landene i øst som begge ligger på rundt 70 prosent sysselsatte (se figur 8.3). Innvandrerne fra Øst-Europa utenom EU, Nord-Amerika og Oseania samt Latin-Amerika befinner seg også her i et mellomstykke, med andeler sysselsatte på mellom 62 og 65 prosent. Dernest kommer de asiatiske innvandrerne med 54,2 prosent sysselsatte og de afrikanske med 41,2 prosent. Til sammenlikning utgjør sysselsatte i befolkningen 15–66 år, eksklusive innvandrere, 73,2 prosent.

Helt ledige er arbeidsføre personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og ellers er disponible for det arbeidet som søkes. I tillegg må vedkommende ha vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene.

I arbeidsstyrken er også registrerte arbeidsledige inkludert. Dette er personer som er disponible på arbeidsmarkedet, og som er registrert helt ledige. I denne artikkelen behandler vi dem som er registrert helt ledige, sammen med personer som deltar på ordinære arbeidsmarkedstiltak, under fellesbetegnelsen «arbeidssøkere». For enkelthets skyld omtaler vi derfor sysselsatte og arbeidssøkere i denne artikkelen som «i arbeidsstyrken», selv om altså arbeidsstyrken normalt ikke omfatter personer på arbeidsmarkedstiltak.

Ordinære tiltaksdeltakere er helt ledige som ved opptellingstidspunktet deltar på ordinære tiltak. De ordinære arbeidsmarkedstiltakene omfatter følgende tiltakstyper: lønnstilskudd, arbeidspraksis, opplæring (AMO-kurs), midlertidige sysselsettingstiltak samt forsøkstiltak og andre tiltak.

Figur 8.3 Befolkningen etter innvandrerbakgrunn, verdensregion og status på arbeidsmarkedet. 15–66 år. 4.kvartal 2015. Prosent

Kilde: System for persondata, Statistisk sentralbyrå.

Det går fram av figur 8.3 at innvandrere fra Afrika og EU-land i Øst-Europa har de høyeste andelen arbeidssøkere på rundt 7 prosent, men også de fra Latin-Amerika, Øst-Europa utenom EU og Asia ligger høyt over resten av befolkningen (på 1,8 prosent) med andeler på litt under 6 prosent. I de øvrige gruppene er andelen arbeidssøkere atskillig lavere, fra omtrent 1 til 1,5 prosentpoeng (Nevneren for disse prosentandelene er bosatte personer. Dermed blir nivået noe lavere enn når arbeidsstyrken brukes som nevner, slik man ofte gjør i offisiell statistikk.)

8.4. Hver femte afrikanske innvandrere i utdanning

SFP-registeret gir også opplysninger om ikke-sysselsatte som har en igangværende utdanning, det vil si en aktivitet som vanligvis tar sikte på å styrke ens posisjon på arbeidsmarkedet. I så henseende skiller den afrikanske gruppen seg mye ut, idet så mange som 21 prosent er under utdanning. Det må understrekes at også deltakelse i den obligatoriske introduksjonsordningen her er definert som utdanningsaktivitet og utgjør litt under halvparten av den nevnte prosentandelen. Introduksjonsordningen er rettet mot nylig bosatte flyktninger og tilbyr språkopplæring og samfunnskunnskap på full tid i inntil to år. Denne ordningen har som mål å bidra til raskere innpass på arbeidsmarkedet og i utdanningsinstitusjonene, og er på mange måter å betrakte som en grunnutdanning for flyktninger (Blom og Enes 2015).

Asiatiske innvandrere er gruppen med den nest høyeste andelen som er under utdanning, 9,6 prosent. Av dem er omtrent en fjerdedel deltakere i introduksjonsordninger. Det er med andre ord langt færre som deltar i disse ordningene i denne gruppen enn i den afrikanske, noe som skyldes at sistnevnte gruppe består av en større andel flyktninger med kortere botid i Norge, blant annet fra Eritrea og Somalia. De øvrige innvandrergruppene, hvor det er få nyankomne flyktninger, og sysselsettingen gjennomgående er høyere enn i den asiatiske og afrikanske gruppen, har andeler under utdanning som ligger en del under resten av befolkningen, som har 9,4 prosent.

8.5. Reduserte forskjeller mellom innvandrergruppene

Når andelen i arbeidsstyrken og under utdanning slås sammen, kan vi konstatere en utjevning mellom innvandrere fra Asia og Afrika som begge får andeler litt i overkant av 69 prosent. Avstanden til de øvrige innvandrergruppene blir dessuten redusert ganske mye. I forhold til innvandrerne fra Øst-Europa utenom EU, Latin-Amerika og Nord-Amerika og Oseania, som har tilsvarende andeler på mellom 72 og 75 prosent, ser vi en viss tilnærming. Avstanden til innvandrerne fra Vest-Europa og EU-landene i Øst-Europa, som begge ligger på 79 prosent, er følgelig også en del redusert. For øvrig har både de nordiske innvandrerne og resten av befolkningen en andel i arbeidsstyrken og under utdanning på litt over 84 prosent.

8.6. Mange har ukjent status

Blant dem som er utenfor arbeidsstyrken og utdanning, er det en viss forekomst av helserelaterte ytelser (i hovedsak arbeidsavklaringspenger og varig uførepensjon) blant innvandrere fra Øst-Europa utenom EU og Asia, med rundt 11 prosent i begge grupper. Dette er imidlertid bare 1 prosentpoeng over tilsvarende gruppe i resten av befolkningen. 7,7 og 7,2 prosent av innvandrerne fra henholdsvis Latin-Amerika og Afrika er mottakere av helserelaterte ytelser. De øvrige gruppene ligger et stykke under dette nivået. Ellers finner vi en betydelig andel som mottar andre ytelser (i hovedsak sosialhjelp) blant afrikanske innvandrere, 8,3 prosent.

Med unntak av den afrikanske gruppen er det ukjent status som er den største kategorien blant innvandrere utenfor arbeidsstyrken. I gruppen med ukjent status inngår personer uten statusopplysninger i våre kilderegistre. Denne gruppen vil blant annet omfatte personer forsørget av familie eller ektefelle og personer i ikke-

registrert arbeid som for eksempel familiearbeid uten lønn og svart arbeid. Dessuten vil vi her finne arbeidsledige som ikke er registrert hos NAV, og i tillegg personer som har utvandret uten å ha meldt fra om dette. Det er gruppen fra Nord-Amerika og Oseania som har desidert størst andel med ukjent status, 21,5 prosent. De øvrige innvandrergруппene ligger på mellom 15 og 17 prosent, med unntak av den nordiske som bare har 8 prosent med ukjent status.

For øvrig er andelen som mottar pensjoner, helt marginal blant innvandrere og utgjør kun 1,6 prosent i resten av befolkningen, i og med at øvre aldersgrense er satt til 66 år her.

8.7. Større andel menn enn kvinner i arbeidsstyrken og under utdanning

EU etc.:

*EU/EØS, USA, Canada,
Australia og New Zealand*

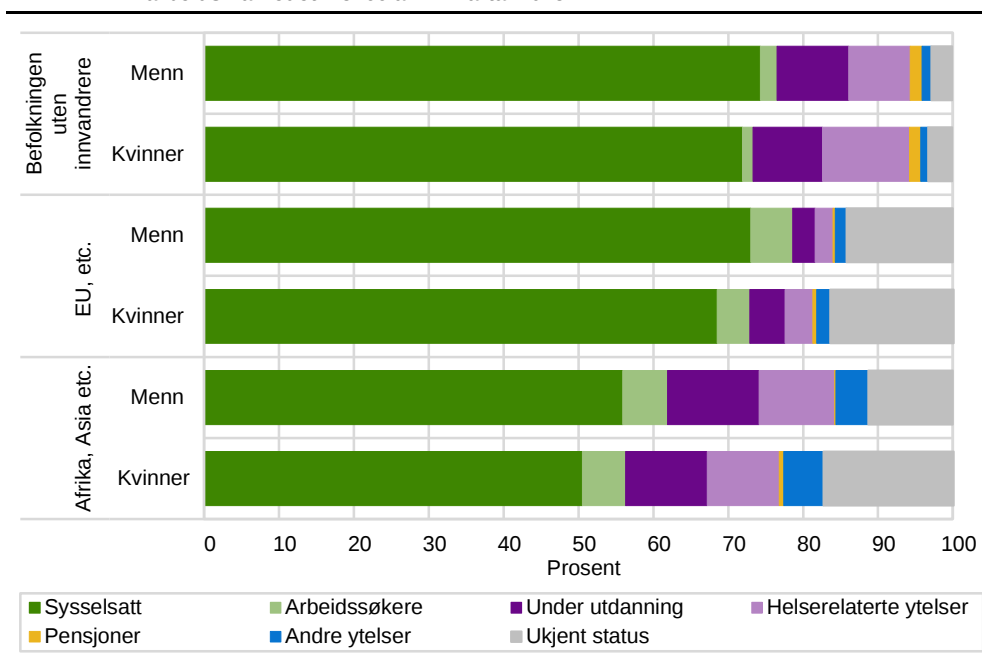
Afrika, Asia etc

*Asia, Afrika, Latin-Amerika,
Oseania unntatt Australia
og New Zealand, og Europa
utenom EU/EØS.*

Det er større kjønnsforskjeller med hensyn til sysselsetting i innvandrergруппene sammenliknet med befolkningen ellers (se figur 8.4). Vi ser at i gruppen *EU etc.* har menn en sysselsetting som er 4,5 prosentpoeng høyere enn kvinnenes, mens tilsvarende differanse i gruppen *Afrika, Asia etc.* er 5,4 prosentpoeng. Til sammenlikning ligger menn i resten av befolkningen 2,4 prosentpoeng over kvinnene hva sysselsetting angår.

Innvandermenn fra EU etc. har noe høyere andeler arbeidssøkere enn kvinnene (5,6 mot 4,4 prosent). I den andre innvandrergруппen er det bare en marginal overvekt av menn, 6,0 mot 5,8 prosent. I resten av befolkningen er andelen arbeidssøkere atskillig lavere, 2,2 prosent (menn) og 1,4 prosent (kvinner).

Figur 8.4 Befolkningen etter innvandrerbakgrunn, verdensregion, kjønn og status på arbeidsmarkedet. 15–66 år. 4.kvartal 2015

Kilde: System for persondata, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder dem som er under utdanning (det vil si som eneste registrerte aktivitet og ikke i kombinasjon med sysselsetting eller andre statuser), er det også en viss overvekt blant menn i gruppen Afrika, Asia etc. (12,2 mot 10,9 prosent), mens det forholder seg motsatt i gruppen EU etc. samtidig som andelen er mye lavere, 4,7 (kvinner) mot 3 prosent (menn). I resten av befolkningen er det bare en liten forskjell i menns favør, 9,6 mot 9,3 prosent.

Betrakter vi andelen i arbeidsstyrken og under utdanning sammenlagt, er det en differanse i menns favør på 6,9 prosentpoeng i gruppen Afrika, Asia etc. (74,1 mot

67,2 prosent) og 4 prosentpoeng i gruppen EU etc. (81,6 mot 77,6 prosent). I resten av befolkningen ligger menn 3,5 prosentpoeng over kvinnene (86,1 mot 82,6 prosent). Sammenliknet med kjønnsdifferansene blant kun sysselsatte, ser vi at kjønnsulikhetene er noe høyere i innvandrerguppen Afrika, Asia etc. og i resten av befolkningen når hele arbeidsstyrken og de under utdanning slås sammen. Blant innvandrere fra EU etc. ser vi at kjønnsulikheten blir noe mindre.

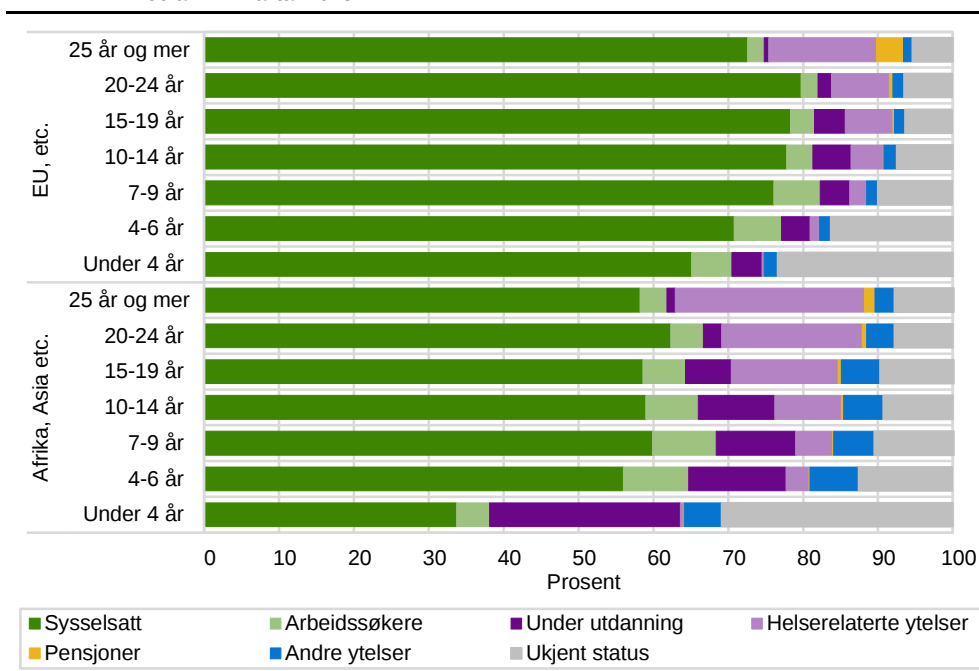
Foruten kjønnsdifferansene er avstandene til resten av befolkningen et annet aspekt ved figur 8.4. Når hele arbeidsstyrken og de som er under utdanning ses under ett, reduseres avstanden mellom dem fra Afrika, Asia etc. og resten av befolkningen, sammenliknet med andelen for kun sysselsatte. Vi kan konstatere at differansen for menn går ned fra 18,4 til 12 prosentpoeng, og for kvinner fra 21,4 til 15,4 prosentpoeng.

Det er for øvrig små kjønnsforskjeller blant innvandrerne hva de registrerte «passive» statusene angår. Derimot er det et markant skille i gruppen Afrika, Asia etc. når det gjelder ukjent status. Her har kvinner en andel på 17,4 prosent, mot 11,3 blant menn, noe som må ses i sammenheng med at mange i denne gruppen kvinner er hjemmeværende. Blant dem fra EU etc. ligger også kvinner noe høyere, 16,5 mot 14,2 prosent blant menn. I resten av befolkningen er ukjent status helt marginal for begge kjønn, rundt 3 prosent.

8.8. Mange forbereder seg på arbeidsmarkedet de første årene i Norge

Det går et tydelig skille ved fire års botid når det gjelder sysselsetting blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. (se figur 8.5). Mens sysselsetting ligger på 33,7 prosent blant dem med botid på under 4 år, er den oppe i 56 prosent for dem med 4–6 års botid. For de påfølgende botidsgruppene er det ikke store forskjeller. Sysselsettningsnivået ligger tett opptil 60 prosent i botidsgruppene mellom 7 og 19 år. Vi kan konstatere høyest sysselsetting i gruppen Afrika, Asia etc. blant dem med botid 20–24 år (62,3 prosent) og litt lavere nivå blant dem med botid på 25 år og mer (58,2 prosent).

Figur 8.5 Innvandrere fra Afrika, Asia, EU etc. etter status på arbeidsmarkedet og botid. 15–66 år. 4. kvartal 2015

Kilde: System for persondata, Statistisk sentralbyrå.

Også andelene arbeidssøkere følger dette mønsteret. Blant dem fra Afrika, Asia etc. med botid på under 4 år er den på 4,4 prosent, mens den er nesten dobbelt så høy i botidsgruppen 4–6 år. Nivået er omtrent det samme blant dem med botid 7–9 år. I botidsgruppene som følger er andelene arbeidssøkere avtakende, og er nede i 3,6 prosent blant dem med lengst botid i Norge.

Den store forskjellen i ledighet og sysselsetting ved fire års botid har sammenheng med at mange innvandrere fra Afrika, Asia etc. da begynner å etablere seg på arbeidsmarkedet etter en tilpasningsfase de første årene i Norge. Dette framkommer tydelig i andelen under utdanning som er på hele 25,5 prosent blant dem med botid under fire år. Av denne andelen er 14,7 prosentpoeng deltakere i introduksjonsordninger. Blant dem med botid utover 4 år er ikke introduksjonsordningen lenger aktuell. Andelen under utdanning er nede i 13 prosent i botidsgruppen 4–6 år og ligger enda lavere i de påfølgende gruppene etter botid. Blant dem som har bodd i Norge over 19 år, er deltakelse i utdanning helt marginalt.

Disse tallene viser at en ikke ubetydelig andel av innvandrere fra Afrika, Asia etc. tar utdanning i Norge. Når denne aktiviteten slås sammen med arbeidssøkere og sysselsatte (det vil si arbeidsstyrken), får vi et atskillig høyere nivå blant dem med botid på under 4 år, nærmere bestemt 63,6 prosent. I de tre påfølgende botidsgruppene (4–14 år) ligger disse andelene på mellom 76 og 79 prosent. Blant dem med botid mellom 15 og 24 år er nivået noe lavere, rundt 70 prosent, og blant dem med lengst botid er andelen i arbeidsstyrken/under utdanning nede i 63 prosent. Dette mønsteret må ses på bakgrunn av et høyere aldersnivå i gruppene med lenge botid i Norge, noe som blant annet gir seg utslag i større andeler som mottar helserelaterte ytelser. Blant dem med botid på 25 år og mer, ser vi for eksempel at så mange som en fjerdedel mottar slike ytelser.

For øvrig er andelen i ukjent status betraktelig lavere blant dem som har bodd mer enn fire år i Norge, fra 31 prosent (under 4 år) til 12,5 prosent (4–6 år), og deretter ser vi en jevn reduksjon av denne gruppen med økende botid. Dette mønsteret tyder på at mange innvandrere fra Afrika, Asia etc., blir forsørget av familie eller ektefelle de første årene i Norge, eller de får inntekter fra ikke-registrert arbeid. Det må også legges til at innvandrere som tar norsk grunnskole, ikke får registrert denne aktiviteten, og at en del kan ha utvandret uten å ha meldt fra om dette.

8.9. Botid har mindre å si for innvandrere fra EU etc.

Innvandrere fra EU etc. (se figur 8.5) viser et helt annet mønster når det gjelder sysselsetting og botid. Denne gruppen bærer tydelig preg av å være dominert av arbeidsinnvandrere, da botid spiller mindre rolle for sysselsettingsnivået. Blant dem med kortest botid, det vil si under fire år, er sysselsettingen oppe i 65 prosent, og blant dem med 4–6 års botid er den på 71 prosent. I botidsgruppene fra 7 til 24 år ligger andelen sysselsatte på mellom 76 og nærmere 80 prosent. Blant dem med botid utover 24 år er nivået litt lavere, noe som også her må ses i sammenheng med alderssammensetningen i denne gruppen.

Da sysselsettingsandelene er såpass høye, blir andelen i de øvrige statusene i denne innvandrergruppen atskillig mindre enn vi kunne observere blant dem fra Afrika, Asia etc. Vi kan imidlertid slå fast at det er en viss andel arbeidssøkere, 5 og 6 prosent, blant dem med botid på under 10 år, noe som må ses i sammenheng med økt ledighet i denne innvandrergruppen i løpet av 2015 (SSB 2016).

Ellers ser vi at utdanning er mindre utbredt i denne gruppen som ofte har en høyere yrkeskompetanse enn den andre innvandrergruppen som er mer flyktningdominert. Dessuten er introduksjonsordningen ikke et aktuelt tilbud for innvandrere fra EU etc. Betrakter vi andelene i arbeidsstyrken og under utdanning under ett, blir

andelene følger bare marginalt høyere. Vi kan konstatere en andel på 74,5 prosent i gruppen med botid under 4 år, og et ganske jevnt nivå på rundt 81 og 82 prosent i botidsgruppene mellom 4 og 24 år. Blant dem som har lengst botid, er denne samlede andelen noe lavere, på 75,4 prosent.

Når det gjelder helserelaterte ytelser, ser vi tendenser til større andeler blant dem med lengre botid, men ikke i samme omfang som i gruppen fra Afrika, Asia etc. Botidsgruppen 25 år og mer har en andel mottakere av disse ytelsene på 14,4 prosent, og det er også et visst innslag av pensjonsmottakere, 3,6 prosent. For øvrig er det også blant dem fra EU etc. en høy andel med ukjent status i gruppen med kortest botid, 23,4 prosent. Heller ikke blant dem med 4–6 års botid er den helt ubetydelig, det vil si 16,3 prosent, men den er betraktelig mindre i de påfølgende botidsgruppene.

8.10. Svært ulikt mønster i de to innvandrergруппene etter alder

Det er en kjensgjerning at arbeid, utdanning, helserelaterte ytelser etc. i stor grad henger sammen med alder. Det man beskjeftiger seg med, eller de ytelsene man mottar, vil i stor grad være preget av den livsfasen man befinner seg i. Derfor skal vi i det følgende belyse ulike aldersgrupper og hvordan fordelingen innad i de to innvandrergруппene arter seg i forhold til resten av befolkningen (se figur 8.6).

8.11. Flere unge fra Afrika, Asia under utdanning enn i EU-gruppen

I den yngste aldersgruppen, 15–24 år, er som ventet utdanning den dominerende aktiviteten i alle tre befolkningsgrupper. Innvandrere fra Afrika, Asia etc. og resten av befolkningen ligger her helt likt med andeler på 41 prosent, mens de fra EU etc. har en andel som ligger 11 prosentpoeng under. Dette har trolig sammenheng med at mange i denne gruppen er arbeidsinnvandrere som allerede har den nødvendige yrkeskvalifiseringen når de bosetter seg i Norge for å ta arbeid. På den annen side har innvandrere fra EU etc. en andel sysselsatte som bare ligger 6 prosentpoeng under befolkningen ellers som har 49 prosent, mens de fra Afrika, Asia etc. har en tilsvarende differanse på 15 prosentpoeng.

Om vi ser vi bort fra ukjent status, er forskjellene for øvrig ganske små, men innvandrerne (i begge de geografiske gruppene) har noen få prosentpoeng høyere andeler arbeidssøkere og mottakere av andre ytelser enn befolkningen ellers. Til sammen har innvandrerne fra Afrika, Asia etc. en andel på 79 prosent i arbeidsstyrken eller under utdanning, mens de fra EU etc. ligger 3 prosentpoeng lavere. Jevnaldrende i den øvrige befolkningen har over 92 prosent i arbeidsstyrken eller under utdanning. For øvrig er andelene med ukjent status spesielt høy blant innvandrere fra EU etc. (22 prosent). Mange av dem er trolig ungdommer som forsørges av sine foreldre, eller de har utvandret uten å ha meldt fra om dette. Innvandrere fra Afrika, Asia etc. hadde 16,5 prosent i ukjent status.

8.12. Store forskjeller blant unge voksne

Når vi ser på aldersgruppen 25–34 år, er sysselsetting hovedaktiviteten hos alle, men forskjellene er store. Innvandrere fra EU etc. ligger omtrent 8 prosentpoeng lavere enn befolkningen utenom innvandrerne (som har 81 prosent sysselsatte), mens de fra Afrika, Asia etc. har en tilsvarende differanse på hele 26 prosentpoeng. Til gjengjeld har innvandrere fra Afrika, Asia etc. 6,6 prosentpoeng flere under utdanning. Andel arbeidssøkere blant innvandrere (i begge innvandrergруппene) er her noe høyere enn hos de yngre. Når hele arbeidsstyrken og utdanning betraktes under ett, er andelene 73,3 og 80 prosent for henholdsvis gruppen fra Afrika, Asia, etc. og EU etc., mens befolkningen for øvrig har 88,5 prosent. Ellers har innvandrere fra EU etc. litt lavere andel med ukjent status i denne aldersgruppen enn i den yngre.

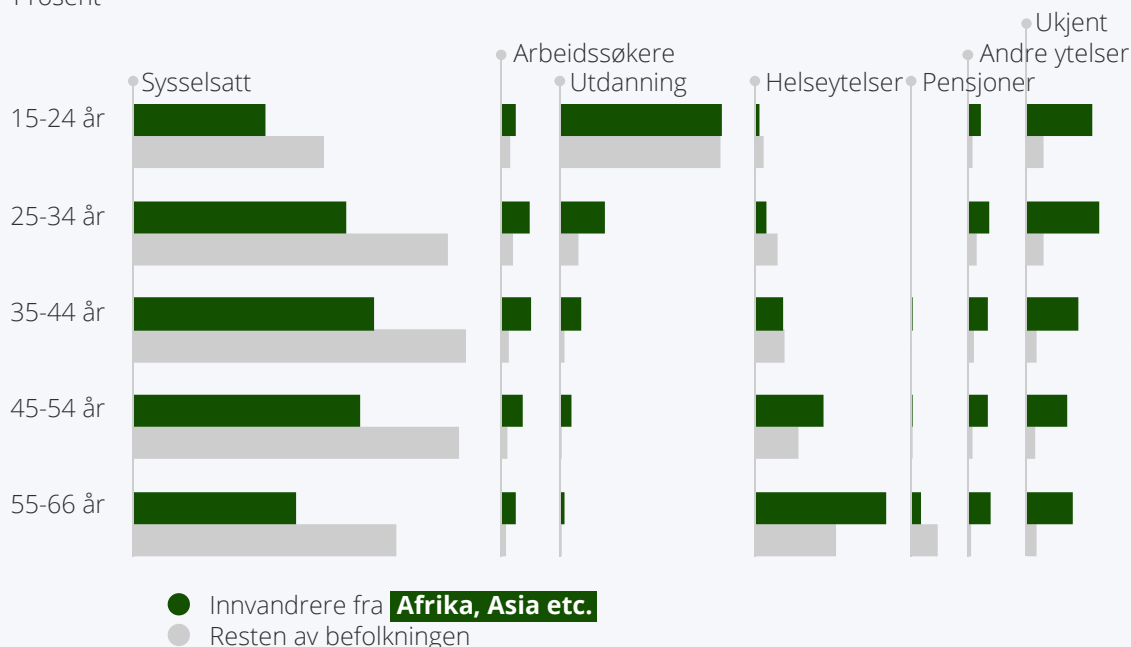
Figur 8.6

To innvandrergupper med svært ulikt mønster mht. status på arbeidsmarkedet og alder

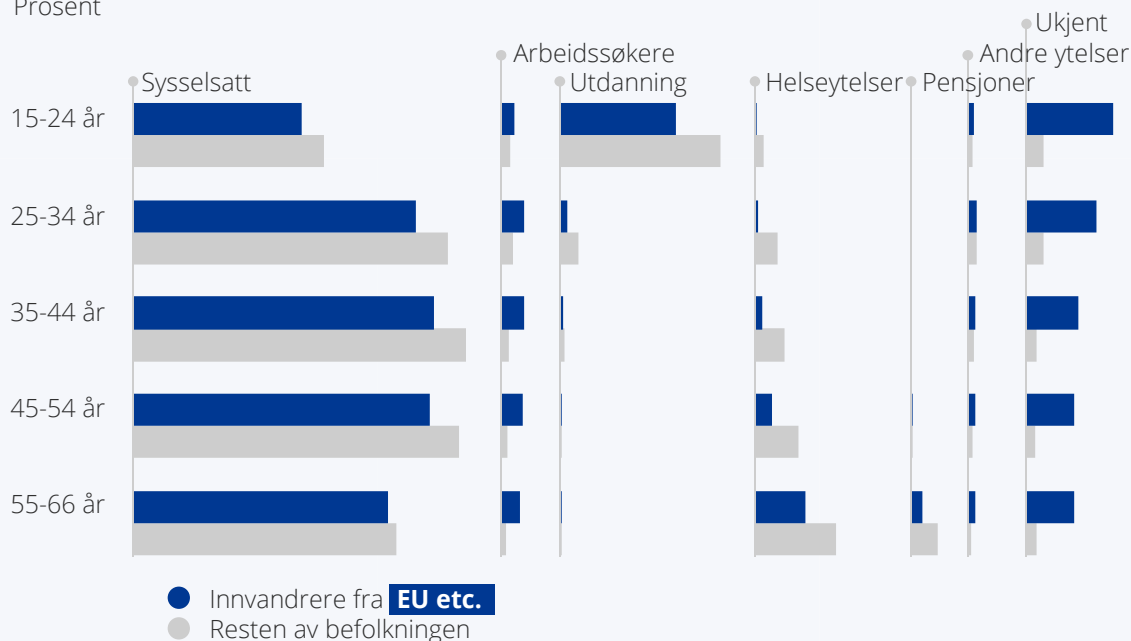
Personer 15-66 år etter status på arbeidsmarkedet og aldersgruppe. 4. kvartal 2015

Prosent

Personer 15-66 år etter status på arbeidsmarkedet og aldersgruppe. 4. kvartal 2015

Prosent

Sysselsettingsnivået øker noe i alle tre befolkningsgrupper når de er mellom 35 og 44 år. Avstanden til resten av befolkningen blir dermed omtrent den samme som i den foregående aldersgruppen. Andelen arbeidssøkere blant innvandrerne er omtrent som i den yngre gruppen. Ser vi på dem som er under utdanning, er det bare innvandrere fra Afrika, Asia etc. som har en viss andel her (5,4 prosent). Sammenlagt har denne innvandrergruppen 74,6 prosent i arbeidsstyrken og under utdanning, mens de fra EU etc. og resten av befolkningen har henholdsvis 83,6 og 88,6 prosent. For øvrig har både innvandrere fra Afrika, Asia etc. og resten av befolkningen en andel mottakere av helserelaterte ytelser på godt over 7 prosent, mens denne andelen er helt marginal blant innvandrere fra EU etc. Ellers er det noen færre i ukjent status blant innvandrerne i denne alderen, det vil si 13 prosent i begge grupper.

8.13. Mest helserelaterte ytelser til innvandrere fra Asia og Afrika

Blant dem i alderen 45–54 år er sysselsettingsnivået noen få prosentpoeng lavere i alle tre grupper: EU etc. 76,4 prosent; Afrika, Asia etc. 58,6 prosent og resten av befolkningen 84 prosent. Andelen arbeidssøkere er lik i begge innvandrergrupper, 5,3 prosent, og det er bare innvandrere fra Afrika, Asia etc., som har en viss andel under utdanning, 2,8 prosent. Til sammen har denne gruppen en andel i arbeidsstyrken og under utdanning på 66,7 prosent, mot 82 prosent blant innvandrerne fra EU etc. og 86 prosent i resten av befolkningen. Det går ellers fram av figuren at helserelaterte ytelser begynner å få et større omfang i denne aldersgruppen, og at andelen mottakere er størst blant innvandrerne fra Afrika, Asia etc., 17,7 prosent.

8.14. Lavere sysselsetting hos alle i alderen 55–66 år

I den eldste aldersgruppen er sysselsettingen betydelig lavere i de tre gruppene vi ser på: innvandrere fra EU etc. 65,6 prosent; Afrika, Asia etc. 42 prosent og resten av befolkningen 68 prosent. Andel arbeidssøkere er noe mindre i begge innvandrergrupper sammenliknet med de yngre, mens utdanning er en helt marginal aktivitet hos alle. Ser vi på arbeidsstyrken og andelen under utdanning under ett, er innvandrere fra Afrika, Asia nede i 46,4 prosent, mens vi ser en tilnærming mellom innvandrere fra EU-landene og resten av befolkningen på rundt 70 prosent i hver gruppe. Ellers kan vi observere at en atskillig større andel fra Afrika, Asia i denne aldersgruppen mottar helserelaterte ytelser, 34 prosent, enn dem fra EU etc., 13 prosent, og resten av befolkningen, 21 prosent.

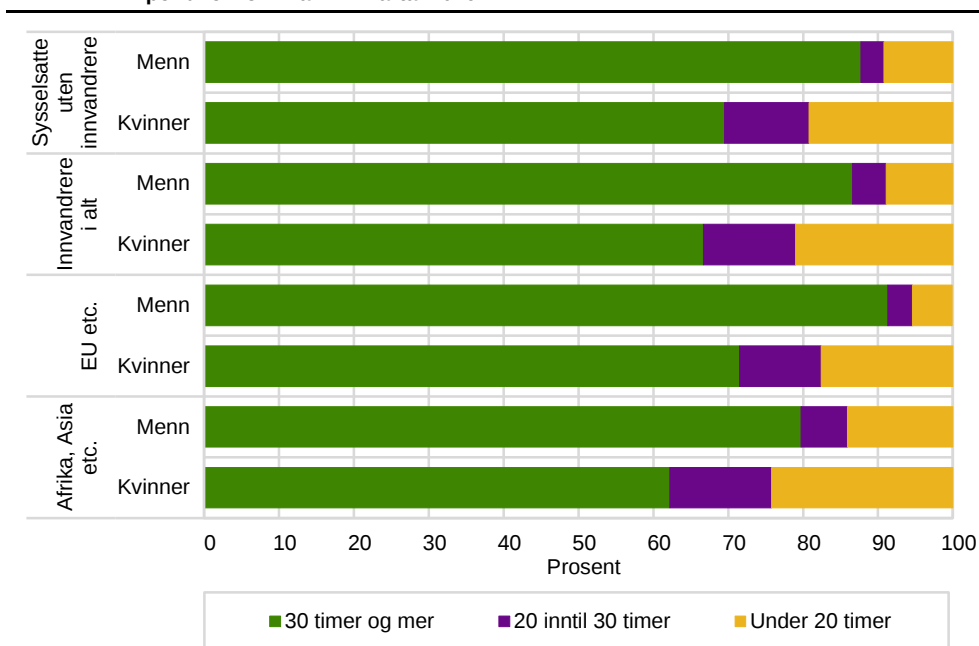
8.15. Heltidsarbeid mest utbredt i grupper med høy sysselsetting

Hvor mye jobber de yrkesaktive innvandrerne per uke, og hvordan er dette mønsteret sammenliknet med sysselsatte for øvrig? I denne oversikten er heltid definert som en avtalt arbeidstid på 30 timer og mer per uke, og hovedfokuset er på kjønn, siden det er klare forskjeller mellom menn og kvinner i så henseende, både blant innvandrere og i befolkningen ellers. Sysselsatte innvandrere i alt avviker ikke mye fra øvrige sysselsatte når det gjelder andel i heltidsstillinger (se figur 8.7), men likheten er størst blant menn, henholdsvis 86,6 og 87,7 prosent. Blant kvinner er forskjellen litt større, men likevel moderat, 66,7 prosent (innvandrere) mot 69,5 prosent (resten av befolkningen).

Både menn og kvinner fra EU-landene etc. har noe høyere andeler i heltidsstillinger enn sysselsatte i resten av befolkningen, med henholdsvis 91,3 og 71,5 prosent. Dette må ses på bakgrunn av den dominansen arbeidsinnvandrere har i denne gruppen. Det er grunn til å regne med at de som kommer til Norge for å ta arbeid, i hovedsak tar sikte på en heltidsjobb. På den annen side ser vi at menn og

kvinner fra Afrika, Asia etc. har mye lavere andel heltidsansatte, henholdsvis 79,7 og 62,2 prosent.

Figur 8.7 Sysselsatte etter innvandrerbakgrunn, verdensregion, kjønn og avtalt arbeidstid per uke. 15–74 år. 4. kvartal 2016

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

8.16. Heltidsarbeid mer utbredt blant dem med lang botid

Heltidsarbeid er mye mer utbredt i grupper med lengre botid. Tabell 8.1 viser at menn fra Afrika, Asia etc. med botid på under 7 år ligger et stykke under snittet for menn i alt med denne landbakgrunnen. Gruppene med botid på mellom 7 og 19 år ligger omtrent på dette snittet, mens de som har botid på 20 år og mer, har andeler i heltidsstillinger omtrent på nivå med innvandrer menn i alt og menn i resten av befolkningen.

Innvandrerkvinnene fra Afrika, Asia etc. med botid på under 10 år ligger et stykke under snittet for kvinnene med denne landbakgrunnen, mens de med botid 10–14 år ligger tett opptil snittet. De med botid 15–19 år ligger et par prosentpoeng over, mens de med en botid på 20 år og mer har andeler i heltidsstillinger, som overstiger nivået blant kvinner i resten av befolkningen med 3–4 prosentpoeng.

8.17. Botid mindre viktig for dem fra EU etc.

Blant innvandrer menn fra EU etc. ser botid ut til å ha liten betydning for omfanget av heltidsarbeid. Det er liten forskjell mellom botidsgruppene, og de fleste ligger på gjennomsnittsnivået for menn med denne landbakgrunnen. Det er bare de som har lengst botid, 25 år og mer, som ligger under dette snittet, med en andel på 87,7 prosent, som er helt på nivå med menn i resten av befolkningen (se tabell 8.1).

Blant kvinnene fra EU etc. er det noe større forskjell mellom botidsgruppene, men variasjonene er likevel mindre enn blant kvinner fra Afrika, Asia etc. De som har botid under 7 år, ligger litt under snittet for kvinner fra EU etc., men de er likevel omtrent på nivå med kvinnene i befolkningen ellers. Blant dem med botid på 10 år og mer ligger disse andelene mellom 4 og 8 prosentpoeng over.

Tabell 8.1 Sysselsatte innvandrere etter landbakgrunn, kjønn, arbeidstid per uke og botid. 15-74 år. 4. kvartal 2016. Prosent

	I alt	Under 4 år	4-6 år	7-9 år	10-14 år	15-19 år	20-24 år	25 år og mer
Afrika, Asia etc.								
Menn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Under 20 timer	14,1	21,6	18,6	13,8	14,0	12,7	9,2	8,2
20 inntil 30 timer	6,2	6,8	8,4	7,0	6,7	5,5	4,1	4,4
30 timer og mer	79,7	71,6	73,0	79,2	79,3	81,8	86,7	87,3
Kvinner	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Under 20 timer	24,2	32,0	32,6	27,7	24,3	21,6	16,0	15,7
20 inntil 30 timer	13,6	12,3	14,2	15,2	15,0	14,0	12,1	11,4
30 timer og mer	62,2	55,6	53,3	57,2	60,7	64,4	72,0	72,9
EU etc.								
Menn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Under 20 timer	5,3	5,8	5,0	4,1	5,0	6,6	5,8	8,0
20 inntil 30 timer	3,3	3,6	3,3	2,7	3,4	3,1	3,5	4,3
30 timer og mer	91,3	90,6	91,7	93,3	91,6	90,3	90,7	87,7
Kvinner	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Under 20 timer	17,6	21,2	19,3	17,0	14,4	13,5	12,4	16,1
20 inntil 30 timer	10,9	10,3	11,3	11,7	10,8	11,1	10,4	10,8
30 timer og mer	71,5	68,5	69,5	71,3	74,8	75,4	77,3	73,1

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

8.18. Mange innvandrere fra Afrika, Asia etc. i næringer med mye deltid

Da innvandrerne fra Afrika, Asia etc. har det mest avvikende mønsteret med hensyn til arbeidstid, vil denne gruppen bli nærmere belyst i dette avsnittet. At disse innvandrerne sjeldnere jobber heltid, må blant annet ses på bakgrunn av næringene mange av dem er sysselsatt i. Tabell 8.2 viser de næringsgruppene som er mest utbredt blant menn og kvinner fra Afrika, Asia etc., og som til sammen omfatter henholdsvis 60,8 og 66,7 prosent av de sysselsatte i denne innvandrergruppen. Sammenliknet med sysselsatte i resten av befolkningen, som har tilsvarende andeler på henholdsvis 34,8 og 55,2 prosent, er innvandrerne overrepresentert i disse næringene, og denne overrepresentasjonen er størst blant mennene. Med unntak av transport og lagring, har samtlige næringsgrupper generelt noe lavere andeler i heltidsarbeid enn sysselsatte i alt.

Tabell 8.2 Sysselsatte etter kjønn, utvalgte næringsgrupper og innvandrerbakgrunn. 15-74 år. 4. kvartal 2016. Absolutte tall og i prosent

	Sysselsatte uten innvandrere	Innvandrere, Afrika, Asia etc.	Sysselsatte uten innvandrere	Innvandrere, Afrika, Asia etc.
Menn				
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	161 234	12 370	14,1	13,8
49-53 Transport og lagring	88 500	11 714	7,7	13,1
56 Serveringsvirksomhet	13 646	9 378	1,2	10,4
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	48 971	9 339	4,3	10,4
86-88 Helse- og sosialtjenester	85 360	11 753	7,5	13,1
I alt	397 711	54 554	34,8	60,8
Kvinner				
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	144 578	9 928	13,7	11,1
56 Serveringsvirksomhet	23 420	6 564	2,2	7,3
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	34 093	8 924	3,2	9,9
86-88 Helse- og sosialtjenester	380 986	34 436	36,1	38,4
I alt	583 077	59 852	55,2	66,7

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det vil følgelig være av interesse å belyse stillingsandelene i disse næringsgruppene blant innvandrere og sysselsatte for øvrig. Tabell 8.3 viser at mannlige innvandrere fra de aktuelle verdensregionene har lavere andeler i heltidsstillinger enn menn i resten av befolkningen i tre av de fem utvalgte næringsgruppene. De to

næringsgruppene som avviker fra dette mønsteret, er transport og lagring, der det knapt er noen forskjell, og serveringsvirksomhet, der innvandrermenn i større grad jobber heltid enn menn for øvrig. Her må det imidlertid understrekes at denne næringsgruppen er helt marginal blant menn som ikke er innvandrere.

Blant innvandrerkvinnene kan vi konstatere mindre heltidsarbeid i forhold til kvinner for øvrig i forretningsmessig tjenesteyting, der rengjøringsvirksomhet er mest utbredt, samt helse- og sosialtjenester. På den annen side er det også blant innvandrerkvinnene høyere andel i heltidsstillinger innenfor serveringsvirksomhet. Denne næringen er heller ikke så mye utbredt blant kvinnene i resten av befolkningen. Ellers er det omtrent like andeler i heltidsstillinger innenfor varehandel etc.

Vi kan konkludere med at de lavere heltidsandelene blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. til en viss grad kan knyttes til en overrepresentasjon i næringer der heltidsstillinger er mindre utbredt enn i arbeidslivet for øvrig. Dette skjeve sysselsettingsmønsteret er imidlertid ikke i seg selv en årsak til at færre jobber heltid i denne innvandrergruppen. Innvandrerne har også i en del av disse næringene lavere andeler i heltidsjobber enn sysselsatte for øvrig (se tabell 8.3).

Tabell 8.3 Sysselsatte 15-74 år i heltidsstillinger (30 timer og mer per uke), etter kjønn, utvalgte næringsgrupper og innvandrerbakgrunn. 4. kvartal 2016. Prosent

	Sysselsatte uten innvandrere	Innvandrere, Afrika, Asia etc.	Differanse, Sysselsatte uten innvandrere Afrika, Asia etc.
Menn			
I alt	87,7	79,7	8,0
Av dette:			
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	81,3	73,2	8,1
49-53 Transport og lagring	88,9	88,1	0,8
56 Serveringsvirksomhet	65,6	80,0	-14,4
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	82,0	71,0	11,0
86-88 Helse- og sosialtjenester	68,0	60,9	7,1
Kvinner			
I alt	69,5	62,2	7,3
Av dette:			
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	57,8	56,9	0,9
56 Serveringsvirksomhet	58,5	71,2	-12,7
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	72,7	59,6	13,1
86-88 Helse- og sosialtjenester	59,3	52,1	7,2

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

8.19. Oppsummering

Sysselsettingsgapet mellom innvandrere og resten av befolkningen har minket betraktelig siden 2004, fra nesten 14 til litt over 6 prosentpoeng i 2016. Denne utviklingen skyldes i særlig grad tilstrømningen av arbeidsinnvandrere etter EU-utvidelsen i 2004, men også den økende andelen over 66 år i resten av befolkningen de siste årene har bidratt til å redusere forskjellene i sysselsetting.

Forskjellene mellom innvandrergruppene har imidlertid holdt seg noenlunde konstant gjennom hele perioden. Sysselsettingsnivåene i de ulike gruppene kan inndeles i fire: 1) Norden, Vest-Europa og EU-land i Øst-Europa som ligger omtrent på nivå med resten av befolkningen eller litt over, 2) Øst-Europa utenom EU, Nord-Amerika og Oseania og Sør- og Mellom-Amerika med en differanse på mellom 5 og 10 prosentpoeng i forhold til resten av befolkningen etter 2007, 3) Asia med tilsvarende differanser på mellom 13 og 17 prosentpoeng og 4) Afrika med differanser på mellom 23 og 28 prosentpoeng.

Når andelene i hele arbeidsstyrken, det vil si sysselsatte og arbeidssøkere, samt de som er under utdanning, slås sammen, ser vi imidlertid en utjevning mellom inn-

vandrere fra Afrika og Asia. Dessuten reduseres avstanden til dem fra EU etc. og resten av befolkningen.

De lavere heltidsandelene blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. skyldes til dels at denne gruppen er overrepresentert i næringer der heltidsstillinger er mindre utbredt, men dette utgjør ikke hele forklaringen, siden de også innad i en del av disse næringene sjeldnere jobber heltid.

Litteraturliste

Blom, S., & Enes, A. W. (2015). Introduksjonsordningen – en resultatstudie (Rapporter 2015/36). Hentet fra <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/introduksjonsordningen-en-resultatstudie>

Statistisk sentralbyrå. (2016). Registrerte arbeidsledige blant innvandrere, 4. kvartal 2015. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvarbl/kvartal/2016-02-11>

Inntekt og lønn

9. Norskfødte med innvandrereforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre

Innvandrerhusholdninger har lavere inntekter enn hele befolkningen sett under ett, men det er store variasjoner i inntektsnivået ut fra landbakgrunn, innvandringsgrunn og botid. Norskfødte med innvandrereforeldre klarer seg bedre økonomisk enn dem som selv har innvandret. Innvandrerhusholdninger er sterkt representert i lavinntektsgruppen, særlig de som kommer fra Afrika, Asia etc. Andelene med lavinntekt blir imidlertid mindre med botid. Også på personnivå har innvandrere lavere lønn enn lønnstakere i resten av befolkningen, med variasjon etter yrke og landbakgrunn.

Frødis Strøm og Knut Snellingen Bye

Innvandrere
er personer som er født i
utlandet av utenlandsfødte
foreldre, og som har
fire utenlandsfødte
besteforeldre.

Medianinntekt
Det inntektsbeløpet som
deler en fordeling i to
like store grupper etter at
inntekten er sortert stigende
(eller synkende). Det vil
altså være like mange
personer med inntekt
over som under
medianinntekten.

Innvandrere sett under ett har et inntektsnivå som tilsvarer 77 prosent av hele befolkningens inntektsnivå i 2015. Inntektsnivået blir målt ved hjelp av median inntekt etter skatt per forbruksenhet. Dette er en inntekt som er basert på husholdningenes samlede inntekt etter skatt, som fordeles på antall forbruksenheter i husholdningen, mens kjennemerker som innvandringsgrunn, landbakgrunn og botid er på personnivå.

Inntekt etter skatt per forbruksenhet

For å kunne sammenligne inntektene til forskjellige typer husholdninger er det vanlig at man justerer husholdningsinntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer eller forbruksvekter. Forbruksvektene skal både ta hensyn til at store husholdninger trenger høyere inntekt enn mindre husholdninger for å ha tilsvarende levestandard, og også at store husholdninger vil ha stordriftsfordeler når det gjelder flere goder (for eksempel TV, vaskemaskin, avis, bredbåndstilknytning, elektrisitetsutgifter etc.). Det eksisterer flere typer ekvivalensskalaer, og det er ikke enighet om hvilken skala som er den beste. I inntektsstatistikken benyttes i hovedsak den såkalte EU-skalaen. En nærmere omtale er gitt i kapittel 2 i denne publikasjonen: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/okonomi-og-levekaar-for-ulike-lavinntektsgrupper-2013>

EU-skalaen tilordner første voksne i husholdningen vekt=1, deretter de neste voksne vekt=0,5 og barn under 17 år vekt=0,3. Ifølge denne ekvivalensskalaen må for eksempel en husholdning på to voksne og to barn ha en husholdningsinntekt som er 2,1 ganger så høy som en enslig for å ha samme økonomiske velferd.

Innvandrere er en svært heterogen gruppe, og det er ulike bakenforliggende årsaker til innvandring som har mye å si for inntektsnivået. Noen kommer til Norge på grunn av arbeid eller utdanning, mens andre kommer på grunn av flukt eller familiegjenforening. Noen kan nylig ha kommet til landet, mens andre har mange års botid. Innvandrernes ulike bakgrunner gir derfor store variasjoner når vi ser på inntektsnivå og -sammensetning.

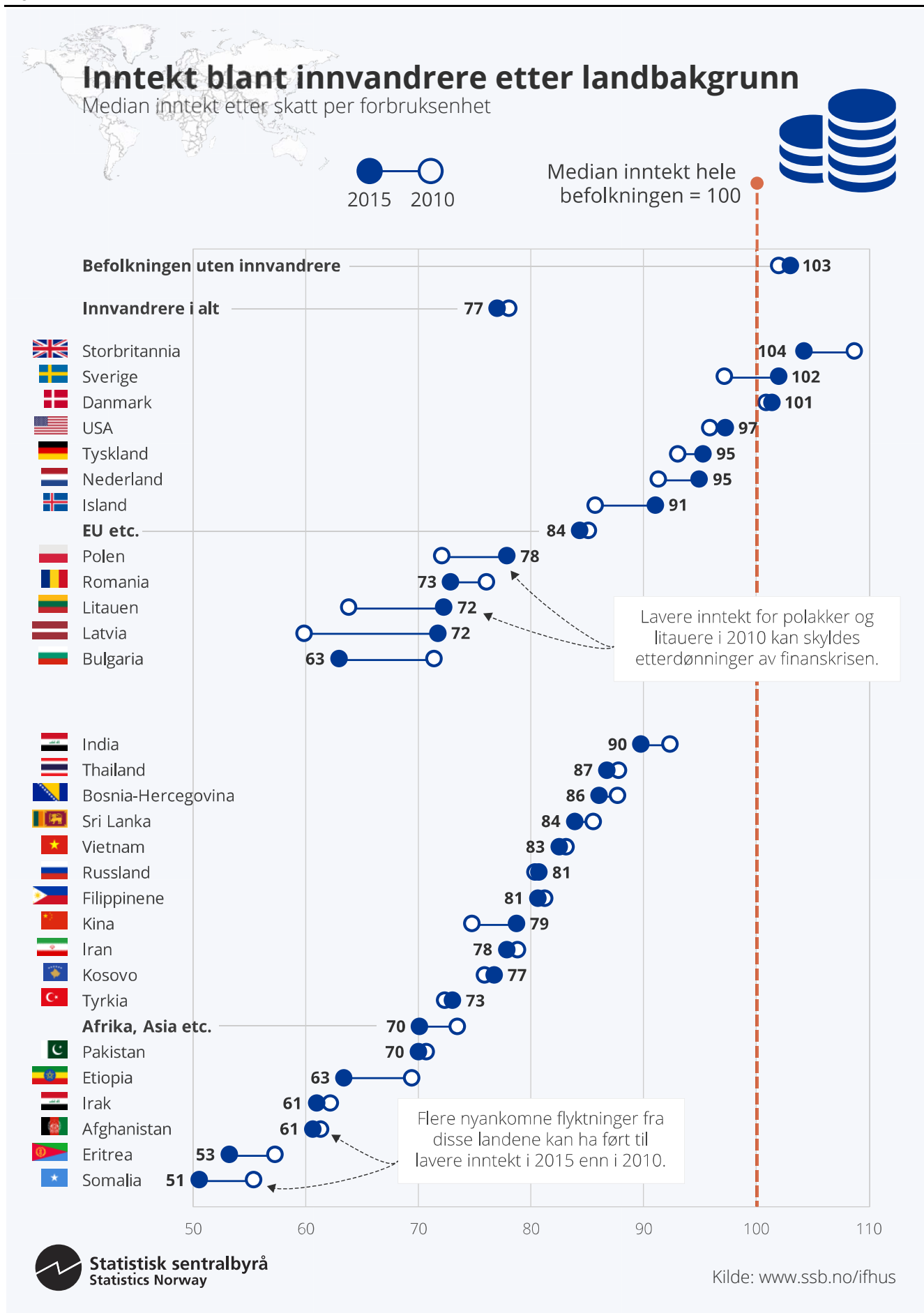
EU etc. EU/EØS, USA,
Canada, Australia
og New Zealand

Inntektsnivået blant innvandrere sett under ett er lavere enn i hele befolkningen. Generelt har innvandrere fra EU etc. et høyere inntektsnivå enn innvandrere fra Afrika, Asia etc. Innvandrere fra EU etc. har 84 prosent av hele befolkningens inntektsnivå, mens innvandrere fra Afrika, Asia etc. har 68 prosent.

Afrika, Asia etc.
Asia, Afrika, Latin-Amerika,
Oseania unntatt Australia
og New Zealand, og Europa
utenom EU/EØS

Det finnes ikke opplysninger om innvandringsgrunn for personer som flytter til Norge fra andre nordiske land. Disse innvandrerne, for eksempel fra Sverige og Danmark, kommer imidlertid i hovedsak på grunn av arbeid eller familie. Her ser vi at inntektene er høyere enn i hele befolkningen. Også innvandrere fra Tyskland har arbeid eller familie som viktigste årsaker til innvandring, og et relativt høyt inntektsnivå – 95 prosent, sammenlignet med hele befolkningen i 2015.

Figur 9.1

9.1. Store variasjoner etter opprinnelsesland

Ser vi på enkeltland i Afrika, Asia etc. er det noen land som skiller seg ut. Innvandrere fra Thailand og Filippinene bor i husholdninger med relativt høye husholdningsinntekter, til tross for at de tjener relativt lite selv (se avsnitt om lønn til slutt i artikkelen). Inntekt etter skatt per forbruksenhet er relatert til hele husholdningens inntektsnivå, og thailendere og filippinere bor ofte sammen med personer uten innvandrerbakgrunn. Dette kan forklare at de har høyere inntektsnivå enn innvandrere fra andre land fra Afrika, Asia etc., hvor årsaken til innvandring ofte er flukt eller gjenforening med familiemedlemmer som har bakgrunn fra samme land.

Innvandrere fra Irak, Afghanistan og Somalia er eksempler på personer med flyktningbakgrunn. De har ofte lav utdanning, eller en utdanning som ikke er godkjent i Norge, og mangler kompetanse tilpasset det norske arbeidsmarkedet. I tillegg har de kort botid i Norge og relativt store husholdninger. Mange av innvandrerne som kommer fra disse landene, har lave inntekter. Også innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Vietnam har som oftest flyktningebakgrunn, men deres inntektsnivå er høyere. De har bodd her lenge, og de bor i relativt små husholdninger.

Inntektsnivået blant innvandrere er lavere i 2015 enn det var i 2010, sett i forhold til hele befolkningens inntektsnivå. Størst nedgang er det blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. Særlig for innvandrere fra Somalia har inntektsnivået blitt betydelig redusert fra 2010 til 2015. Dette kan skyldes at det er flere nyankomne flyktninger fra Somalia i 2015 med lave inntekter.

For andre innvandrergrupper, særlig for innvandrere fra Litauen, Polen og Sverige, typiske arbeidsinnvandrere, har inntektsnivået gått opp. For polakker og litauere skyldes de lave inntektene i 2010 trolig et vanskeligere arbeidsmarked på grunn av etterdønninger etter finanskrisen i 2007–2008 (Epland og Kirkeberg, 2014). I 2010 var det også en større andel nyankomne arbeidsinnvandrere fra Polen og Litauen enn det var i 2015. Flere hadde under ett års botid i Norge (se figur 9.1).

9.2. Barn av innvandrere klarer seg økonomisk godt

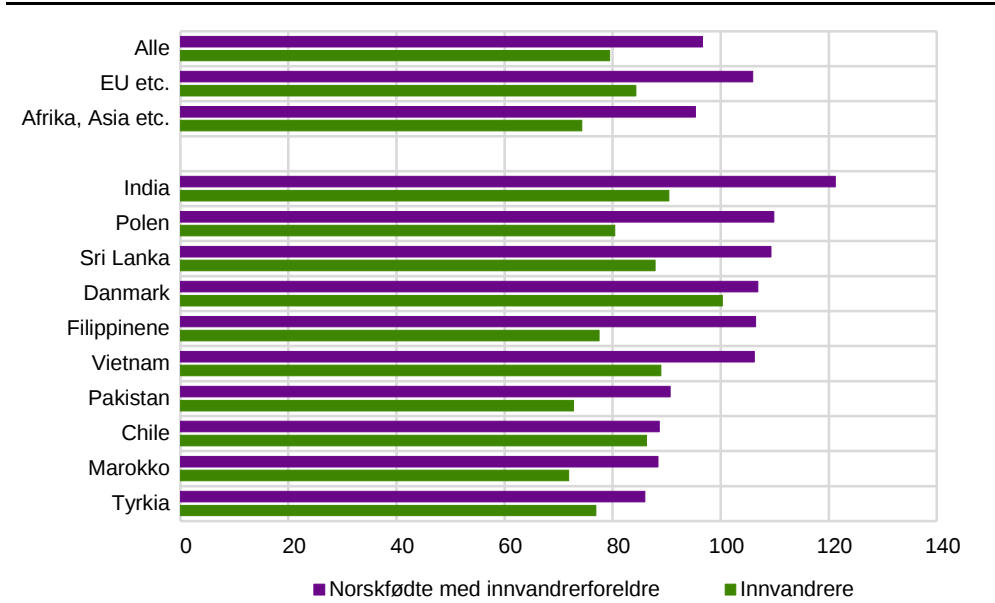
Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er en gruppe som består av mange unge, og nesten ingen over 40 år (Dzamarija, 2017). I 2016 var det mange barn under fem år i gruppen (33 prosent), og hovedvekten var i aldersgruppen under 25 år (87 prosent).

Unge mennesker bor ofte hjemme hos sine foreldre, og husholdningsinntektene vil i stor grad gjenspeile foreldrenes inntekter. Når vi skal se på hvordan norskfødte med innvandrerforeldre klarer seg økonomisk, vil vi derfor avgrense gruppen til alderen 25–39 år. Fra noen av landene det kommer flest innvandrere fra, er det foreløpig få barn som er blitt voksne. For eksempel er det kun 9 prosent av norskfødte med somaliske foreldre som er 18 år eller eldre. Selv om det trolig er noen i slutten av tjueårene som fortsatt bor hjemme, særlig blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Afrika, Asia etc., vil vi på denne måten skille ut personer som sannsynligvis har sine egne husholdninger og egne inntekter. Personer i studenthusholdninger blir utelatt.

Inntektsnivået til norskfødte med innvandrerforeldre 25–39 år utgjorde 97 prosent av inntektsnivået til jevnaldrende i hele befolkningen. Tilsvarende andel blant innvandrere i samme aldersgruppe utgjorde 79 prosent (se figur 9.2). Jevnt over har norskfødte med innvandrerforeldre høyere inntekter enn foreldregenerasjonen.

Figur 9.2 Median inntekt etter skatt per forbruksenhet for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 25-39 år, som andel av hele befolkningen 25-39 år sin inntekt. EU-skala. 2015

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi nærmere på de landene hvor det var flest norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 25–39 år, avdekkes store variasjoner i inntektsnivået. Norskfødte med innvandrerforeldre fra EU etc. ligger noe over nivået i samme aldersgruppe i hele befolkningen (106 prosent), mens de som har bakgrunn fra Afrika, Asia etc., ligger noe under (95 prosent). Generelt klarer barn av innvandrere seg bedre økonomisk enn dem som selv har kommet til Norge som innvandrere, når vi sammenligner innenfor samme aldersgruppe.

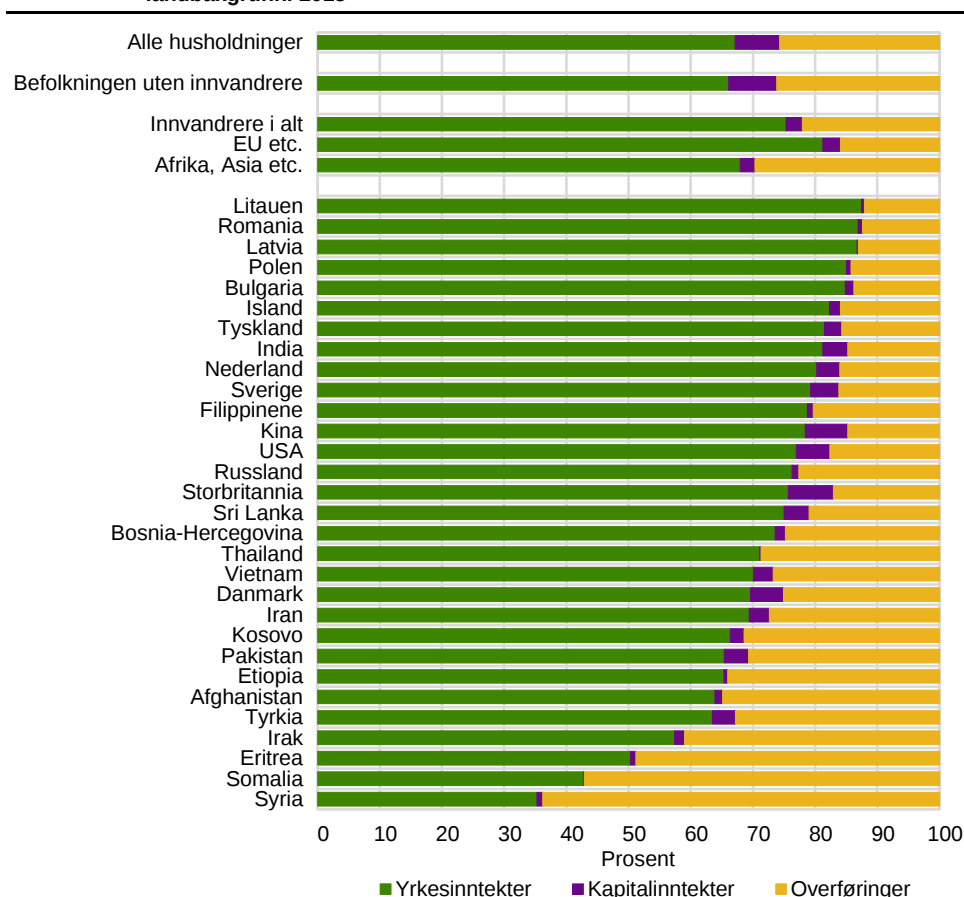
9.3. Norskfødte med foreldre fra India klarer seg best

Indiske innvandrere 25–39 år har et inntektsnivå som tilsvarer 90 prosent av inntektsnivået til hele befolkningen i samme alder. De som er født i Norge med indiske foreldre, har imidlertid klart høyere inntekter, og troner høyest av alle innvandrerbarn, med et inntektsnivå som er 21 prosent høyere enn tilsvarende aldersgruppe i hele befolkningen. Også norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 25–39 år fra Polen, Sri Lanka, Danmark, Filippinene og Vietnam har høyere inntekter enn jevnaldrende i hele befolkningen.

Nederst på rangeringen av inntekter til norskfødte med utenlandsfødte foreldre finner vi dem som har tyrkiske foreldre. Men også disse kommer bedre ut enn jevnaldrende som selv har innvandret fra Tyrkia. Innvandrere fra Tyrkia, 25–39 år, har 77 prosent av inntektsnivået til hele befolkningen i samme alder, mens norskfødte med tyrkiske foreldre har 86 prosent.

9.4. Innvandrere fra Litauen og Polen har mest inntekt fra arbeid

Både inntektsnivået og -sammensetningen til innvandrere vil variere ut fra alder, livsfase og hvor lenge man har bodd i Norge. Avhengig av bakenforliggende årsaker, som innvandringsgrunn, landbakgrunn, alder og botid, vil det være ulike kilder til livsopphold.

Figur 9.3 Sammensetning av samlet husholdningsinntekt, etter hovedinntektstakers landbakgrunn. 2015

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Yrkesinntekter er summen av lønnsinntekter og netto næringsinntekter i løpet av kalenderåret.

Kapitalinntekter omfatter renteinntekter, aksjeutbytte, realisasjonsgevinster og andre kapitalinntekter i løpet av kalenderåret. Til fradrag kommer årets realisasjonstap.

Skattepliktige overføringer omfatter pensjoner fra folketrygden, tjenestepensjon, avtalefestet pensjon, sykepenger og andre skattepliktige overføringer.

Skattefrie overføringer omfatter barnetrygd, bostøtte, studiestipend, sosialhjelp, grunn- og hjelpestønad, kontantstøtte og andre skattefrie overføringer.

Husholdningenes inntekter består av yrkesinntekter, kapitalinntekter og ulike skattepliktige og skattefrie overføringer. For alle husholdninger i Norge, sett under ett, er lønnet arbeid den viktigste kilden til livsopphold (se figur 9.3). 67 prosent av samlet inntekt består av yrkesinntekter. 26 prosent består av overføringer. I hele befolkningen, sett under ett, er det et stort innslag av eldre personer som lever av blant annet alderspensjon fra folketrygden. Innvandrere utgjør en gruppe med yngre mennesker, og inntektssammensetningen deres vil naturligvis være annerledes.

Innvandringsgrunn bidrar til å forklare at det er store forskjeller i inntektssammensetningen for innvandrershusholdninger. Sett under ett har innvandrershusholdninger en høyere andel yrkesinntekt enn hele befolkningen – 75 prosent. For innvandrere fra EU etc. utgjør yrkesinntektene 81 prosent av samlet inntekt, som er en vesentlig høyere andel enn for hele befolkningen og innvandrere fra Afrika, Asia etc., som mottar 68 prosent av samlet inntekt som yrkesinntekt.

Innvandrere fra Litauen har 87 prosent av samlet inntekt i form av yrkesinntekt i 2015. Ingen andre land har høyere andeler av yrkesinntekt, men også Polen, Tyskland, Sverige og Filippinene har store deler av samlet inntekt som arbeidsinntekter. Innvandrere fra Litauen og Polen er i hovedsak arbeidsinnvandrere, og mange av dem er relativt unge, så yrkesaktiviteten deres er naturligvis høy.

Innvandrere fra blant annet Somalia, Irak og Afghanistan har lavt inntektsnivå sett i forhold til hele befolkningen og innvandrere fra andre land. Yrkesinntektene deres er også lave, og andelen overføringer er relativt høy. De kommer i stor grad til Norge som flyktninger, og er i alle fall i løpet av sin første tid i landet avhengig av offentlige stønader. For somalierne består mer enn halvparten av samlet inntekt av

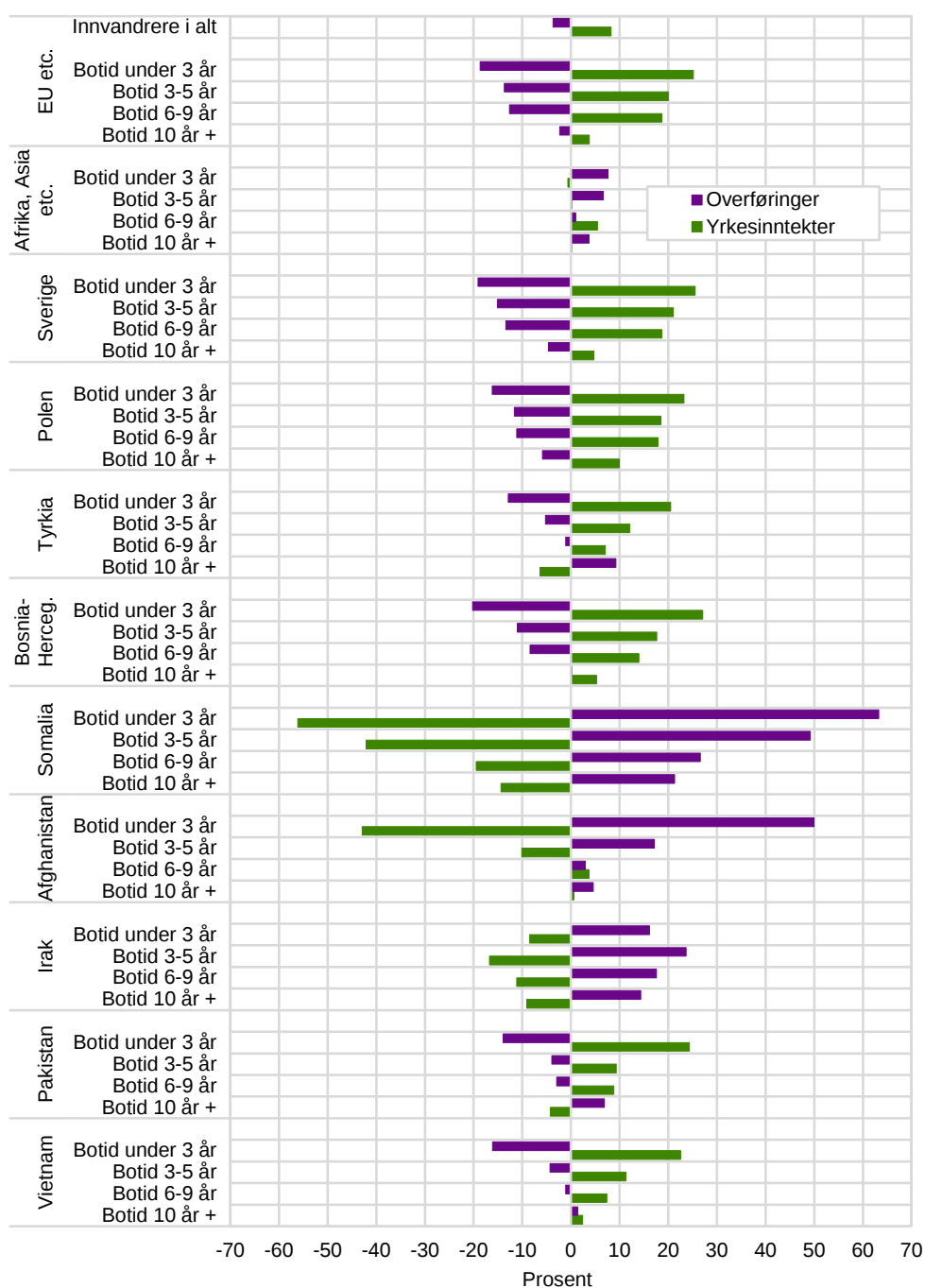
overføringer. Dette er en av de innvandrergруппene som i minst grad oppfyller introduksjonsordningens politisk fastsatte mål om deltakelse i utdanning og/eller arbeidsliv (Enes, 2017).

9.5. Inntektssammensetningen endres med botid, men ikke for alle

For innvandrere fra EU etc. er det, som før nevnt, størst innslag av yrkesinntekter, og det er dem med kort botid som har mest yrkesinntekt, 92 prosent av samlet inntekt. Dette er 25 prosentpoeng mer enn i hele befolkningen (se figur 9.4). Andelen faller imidlertid noe med økt botid.

Figur 9.4 Andelen som yrkesinntekter og overføringer utgjør av innvandrershusholdningers samlede inntekt, etter landbakgrunn og botid, sammenlignet med hele befolkningen. Antall prosentpoeng lavere eller høyere enn hele befolkningen. 2015

0 = 67,1 prosent for yrkesinntekter og 25,7 prosent for overføringer for hele befolkningen

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra Afrika, Asia etc. har et helt annet inntektsmønster enn innvandrere fra EU etc. Yrkesinntektene utgjør omtrent like store andeler av samlet inntekt som i hele befolkningen, men inntektsnivået er lavere. Overføringene er jevnt over høyere, særlig for dem med kort botid, og kapitalinntekter blir en del av samlet husholdningsinntekt bare for dem som har lengst botid. De som har lengre botid, 6–9 år, har 5 prosent høyere yrkesinntekter enn hele befolkningen (se figur 9.4), men andelen er mindre enn blant innvandrere fra EU etc. Etter ti års botid faller andelen yrkesinntekter igjen, og både kapitalinntekter og overføringer blir høyere (se også Kornstad mfl., 2016).

Noen enkeltland skiller seg ut, og vi finner en inntektssammensetning som bryter med mønsteret både for hele befolkningen og andre innvandrergupper. Selv om innvandrere fra Tyrkia har lave husholdningsinntekter, har de relativt stor andel yrkesinntekt, 21 prosent mer enn i hele befolkningen for dem som har under tre års botid. Ved lengre botid faller imidlertid andelen yrkesinntekt, men bare de som har bodd i Norge ti år eller lenger har lavere andeler av yrkesinntekt enn hele befolkningen. I andre enden av skalaen finner vi somalierne, med svært lave andeler av yrkesinntekt. Særlig gjelder dette for dem med under tre års botid, som har 56 prosent lavere andel yrkesinntekt enn nivået for hele befolkningen.

Blant afghanerne finner vi også svært lave andeler av yrkesinntekt for dem med kort botid, 43 prosent mindre enn i hele befolkningen, men andelen øker betydelig med botid. For afghanere som har bodd i Norge i 6–9 år, utgjør yrkesinntektene 4 prosent mer enn i hele befolkningen. Det er viktig å merke seg at samlet husholdningsinntekt er lav for innvandrere fra Afghanistan, og at yrkesinntektene også vil være lave selv om andelen av samlet inntekt er høy.

Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Vietnam har derimot relativt høy inntekt etter skatt per forbruksenhet, og andelen som yrkesinntekt utgjør av samlet husholdningsinntekt er stor, 27 prosent større enn i hele befolkningen. Andelen yrkesinntekt blir mindre med lengre botid, men også for dem med lengst botid utgjør den 5 prosent mer enn for hele befolkningen.

9.6. Overføringer er en viktig kilde for livsopphold for flyktninger

Somalierne, som kommer til Norge på grunn av flukt, har svært store andeler av overføringer den første tiden de bor i Norge. Blant annet mottar de introduksjonsstønad, som er en type overføring til nyankomne flyktninger og deres familiegjenforente i forbindelse med introduksjonsprogrammet (se også Enes, 2017). For dem som har bodd i Norge under tre år, utgjør ulike ytelser 89 prosent av samlet inntekt, en andel som er 63 prosentpoeng større enn i hele befolkningen. Selv om somalierne får høyere innslag av yrkesinntekter etter hvert som botiden øker, blir de ikke veldig høye. Etter tre års botid holder andelen yrkesinntekter seg nokså stabilt på halvparten av samlet inntekt. Sett i forhold til hele befolkningen blir differansen mindre med økt botid. Overføringer er likevel en viktig kilde til livsopphold for somalierne uansett lengden på deres opphold i Norge.

Også irakere mottar mye overføringer uansett botid, og har en relativt lav andel av yrkesinntekt. Overføringer utgjør i underkant av halve inntekten, og endrer seg lite med botid. Overføringer utgjør forholdsvis mest for dem som har bodd i Norge 3–5 år, 24 prosentpoeng mer enn for hele befolkningen.

Polske innvandrere, i hovedsak arbeidsinnvandrere, har stabilt høye andeler av yrkesinntekt uansett botid. For dem som har kortest botid, utgjør yrkesinntektene 90 prosent av samlet inntekt, som er 23 prosentpoeng høyere enn i hele befolkningen. Polakker som har bodd i Norge i ti år eller lenger, har 77 prosent av samlet

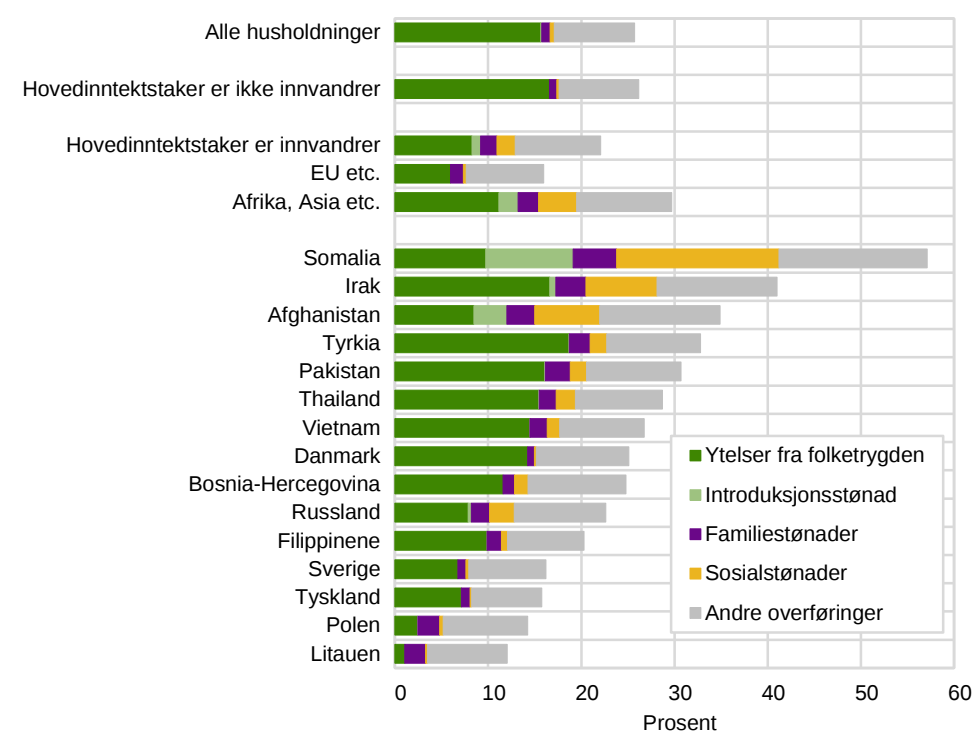
inntekt som yrkesinntekt, en andel som er 10 prosentpoeng høyere enn hos hele befolkningen. Overføringene er tilsvarende lave. For dem med kort botid er andelen overføringer 16 prosentpoeng lavere enn i hele befolkningen, 6 prosentpoeng høyere for dem med ti år eller lengre botid.

9.7. Ulike typer overføringer til ulike innvandrergupper

Mens alle husholdninger i snitt mottar 26 prosent av samlet inntekt i form av ulike overføringer, utgjør denne andelen 22 prosent for innvandrere i alt. For innvandrere fra EU etc. og Afrika, Asia etc. er andelen på henholdsvis 16 og 30 prosent av samlet inntekt. Innvandrere fra EU etc. mottar altså i mindre grad overføringer enn resten av befolkningen, mens de som har innvandret fra Afrika, Asia etc., mottar mer.

Det er ofte andre typer overføringer som gis til innvandrere, enn til resten av befolkningen. For eksempel mottar alle husholdninger, sett under ett, 10 prosent av samlet inntekt som alderspensjon fra folketrygden. For husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvandrere, utgjør alderspensjon 3 prosent. Få innvandrere er gamle nok til å ha nådd pensjonsalder, og blant dem som er 67 år eller eldre, er det mange som ikke har opptjent rettigheter til å motta alderspensjon fra folketrygden. Innvandrere mottar andre typer overføringer, som varierer med botid og landbakgrunn. For eksempel vil nyankomne flyktninger motta introduksjonsstønad, mens innvandrere som har nådd pensjonsalder, men som ikke har rett til alderspensjon, vil få supplerende stønad (se figur 9.5).

Figur 9.5 Ulike overføringer som andel av husholdningens samlede inntekt, etter landgruppering og noen utvalgte land. 2015. Prosent

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

9.8. Introduksjonsstønad er viktig for nyankomne flyktninger

Innvandrere fra nordiske land, særlig Danmark, mottar 14 prosent av sin samlede husholdningsinntekt i form av ytelser fra folketrygden (se tabell 9.1). Alderspensjon utgjør 11 prosent av samlet inntekt. Dette kan forklares med at mange danskere har bodd og jobbet lenge nok i Norge til å ha opparbeidet seg rettigheter i

folketrygden. Nesten 80 prosent av de danske innvandrerne har bodd i Norge i ti år eller lenger. Det er få husholdninger med en annen landbakgrunn som mottar alderspensjon.

Blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. er det relativt høye innslag av sosialstønader, men også introduksjonsstønad, uføretrygd og arbeidsavklaringspenger. Somalierne mottar mest overføringer, 57 prosent av samlet husholdningsinntekt. Sosiale stønader utgjør hele 17 prosent, men også introduksjonsstønad (9 prosent), familiestønader (5 prosent), arbeidsavklaringspenger (4 prosent) er store inntektsposter i deres samlede husholdningsinntekt.

Tabell 9.1 Overføringer som andeler av samlet inntekt for husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvandrere, etter landbakgrunn og botid. 2015

	Alders- pensjon	Ufø- pensjon	Arbeids- avklarings- penger	Andre pensjoner fra folke- trygden	Intro- duksjons- stønad	Familie- stønader	Sosial- stønader	Dagpenger ved arbeids- ledighet	Andre over- føringer
Somalia									
Botid under 3 år	1	0	0	2	49	4	25	0	7
Botid 3-5 år	1	0	1	4	24	5	23	1	15
Botid 6-9 år	0	1	3	4	1	5	19	3	16
Botid 10 år +	0	4	6	2	0	4	14	3	13
Irak									
Botid under 3 år	0	1	1	1	15	3	13	2	8
Botid 3-5 år	1	1	4	3	7	4	14	3	14
Botid 6-9 år	1	2	8	2	1	4	11	3	12
Botid 10 år +	1	8	8	1	0	3	7	3	10
Afghanistan									
Botid under 3 år	1	1	0	2	35	5	23	0	8
Botid 3-5 år	1	1	2	2	5	2	12	1	16
Botid 6-9 år	0	1	4	1	2	2	6	3	11
Botid 10 år +	1	4	6	1	0	3	4	3	9
Tyrkia									
Botid under 3 år	-	-	1	0	1	1	2	2	6
Botid 3-5 år	0	1	2	1	0	2	2	3	9
Botid 6-9 år	0	1	5	1	0	3	2	3	9
Botid 10 år +	2	11	7	1	-	2	2	2	8
Pakistan									
Botid under 3 år	-	-	0	0	1	2	3	1	5
Botid 3-5 år	0	1	1	1	1	3	2	2	10
Botid 6-9 år	0	1	3	1	0	4	2	3	10
Botid 10 år +	4	8	5	1	0	3	2	1	9
Vietnam									
Botid under 3 år	-	-	-	0	0	2	3	2	3
Botid 3-5 år	0	2	2	3	-	2	3	4	6
Botid 6-9 år	1	3	3	2	-	3	2	4	7
Botid 10 år +	3	8	4	1	0	2	1	2	7
Danmark									
Botid under 3 år	0	0	0	0	-	1	0	1	4
Botid 3-5 år	0	0	1	0	0	1	0	1	6
Botid 6-9 år	0	1	2	0	-	1	0	1	6
Botid 10 år +	14	3	2	0	-	1	0	1	11
Bosnia-Hercegovina									
Botid under 3 år	0	-	0	0	-	1	0	0	4
Botid 3-5 år	-	-	2	0	-	2	1	2	8
Botid 6-9 år	0	1	3	0	-	2	1	2	9
Botid 10 år +	2	5	5	0	-	1	2	1	9
Sverige									
Botid under 3 år	0	0	0	0	-	0	0	1	4
Botid 3-5 år	0	0	1	0	-	1	0	2	6
Botid 6-9 år	0	0	2	0	0	1	0	1	7
Botid 10 år +	6	2	2	0	-	1	0	1	9
Polen									
Botid under 3 år	-	0	0	0	0	3	0	3	3
Botid 3-5 år	0	0	1	0	0	3	0	5	5
Botid 6-9 år	0	0	1	0	-	2	0	4	6
Botid 10 år +	4	3	3	0	-	1	1	2	7

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Irakerne, som i alt har 41 prosent av samlet inntekt som overføringer, får 8 prosent av inntektene sine som sosialstønader, mens uføretrygd og arbeidsavklaringspenger utgjør henholdsvis 7 og 8 prosent. Afghanere har også store andeler av overføringer – 35 prosent av samlet husholdningsinntekt. Sosiale stønader utgjør 7 prosent, og introduksjonsstønad er 4 prosent av samlet inntekt.

For polske innvandrere er overføringer en liten del av samlet husholdningsinntekt – 14 prosent for alle husholdninger hvor hovedinntektstaker har innvandret fra Polen. I den grad de mottar stønader, er det mest i form av sykepenger (3 prosent av samlet inntekt) og dagpenger ved arbeidsledighet (4 prosent).

Hvilke typer stønader innvandrerne mottar, må også sees i sammenheng med botid. Blant innvandrere fra EU etc. øker andelen overføringer med botid, det vil si etter hvert som de blir eldre. Det er særlig alderspensjon fra folketrygden som bidrar med den største økningen. Innvandrere fra Afrika, Asia etc. har høyere overføringer uansett botid, men noe mer for dem som har kort botid – offentlige stønader utgjør 33 prosent for dem som har bodd under tre år i Norge, og 29 prosent for dem som har bodd i landet ti år eller lenger. Også hvilke typer overføringer de mottar, endrer seg med botiden. Med kort botid er det introduksjonsstønad og sosiale stønader som utgjør mest. Etter hvert blir introduksjonsstønden mindre, mens blant annet uføretrygd blir en større post.

9.9. Flertallet av innvandrere befinner seg i nedre del av inntektsfordelingen

Inndeling av personer i desilgrupper (tidelsgrupper) etter størrelsen på husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet, er en metode som kan benyttes for å illustrere inntektsfordelingen innenfor og mellom ulike grupper av befolkningen (se også Omholt, 2016). Alle personer blir sortert etter inntekt etter skatt per forbruksenhet, for deretter å bli delt inn i ti like store deler, eller desiler. Videre ser vi hvordan ulike grupper innvandrere fordeler seg i disse tidelsgruppene. Dersom innvandrerne hadde samme inntektsfordeling som i befolkningen, ville andelen i desilene vært den samme som i befolkningen, altså 10 prosent i hver gruppe.

Tabell 9.2 Prosentvis fordeling av innvandrere i desiler for inntekt etter skatt per forbruksenhet, etter landgruppering. 2015

	Desil 1	Desil 2	Desil 9	Desil 10	Desil 1-5	Antall personer
Hele befolkningen	10	10	10	10	50	5 053 468
Befolkningen uten innvandrere	7	9	11	11	47	4 378 767
Innvandrere	29	15	5	5	72	674 701
EU etc.	23	13	6	7	66	328 910
Afrika, Asia etc.	35	17	4	3	78	345 791
Polen	26	16	4	2	76	92 585
Sverige	12	8	11	12	48	36 284
Tyskland	17	10	9	9	55	24 199
Irak	45	21	2	1	89	20 972
Somalia	67	17	0	0	97	26 702
Danmark	13	8	11	13	49	19 367
Pakistan	32	20	3	2	81	19 220
Litauen	32	17	2	1	84	35 979
Russland	26	15	6	6	67	16 321
Filippinene	27	12	5	3	72	19 566
Bosnia-Hercegovina	18	14	6	4	66	13 201
Vietnam	20	16	5	4	70	13 373
Thailand	17	15	5	3	66	17 251
Tyrkia	27	20	3	2	81	10 978
Afghanistan	45	23	1	1	92	12 899

Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

Innvandrere er betydelig overrepresentert i laveste desil, med en andel på 29 prosent, mens bare 5 prosent ligger i øverste desil (se tabell 9.2). Det betyr at det

relativt sett er langt flere innvandrere med lave inntekter enn i hele befolkningen. Nær hver fjerde innvandrer fra EU etc. befinner seg i den laveste inntektsgruppen, mens 7 prosent er i den øverste. Blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. er det en større samling nederst i fordelingen, med hver tredje i laveste desil. Bare 3 prosent er i desil 10.

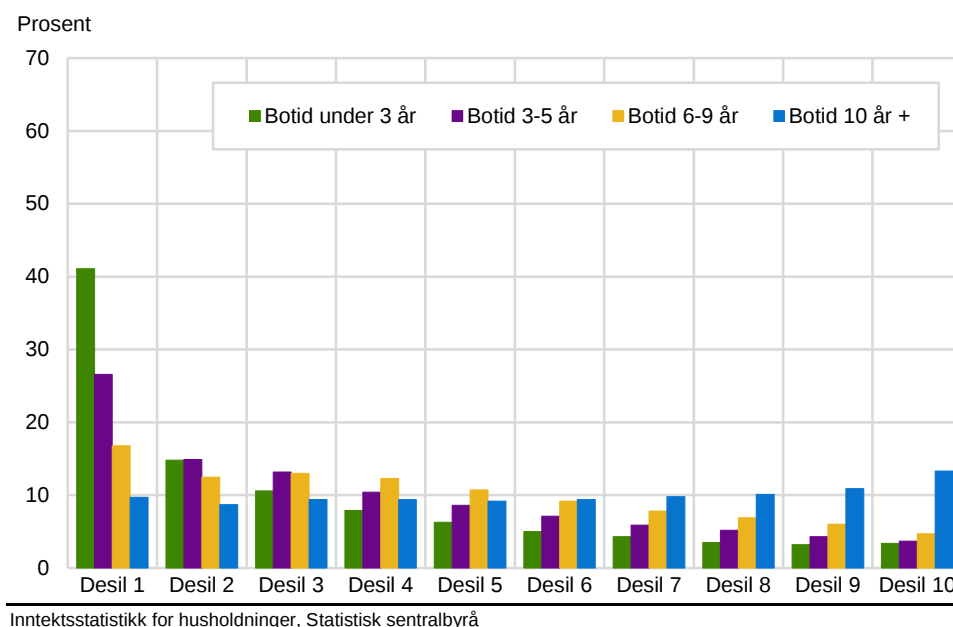
Ser vi på den nederste halvdel av inntektsfordelingen, altså desilene 1–5, finner vi 72 prosent av innvandrerne her. Innvandrere fra EU etc. har 66 prosent i denne halvdel, mens innvandrere fra Afrika, Asia etc. har hele 78 prosent her.

Det er store forskjeller mellom innvandrere og deres plassering i inntektsfordelingen. Når vi ser på landbakgrunnen til dem som er i den laveste tidelen, det vil si de som har lavest inntekt, er noen grupper sterkt representert. 67 prosent av somalierne, 45 prosent av afghanerne og irakerne befinner seg her.

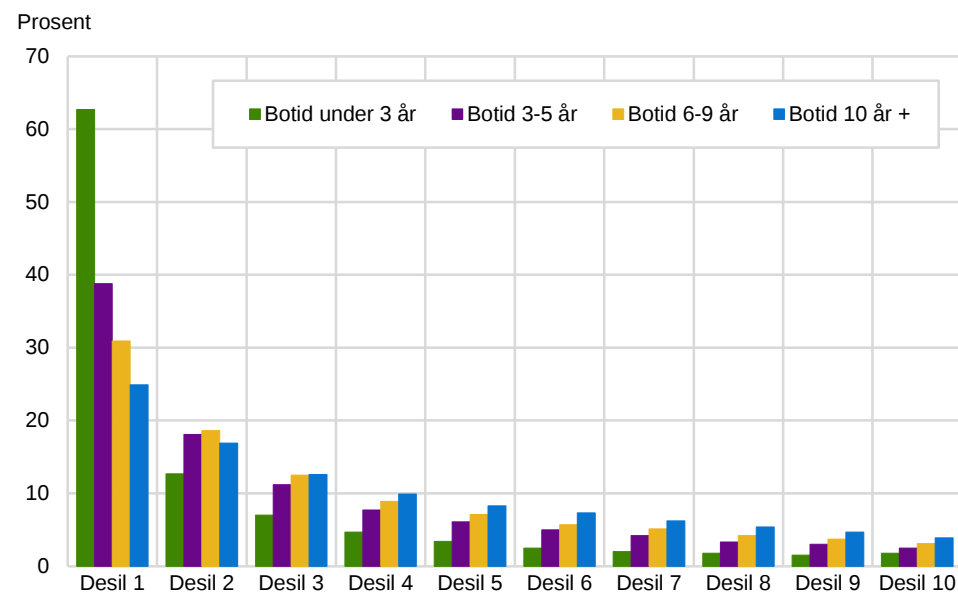
Selv om innvandrere fra EU etc. har en høyere andel i laveste inntektsgruppe enn hele befolkningen, har de også 7 prosent i øverste inntektsgruppe. Når vi tar hensyn til botid, ser vi at innvandrere fra EU etc. som har bodd i Norge ti år eller lenger, har tilnærmet lik fordeling som hele befolkningen (se figur 9.6).

Det er store variasjoner når vi ser på enkeltland. Innvandrere fra Polen og Litauen, som i hovedsak kommer til Norge for å jobbe, er representert med henholdsvis 26 og 32 prosent i laveste inntektsgruppe, og har henholdsvis 2 og 1 prosent i desil 10. Det er altså svært få polakker og litauere med høye inntekter, som kan forklares med at polske innvandrere jobber i lavtlønte yrker og har midlertidige arbeidsforhold (se avsnitt om lønn). Arbeidsinnvandrere fra Polen og baltiske land har også mindre andeler av toinntektsfamilier enn arbeidsinnvandrere fra land i Vest-Europa (Epland og Kirkeberg, 2014).

Figur 9.6a Andel personer i desiler for inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Innvandrere fra EU etc., etter botid. 2015

Figur 9.6b Andel personer i desiler for inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Innvandrere fra Afrika, Asia etc., etter botid. 2015

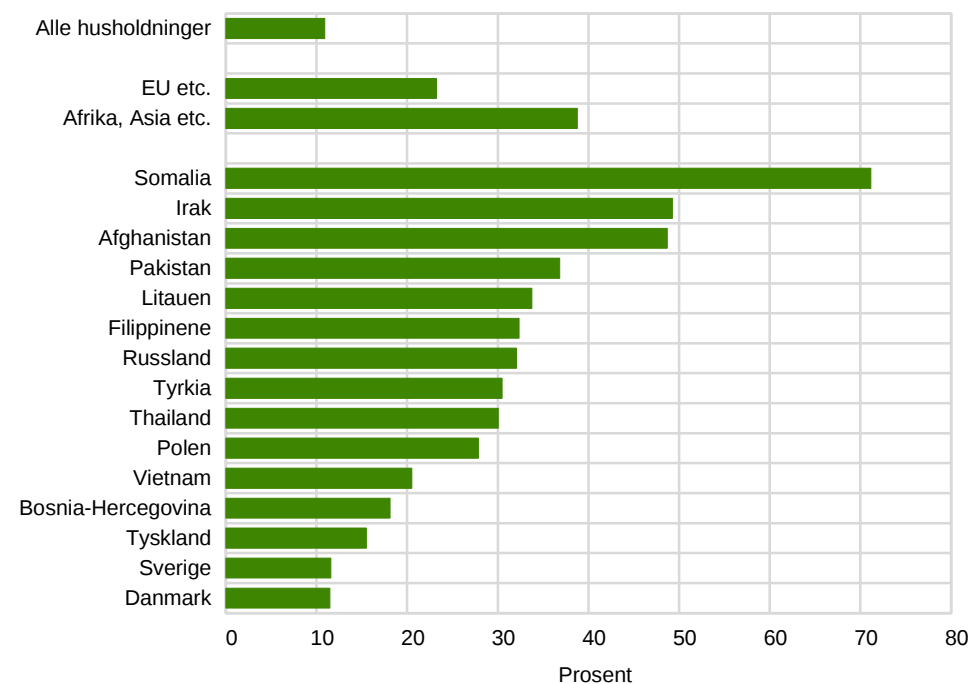

Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

9.10. Mange innvandrere har lavinntekt

Lavinntekt kan måles som årlig lavinntekt eller vedvarende lavinntekt. Personer med innvandrerbakgrunn er betydelig overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Det er imidlertid variasjoner ut fra landbakgrunn og botid. Med økt botid reduseres også risikoen for å ha vedvarende lavinntekt (Omholt, 2016). Vi vil her se på innvandrere og andeler med årlig lavinntekt.

Figur 9.7 Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. Alle husholdninger og husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvanderer, etter landbakgrunn. 2015

Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

Lavinntekt er her definert som inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av årlig medianinntekt til alle privathusholdninger. Andelen med årlig lavinntekt i hele befolkningen var 10,9 prosent i 2015. Innvandrere har betydelig større andeler med lavinntekt, særlig de fra Afrika, Asia etc. hvor 38,8

prosent bor i husholdninger med lavinntekt. Disse innvandrerne har altså nesten fire ganger større risiko for å havne i lavinntektsgruppen enn det befolkningen generelt har. Blant innvandrere fra EU etc. er det 23,2 prosent med lavinntekt, altså betydelig færre enn fra Afrika, Asia etc., men mer enn dobbelt så mange som i hele befolkningen (se figur 9.7).

Når vi ser på de landene med flest innvandrere til Norge i 2015, har alle høyere andeler med lavinntekt sammenlignet med hele befolkningen. Innvandrere fra Danmark og Sverige er blant innvandrerne som har minst andel med lave inntekter, 11,5 prosent. Innvandrere fra Somalia, med 71,1 prosent i lavinntektsgruppen, er blant dem som er mest utsatt. Også andre land, hvor vi tidligere har sett at det er høye andeler av overføringer og svak yrkestilknytning, finner vi at det er høye andeler av innvandrere med lavinntekt, som for eksempel Afghanistan og Irak.

Innvandrere fra Litauen har også en relativt høy andel med lavinntekt, 33,8 prosent. Dette til tross for at de har en sterk tilknytning til arbeidslivet, og har høye andeler av yrkesinntekt i samlet inntekt. Dette kan sees i sammenheng med kort botid, og at de gjerne har deltidsjobber, korte arbeidskontrakter og lave lønninger (se avsnitt om lønn). Blant dem som har kort botid, er det også noen som har kommet i løpet av 2015, som ikke har et helt års inntekt registrert.

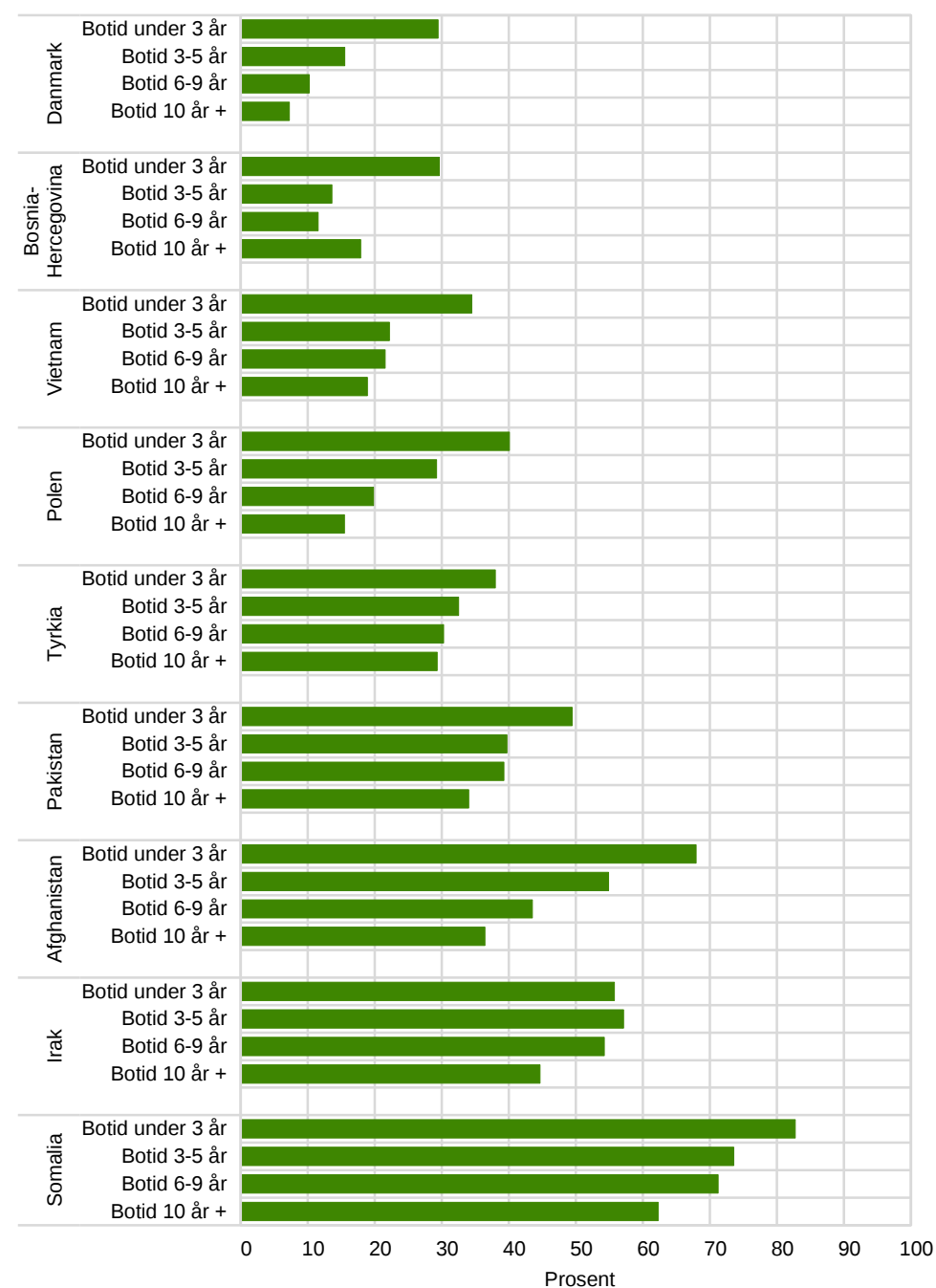
Andelene med lavinntekt blir mer enn halvert med økt botid (se figur 9.8). 40 prosent av innvandrerne fra EU etc. med under tre års botid bodde i husholdninger med lavinntekt i 2015. For dem som hadde botid på ti år eller mer, hadde andelene med lavinntekt sunket til 10 prosent. For innvandrere fra Afrika, Asia etc. har også andelen med lavinntekt gått kraftig ned, fra 62,1 prosent for dem med under tre års botid til 28,4 prosent for dem som hadde bodd ti år eller lenger i landet.

Når vi ser på enkeltland, ser vi at nyankomne somaliere hadde en andel på 82,7 prosent i lavinntektsgruppen. Nyankomne innvandrere fra Afghanistan hadde en nokså høy andel i lavinntektsgruppen i 2015 – 67,9 prosent. Andelen synker til 36,4 for dem som har bodd i Norge i ti år eller lenger. Afghanerne er med dette én av innvandringsgruppene fra Afrika, Asia etc. som har fått sterkere tilknytning til arbeidslivet og lavere andeler med lavinntekt med økt botid.

For innvandrere fra Somalia er det mange med lavinntekt uansett botid. Andelen synker noe med botid, men blant dem som har bodd i Norge i ti år eller mer, er andelen med lavinntekt nesten like høy som for eksempel nyankomne afghanere. I 2015 hadde 62,3 av somaliene med ti års botid lavinntekt.

Innvandrere fra Irak skiller seg også ut ved at andelen med lavinntekt holder seg nokså høy og stabil, uansett botid. Den høye andelen av lavinntekt blant innvandrere fra enkelte land i Afrika, Asia etc. kan sees i sammenheng med at det er vanskelig for dem å bli integrert i det norske samfunnet, som vi blant annet ser av deres lave yrkesdeltakelse. Både kvinner og menn fra Somalia og Irak har lave selvforsørgelsesandeler (Kornstad mfl., 2016).

Inntektsstatistikken viser nivå og sammensetning av alle kontante inntekter, derunder forskjellige stønader, for alle bosatte personer og husholdninger. I resten av artikkelen vil vi se nærmere på innvandrere som er lønnstakere. Vi ser på lønnsnivået til dem som er ansatt, spesielt i forhold til landbakgrunn og yrke.

Figur 9.8 Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt, etter hovedinntektstakers landbakgrunn og botid

Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå

Hva er forskjellen på inntekt og lønn?

I dagligtale brukes ofte lønn og inntekt om hverandre, men i statistikken er det to helt atskilte begrep:

Lønn er betalingen man får for utført arbeid, gjerne knyttet opp til en bestemt tidsenhet, for eksempel timelønn, ukelønn eller månedslønn. I lønnsstatistikken er det vanlig å regne alt om til en full månedslønn for sammenligningsens skyld.

Inntekt er et videre begrep enn lønn. Foruten inntekt fra arbeid inngår blant annet kapitalinntekter og overføringer som bostøtte, barnetrygd, arbeidsledighetstrygd, pensjoner fra folketrygden og sosialhjelp med videre.

9.11. Innvandrere har lavere lønn enn resten av befolkningen

Innvandrerens utdanning og kompetanse har mye å si for hvilke forutsetninger de har på arbeidsmarkedet, og dermed for lønnsnivået (Næsheim, 2016), akkurat som for resten av befolkningen. Med lite utdanning er det færre jobber man er kvalifisert for. For en del av innvandrerne mangler vi informasjon om utdanning (Steinkellner, 2015), men for dem med kjent utdanning er det vanligvis en sammenheng mellom utdannings- og lønnsnivå.

Gjennomsnittlig månedslønn: Månedslønn er hovedbegrepet i lønnsstatistikken og omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus.

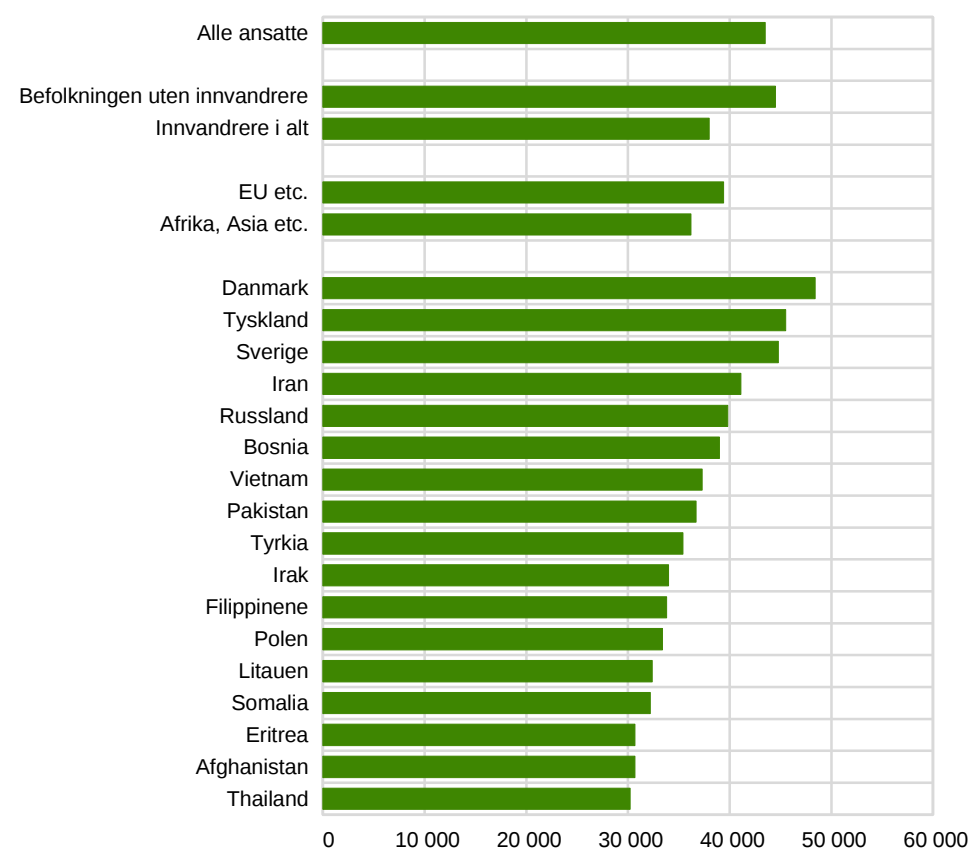
Overtidsgodtgjørelser er ikke medregnet i månedslønna.

Månedslønna for deltidsansatte er omregnet slik at den kan sammenlignes med månedslønna for heltidsansatte.

Gjennomsnittslønna (aritmetisk gjennomsnitt) beregnes ved å summere alle lønnsbeløpene og dividere med antall observasjoner i gruppa.

Lønnsnivået måles her med gjennomsnittlig månedslønn. Innvandrere hadde samlet sett et lønnsnivå som tilsvarer 85 prosent av resten av befolkningens lønnsnivå per september 2016. Gjennomsnittslønna for innvandrere var på 38 000 kroner, mens resten av befolkningen hadde en gjennomsnittslønn på 44 500 kroner. Innvandrernes lønnsnivå varierer med landbakgrunn. Innvandrere fra EU etc. har et høyere lønnsnivå enn de fra Afrika, Asia etc., slik tilfellet også er når vi ser på median inntekt etter skatt per forbruksenhet for husholdninger (se figur 9.9). Innvandrere fra land i EU etc. har en gjennomsnittslønn på 39 400 kroner, mens innvandrere fra Afrika, Asia etc. har 36 200 kroner.

Figur 9.9 Gjennomsnittslønn etter landbakgrunn, per september 2016

Kilde: Lønnsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fra EU etc. er det hovedsakelig arbeidsinnvandrere, men vi finner likevel klare forskjeller når vi ser nærmere på enkeltland. Innvandrere fra Danmark, Sverige og Tyskland har et høyt lønnsnivå. Danskene har den høyeste lønna med 48 400 kroner, tilsvarende 109 prosent av lønna for resten av befolkningen. Innvandrerne fra disse landene er godt utdannet, og særlig danskene har lang botid i Norge. Det kan være med å forklare hvorfor de har høyere lønn enn andre innvandrere.

Innvandrere fra Polen og Litauen har vesentlig lavere lønn. Litauernes gjennomsnittslønn på 32 400 kroner tilsvarer 73 prosent av den til resten av befolkningen.

Arbeidsinnvandringen fra Polen og Litauen startet for alvor etter utvidelsen av EU i 2004. De fleste polakkene og litauerne har derfor kort botid i Norge. De har også lavere utdanning enn for eksempel svenske og danske innvandrere (Steinkellner, 2015).

Fra land i Afrika, Asia etc., som Somalia, Eritrea og Afghanistan, er det mange nyankomne flyktninger, og disse gruppene er blant dem med lavest lønn. Innvandrere fra Eritrea tjener i snitt 30 700 kroner, som er 69 prosent av lønna i resten av befolkningen. Iran skiller seg klart ut blant landene med mange flyktninger. Iranerne tjener 41 100 kroner, som er en del høyere enn andre land i Afrika Asia etc. Mange iranere har lang botid i Norge, men også nyankomne fra Iran skiller seg ut med relativt høy lønn.

9.12. Hvilket yrke man har, påvirker lønna

Lønna er i stor grad påvirket av hvilket yrke man har. Vi samler her yrker som ligner på hverandre, i yrkesgrupper for å se hvordan lønnsnivået varierer. Eksempelvis samler vi advokater, leger og lærere osv. i en gruppe med yrker der man vanligvis er avhengig av akademisk utdanning (videre kalt akademikere). Mekanikere, rørleggere og snekkere osv. samles i gruppen håndverkere. Sammenhengen mellom lønn og yrke er den samme for innvandrere som i resten av befolkningen (se tabell 9.3). Ledere og akademikere tjener vanligvis mest. Renholdere, hjelpearbeidere mv. er dem som i snitt tjener minst.

Tabell 9.3 Gjennomsnittslønn etter yrkesgrupper og innvandrerbakgrunn. 2016

	Antall	Andel av landbakgrunn	Gjennomsnitt månedslønn
Ledere			
Befolkningen uten innvandrere	201 280	9	64 200
EU etc.	10 245	5	62 100
Afrika, Asia etc.	5 154	3	50 000
Akademiske yrker			
Befolkningen uten innvandrere	548 870	25	49 400
EU etc.	41 774	19	52 600
Afrika, Asia etc.	29 040	15	48 800
Høyskoleyrker			
Befolkningen uten innvandrere	339 852	16	48 100
EU etc.	21 039	10	47 600
Afrika, Asia etc.	17 024	9	43 100
Kontoryrker			
Befolkningen uten innvandrere	155 725	7	37 000
EU etc.	11 866	6	34 600
Afrika, Asia etc.	11 405	6	34 600
Yrker innen salg, service, pleie og omsorg			
Befolkningen uten innvandrere	531 356	24	32 700
EU etc.	37 260	17	30 700
Afrika, Asia etc.	68 868	37	31 100
Håndverkere			
Befolkningen uten innvandrere	156 702	7	37 600
EU etc.	39 658	18	33 800
Afrika, Asia etc.	7 578	4	33 500
Operatører og sjåfører			
Befolkningen uten innvandrere	125 396	6	38 500
EU etc.	19 151	9	32 800
Afrika, Asia etc.	13 733	7	33 300
Renholdere, hjelpearbeidere mv.			
Befolkningen uten innvandrere	81 794	4	32 300
EU etc.	29 664	14	30 000
Afrika, Asia etc.	33 086	18	29 300

¹ Yrkesstandarden er STYRK-08.

Kilde: Lønnsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi nærmere på yrker, finner vi to viktige årsaker til at innvandrere har lavere lønnsnivå enn resten av befolkningen. For det første har innvandrere vanligvis lavere lønn enn resten av befolkningen i samme yrkesgruppe (lønnseffekt).

Unntaket er akademikere fra EU etc. For det andre har innvandrere ofte andre yrker enn resten av befolkningen (fordelingseffekt).

Innvandrerne har oftere yrker der lønnsnivået er lavere, slik som renholdere og yrker innenfor salg, service og omsorg, sammenlignet med resten av befolkningen som i større grad er ledere og akademikere med gode lønninger.

Innvandrere fra EU etc. arbeider langt oftere som håndverkere enn dem fra Afrika, Asia etc. og resten av befolkningen (se tabell 9.3). For innvandrere fra Afrika, Asia etc. er det derimot hele 37 prosent som har yrker innenfor salg, service, pleie og omsorg.

I yrkene med høyt lønnsnivå tjener innvandrere fra EU etc. noe mer enn andre innvandrere. Blant akademikene tjener innvandrere fra Afrika, Asia etc. 48 800 kroner, som er 93 prosent av lønna for dem fra EU etc. I yrkene med lavere lønnsnivå har innvandrere med forskjellig landbakgrunn omtrent samme lønn, men noe lavere enn resten av befolkningen. Renholdere, hjelpearbeidere osv. som er innvandrere fra EU etc. og Afrika, Asia etc., tjener henholdsvis 93 og 91 prosent av det resten av befolkningen med tilsvarende yrker tjener.

Tariffavtale: En kollektiv regulering av lønns- og arbeidsvilkår.

Tariffavtaler inngås mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening, og er bindende for avtalens parter og deres medlemmer.

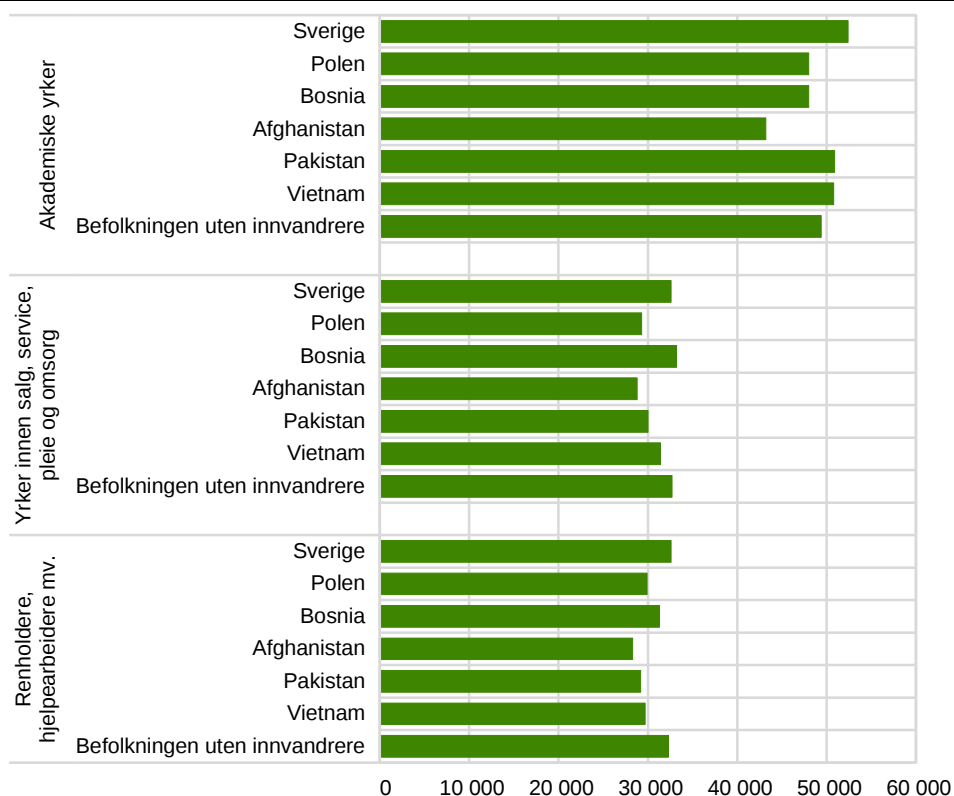
For yrkene med lavere lønnsnivå er det mer vanlig at lønna er bestemt ved tariffavtaler (NOU 2013: 13). Det bidrar til mindre forskjeller etter landbakgrunn mellom dem som har samme yrke. For ledere og akademikere blir lønna i større grad forhandlet fram på individuelt nivå, og kan variere mer innenfor samme yrke, uavhengig av landbakgrunn.

Også for enkeltland avtar forskjellene når man sammenligner ansatte innenfor de samme yrkene. For eksempel tjener innvandrerne fra Afghanistan kun 69 prosent av lønna til resten av befolkningen samlet sett. Hele 51 prosent av afghanerne arbeider med salg, service etc. I resten av befolkningen er det 24 prosent. Afghanerne i slike yrker tjener 28 800 kroner, som er 88 prosent av det man tjener i tilsvarende yrker i resten av befolkningen (se figur 9.10).

9.13. Lengre botid gir høyere lønn

Innenfor samme yrke er det ikke uvanlig at de som har lengre botid, også har høyere lønn. Fra Afrika, Asia etc. er Afghanistan et land hvor det har kommet mange nyankomne innvandrere til Norge. De fra Pakistan og Vietnam har lengre botid, og tjener vanligvis mer enn afghanerne i de samme yrkene. Når det gjelder innvandrere som arbeider med salg, service etc., tjener afghanerne henholdsvis 96 og 92 prosent av det pakistanerne og vietnameserne tjener.

Fra EU etc. har innvandrere fra Bosnia vanligvis lengre botid enn dem fra Polen. Blant dem som har samme yrke, er det ofte bosnierne som har den høyeste lønna. Unntaket er blant akademikene der de har omtrent samme lønn, men noe mindre enn i resten av befolkningen. Innenfor salg service, pleie og omsorg tjener polakkene 29 300 kroner. Bosnierne tjener 33 200 kroner, som også er litt mer sammenlignet med resten av befolkningen, 32 700 kroner. Også bosniere og polakker fordeler seg ganske ulikt mellom yrkene. I salg, service etc. finner vi for eksempel 28 prosent av bosnierne og 13 prosent av polakkene.

Figur 9.10 Gjennomsnittslønn etter yrkesgrupper¹ og landbakgrunn. 2016

¹ Yrkesstandarden er STYRK-08.

Kilde: Lønnsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Inntekts- og lønnsstatistikken

Inntektsstatistikken gir tall for alle bosatte personers og husholdningers inntektsnivå, -sammensetning, -utvikling og -fordeling. Den omfatter alle kontante inntekter som mottas i løpet av inntektsåret. Statistikken viser generell inntekts- og formuesutvikling og fordelingen blant ulike husholdningstyper og grupper.

Avsnittene om lønn er basert på datagrunnlaget for årlig lønnsstatistikk 2016.

Telletidspunktet er september 2016. Statistikkenhetene omfatter arbeidsforholdene med utbetalt lønn på tellingstidspunktet. En person kan være ansatt mer enn ett sted, som da kan være grunnlag for flere enheter i statistikken. Selvstendig næringsdrivende er ikke med. Den årlige lønnsstatistikken omfatter både bosatte og ikke-bosatte personer som i mange tilfeller kun er i Norge for å arbeide i en kortere periode. Denne analysen dekker kun bosatte personer. Resultatene er dermed ikke sammenlignbare med den årlige lønnsstatistikken

9.14. Oppsummering

Innvandrere i Norge utgjør en svært heterogen gruppe når vi ser på inntektsnivå og -sammensetning. Generelt er inntektsnivået blant innvandrere lavere enn i hele befolkningen, men de som har innvandret fra EU etc., har et høyere inntektsnivå enn innvandrere fra Afrika, Asia etc. Særlig innvandrere fra de nordiske landene har høyt inntektsnivå. Svensker og dansker har høyere inntekter enn hele befolkningen. I bunnen av fordelingen finner vi innvandrere fra Irak, Afghanistan og Somalia.

Norskfødte med innvandrerforeldre, 25–39 år, klarer seg bedre enn dem som selv har innvandret til Norge. Særlig har personer med indiske foreldre høye inntekter, sammenlignet med hele befolkningen og innvandrere i samme aldersgruppe.

Landbakgrunn, botid og innvandringsgrunn er forklaringsfaktorer for de store forskjellene i inntektsnivå og sammensetning blant innvandrere. Et høyt inntektsnivå henger ofte sammen med sterk yrkestilknytning. Innvandrere fra land som

Polen og Litauen kommer i stor grad til Norge på grunn av jobb, og har et høyt innslag av yrkesinntekter. Nyankomne flyktninger fra Irak, Afghanistan og Somalia har dårligere forutsetninger for å passe inn i norsk arbeidsliv på grunn av språklige og kulturelle forskjeller, og store deler av deres samlede husholdningsinntekt består av offentlige stønader. Etter noen års botid blir inntektsnivået høyere og selvforsørgelsen større ved at tilknytningen til arbeidslivet blir sterkere.

Mange innvandrere befinner seg i den nederste delen av inntektsfordelingen, og særlig er innvandrere fra Afrika, Asia etc. overrepresentert i lavinnteksgruppen. Andelene som har lavinntekt, blir for de fleste imidlertid lavere med lengre botid. Blant innvandrere fra Somalia og Irak er det likevel mange i lavinnteksgruppen, uansett botid.

Innvandrere har, samlet sett, lavere lønn enn resten av befolkningen. Lønna er i stor grad påvirket av hvilket yrke man har, men for innvandrerne har også botid betydning. Innvandrere fra EU etc. har noe høyere lønn enn dem fra Afrika, Asia etc. Noe av årsaken til det er at de ikke er likt fordelt mellom yrker med høy og lav lønn. Mange arbeidsinnvandrere har yrker med høy lønn, mens flyktninger i større grad har yrker der man vanligvis tjener mindre. Selv innenfor samme yrke tjener ikke innvandrere det samme, da vi ser at de med lengst botid som oftest har høyest lønn.

Litteraturliste

- Berge, C., Olsen, B., Næsheim, H. M. (2017). Flyktningers vei inn i arbeidsmarkedet. (Rapporter, 2017/21). Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/flyktningers-vei-inn-i-arbeidsmarkedet#content>
- Dzamarija, M.T. (2017). Innvandrere og deres norskfødte barn – gruppens sammensetning. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <http://www.ssb.no/innvandrere-i-norge/2017>
- Enes, Anette (2017). Veien til en vellykket integrering?. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <http://www.ssb.no/innvandrere-i-norge/2017>
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2014). Store forskjeller mellom innvandrere fra gamle og nye EU-land. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/arbeidsinnvandrerne-inntekter>
- Kornstad, T., Skjerpen, T., & Telle, K. (2016). Selvforsørging etter botid blant ikke-nordiske innvandrere. Økonomiske Analyser (4), 37-47. Hentet fra https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/278302?_ts=1574c145b28
- NOU 2013:13. (2013). Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/7682d9ecd19b4794bb687c160a020f07/no/pdfs/nou201320130013000dddpdfs.pdf>
- Næsheim, H. N. (2016). Flyktninger på arbeidsmarkedet. Arbeid – mål og arena for integrering. Samfunnsspeilet (4), 43-47. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/4-2016>
- Omholt, E. L. (2016). Økonomi og levekår for ulike lavinnteksgrupper 2016 (Rapporter, 2016/30). Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/okonomi-og-levekar-for-ulike-lavinnteksgrupper-2016>
- Steinkellner, A. (2015). Befolkningens utdanningsnivå og arbeidsmarkedsstatus. (Rapporter, 2015/11). Hentet fra http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/221318?_ts=14c123524d8

Valg og politisk deltakelse

10. Lavere deltakelse blant innvandrerne

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre vil utgjøre 7 prosent av de stemmeberettigede ved stortingsvalget 2017, en andel som vil øke i årene som kommer. Valgdeltakelsen er lavere enn i den øvrige befolkningen, men andelen øker med høyere utdanning. De fleste innvandrerne stemmer på partiene på venstresiden. Både når det gjelder valgdeltakelse og partivalg, er det store forskjeller mellom innvandrerne med hensyn til hvilket land de kommer ifra.

Øyvind Kleven

Innvandrerbakgrunn er en samlebetegnelse for personer som enten er utenlandsk statsborger, innvandrer med norsk statsborgerskap eller norsk statsborger som er norskfødt med innvandrerforeldre.

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge av to foreldre som er født i utlandet, og som i tillegg har fire besteforeldre som er født i utlandet. Disse er norske statsborgere.

I valgstatistikken er utenlandske borgere som er norskfødte med innvandrerforeldre, klassifisert som utenlandske statsborgere.

Ved stortingsvalget i 2017 vil 259 900 eller 7 prosent av de stemmeberettigede ha innvandrerbakgrunn. Dette er en økning på 44 800 stemmeberettigede siden forrige stortingsvalg, som utgjør 1 prosentpoeng.

Geografisk er gruppen stemmeberettigede innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre størst i Oslo, 19 prosent i 2017, 2 prosentpoeng flere enn i 2013. De fleste innvandrerne med stemmerett er fra Pakistan, Irak, Vietnam og Somalia.

I denne artikkelen skal vi se på i hvilken grad variasjonen i valgdeltakelse kan skyldes at innvandrerne har en annen befolkningssammensetning enn den øvrige befolkningen. Innvandrerne er for eksempel i gjennomsnitt yngre, har lavere utdanning og er mindre yrkesaktive enn befolkningen for øvrig. Videre er vi opptatt av i hvilken grad barna til innvandrerne som er født og oppvokst i Norge, likner på sine jevnaldrende uten innvandrerbakgrunn, eller om de er mer lik sine foreldre med hensyn til valgdeltakelse og partivalg.

10.1. Kun norske statsborgere har stemmerett ved stortingsvalgene

Ved stortingsvalg har kun norske statsborgere stemmerett. Det er om lag 10 prosent av alle over 18 år som er folkeregistrert Norge som ikke har stemmerett ved stortingsvalget 2017 siden de ikke er norske statsborgere.

I 1983 fikk alle utenlandske statsborgere som hadde lovlig opphold og var registrert bosatt i Norge i de tre siste årene før valgdagen, stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget. De fleste innvandrerne i Norge var fram til midten av 1990-tallet utenlandske statsborgere. Statistisk sentralbyrå (SSB) undersøkte derfor kun valgfaterferden til innvandrerne som var utenlandske statsborgere ved kommune- og fylkestingsvalgene. Antall innvandrerne, som ble norske statsborgere, økte betydelig på 1990-tallet. I 1997 begynte SSB også å undersøke valgdeltakelsen til innvandrerne som var blitt norske statsborgere i stortingsvalg. Analysene ble gjort med utvalgsundersøkelser blant innvandrerne fra noen enkeltland og konsentrerte seg mest om innvandrerne fra Afrika, Asia etc. Fra stortingsvalget i 2013 har vi stort nok datamateriale til å se på valgdeltakelse blant innvandrerne for alle store enkeltland.

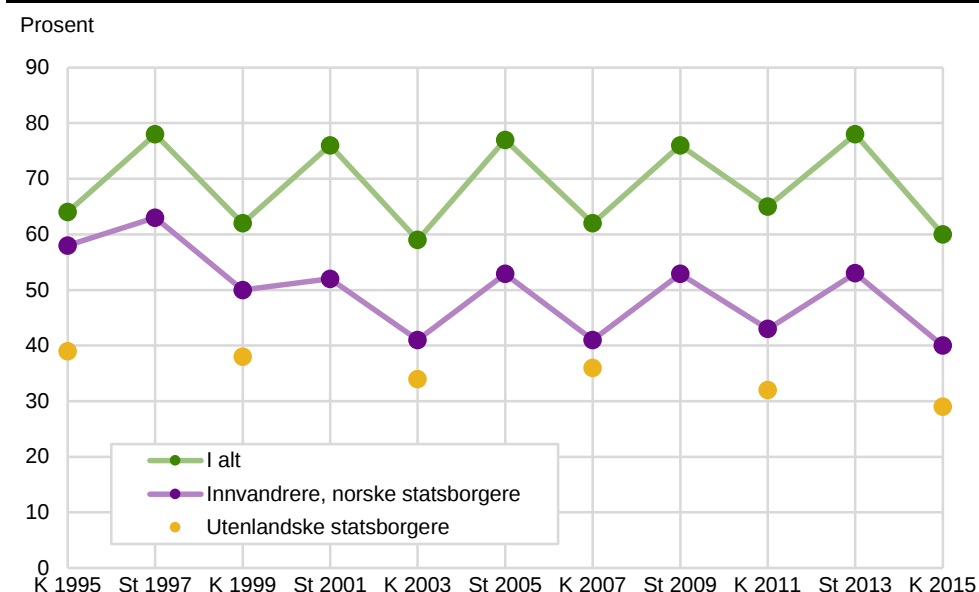
Ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015 hadde til sammen 14 prosent av velgerne innvandrerbakgrunn. 312 000 var utenlandske statsborgere, 200 000 var innvandrerne som hadde blitt norske statsborgere, og 34 000 var norskfødte med innvandrerforeldre og norske statsborgere. Oslo er den kommunen som har flest stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn også i kommunestyrevalget, her er andelen nær 30 prosent (se figur 10.1).

De fleste utenlandske statsborgere i Norge har bakgrunn fra Norden, Vest-Europa og østeuropeiske EØS-land som Sverige, Danmark, Tyskland, Polen og Litauen. Blant innvandrere med norsk statsborgerskap kommer de fleste fra afrikanske og asiatiske land som Somalia, Pakistan, Irak og Vietnam. Innvandrernes norskfødte barn har i hovedsak bakgrunn fra land i Asia eller Afrika som Pakistan, Vietnam, Tyrkia, Sri Lanka og Marokko. Antall stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn øker, og framskrivninger av folkemengden viser at tallet vil fortsette å øke i årene som kommer (Cappelen mfl. 2016).

10.2. Høyest valgdeltakelse i stortingsvalgene

Valgdeltakelsen er høyere i stortingsvalg enn i kommunestyre- og fylkestingsvalg blant velgere både med og uten innvandrerbakgrunn. Utenlandske statsborgere stemmer i mindre grad enn innvandrere som har blitt norske statsborgere.

Figur 10.1 Valgdeltakelse blant alle stemmeberettigede og personer med innvandrerbakgrunn

Kjelde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn har samlet sett alltid vært lavere blant personer med innvandrerbakgrunn. Ved stortingsvalget i 2013 var den samlede valgdeltakelsen 78 prosent. Valgdeltakelsen blant personer uten innvandrerbakgrunn var 80 prosent. For innvandrere med norsk statsborgerskap var valgdeltakelsen 54 prosent, og blant norskfødte med innvandrerforeldre var den 53 prosent (se tabell 10.1).

Den gjennomsnittlige valgdeltakelsen blant personer uten innvandrerbakgrunn har ligget rundt 65 prosent de tre siste lokalvalgene. For innvandrere som har blitt norske statsborgere, og norskfødte med innvandrerforeldre har den i de tre siste lokalvalgene ligget på rundt 40 prosent. For utenlandske statsborgere har den ligget på rundt 30 prosent.

Tabell 10.1 Valgdeltakelse etter innvandringsbakgrunn. Stortingsvalget 2013 og Kommunestyre- og fylkestingsvalgene 2007-2015. Prosent

	Stortingsvalg 2013	Kommunestyre- og fylkestingsvalget		
		2007	2007	2007
I alt	78	62	65	60
Den øvrige befolkningen	80	63	66	64
Norske statsborgere, innvandrere	54	41	43	40
Vest-Europa etc.	74	66	65	61
Østeuropeiske EØS-land	53	42	44	37
Afrika, Asia etc.	51	37	41	39
Norske statsborgere, norskfødte med innvandrerforeldre	53	35	40	38
Vest-Europa etc.	75	60	73	61
Østeuropeiske EØS-land	63	41	42	46
Afrika, Asia etc.	49	31	37	36
Utenlandske Statsborgere	.	36	32	29
Vest-Europa etc.	.	44	41	42
Østeuropeiske EØS-land	.	27	10	8
Afrika, Asia etc.	.	28	30	29

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det er innvandrere i Norge fra over 220 forskjellige land. De er gruppert sammen i noen av framstillingene for å lette presentasjonen. Vi benytter samme landinndeling som i befolkningsframskrivingene (Cappelen mfl. 2016).

10.3. Betydelige forskjeller etter landbakgrunn

Mange innvandrere kommer fra land der de ikke er vant til å ha frie valg, andre kommer fra land der valgdeltakelsen er lav. Mange av de utenlandske statsborgerne med stemmerett i lokalvalget er arbeidsinnvandrere som har tenkt å være relativt kort tid her i landet og derfor sannsynligvis ikke ønsker å sette seg inn i norsk politikk.

Valgdeltakelsen er høyest blant innvandrere fra Vest-Europa etc. Den er spesielt lav blant utenlandske statsborgere fra østeuropeiske EØS-land, som altså kun har stemmerett ved kommunestyre- og fylkestingsvalgene (se tabell 10.1).

Ser vi på det siste stortingsvalget, ser vi at det er betydelige forskjeller innenfor landgruppen Afrika, Asia etc. Stemmeberettigede fra Pakistan og Somalia har høyere valgdeltakelse sammenliknet med stemmeberettigede fra Vietnam. Personer fra Kosovo og Bosnia-Hercegovina har også relativt lav valgdeltakelse.

Landinndeling

Vest-Europa etc.: Vest-Europa (Danmark, Grønland, Finland, Færøyene, Island, Sverige, Andorra, Belgia, Frankrike, Gibraltar, Hellas, Irland, Italia, Malta, Nederland, Liechtenstein, Luxembourg, Monaco, Portugal, San Marino, Spania, Storbritannia, Sveits, Tyskland, Østerrike, Vatikanstaten Guernsey, Jersey, Man, Kypros, Israel, USA, Canada, Australia og New Zealand)

Østeuropeiske EØS-land: Bulgaria, Estland, Kroatia, Latvia, Litauen, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn

Afrika, Asia etc.: Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika, Oseania (utenom Australia og New Zealand) og resten av Europa

10.4. Svak sammenheng mellom botid og valgdeltakelse

Det tar tid å sette seg inn i det politiske systemet i et nytt land, og det tar tid å lære seg språket, normene og reglene i et nytt samfunn. En rimelig hypotese er derfor at de innvandrerne som har vært lenge i Norge, i større grad vil delta i valgene enn dem som har vært her kort tid. Alternativt kan det være motsatt, at nyankomne innvandrere er mer entusiastiske og vil ta del i valgene, mens de som har vært lenge i landet, muligens kan miste litt av motivasjonen ettersom de blir eldre.

Videre er det innført ordninger med introduksjonsprogram som lærer innvandrere om det norske samfunnet og det norske politiske systemet (Enes og Wiggen 2016, Enes 2017). En kan også tenke seg at nyankomne innvandrere i dag vil bli fortere integrert i det norske politiske systemet siden det nå er flere fra samme land som kan sette dem inn i det politiske liv.

Analysene av stortingsvalget 2013 og kommunevalget 2015 viser at det er en ganske svak sammenheng mellom botid og valgdeltakelse. I stortingsvalgene 1997–2009 har valgdeltakelsen blant innvandrere som har bodd i Norge i 30 år eller mer, generelt ligget 20–30 prosentpoeng høyere enn blant dem som har bodd i Norge under 10 år. Dette stemmer overens med hypotesen om at jo lenger man bor i et land, jo bedre tilpasser man seg landets politiske liv, og valgdeltakelsen stiger. I analysen av Stortingsvalget 2013 viste det seg imidlertid at differansen mellom dem med kortest og lengst botid var blitt redusert og var nede i 11 prosentpoeng. Valgdeltakelsen blant dem med kortest botid var høyere enn blant dem med botid mellom 10–19 år og 20–29 år (Wiggen og Aalandslid 2014).

Tabell 10.2 Valgdeltakelse blant innvandrere, norske og utenlandske statsborgere etter landgruppe og botid. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Prosent

	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30 år og over
Innvandrere, Norske Statsborgere	38	36	39	54
Vest-Europa etc.	37	45	51	65
Østeuropeiske EØS-land	31	27	43	47
Afrika, Asia etc.	38	36	39	48
Utenlandske statsborgere	20	34	42	56
Vest-Europa etc.	29	45	52	59
Østeuropeiske EØS-land	7	20	40	29
Afrika, Asia etc.	30	25	22	36

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi på det siste kommunestyrevalget, viser det seg at det samlet sett er høyere valgdeltakelse blant dem som har vært i landet i over 30 år, sammenliknet med dem som har vært her kortere tid. Valgdeltakelsen blant dem som har vært i Norge i over 30 år er omtrent 10 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet til norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn. Det ikke er noen klar sammenheng mellom valgdeltakelse og botid blant dem som har vært her i 0–9 år, 10–19 år eller 20–29 år (se tabell 10.2).

10.5. Ingen klar kjønnsforskjell

Valgdeltakelsen er i Norge generelt et par prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn. Men blant innvandrere er det ingen klar trend med hensyn til kjønn og valgdeltakelse. Ved det siste stortingsvalget var for eksempel valgdeltakelsen 5 prosentpoeng høyere blant menn med bakgrunn fra Pakistan enn blant kvinner med bakgrunn fra det samme landet. Mens blant dem med bakgrunn fra Somalia var valgdeltakelsen 7 prosent høyere blant kvinnene enn blant mennene (se tabell 10.3).

Tabell 10.3 Valgdeltakelse blant innvandrere og alle stemmeberettigede etter kjønn og utvalgte land. Stortingsvalget 1997–2013. Prosent

	1997			2001			2005			2009			2013		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Alle stemmeberettigede	78	76	80	76	75	76	77	77	78	76	76	77	78	77	80
Innvandrere															
Afghanistan	:	:	:	:	:	:	:	:	:	50	50	50	53	56	48
Bosnia-Hercegovina	:	:	:	49	53	45	40	34	48	37	39	35	47	46	48
Chile	63	63	63	44	47	42	54	52	56	55	52	58	53	48	57
Danmark	81	83	80	81	81	81	79	84	76	79	78	81	80	78	82
Eritrea	:	:	:	:	:	:	51	49	54	:	:	:	51	53	49
Etiopia	46	46	46	39	40	36	:	:	:	:	:	:	57	57	56
Filippinene	54	42	58	50	42	53	53	62	50	53	39	57	58	49	60
India	57	61	51	55	61	50	61	66	57	60	65	56	59	61	57
Irak	:	:	:	38	39	37	42	45	35	49	53	43	43	42	45
Iran	:	:	:	42	43	41	51	53	48	52	56	48	48	49	48
Kina	43	41	46	29	22	38	34	25	42	37	29	42	40	37	42
Kosovo	:	:	:	:	:	:	:	:	:	26	32	19	32	33	30
Kroatia	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	36	30	43
Marokko	46	51	32	36	33	40	38	36	40	52	57	43	50	49	53
Pakistan	61	64	57	43	44	41	54	58	50	55	57	53	57	59	54
Polen	63	60	64	53	48	55	59	52	62	62	56	64	63	63	63
Russland	:	:	:	:	:	:	52	43	55	54	43	58	53	43	56
Somalia	:	:	:	37	37	39	48	44	51	53	52	54	57	53	60
Sri Lanka	60	58	66	53	55	51	66	64	69	63	61	66	59	59	59
Sverige	74	76	73	74	74	74	80	71	83	81	80	82	75	64	82
Thailand	:	:	:	41	21	44	49	31	52	53	47	54	52	42	53
Tyrkia	49	53	44	44	42	45	43	42	44	42	40	44	47	45	49
Tyskland	79	75	80	76	80	73	78	76	80	74	74	74	79	78	80
Vietnam	60	57	65	43	42	44	42	38	46	36	37	36	48	42	53

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

10.6. Sosial bakgrunn forklarer ikke hele forskjellen

Valgstatistikken viser at valgdeltakelsen er lavere blant de unge enn blant de eldre, den er lavere for personer med grunnskoleutdanning enn for personer med universitetsutdanning. Videre vet vi at personer utenfor yrkeslivet stemmer i mindre grad enn personer som deltar i yrkeslivet (Kleven 2017). Kan det være at variasjonen i valgdeltakelse kan skyldes ulike sammensetninger av innvandrere sammenliknet med resten av befolkningen, etter demografiske bakgrunns-kjennetegn? Innvandrere er for eksempel i gjennomsnitt yngre, har lavere utdanning og er mindre yrkesaktive enn befolkningen for øvrig.

I analysen har vi kombinert kjennetegnene innvandrerbakgrunn, landgruppe og utvalgte enkeltland med kjønn, alder og utdanning. De fleste med innvandrerbakgrunn er under 70 år, så vi har holdt dem som er over 70 år, utenfor denne analysen. Videre har vi slått sammen alderskategoriene til tre (18–34, 35–50 og 50–70). Utdanning er delt i tre, uoppgitt eller ikke fullført utdanning er slått sammen med grunnskoleutdanning og betegnes som lav utdanning. Videregående skole betegnes som middels utdanning, og universitets- og høgskoleutdanning betegnes som høy utdanning. Vi kan dermed sammenlikne valgdeltakelsen mellom innvandrere og den øvrige befolkningen innenfor samme aldersklasse og utdanningsnivå for menn og kvinner.

Ser vi på stemmeberettigede uten innvandrerbakgrunn, viser analysen fra stortingsvalget i 2013 at valgdeltakelsen er lavest blant menn 18–34 år med lav utdanning, 51 prosent. Høyest er den blant kvinner 50–70 år med høyere utdanning, 95 prosent (tabell 10.4). Valgdeltakelsen er stort sett høyest blant stemmeberettigede uten innvandrerbakgrunn, med noen unntak hvor den er høyere for innvandrere fra Vest-Europa etc. Ser vi på den største landgruppen blant innvandrerne, de fra Afrika, Asia etc., er det et mønster at valgdeltakelsen stiger med alder og utdanningsnivå. Men valgdeltakelsen blant dem som er 35–50 år og har høy utdanning, ligger omtrent på samme nivå som norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn med lav utdanning (se tabell 10.4).

Tabell 10.4 Valgdeltakelse etter kjønn, alder, utdanning og landgruppe. Stortingsvalget 2013. Prosent

	Lav utdanning						Middels utdanning						Høy utdanning					
	18-34 år		35-50 år		50-70 år		18-34 år		35-50 år		50-70 år		18-34 år		35-50 år		50-70 år	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
Den øvrige befolkningen	51	57	64	63	76	79	68	71	79	79	85	86	82	85	93	93	94	95
Innvandrere																		
Vest-Europa etc	30	37	89	49	66	82	59	73	64	73	87	84	56	58	82	89	79	89
Østeuropeiske EØS land	26	38	24	52	56	51	46	37	31	47	44	75	65	67	77	66	54	78
Afrika, Asia etc	34	40	49	55	52	50	40	50	53	56	55	55	55	63	62	68	64	62
Utlagte land																		
Bosnia-Hercegovina	29	9	63	41	59	37	36	50	35	36	42	37	48	66	64	70	66	82
Kosovo	24	21	20	30	52	27	34	35	34	32	27	26	62	33	29	54	57	27
Marokko	27	47	42	61	54	37	46	51	44	65	73	75	:	65	45	71	79	:
Somalia	47	60	61	71	62	61	55	78	63	65	64	83	41	73	71	79	54	:
Afghanistan	50	34	64	42	46	55	43	62	37	92	:	:	83	45	73	55	64	37
Sri Lanka	35	45	56	72	60	59	33	46	81	76	82	67	59	49	82	76	62	78
Filippinene	34	44	26	51	49	61	32	65	63	62	71	49	67	59	79	70	54	62
India	68	69	68	60	53	79	19	17	66	52	65	69	71	51	65	57	62	60
Irak	28	38	47	42	36	51	52	39	37	69	43	57	53	61	57	58	52	74
Iran	32	24	47	65	51	55	21	42	62	48	54	49	61	56	63	65	59	46
Pakistan	45	45	56	57	63	53	62	61	70	65	71	69	63	59	72	70	65	72
Thailand	29	61	57	60	:	37	55	56	:	60	:	13	49	77	98	64	:	62
Vietnam	14	18	38	54	37	58	18	42	43	68	54	63	62	69	64	74	67	56
Chile	23	43	36	73	54	30	42	74	61	64	48	59	39	85	82	68	71	57
Tyrkia	27	33	38	56	57	38	44	48	48	60	62	18	83	75	86	84	80	60
Russland	53	22	35	55	:	67	22	30	21	40	:	62	45	69	80	74	39	61
Polen	31	71	:	67	87	71	85	67	53	41	80	76	87	76	49	63	71	71

¹ Lav utdanning inkluderer grunnskoleutdanning, uoppgitt eller ikke fullført utdanning. Middels utdanning inkluderer videregående opplæring og universitets- og høyskoleutdanning betegnes som høy utdanning.

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

10.7. Lavere deltakelse også for dem som er i arbeid

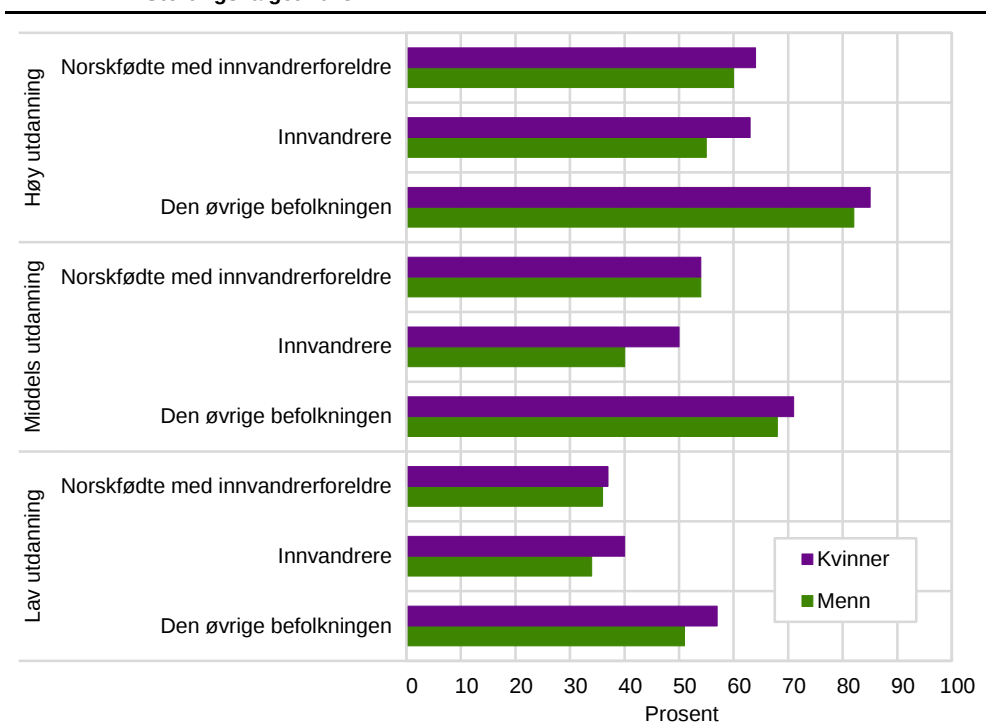
Analysene av valgdeltakelse viser at den er lavere for personer med innvandrerbakgrunn også når vi tar hensyn til bakgrunnsvariabler som kjønn, alder og utdanning. Analyser gjort i forbindelse med kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015 viser det samme mønsteret (Kleven 2017). Men også når vi ser på økonomisk status, for eksempel om personene er yrkesaktive, ser vi at valgdeltakelsen er lavere.

Det er imidlertid klart at valgdeltakelsen er høyere for de fleste landgruppene blant dem som er yrkesaktive, sammenliknet med dem som ikke er det. For eksempel er valgdeltakelsen over 10 prosentpoeng høyere blant yrkesaktive personer fra Bosnia-Hercegovina sammenliknet med dem med samme landbakgrunn som ikke er yrkesaktive. Men valgdeltakelsen er likevel kun på 40 prosent for dem fra Bosnia-Hercegovina som er yrkesaktive, mens valgdeltakelsen for norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn er 67 prosent for de yrkesaktive. For innvandrere fra Danmark, Sverige og Storbritannia som er blitt norske statsborgere, er valgdeltakelsen blant yrkesaktive på nivå med, eller over gjennomsnittet for, norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn.

10.8. Norskfødte med innvandrerforeldre stemmer i mindre grad enn sine jevnaldrende

I hvilken grad likner innvandrernes norskfødte barn på jevnaldrende uten innvandrerbakgrunn, er de mer lik sine foreldre med hensyn til valgdeltakelse og partivalg? Norskfødte med innvandrerforeldre er i dag en liten gruppe blant de stemmeberettigede. Gruppen vil vokse i årene som kommer. Barn født av innvandrere har i hovedsak bakgrunn fra land i Asia eller Afrika som Pakistan, Vietnam, Tyrkia, Sri Lanka og Marokko. De er dessuten unge, med en gjennomsnittsalder rundt 25 år. I analysen av norskfødte med innvandrerforeldre begrenser vi oss derfor til å se på dem som har landbakgrunn fra Afrika, Asia etc., og er under 35 år (se figur 10.2).

Figur 10.2 Valgdeltakelse blant kvinner og menn mellom 18-34 år. Etter innvandrerbakgrunn. Stortingsvalget 2013

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ved stortingsvalget i 2013 ser vi blant de yngste at jo høyere utdanning de har, jo høyere er også sannsynligheten for at de avgir stemme. Valgdeltakelsen ligger også noen prosentpoeng høyere blant kvinnene. Blant dem uten innvandrerbakgrunn i alderen 18–34 år er valgdeltakelsen lavest blant menn med lav utdanning, 51 prosent. Blant dem uten innvandrerbakgrunn som er 18–34 år, er valgdeltakelsen høyest blant kvinner med høy utdanning, 85 prosent av disse stemte.

Ser vi på norskfødte med innvandrerbakgrunn, ligger valgdeltakelsen klart lavere i alle gruppene. Vi ser at den samme tendensen med hensyn til utdanning, jo høyere utdanning, jo høyere valgdeltakelse, gjelder også for norskfødte med innvandrerbakgrunn. Men valgdeltakelsen er over 20 prosentpoeng lavere blant norskfødte med innvandrerbakgrunn som har høy utdanning, når vi sammenlikner med dem uten innvandrerbakgrunn som har høy utdanning. I gruppen av stemmeberettigede norskfødte med innvandrerbakgrunn er valgdeltakelsen lavest blant menn med lav utdanning, 36 prosent, den er høyest blant kvinner med høy utdanning, 64 prosent.

Ser vi på enkeltland, er det noen unntak. Valgdeltakelsen er høyest blant personer med foreldre fra Sri Lanka. For eksempel ser vi at blant menn med høy utdanning og foreldre som har bakgrunn fra Sri Lanka, er valgdeltakelsen 83 prosent (1 prosentpoeng høyere enn for menn med høy utdanning).

Figur 10.3

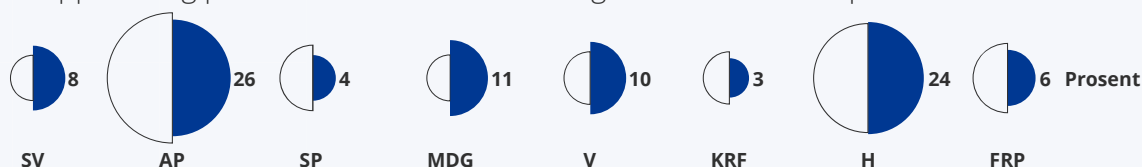
Hvilke partier stemmer innvandrerne på? Kommunestyre- og fylkestingsvalget. 2015

MDG og Venstre står sterkt blant innvandrere fra Vest-Europa etc.

○ Partioppslutning hele befolkningen

● Partioppslutning personer med innvandrerbakgrunn fra Vest-Europa etc.

Valgdeltakelse: Norske statsborgere, innvandrere

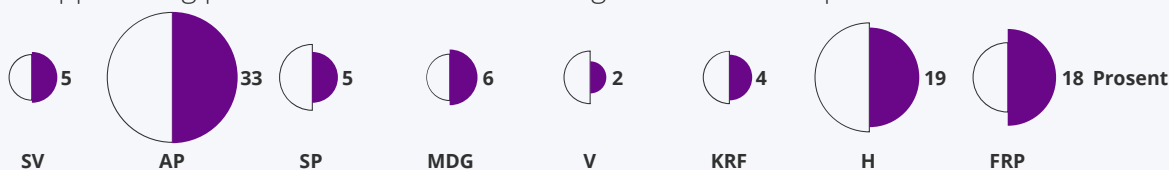
Utenlandske statsborgere

Støtten til FRP er dobbelt så stor blant personer fra Øst-Europa (EØS-land)

○ Partioppslutning hele befolkningen

● Partioppslutning personer med innvandrerbakgrunn fra østeuropeiske EØS-land

Valgdeltakelse: Norske statsborgere, innvandrere

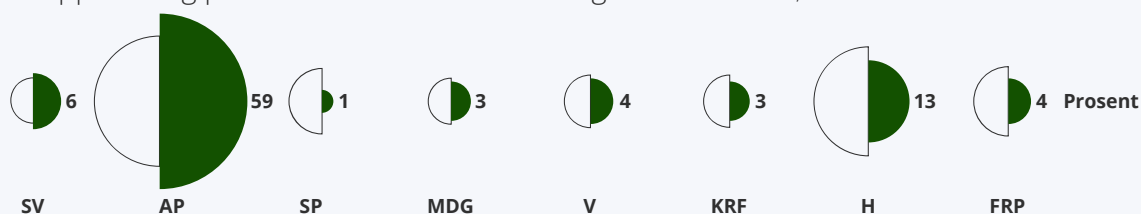
Utenlandske statsborgere

Flertallet av innvandrere fra Afrika, Asia etc. stemmer Arbeiderpartiet

○ Partioppslutning hele befolkningen

● Partioppslutning personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc.

Valgdeltakelse: Norske statsborgere, innvandrere

Utenlandske statsborgere

10.9. Omtrent på samme nivå som foreldregenerasjonen

Valgdeltakelsen blant norskfødte med innvandrerforeldre er litt høyere enn innvandrerne i samme aldersgruppe blant dem med middels og høy utdanning. Blant dem med lav utdanning er den på samme nivå.

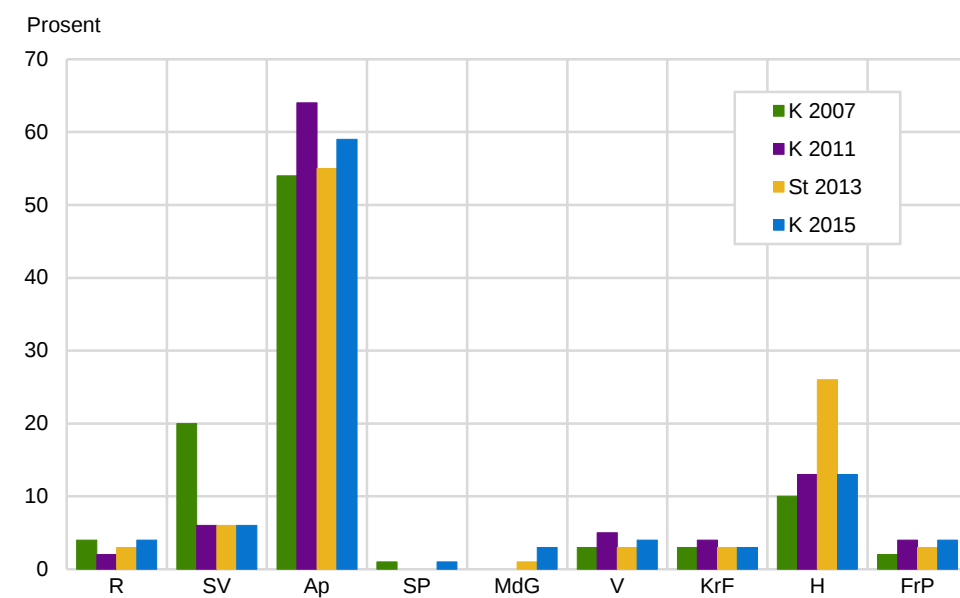
Valgdeltakelsen er ikke nevneverdig høyere blant norskfødte med innvandrerforeldre når vi sammenlikner med foreldregenerasjonen. Siden norskfødte med innvandrerforeldre er unge, og valgdeltakelsen gjerne svinger med livsløpet, er det grunn til å tro at valgdeltakelsen også blant unge norskfødte med innvandrerforeldre vil stige ettersom de blir eldre. Det er grunn til å tro at siden mange i denne gruppen tar utdanning, vil det føre til at valgdeltakelsen vil være høyere enn det foreldregenerasjonens valgdeltakelse er i dag, når de norskfødte blir enda eldre. Men det er mindre sikkert at valgdeltakelsen vil komme på samme nivå som stemmeberettigede uten innvandrerbakgrunn innenfor samme utdanningsnivå.

10.10. Flertallet av innvandrere fra Afrika, Asia etc. stemmer Arbeiderpartiet

Tidligere undersøkelser har vist at personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc. foretrekker partier på venstresiden som Arbeiderpartiet (Ap), Sosialistisk venstreparti (SV) og RV/Rødt. Denne tendensen har vi sett siden slutten av 1980-tallet (Dale og Faye 1995). I de siste valgene har vi også sett at Ap er det klart største partiet blant disse velgerne. Ved kommunestyrevalget i 2011 ble SV den store taperen blant innvandrerne.

Etter stortingsvalget 2013 ble det rapportert om en «høyrebølge blant innvandrerne», selv om flertallet fortsatt valgte Ap (Bergh mfl. 2014). Analyser av valgfaterden blant personer med innvandrerbakgrunn ved kommunestyrevalget i 2015 viste at «Ap står støtt blant innvandrere fra sør», altså at mange av de samme tendensene gjør seg gjeldende. Nær seks av ti innvandrere med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. stemmer på Arbeiderpartiet.

Figur 10.4 Partivalg blant personer med innvandrerbakgrunn, fra Afrika, Asia etc. Stortingsvalget 2013 og kommunestyrevalgene 2007-2015

Kilde: Valgstatisikk, Statistisk sentralbyrå.

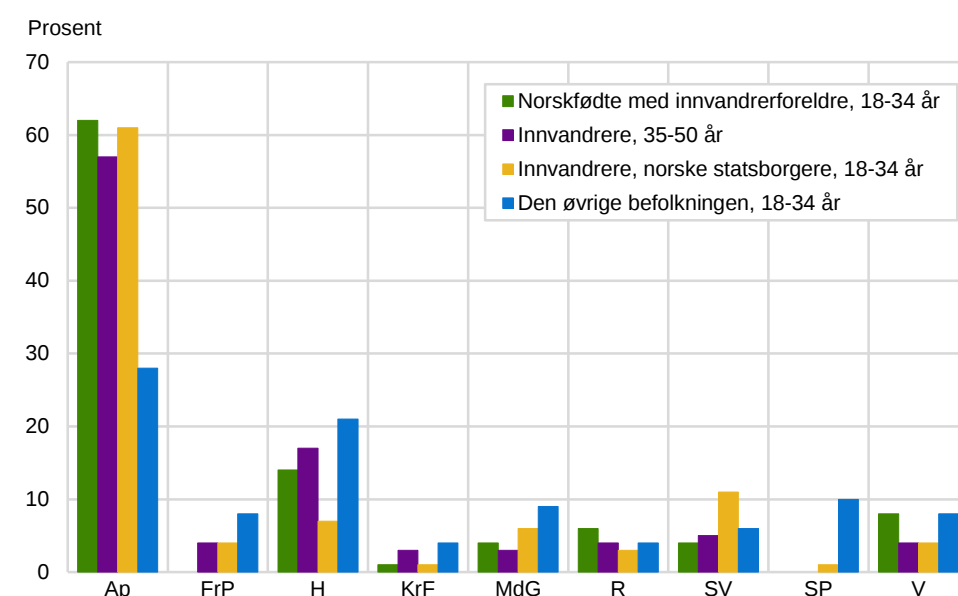
Blant innvandrere fra europeiske land er støtten til Ap derimot på nivå med befolkningen uten innvandrerbakgrunn. I denne gruppen er støtten til regjeringspartiene Høyre og Frp litt over støtten til Ap. Blant utenlandske statsborgere fra EØS-landene i østlige Europa, er støtten til Frp dobbelt så stor som i befolkningen for

øvrige MDG står sterkere blant innvandrere fra Vest-Europa enn i befolkningen for øvrig (Kleven 2017).

For tidligere kommunevalg har vi bare tall for stemmegivningen til innvandrere fra Afrika, Asia etc. (samt Øst-Europa utenfor EØS). Sammenlikner vi med valget i 2011, ser vi at stemmegivningen er stabil i denne gruppen. Ap får noe lavere oppslutning, men har fortsatt støtte fra seks av ti velgere. SV hadde tidligere høy oppslutning blant personer med innvandrerbakgrunn, 20 prosent i 2007, men har etter valget i 2011 bare hatt 6 prosent oppslutning blant disse. Men samlet sett er det altså en nedgang for Ap, SV og Rødt blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. på omtrent 10 prosentpoeng fra 2007 til 2015 (se figur 10.4).

Høyre fikk ved stortingsvalget i 2013 støtte fra 25 prosent av velgerne med innvandrerbakgrunn fra Afrika, Asia etc. Ved kommunevalgene har oppslutningen vært lavere, og partiet fikk i 2015 støtte fra 13 prosent i denne gruppen, det samme som i 2011.

Figur 10.5 Partivalg blant personer i alderen 18-34 år, etter innvandrerbakgrunn. Kommunestyrevalget 2015

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Norskfødte med innvandrerforeldre og unge innvandrere stemmer i overveiende grad som foreldregenerasjonen, og slutter opp om Arbeiderpartiet i stort monn. Sammenliknet med sine jevngamle uten innvandrerbakgrunn stemmer barn av innvandrere i større grad på venstresidens partier (se figur 10.5).

10.11. Svak økning av representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyrene

Etter at utenlandske statsborgere fikk stemmerett og ble valgbare til folkevalgte organer i 1983, ble det rapportert om åtte representanter med innvandrerbakgrunn (Bjørklund og Bergh 2013). Siden har innslaget av representanter med innvandrerbakgrunn økt. 2 530 kandidater med innvandrerbakgrunn stilte på liste til det siste kommunestyrevalget, noe som utgjør 4 prosent av alle som stilte. Etter valget i 2015 sitter det til sammen rundt 310 personer med innvandrerbakgrunn i norske kommunestyre. Det utgjør til sammen omtrent 3 prosent av de folkevalgte i kommunestyrene (Kleven 2017).

Til sammenlikning var det om lag 280 representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyrene etter lokalvalget i 2011, og om lag 235 representanter etter

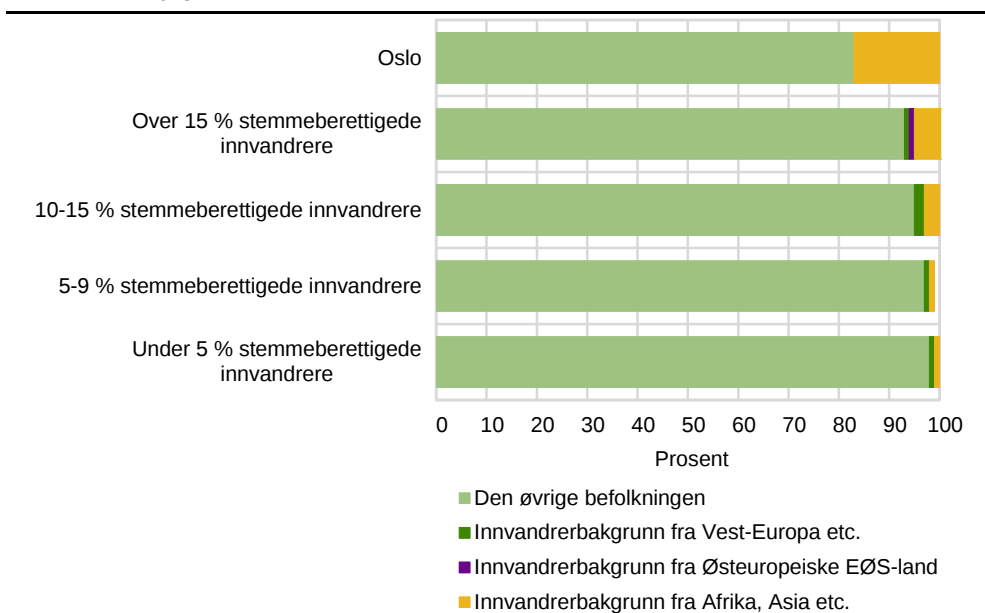
lokalvalget i 2007. Andelen har ligget på 2–3 prosent de tre siste lokalvalgene. Antall kandidater har steget, fra om lag 1 880 i 2007 til 2 530 i 2015. 56 prosent av representantene med innvandrerbakgrunn er innvandrere som er blitt norske statsborgere, 33 prosent er utenlandske statsborgere, mens 11 prosent er norskfødte med innvandrerforeldre (Kleven 2017).

10.12. En av seks kommunestyrerepresentanter i Oslo har innvandrerbakgrunn

Det er 250 kommunestyre uten personer med innvandrerbakgrunn. I kommuner med stor andel innvandrere, som Drammen, Lørenskog og Oslo, er andelen representanter med innvandrerbakgrunn langt høyere enn landstallet på 3 prosent. Drammen har størst andel med 20 prosent. I Oslo er andelen med innvandrerbakgrunn 17 prosent, til sammenlikning var den 27 prosent i 2011. Her har den altså gått tilbake med 10 prosentpoeng siden forrige valg (fra 16 til 10 representanter).

I andre kommuner med over 15 prosent andel stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn er andelen representanter med innvandrerbakgrunn i gjennomsnitt 7 prosent. For kommuner med mellom 10 og 15 prosent andel stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn er andelen blant representantene 5 prosent. I de kommunene hvor antall stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn er under 10 prosent, er innvandrerandelen blant representantene 2–3 prosent i gjennomsnitt (se figur 10.6).

Figur 10.6 Representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyre, etter andel stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn i kommunen. Kommunestyrevalget 2015

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

De fleste stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn har bakgrunn fra Afrika, Asia etc. I kommunestyrevalget i 2015 hadde 55 prosent av dem som hadde innvandrerbakgrunn, bakgrunn fra Afrika, Asia etc., 25 prosent hadde bakgrunn fra Vest-Europa etc., mens 20 prosent hadde bakgrunn fra østeuropeiske EØS-land.

10.13. Flest representanter for venstresidens partier

Alle de landsdekkende partiene nominerte kandidater med innvandrerbakgrunn på listene sine i noen av kommunene ved valget i 2015. Rødt, SV og Arbeiderpartiet er de partiene som nominerer flest kandidater med innvandrerbakgrunn. De fleste

representantene med innvandrerbakgrunn representerer partiene på venstresiden. Alle de store partiene har representanter med innvandrerbakgrunn. Arbeiderpartiet er det partiet som har flest representanter med innvandrerbakgrunn. 45 prosent av representantene med innvandrerbakgrunn representerer Arbeiderpartiet (Kleven 2017).

10.14. Velgere med innvandrerbakgrunn er ivrige til å rette på listene

Analysen av nominasjonsprosesser viser at listekandidater med innvandrerbakgrunn ofte plasseres langt nede på listene. I lokalvalgene kan velgerne gi listekandidatene et personlig stemmetillegg i form av personstemmer eller personlig stemmer gitt av velgere som i utgangspunktet stemte på et annet parti. Det er sannsynlig at velgere med innvandrerbakgrunn i stor grad benytter seg av muligheten til å gi kandidater personstemmer, og at dette gjøres i de kommunene der det bor flest innvandrere (Bjørklund og Berg 2013).

Kandidater med landbakgrunn fra Pakistan, India, Somalia, Sri Lanka, Tyrkia, Iran og Irak er de som i gjennomsnitt mottar flest personstemmer for hele landet sett under ett (Kleven 2017:83).

Velgere med innvandrerbakgrunn, i større grad enn velgere uten innvandrerbakgrunn, gir personstemmer. Velgere med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. og fra østeuropeiske EØS-land er de som i størst grad oppgir at kandidatens etniske opprinnelse eller landbakgrunn spilte en rolle for å gi en personstemme.

10.15. Politisk deltakelse utenom valgene

Deltakelse utenom valgkanalen kan være et supplement, slik at dette kan fange opp strømninger og meninger som ikke kommer til uttrykk gjennom valgdeltakelse. Det viser seg ofte at det er de samme som deltar i valgene som også deltar i andre politiske aktiviteter, og at det er et mindretall av de stemmeberettigede som deltar i slike aktiviteter (Berglund, Kleven og Ringdal 2008).

De som deltar, er gjerne blant de mest politisk aktive. Det er altså ingen grunn til å tro at det skal være så store forskjeller mellom personer med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder dette. I SSBs velgerundersøkelse i forbindelse med lokalvalget 2015 ble det stilt spørsmål om politisk deltakelse utenfor valget (Torstensen og Lillegård 2016).

Det er ulike måter å øve innflytelse på. Har du noen gang i løpet av de siste fire årene forsøkt å påvirke avgjørelsen av en sak i kommunestyret eller fylkestinget ved å ...

... delta i en aksjon, et protestmøte eller en demonstrasjon?

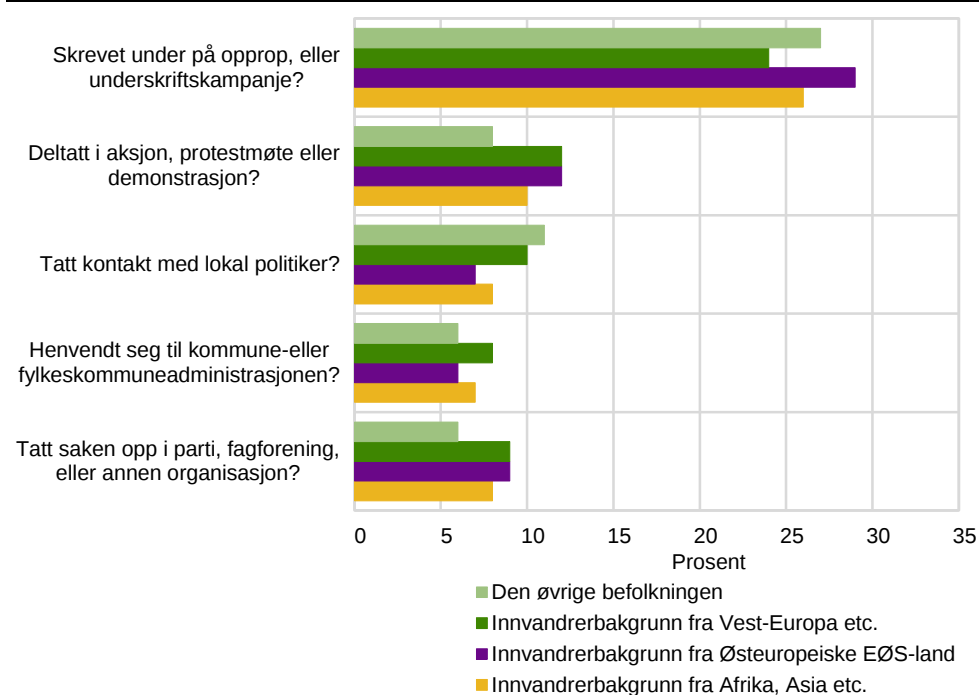
... ta saken opp i parti, fagforening, eller annen organisasjon?

... henvende deg til kommune- eller fylkeskommuneadministrasjonen?

... ta kontakt med lokal politiker?

... skrive under på opprop eller underskriftskampanje? Underskriftskampanjer på Internett regnes også med.

Skrive under på opprop eller underskriftskampanje er det som oppgis hyppigst av alle disse aktivitetene. Men under tre av ti oppgir å ha gjort dette i løpet av de siste fire årene. Det er generelt små forskjeller mellom stemmeberettigede med og uten innvandrerbakgrunn, og mellom de ulike landgruppene (se figur 10.7).

Figur 10.7 Deltakelse utenfor valgkanalen siste fire år etter innvandrerbakgrunn og landbakgrunn. Kommunestyre og fylkestingsvalget 2015

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

10.16. Oppsummering

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre har lavere valgdeltakelse enn den øvrige befolkningen. Valgdeltakelsen øker med høyere utdanning, men blir ikke like høy som valgdeltakelsen blant dem med høy utdanning i den øvrige befolkningen.

De fleste innvandrere stemmer på partiene på venstresiden. Arbeiderpartiet står spesielt sterkt blant personer med innvandrerbakgrunn fra land som Pakistan, Somalia, Irak, Vietnam og Iran. Det er relativt mange fra disse landene med stemmerett. Ap står svakere blant personer fra andre store innvandringsland som Polen, Litauen, Tyskland og Sverige. Uten stemmene fra personer med innvandrerbakgrunn ville Arbeiderpartiet samlet sett fått 1 prosentpoeng lavere oppslutning i det siste kommunestyrevalget.

Hvis valgdeltakelsen hadde vært på samme nivå blant innvandrerne som blant den øvrige befolkningen, viser analyser fra lokalvalget 2011 i Oslo og det siste stortingsvalget i 2013 at Arbeiderpartiet ville økt sin andel av velgere, mens Høyre og Fremskrittspartiet ville tapt noe. Da forutsetter vi at de med innvandrerbakgrunn som ikke stemte, i stor grad ville stemt det samme som de som stemte. Endringene var imidlertid ikke store og ville neppe endret det politiske landskapet i Norge. Mest sannsynlig ville de samme partiene dannet regjering etter valget i 2013, og det ville vært de samme partiene som hadde dannet byråd i Oslo.

Analysene av lokalvalget 2015 viste at spesielt arbeidsinnvandrere fra øst-europeiske EØS-land har svært lav valgdeltakelse, men at de som stemmer, i større grad stemmer Fremskrittspartiet enn befolkningen for øvrig.

Det viser seg ofte at det er de samme som deltar i valgene som også deltar i andre politiske aktiviteter, og at det er et mindretall av de stemmeberettigede som deltar i slike aktiviteter.

Datakilde

SSB har siden 1983 gjennomført manntallsundersøkelser for å avdekke valgdeltakelsen blant innvandrere. Ved de første valgene omfattet dette bare utenlandske statsborgere, fra 1995 omfatter det også norske statsborgere med innvandrerbakgrunn. Fra 2013 baseres i stor grad estimatene om valgdeltakelse fra det data fra det elektroniske valgadministrasjonssystemet EVA. Til denne artikkelen har vi tilrettelagt og utnytter et mye større datamateriale fra stortingsvalget i 2013 enn det SSB publiserte om innvandrere og valgdeltakelse rett etter valget i 2013. I enkelte tilfeller kan estimatene om valgdeltakelse blant enkeltland avvike noe fra tidligere publiserte resultater, endringene er ikke store.

Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn bor i stor grad i de kommunene det er fulltelling, og dette gir et langt større datamateriale sammenliknet med tidligere årganger. For øvrige kommuner, hvor det er trukket ut personer, blir lister sendt ut til kommunene og valgstyret undersøker i manntallet om disse personene har stemt. Utvalget (der det er fulltelling, og i de resterende kommunene hvor det er trukket utvalg) etterstratifiseres etter kjente kjennetegn i populasjonen (fulltellingskommune/utvalgskommune, kjønn, aldersgruppe, innvandrerbakgrunn og statsborgerskap) slik at det har tverrsnittsegenskaper.

Fra 2003 har SSB samlet inn informasjon om innvanderes representasjon på kommunevalglistene, og om hvor mange som har blitt valgt inn i kommunestyrene.

Fra 1987 har det regelmessig blitt gjennomført spørreundersøkelser blant utvalg av innvandrere om stemmegivning, fra 1999 til 2013 i samarbeid med Institutt for samfunnsforskning. I undersøkelsene fra 2011-2013 var utvalgene på mellom 310 og 510 personer. I 2015 ble innsamlingsdesignet endret vesentlig, og utvalget er større. Fra 2015 har vi et utvalg av 830 velgere med bakgrunn fra Vest-Europa etc., 165 velgere med bakgrunn fra østeuropeiske EØS-land og 1 172 velgere med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Det er knyttet en viss statistisk usikkerhet til resultatene fra undersøkelsene. I tillegg til standardfeilen kan det være skjevheter i resultatene på grunn av frafall og målefeil som er svært komplisert å beregne. En bør derfor ikke legge for stor vekt på små forskjeller i enkelt resultater.

Litteraturliste

- Bergh, J., Bjørklund, T. & Aalandslid, V. (2014). Høyrebølge blant innvandrere, men flertallet velger arbeiderpartiet. *Samfunnsspeilet*, 28(3), 26-30. Hentet fra http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/182668
- Berglund, F., Kleven, Ø. & Ringdal, K. (2008). Political Activism. I K. Ringdal, M., Hjerm, H. & T. Freidberg (Eds.), *Nordic Social Attitudes in a European Perspective*. London: Edward Elgar
- Bjørklund, T. & Bergh, J. (2013). Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge: Partivalg, valgdeltakelse, representasjon. Oslo: Cappelen Damm.
- Cappelen, Å., Skjerpen, T. & Tønnessen, M. (2016). Befolkningsframskrivninger 2016-2100: Inn- og utvandring. I Økonomiske analyser, nr. 3/2016. Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/270396
- Dale, T. & Faye, A. (1995). Utenlandske statsborgere og Kommunestyre- og fylkestingsvalget 1991. (Rapporter 1994/15). Hentet fra http://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_199415.pdf
- Enes, A. (2017). Veien til en vellykket integrering: Deltakere i introduksjonsordningen (Innvandrere i Norge: 2017). Hentet fra <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/artikler-og-publikasjoner/veien-til-en-vellykket-integrering>
- Enes, A. & Wiggen, K. S. (2016). Tidligere deltakere i introduksjonsordningen 2009-2013. (Rapporter 2016/24). Hentet fra http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/276400
- Faye, A. (1995). Valgatferden preges av hjemlandet: Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1991 (1). *Samfunnsspeilet*, 9(2), 22-26. Hentet fra https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/69828
- Kleven, Ø. & Aalandslid, V. (2016). AP står støtt blant innvandrere fra sør: Innvandrere og kommunestyrevalget 2015. *Samfunnsspeilet*, nr. 3/2016. Hentet fra http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/280791
- Kleven, Ø. (2016). Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn: Analyse av mulige effekter av lik valgdeltakelse blant personer med og uten innvandrerbakgrunn. (Rapporter 2015/33) Hentet fra http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/235541
- Kleven, Ø. (2017). Innvandrere og kommunestyrevalget 2015: Valgatferd og representasjon blant innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandske statsborgere. (Rapporter 2017/10). Hentet fra http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/305795
- Statistisk sentralbyrå (2014a). Stortingsvalget, valgundersøkelsen 2013. Hentet fra <https://www.ssb.no/valg/statistikker/vund>
- Statistisk sentralbyrå (2014b). Stortingsvalget, valgundersøkelsen blant innvandrere, 2013. Hentet fra <https://www.ssb.no/valg/statistikker/vundinnv>
- Torstensen, A. & Lillegård, M. (2016). Velgerundersøkelsen 2015: Dokumentasjonsrapport. (Notater 2016/18). Hentet fra https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/275502
- Wiggen, K. S. & Aalandslid, V. (2014). Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn ved stortingsvalget 2013. (Rapporter 2014/32). Hentet fra https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/200940

Kriminalitet

11. Innvandrere mindre overrepresentert blant siktede enn før

Andelen som blir siktet for kriminalitet er generelt høyere blant personer med innvandrerbakgrunn enn i den øvrige befolkningen. Det er fortsatt store variasjoner mellom innvandrere fra ulike land, men overrepresentasjonen har blitt mindre siden tidlig 2000- tall. Nedgangen er størst blant flyktninger og innvandrere med bakgrunn fra afrikanske land.

Synøve N. Andersen og Sigmund B. Mohn

Personer med innvandrerbakgrunn
Samlebetegnelse på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

Den øvrige befolkningen
Omfatter alle andre personer som ikke tilhører gruppen innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Innvandrere
Personer som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre

Overrepresentasjon
Betyr i denne sammenheng at andelen som har begått kriminalitet i en gitt befolkningsgruppe er høyere enn andelen i en annen befolkningsgruppe.

Gjerningsperson
Er en person som har begått et lovbrudd, dvs. en handling som loven til enhver tid beskriver som straffbar. SSBs statistikker inneholder informasjon om siktede gjerningspersoner, straffede gjerningspersoner og fengslede gjerningspersoner. I denne artikkelen ser vi hovedsakelig på siktede.

Norskfødte med innvandrerforeldre
Er personer som er født i Norge av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Studier av kriminalitet i Norge har lenge funnet en høyere andel registrert kriminalitet blant personer med innvandrerbakgrunn enn blant øvrige befolkning. Personer med innvandrerbakgrunn ser ut til både å begå og være mer utsatt for straffbare handlinger enn andre. Det er imidlertid stor variasjon mellom ulike grupper innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre; mens noen er overrepresenterte, er andre underrepresenterte (se for eksempel Egge-Hoveid, 2017, Gundersen, Haslund, Hustad og Stene, 2000, Skarøhamar, Thorsen og Henriksen, 2011).

I denne artikkelen ser vi nærmere på registrerte gjerningspersoner blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sett i forhold til øvrige befolkning. Tallene er i hovedsak hentet fra en ny studie som tar for seg siktede personer i ferdig etterforskede straffesaker (se egen tekstboks lenger ned). Vi trekker frem variasjon etter landbakgrunn og andre innvandringsrelaterte kjennetegn der dette er tilgjengelig og diskuterer betydningen av kjønn, alder, bosted og sosioøkonomisk status. Til slutt ser vi nærmere på endringer i over- og underrepresentasjon over tid.

Siktede

Politiet og påtalemyndigheten må ha registrert en rettskraftig avgjørelse mot en gjerningsperson for at SSB skal definere en person som siktet. De som siktes under etterforskningen, men som ikke har status som gjerningsperson ved avsluttet etterforskning, er ikke med i statistikken. SSBs bruk av begrepet siktet er dermed ikke synonymt med tilsvarende juridiske begrep i straffeprosessloven § 82.

11.1. De fleste gjerningspersoner er uten innvandrerbakgrunn

Av befolkningen over fylte 15 år i 2010 var det 185 021 personer som begikk minst ett lovbrudd i de påfølgende fire årene (2010-2013), som igjen ble registrert og oppklart av politiet innen 2015. Av disse siktede gjerningspersonene var 15,1 prosent (27 985 personer) innvandrere og 1,5 prosent (2 710 personer) norskfødte med innvandrerforeldre. Personer med innvandrerbakgrunn utgjorde således et klart mindretall av siktede gjerningspersoner. Likevel er gruppen overrepresentert i forhold til hvor mange personer med innvandrerbakgrunn som var bosatt i 2010. Andelen gjerningspersoner var 6,7 prosent blant innvandrere, 11,3 prosent blant norskfødte med innvandrerforeldre, og 4,5 prosent i den øvrige befolkningen (Andersen, Holtmark og Mohn, 2017).

Et tilsvarende mønster har vi sett i flere tidligere studier. Allerede i statistikken over siktede i 1993 ble det funnet en overhyppighet i kriminalitet blant personer med innvandrerbakgrunn (Haslund, 1995).

Figur 11.1

Siktede gjerningspersoner blant befolkningsgrupper 2010–2013

Av befolkningen over fylte 15 år i 2010 var det **185 021 personer** som begikk minst ett lovbrudd i de påfølgende fire årene (2010–2013), som igjen ble registrert og oppklart av politiet innen 2015.

Den øvrige befolkningen

154 326 gjerningspersoner

83,4 %

Innvandrere

27 985

15,1 %

Norskfødte med innvandrereforeldre

2 710

1,5 %

Personer med innvandrerbakgrunn utgjorde således et klart mindretall av siktede gjerningspersoner. Likevel er gruppen overrepresentert i forhold til hvor mange personer med innvandrerbakgrunn som var bosatt i 2010.

154 326

gjerningspersoner, utgjør **4,5 %** av bosatte i befolkningsgruppen

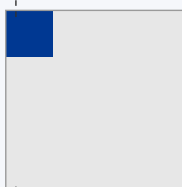
3 434 984

bosatte 15 år og over (1.1.2010), utgjør **88,6 %** av totalbefolkningen

27 985

6,7 %

417 861

10,8 %

2 710

11,3 %

24 012

0,6 %

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Kilde: Andersen, Holtmark og Mohn. *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre* (Rapporter 2017/36).

*«Ikke-vestlig»
Er en utgått landinndeling
som omfattet Asia med
Tyrkia, Afrika, Latin-
Amerika, og Øst-Europa.*

Lignende og større overrepresentasjon har blitt funnet i flere andre studier basert på statistikken over siktede for etterforskede lovbrudd (se for eksempel Hustad, 2000, Skarøhamar m. fl., 2011). En studie av antallet siktelser mot personer i løpet av tiårsperioden 1992-2001 fant også at innvandrere fra «ikke-vestlige» land var mer overrepresentert blant dem som var siktet for mange forbrytelser (Skarøhamar, 2006).

Det er også studier som undersøker kriminalitet blant innvandrere ved hjelp av andre statistikkgrunnlag enn siktede personer. Disse viser jevnt over at overrepresentasjonen gjelder på tvers av ulike mål, men at det er noen nyanser alt ettersom hva slags statistikk man legger til grunn (se tekstboks under).

Overrepresentasjon etter flere mål

Analysene i denne artikkelen er i hovedsak basert på tall over to ulike varianter av «siktede» personer i SSBs statistikk over Etterforskede lovbrudd, og er hentet fra SSB-rapportene Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (Andersen m. fl., 2017) og Botid og kriminalitet blant voksne innvandrere i Norge (Andersen og Kornstad, 2017). Enhetene «gjerningspersoner» og «siktede» brukt i disse rapportene skiller seg imidlertid noe fra offisiell statistikk, ved å ekskludere både personer under 15 år og personer som ikke har vært bosatt i Norge. Siden datagrunnlaget for etterforskede lovbrudd hentes ut etter at saken er endelig avgjort i rettssystemet, vil de fleste oppklarte lovbrudd et gitt år være begått ett eller flere år tidligere. Mens «siktede» i likhet med offisiell statistikk er definert ut fra året for rettskraftig avgjørelse, er «gjerningspersoner» definert ut fra året for gjerningstidspunktet.

Kriminalitet kan defineres og måles på flere ulike måter, og hvilken kriminalstatistikk som legges til grunn for en analyse er av betydning blant annet for hvor alvorlige lovbrudd og reaksjoner som inkluderes. Innvandrere er imidlertid også overrepresentert både blant straffede og fengslede personer (Skarøhamar m. fl., 2011), så vel som pågrepne personer (Haslund 2000) og siktede utenom de frifunnet av en domstol, også når det gjelder en rekke mer spesifiserte lovbruddstyper (Hustad 2000, se også Haslund og Vassenden 1997, s.196).

En viktig begrensning ved tall basert på straffesaksregistre er at de kun inneholder informasjon om de lovbruddene som er kjent for aktører i strafferettsapparatet. Selvrapporteringsundersøkelser gir et noe mer blandet svar på spørsmålet om innvandrere er overrepresenterte blant lovbrøyttere generelt. Spørreundersøkelsen Ung i Norge 2002 viste at blant skoleelever mellom 13 og 19 hadde ungdom med innvandrerbakgrunn høyere score for mer alvorlig kriminalitet enn annen ungdom (Øia 2005). For mindre alvorlige lovbrudd er det derimot ganske likt, noe som bekreftes av tallene fra Ung i Oslo 2015 (Andersen og Bakken 2015). Disse spørreundersøkelsene treffer imidlertid en langt snevrere befolkningsgruppe, har andre definisjoner av kriminalitet og igjen andre frafallsproblemer enn kriminalstatistikken.

Kun én undersøkelse har fokusert på innvandrere som registrerte ofre, for lovbrudd anmeldt i 1998 (Gundersen, 2000). Innvandrere og barn av innvandrere med bakgrunn fra «ikke-vestlige» land var generelt mer utsatt for lovbrudd enn andre og spesielt for voldslovbrudd. Unge menn, mellom 15 og 24 år, som selv var blitt tatt for å begå kriminalitet, hadde en særdeles høy sannsynlighet for også å bli registrert som volds ofre. Spørreundersøkelser om utsatthet for lovbrudd har senere bekreftet tendensen til at innvandrere fra noen av disse landene, og spesielt unge menn, samlet sett er mer utsatt for vold enn øvrig befolkning (Henriksen 2008, Egge-Hoveid 2017).

11.2. Befolkningssammensetningen er viktig

Det er gjentatte ganger vist at kriminalitet er vanligere blant unge menn enn i andre befolkningsgrupper (Hirschi og Gottfredson, 1983, Statistisk sentralbyrå, 2017; Thorsen, Lid og Stene, 2009). En opplagt årsak til at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er overrepresentert i kriminalstatistikken er at disse gruppene består av en større andel unge menn enn den øvrige befolkningen (Dzamarija, 2017). Det er derfor nødvendig å bruke tall justert for befolknings-sammensetning når man ønsker å forstå *hvorfor* og på hvilken måte innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er overrepresentert.

Tidligere studier har vist at når man tar hensyn til forskjeller i kjønns- og alderssammensetning, reduseres overrepresentasjonen en god del, og svært mye for noen grupper (Evensen, 2009, Gundersen m. fl., 2000, Haslund, 2004; Skarðhamar m. fl., 2011). Når vi justerer for kjønn og alder, går andelen gjerningspersoner ned fra 6,7 til 5,8 prosent (en nedgang på 13 prosent) blant innvandrere og fra 11,3 prosent til 6,8 prosent (en nedgang på 40 prosent) blant norskfødte med innvandrerforeldre. Disse «justerte» tallene angir den antatte andelen gjerningspersoner i gruppen dersom den hadde hatt lik sammensetning av kjønn og alder som den øvrige befolkningen. Det er for eksempel nærliggende å anta at andelen gjerningspersoner blant norskfødte med innvandrerforeldre hadde vært langt lavere hvis flere av dem hadde vært pensjonister.

Samtidig er det verdt å merke seg at ikke hele overrepresentasjonen forsvinner hverken for innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre når vi justerer for kjønn og alder. Norskfødte med innvandrerforeldre forblir som gruppe overrepresenterte enn innvandrere selv etter at kjønns- og aldersforskjeller er tatt hensyn til (Andersen m. fl., 2017). Det siste er et relativt nytt funn i norsk sammenheng, men har blitt observert i andre sammenlignbare land, som Sverige og Danmark (Kardell og Carlsson, 2009, Danmarks Statistik, 2017).

Hva med asylsøkere?

Utenlandsfødte som ikke er registrert bosatt i Norge – for eksempel asylsøkere, turister eller tjenestereisende defineres ikke som innvandrere og er holdt utenfor analysene som presenteres her, blant annet på grunn av manglende befolkningsstatistikk for disse gruppene. Asylsøkere er personer som venter på en avgjørelse om beskyttelse (asyl) og opphold i landet. De som har fått innvilget opphold regnes som innvandrere med flyktningbakgrunn og er med i analysen.

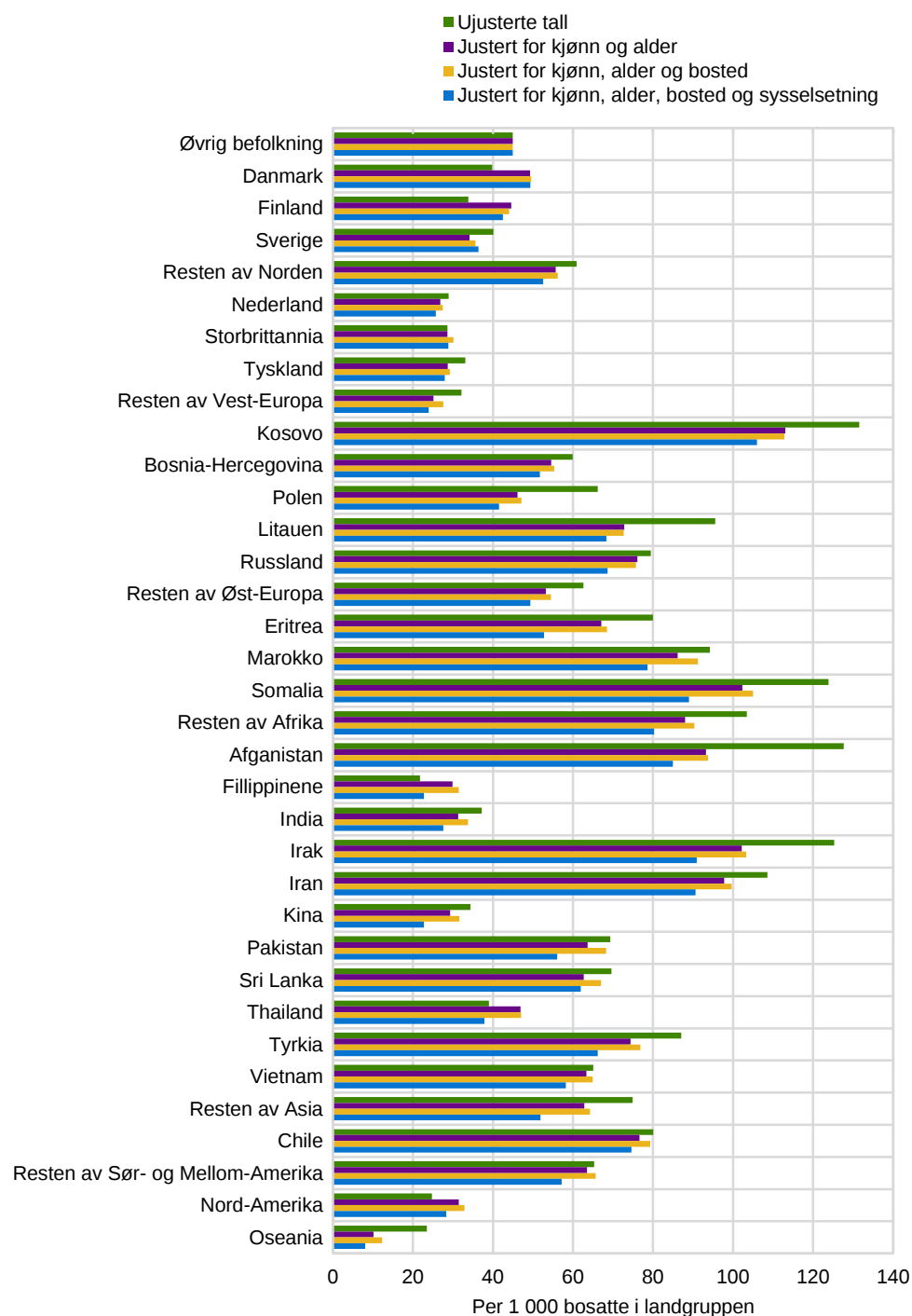
Tidligere undersøkelser har vist at andelen av de siktede uten fast bosetting i Norge økte betydelig fra 2001 til 2010, først og fremst for personer fra EU-land. Samtidig utgjør disse personene en liten andel av alle siktede. Asylsøkere utgjorde anslagsvis 1 prosent av de siktede i 2010 (Mohn, Ellingsen, Solheim, og Torgersen, 2014, se også Stene 2004).

11.3. Store forskjeller mellom ulike grupper

Innvandrere i Norge er en svært heterogen gruppe. De har bakgrunn fra hele 221 land og selvstyrte regioner, de har ulik botid i Norge og er i varierende grad integrert i det norske samfunnet. På tilsvarende måte har norskfødte med innvandrerforeldre svært ulik familiebakgrunn. I det følgende skal vi derfor se nærmere på variasjonene i kriminalitet etter egen eller foreldrenes landbakgrunn og innvandringsgrunn.

Øst-Europa som begrep og landinndeling blir ikke brukt i dagens offisielle statistikk fra SSB, men er benyttet her for å kunne gjennomføre analyser og gjøre sammenligninger med studier tilbake til tidlig 1990-tallet.

I figur 11.2 ser vi at overrepresentasjonen generelt er høyest for innvandrere fra Øst-Europa, Afrika, Asia og Sør- og Mellom Amerika, og særlig for enkeltland som Kosovo, Somalia, Afghanistan, Irak og Iran. Innvandrere fra Norden har ganske like rater som personer uten innvandrerbakgrunn. Innvandrere fra øvrige Vest-Europa og Nord-Amerika er generelt underrepresenterte i kriminalitetsstatistikken. Det samme gjelder også innvandrere fra en del asiatiske land, som Filippinene, Kina, og India (se figur 2). Justert for kjønn og alder blir overrepresentasjonen betraktelig lavere for en del av landene med høyest rater, og for Polen forsvinner den helt. Mønsteret varierer noe avhengig av lovbruddsgruppe og gruppe gjerningspersoner, men en tidligere analyse viste at hovedmønsteret er relativt likt for siktede, straffede og fengslede personer (jf. Andersen m.fl., 2017, Skarðhamar m.fl., 2011).

Figur 11.2 Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver landgruppe

Kilde: Andersen, Holtsmark og Mohn (2017). Statistisk sentralbyrå.

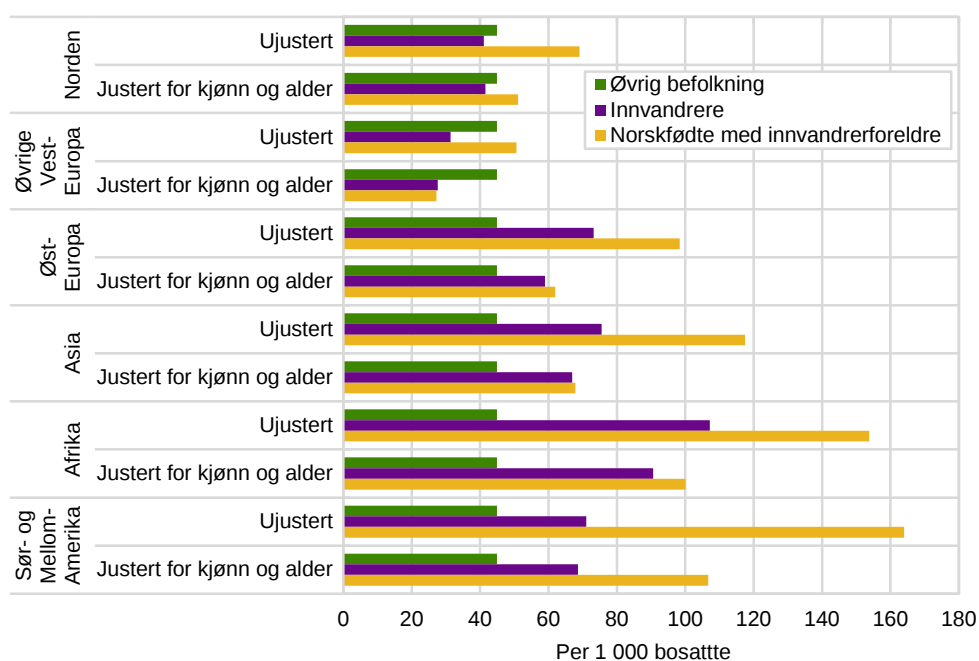
Dette bildet er i hovedsak likt som ved tilsvarende undersøkelse gjort for gjerningspersoner i årene 2001-2004 (Skarøhamar m.fl., 2011, tabell D1 s. 88). Vel å merke er overrepresentasjonen for de fleste land markant lavere i 2010-2013. For øvrig befolkning går andelen gjerningspersoner ned fra 60 per 1 000 i 2001-2004 til 45 per 1 000 i 2010-2013, dvs. en nedgang på 25 prosent. For Somalia, Afghanistan, Iran og Irak, går andelen per 1 000 innbygger i samme periode ned mellom 34 og 50 prosent.

Ettersom det fremdeles er relativt få norskfødte med innvandrerforeldre i alderen over 15 år, er det ikke hensiktsmessig å gjennomføre en like nyansert analyse etter foreldrenes fødeland. Med utgangspunkt i verdensregioner foreldrene innvandret

fra, er imidlertid bildet relativt likt det vi ser for innvandrere. Ett unntak er for norskfødte med innvandrerforeldre fra Sør- og Mellom-Amerika, som har en høyere andel gjerningspersoner enn norskfødte med innvandrerforeldre fra andre land. Det samme mønsteret gjelder ikke for innvandrere. Tar vi hensyn til kjønns- og, særlig viktig, alderssammensetning, er andelen gjerningspersoner høyest blant dem med foreldre fra Sør- og Mellom-Amerika (10,7 prosent) og Afrika (10,0 prosent). Norskfødte med innvandrerforeldre fra Vest-Europa utenfor Norden er underrepresenterte, med henholdsvis 2,7 prosent, mot 4,5 prosent i befolkningen uten innvandrerbakgrunn.

Etter justering for kjønn og alder ser vi også at forskjellene mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre blir mindre påfallende (se figur 11.3). Vel å merke er disse tallene basert på analyser av alle innvandrere over 15 år og alle norskfødte med innvandrerforeldre over 15 år. Det er altså ikke en sammenligning av bestemte grupper foreldre og barna deres.

Figur 11.3 Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver gruppe. Etter innvandrerbakgrunn og landbakgrunn (utvalgte regioner)

Kilde: Andersen, Holtsmark og Mohn (2017). Statistisk sentralbyrå.

Ulikhetene i overrepresentasjonen mellom enkeltland og regioner kan ha en rekke ulike årsaker. Blant annet har flere av opprinnelseslandene med høyest rater en stor andel personer med flyktningbakgrunn samt mange med relativt kort botid i Norge. Forhold som ligger bak den enkeltes innvandring og hvor lenge personen har oppholdt seg i landet kan derfor være to viktige grunner til forskjellene mellom opprinnelsesland. Vi vil videre se nærmere på disse faktorene.

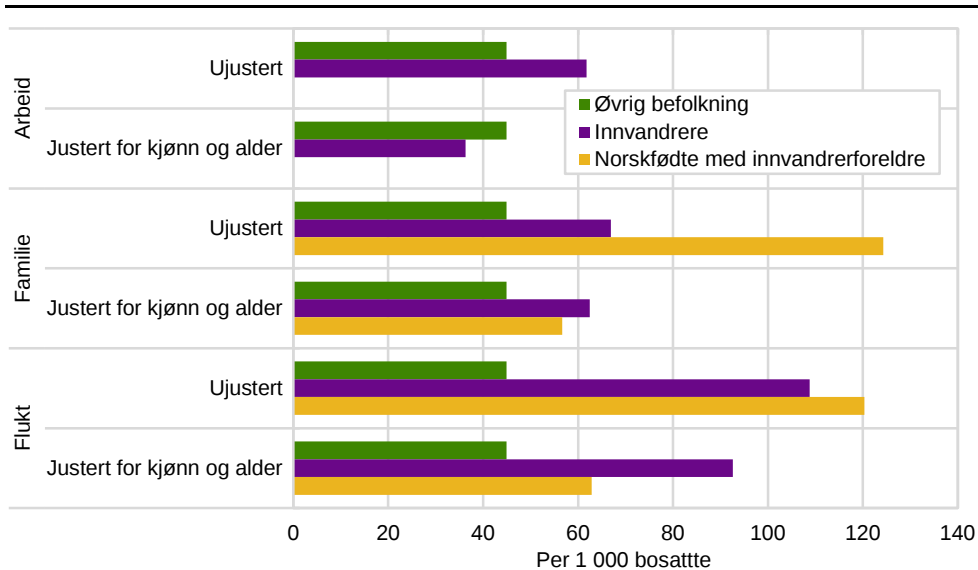
11.4. Høyest andel siktede blant personer med fluktbakgrunn

Innvandringsgrunn: SSB skiller mellom arbeid, familie, flukt, utdanning og annen grunn til første innvandring, slik grunnen framkommer i utlendingsforvaltningens registre, og slik en ellers kan avlede den ut fra ulike relevante variabler. Variabelen er altså laget i SSB for demografisk bruk, og avspeiler ikke direkte de mer juridisk orienterte registreringene i utlendingsforvaltningen.

En nyere studie (Andersen m.fl., 2017) undersøker hvorvidt det er systematiske forskjeller i andelen gjerningspersoner mellom innvandrergруппene som har fått opphold i Norge på ulikt grunnlag. I tillegg til å si noe om hvilke muligheter og utfordringer de har hatt både før og etter ankomst til Norge, er dette et interessant spørsmål fordi sammensetningen av enkelte landgrupper har endret seg mye over tid. EU-utvidelsene i 2004 og 2007 førte for eksempel til en sterk økning i antall arbeidsinnvandrere fra østlige Europa. Selv om disse innvandrerne kom fra land som også tidligere var representert i befolkningen, gir det ikke nødvendigvis mening å sammenligne arbeidsinnvandrerne med personer som emigrerte til Norge av andre årsaker. Vi har derfor sett på forskjeller i andelen siktede personer etter innvandringsgrunn.

Den høyeste andelen siktede gjerningspersoner finner vi blant flyktninger, mens utdanningsinnvandrere har lavest andel. Dersom man tar hensyn til at alders- og kjønns sammensetningen i disse gruppene er forskjellig, blir imidlertid forskjellene noe mindre. Arbeidsinnvandrere går fra å være over- til å være underrepresenterte når kjønns- og alderssammensetningen tas hensyn til (se figur 11.4). Overrepresentasjonen blant flyktninger og familieinnvandrere består også etter justering for kjønn og alder og er tydelig høyest for flyktninger (se Andersen m. fl., 2017).

Figur 11.4 Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver gruppe. Etter innvandrerbakgrunn og egen eller foreldrenes innvandringsgrunn

Kilde: Andersen, Holtmark og Mohn (2017). Statistisk sentralbyrå.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre ser vi på foreldrenes innvandringsgrunn. Siden registreringen av innvandringsgrunn for ikke-nordiske innvandrere først startet i 1989, blir imidlertid gruppen av norskfødte barn av arbeidsinnvandrere for liten til å gi meningsfulle tall. Vi ser derfor kun på norskfødte barn av familieinnvandrere eller flyktninger.

For norskfødte med innvandrerforeldre er bildet noe annerledes enn det vi finner blant innvandrerne. Både barn av familieinnvandrere og flyktninger i utgangspunktet er overrepresenterte i forhold til innvandrere med samme innvandringsgrunn så vel som øvrig befolkning, men andelen gjerningspersoner er om lag like stor blant barn av familieinnvandrere (12,4 prosent) og barn av flyktninger (12,0 prosent). Etter justering for kjønn og alder er andelen fremdeles relativt lik i begge grupper; 5,7 prosent for barn av familieinnvandrere og 6,3 blant for barn av flyktninger.

Dersom vi sammenligner norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere, ser vi videre at norskfødte barn av flyktninger er tydelig *underrepresenterte* sammenlignet med flyktninger etter at kjønns- og alderssammensetningen er tatt hensyn til. Selv om flyktninger befinner seg i en særlig utfordrende situasjon, er altså norskfødte barn av flyktninger likere barn av andre innvandrere.

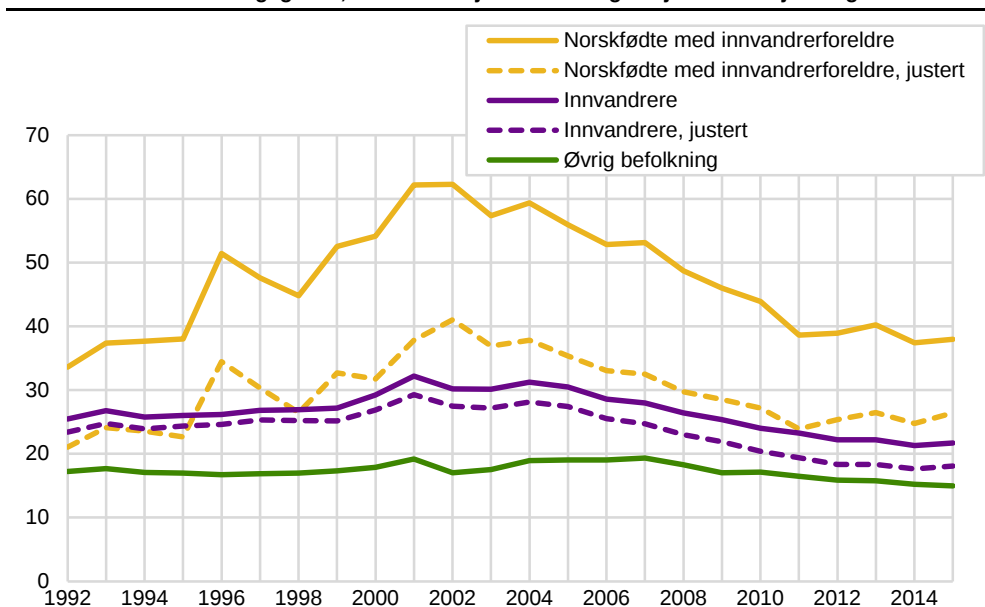
11.5. Overrepresentasjonen har gått ned siden århundreskiftet

Ser vi på andelen siktede personer i løpet av ett år, er både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre overrepresenterte sammenlignet med øvrig befolkning gjennom hele perioden fra 1992 til 2015 (se figur 11.5). Overrepresentasjonen går imidlertid ned over tid, og dette gjelder for så å si alle lovbruddsgrupper og alle grupper av innvandrere (Andersen m. fl., 2017).

Tar vi *ikke* hensyn til forskjeller i kjønns- og alderssammensetning, ser vi av figur 5 at andelen siktede i den øvrige befolkningen har ligget relativt stabil på rett under 20 gjerningspersoner per 1 000 bosatt, dvs. 2 prosent, per år gjennom hele perioden. I denne befolkningsgruppen har det vært en nedgang fra 1,9 prosent i 2007 til 1,5 prosent i 2015. Nivået for innvandrere og deres norskfødte barn har jevnt over ligget høyere i hele perioden, men på 2000-tallet har nedgangen vært større blant disse gruppene enn i den øvrige befolkningen. Dette gjør at overrepresentasjonen i begge grupper (sammenlignet med øvrig befolkning) har gått ned over tid.

Dersom vi tar hensyn til forskjeller i kjønn og alder er andelen siktede personer hvert år fremdeles høyere for innvandrere og deres norskfødte barn enn i den øvrige befolkningen. Andelen siktede er høyest blant norskfødte med innvandrerforeldre. Også etter justering for kjønn og alder synker overrepresentasjonen over tid; i 2015 var den justerte andelen siktede 1,8 prosent blant innvandrere, 2,6 blant norskfødte med innvandrerforeldre og 1,5 prosent i den øvrige befolkningen. Dette utgjorde en overrepresentasjon på 21 prosent for innvandrere og 76 prosent for norskfødte med innvandrerforeldre. I 2002, da overrepresentasjonen var høyest, var de tilsvarende tallene (også basert på justerte andeler) henholdsvis 62 prosent for innvandrere og 141 prosent for norskfødte barn av innvandrere.

Figur 11.5 Antall siktede personer per 1 000 bosatte over 15 år i hver gruppe, etter innvandringsgrunn, 1992-2015. Ujusterte tall og tall justert for kjønn og alder

Kjelde: Andersen, Holtmark og Mohn (2017), Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.5 viser tallene for alle innvandrere og alle norskfødte med innvandrerforeldre samlet, men dersom vi deler disse gruppene opp etter landbakgrunn og innvandringsgrunn er nedgangen størst blant grupper som i utgangspunktet hadde høyest andel siktede personer. Dette gjelder blant annet flyktninger og innvandrere fra land i Afrika og Asia (inkl. Tyrkia). Arbeidsinnvandrere skiller seg ut med en tydelig motsatt trend, hvor andelen siktede har økt siden starten av 2000-tallet, selv om gruppen fremdeles er underrepresentert etter justering for kjønn og alder (se Andersen m. fl., 2017).

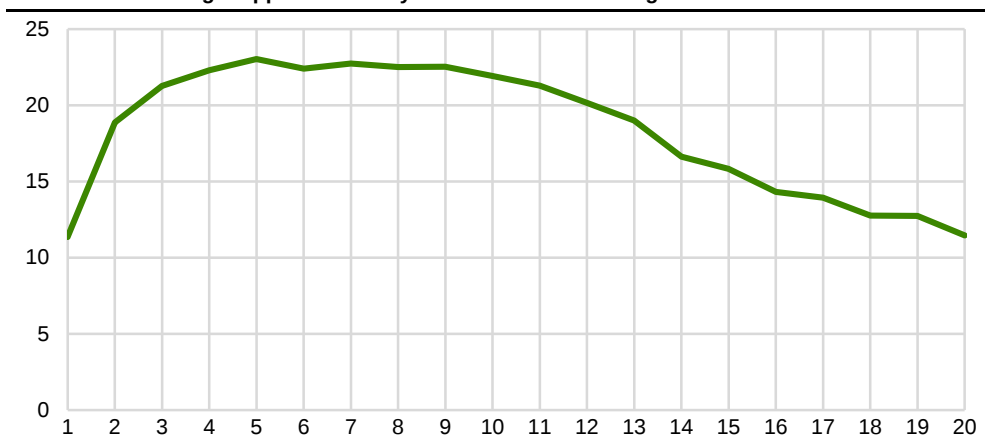
11.6. Kriminaliteten går ned med økt botid

En viktig faktor, som kan fortelle oss noe om årsakene til variasjon i kriminalitet blant innvandrere, er botiden deres i Norge. Det er stor variasjon i hvor lenge ulike grupper av innvandrere har bodd i landet, og tidligere undersøkelser har vist at det er en nær sammenheng mellom botid og integrering på ulike samfunnsarenaer som utdanning og yrkesliv (Kornstad, Skjerpen og Telle, 2016, Olsen, 2017, Strøm og Bye, 2017).

Den hittil eneste studien som har undersøkt sammenhengen mellom botid og kriminalitet i Norge ser på voksne innvandrere som har fått opphold i Norge etter at de fylte 18 år (Andersen og Kornstad, 2017). Denne studien undersøker andelen som begår mist ett lovbrudd de blir siktet for et gitt antall år etter at de fikk oppholdstillatelse i Norge. Resultatene viser at andelen gjerningspersoner øker de første fem årene etter innvilget opphold, før den er relativt stabil og så synker betraktelig fra og med ti års botid (se figur 11.6). Høyere utdanning og bedre integrering på arbeidsmarkedet, samt det faktum at lengre botid også betyr høyere alder, forklarer deler av (men ikke hele) denne nedgangen.

Sammenhengen mellom botid og kriminalitet varierer betydelig for ulike innvandrergupper. Deler vi utvalget inn etter verdensregioner ser vi to ulike mønstre. Blant personer fra Norden, Vest-Europa og Øst-Europa stiger andelen gjerningspersoner kun fra det første til det andre året i Norge, før den synker over tid. Blant innvandrere fra Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika øker derimot andelen gjerningspersoner mer gradvis, og den høyeste andelen gjerningspersoner finner vi etter fire år for personer fra Asia, sju år for personer fra Sør- og Mellom-Amerika, og åtte år for personer fra Afrika. Også innvandringsgrunn er av betydning for sammenhengen mellom botid og kriminalitet. Blant arbeidsinnvandrere ser vi en svak økning fram til tre års botid. For flyktninger snur utviklingen etter fire år, men på et langt høyere nivå enn for arbeidsinnvandrere. For familieinnvandrere er økningen mer gradvis, og igjen på et noe lavere nivå, og snur ikke før etter ni års botid. Samlet sett er det flere likhetstrekk mellom sammenhengen mellom botid og kriminalitet for innvandrere fra Øst- og Vest-Europa, samt for arbeidsinnvandrere.

Figur 11.6 Antall gjerningspersoner per 1000 bosatt, botid 1-20 år. Innvandrere som fikk innvilget opphold f.o.m. fylte 18 år mellom 1993 og 2014

Kilde: Andersen og Kornstad (2017). Statistisk sentralbyrå.

11.7. Betydning av sosioøkonomiske forskjeller

Hittil har vi fokusert på betydningen av kjønn og alder for innvandreres og norskfødte med innvandrerforeldres overrepresentasjon i kriminalstatistikken. Det er imidlertid også nærliggende å anta at ulike levekårsproblemer, herunder lav inntekt og høy arbeidsløshet, kan være en del av forklaringen. Både levekårsproblemer, arbeidsledighet og andre sosiale problemer er vanligere blant personer som begår kriminalitet enn blant dem som ikke gjør det (Otnes, 1986; Skarðhamar, 2005), og levekårsproblemer er mer utbredt blant innvandrere (som gruppe) enn i den øvrige befolkningen. Barn av innvandrere vokser også oftere opp i husholdninger med lavinntekt enn barn uten innvandrerforeldre (Epland og Kirkeberg, 2014).

Enkelte tidligere studier har tatt høyde for noen slike forskjeller i tillegg til kjønn og alder (se for eksempel Andersen m. fl., 2017; Evensen, 2009; Skarðhamar, Aaltonen og Lehti, 2014; Skarðhamar m. fl., 2011). I figur 2 viser de to nederste søylene for hver landgruppe hva som skjer når vi tar hensyn til forskjeller i bosted og sysselsetting blant innvandrere og øvrig befolkning. Som vi ser har bosted relativt liten betydning for de fleste grupper, mens sysselsettingsgraden kan forklare deler av overrepresentasjonen blant gruppene som er mest overrepresenterte. For norskfødte med innvandrerforeldre tar Andersen m. fl. (2017) hensyn til fars sysselsetting heller enn egen sysselsetting, ettersom denne gruppen fremdeles er ung og mange går på skole og bor hjemme med foreldrene sine. Blant norskfødte med innvandrerforeldre synker andelen gjerningspersoner fra 11,3 prosent til 6,4 prosent (dvs. en nedgang på 43,3 prosent) når forskjeller i kjønn, alder, bosted og fars sysselsetting tas hensyn til (se også Skarðhamar m. fl., 2011).

Tilsvarende mønstre som det vi ser i figur 2 finnes i flere tidligere studier (se Evensen, 2009, Skarðhamar m. fl., 2014, Skarðhamar m. fl., 2011). Det er imidlertid metodisk vanskelig å avgjøre om det er sosioøkonomiske faktorer som påvirker kriminalitet eller kriminalitet som påvirker sosioøkonomiske faktorer. I tillegg er det ukjent om slike sosioøkonomiske faktorer i seg selv har en direkte eller kausal effekt på kriminalitet. Justeringene for sysselsetting og bosted må altså tolkes som den forklaringsmuligheten disse faktorene potensielt kan ha.

11.8. Oppsummering

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er, som grupper, overrepresenterte i den norske kriminalstatistikken. Samtidig varierer bildet betraktelig etter både landbakgrunn, innvandringsgrunn og botid i Norge. Det er særlig innvandrere fra land i Afrika og Asia som er overrepresenterte, mens innvandrere fra de fleste vesteuropeiske land er underrepresentert. Mønstrene blant norskfødte med innvandrerforeldre er relativt like innvandrernes, men andelen siktede gjerningspersoner er enda høyere – også når kjønns- og aldersforskjeller er tatt hensyn til. Dette er interessant ettersom norskfødte med innvandrerforeldre på mange samfunnsarenaer gjør det langt bedre enn sine foreldre (se for eksempel Olsen, 2017, Steinkellner, 2017, Strøm og Bye, 2017).

Det er også viktig å fremheve at både innvandrere og deres norskfødte barn utgjør et klart mindretall av de siktede personene, og at det i likhet med den øvrige befolkningen kun er en liten andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn som er siktet for ett eller flere lovbrudd i løpet av et år. Vi har også observert en tydelig nedgang de siste tretten årene i overrepresentasjonen av innvandrere og deres norskfødte barn.

En del av forskjellene mellom befolkningen med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen kan forklares med ulik kjønns- og alderssammensetning samt med ulike sosioøkonomiske egenskaper. Det gjenstår allikevel forskjeller som ikke kan forklares med de observerbare egenskapene som er tatt hensyn til i disse analysene. Slik sett er det fremdeles et stort potensiale for å utforske de ulikhetene i kriminalitetsratene vi har funnet her.

Litteraturliste

- Andersen, P.L. & Bakken, A. (2015). Ung i Oslo 2015. (NOVA rapport 8/15). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2015/Ung-i-Oslo-2015>
- Andersen, S. N., Holtsmark, B. & Mohn, S. B. (2017). Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. En analyse av registerdata for perioden 1992-2015. (Rapporter 2017/36). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Andersen, S. N. Kornstad, T. (2017). Botid og kriminalitet blant voksne innvandrere i Norge. (Rapporter 2017/37). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Danmarks Statistikk (2017). Indvandrere i Danmark 2017. Hentet fra <http://www.dst.dk/da/Statistik/Publikationer/VisPub?cid=20705>
- Dzamarija, M. T. (2017). Innvandrere og deres norskfødte barn – gruppenes sammensetning. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-deres-norskfodte-barn-gruppenes-sammensetning>
- Egge-Hoveid, K. (2017). Utsatthet for lovbrudd. I Vrålstad, S. & K. S. Wiggen (Red.). Levekår blant innvandrere i Norge 2016. (s. 144-151). (Rapporter 2017/13). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016>
- Epland og Kirkeberg (2014): Epland, J. og Kirkeberg, M. I. (2014). Flere innvandrerbarnefamilier med lavinntekt. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-innvandrerbarnefamilier-med-lavinntekt>
- Evensen, Ø. (2009). Ikke-vestlig minoritetsungdom og kriminalitet. Tidsskrift for ungdomsforskning, 9(2), 63-89. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/issue/view/130>
- Gundersen, F. (2000). Innvandrere som ofre: Mer vold enn ventet. Samfunnsspeilet, 14(2), 2-15. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/mer-vold-enn-ventet>
- Haslund, U. (1995). Innvandrere og kriminalitet. Samfunnsspeilet, 9(1), 41-46. Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-kriminalitet>
- Haslund, U. (2000). Pågripelser. I Gundersen, F., Haslund, U., Hustad, A. E. & Stene, R. J. (Red.). Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn. (Rapporter 2000/18). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200018/rapp_200018.pdf
- Haslund, U. (2004). Kriminalitet – Straffede innvandrere. I Østby, L. (Red.). Innvandrere i Norge – hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår. (s. 114-151). (Notater 2004/66). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200466/notat_200466.pdf
- Haslund, U. og Vassenden K. (1997). Kriminalitet. I Vassenden, K. (Red.). Innvandrere i Norge - hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de? (Statistiske analyser 1997/20). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-i-norge>
- Henriksen, K. (2008). Vold og trusler. I Blom, S. & Henriksen K. (Red.). Levekår blant innvandrere i Norge. (s. 112-115). (Rapporter 2008/05). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>

- Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *American Journal of Sociology*, 89(3), 552-584. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/2779005>
- Hustad, A. E. (2000). Innvandrere som gjerningspersoner. I Gundersen, F., Haslund, U., Hustad, A. E., & Stene, R. J. (Red.). *Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*. (s. 114-131). (Rapporter 2000/18). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-nordmenn-som-offer-og-gjerningsmenn?fane=om>
- Kardell J. & Carlsson K.-M. (2009). Lagföringar av invandrare och invandrades barn i de nordiska länderna. *Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab*, (3), 237-261.
- Kornstad, T., Skjerpen, T. & Telle, K. (2016). Selvforsørging etter botid blant ikke-nordiske innvandrere. *Økonomiske Analyser*, (4), 37-47. Hentet fra <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/selvforsorging-etter-botid-blant-ikke-nordiske-innvandrere>
- Mohn, S. B., Ellingsen, D., Solheim, Ø. B. & Torgersen, K. (2014). Et marginalt problem? - Asylsøkere, ulovlig opphold og kriminalitet. Hentet fra <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/forsknings-og-utviklingsrapporter/asylsokere-ulovlig-opphold-og-kriminalitet---et-marginalt-problem/>
- Olsen, B. (2017). Arbeid: Innvandrere i og utenfor arbeidsmarkedet. *Innvandrere i Norge, 2017*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-i-og-utenfor-arbeidsmarkedet>
- Otnes, B. (1986). Straffbares sosiale bakgrunn: 1980-1981. (Rapporter 1986/21). Hentet fra https://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_198621.pdf
- Skarðhamar, T. (2005). Lovbruddskarrierer og levekår: en analyse av fødselskullet 1977. (Rapporter 2005/9). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/lovbruddskarrierer-og-levekar>
- Skarðhamar, T. (2006). Ikke-vestlige innvandrere og kriminalitet: like og forskjellige. *Samfunnsspeilet*, 20(4), 105-110. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/like-og-forskjellige>
- Skarðhamar, T., Aaltonen, M. & Lehti, M. (2014). Immigrant crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 15(2), 107-127. doi:10.1080/14043858.2014.926062
- Skarðhamar, T., Thorsen, L. R. & Henriksen, K. (2011). Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning (Rapporter 2011/21). Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kriminalitet-og-straff-blant-innvandrere-og-ovrig-befolkning>
- Statistisk sentralbyrå. (2017). Etterforskede lovbrudd: Laveste antall oppklarte lovbrudd siden 90-tallet. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/laveste-antall-opplarte-lovbrudd-siden-90-tallet>
- Steinkellner, A. (2017). Utdanning: Hvordan går det med innvandrere og deres barn i skolen? *Innvandrere i Norge, 2017*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hvordan-gar-det-med-innvandrere-og-deres-barn-i-skolen>

- Stene, R. J. (2004). Utlendinger, asylsøkere og kriminalitet: Svært få lovbrudd er begått av asylsøkere. Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/svaert-faa-lovbrudd-er-begaatt-av-asylsokere>
- Strøm, F. & Bye, K. S. (2017). Inntekt og lønn: Norskfødte med innvandrerforeldre har høyere inntekt enn sine foreldre. Innvandrere i Norge, 2017. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>
- Thorsen, L. R., Lid, S. & Stene, R. J. (2009). Kriminalitet og rettsvesen 2009 (Statistiske analyser 110). Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kriminalitet-og-rettsvesen-2009>
- Øia, T. (2005). Innvandrerungdom - integrasjon og marginalisering (NOVA-rapport 20/05). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2005/Innvandrerungdom-integrasjon-og-marginalisering>

Levekår

12. Dårligere levekår, men likevel høy tillit og sterk tilhørighet

Innvandrere har dårligere levekår enn befolkningen sett under ett på områder som sysselsetting, arbeidsforhold, boligstandard, økonomi, helse og sosial kontakt, viser Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn. Til tross for dette virker de å være like fornøyd med livet generelt, boligen og jobben som andre. Innvandrere har høy tillit til institusjoner og sterk tilhørighet til Norge.

Kjersti Stabell Wiggen og Signe Vrålstad

Innvandrere er personer som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

I 2017 publiserte SSB den første rapporten med resultater fra Levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016). Rapporten gir en bred og oversiktlig beskrivelse av hvordan mange av innvandrerne i Norge «har det» i dag. Innvandrerne fra de tolv landene i utvalget representerer et stort mangfold (Vrålstad & Wiggen 2017). I denne artikkelen vil vi belyse hva LKI 2016 har gitt oss av kunnskap om levekår blant innvandrere i Norge.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen omfatter både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Utvalget blant innvandrerne består av personer fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i Vrålstad & Wiggen 2017 og Holmøy & Wiggen 2017.

De tolv landene i utvalget var: Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Iran, Irak, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia.

Resultatene fra LKI er vektet etter den andel som innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra «store» innvandringsland (de som mange innvandrere i Norge kommer fra) får derfor større innvirkning på totalen.

Vektete resultater for befolkningen

For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen som helhet, har vi vektet resultatene til befolkningen, slik at fordelingen etter kjønn, alder og bosted i befolkningen skal være tilsvarende fordelingen på disse variablene blant innvandrerutvalget til LKI. Tallene for befolkningen vil derfor ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt. Se mer om vektning av resultatene i Vrålstad og Wiggen 2017.

Figur 12.1

Levekår blant innvandrere. 2016

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn viser at innvandrere har dårligere levekår enn befolkningen på områder som økonomi, boligstandard, helse og arbeidsforhold.

Utvalgte levekårsindikatorer

ØKONOMI

- Vanskelig/svært vanskelig å få endene til å møtes
- Klarer ikke en uforutsett utgift på kr 10 000
- Svært tyngende boutgifter
- Problemer med å betale husleie
- Ikke råd til å holde boligen varm
- Ikke råd til å reise på en ukes ferie i løpet av et år
- Barn deltar ikke i organiserte fritidsaktiviteter pga øko.

BOLIGSTANDARD

- Bor trangt (objektiv definisjon)
- For liten bolig (subjektiv oppfatning)

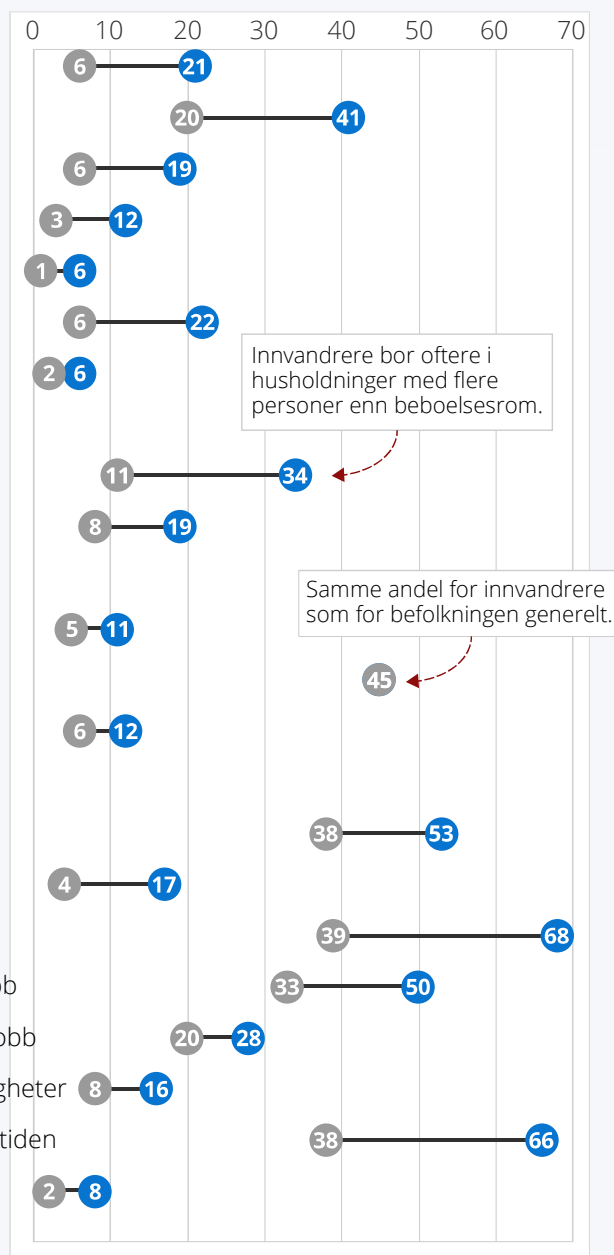
HELSE

- Oppgir å ha dårlig/svært dårlig helse
- Oppgir minst én fysisk helseplage siste 12 måneder
- Psykiske helseplager siste 14 dager

ARBEIDSFORHOLD¹

- Utsatt for minst én av fire fysiske risikofaktorer
- Løfter i ubekvemme stillinger, mesteparten av tiden
- Arbeider stående, mesteparten av tiden
- Føler seg fysisk utmattet når man kommer hjem fra jobb
- Føler seg psykisk utmattet når man kommer hjem fra jobb
- Har ikke svært gode/gode muligheter til å utnytte ferdigheter
- Gjentar de samme arbeidsoppgavene mesteparten av tiden
- Har vært utsatt for arbeidsulykker siste 12 måneder

Andeler i prosent

12.1. En av fem synes det er vanskelig å få pengene til å strekke til

Inntekt:
Median inntekt etter skatt
per forbruksenhet.

Lavinntekt:
Inntekt etter skatt per
forbruksenhet (EU-skala)
under 60 prosent av årlig
medianinntekt til alle
privathusholdninger.

En viktig komponent ved levekårene er de økonomiske rammene man har. Økonomi kan ha betydning både for materiell levestandard og sosial deltakelse. SSBs inntektsstatistikk viser at innvandrere i Norge generelt har et lavere inntektsnivå enn befolkningen som helhet. I 2015 utgjorde innvandrernes inntekter 77 prosent av inntektene til hele befolkningen (SSB 2016a og Vrålstad og Wiggen 2017). De har også oftere lavinntekt enn det som er tilfellet i befolkningen (Vrålstad og Wiggen 2017). Mens det i 2015 var 10,8 prosent som hadde lavinntekt (EU60) i befolkningen, var tilsvarende andel 32 prosent blant innvandrere. Dette gjelder innvandrere generelt, og ikke bare innvandrere fra de tolv landene vi ser på her.

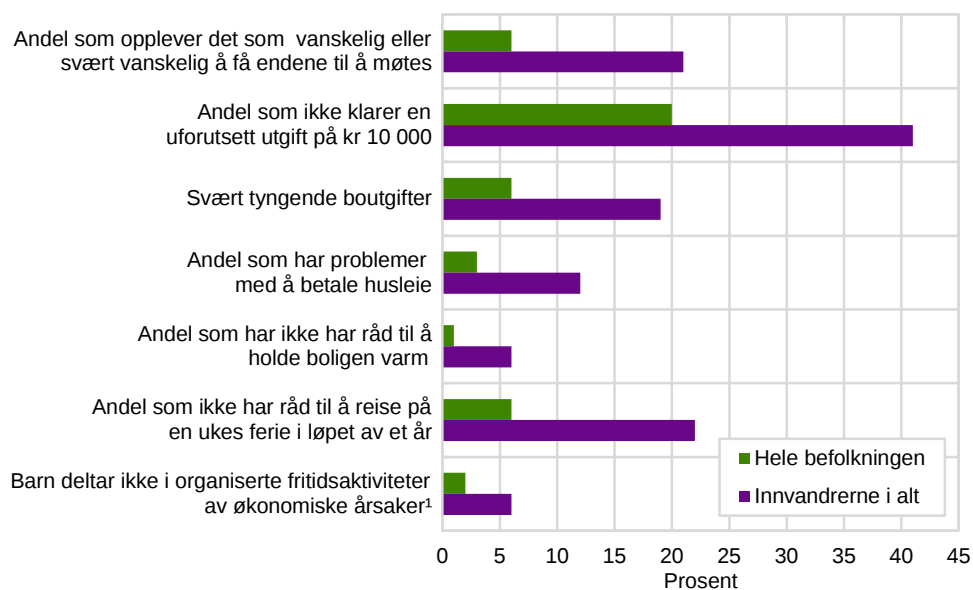
Registerbasert sysselsettingsstatistikk viser også at deltakelsen i arbeidslivet er lavere blant innvandrere fra noen land (SSB 2016b) enn for befolkningen sett under ett (SSB 2016c). Lav deltakelse i arbeidslivet kan ha økonomiske konsekvenser for husholdningene. Hvor stor del av inntekten som kommer fra henholdsvis yrkesinntekter, kapitalinntekter og overføringer varierer sterkt mellom de ulike innvandrerguppene: På den ene siden av skalaen har vi innvandrere fra Polen, med 86 prosent av inntektene fra betalt arbeid, og på den andre siden av skalaen finner vi innvandrerne fra Somalia, der yrkesinntektene utgjør 42 prosent.

Én ting er hva man har i inntekt, en annen hvordan økonomien oppleves. Resultatene fra LKI viser at én av fem (21 prosent) blant innvandrerne opplever at det er vanskelig eller svært vanskelig å få pengene til å strekke til for å dekke de nødvendige behovene i husholdningen (se figur 12.2). Til sammenligning, oppgir én av tjue (6 prosent) i hele befolkningen dette. Innvandrere fra Somalia, Irak og Sri Lanka er gruppene som i størst grad oppgir at dette er vanskelig eller svært vanskelig. Andelen som oppgir at økonomien er stram gjenspeiles dels i andelen med lavinntekt. Mens Somalia og Eritrea har betydelige andeler personer med lavinntekt (72 prosent og 59 prosent), er andelen med lavinntekt 17 prosent blant innvandrerne fra Sri Lanka. De som sjeldnest oppgir at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes er innvandrerne fra Vietnam (8 prosent), Polen og Bosnia-Hercegovina.

Vi har også stilt mer konkrete spørsmål om økonomisk romslighet: om man kan klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner og om man har råd til én ukes ferie utenfor hjemmet i løpet av et år. På disse målene kommer innvandrerne ut med en høyere andel som ikke har råd enn befolkningen generelt. Når det gjelder det å kunne håndtere en uforutsett utgift, er det særlig innvandrerne fra Somalia (69 prosent), Irak (62 prosent), Eritrea og Afghanistan (begge 58 prosent) som oftest oppgir at de ikke har mulighet til dette.

Blant innvandrere fra Somalia og Eritrea oppgir også over halvparten at de ikke har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. Det er få fra Polen (5 prosent) og Bosnia-Hercegovina som oppgir å ikke kunne unne seg et slikt gode.

For barn og ungdom er det viktig for den sosiale inkluderingen å delta i aktiviteter sammen med andre jevnaldrende. Blant innvandrerne i utvalget oppgir 6 prosent at barna deres ikke deltar i organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker, mens kun 2 prosent i hele befolkningen oppgir dette. Blant innvandrere fra Afghanistan og Irak oppgir 11 prosent at barna ikke deltar av økonomiske årsaker. For dem som kommer fra Tyrkia og Pakistan gjelder dette 10 prosent, mens bare 1 prosent blant innvandrere fra Polen og Eritrea oppgav dette.

Figur 12.2 Økonomisk romslighet blant innvandrerne og i hele befolkningen. 18 år og over

¹ Personer i husholdninger med barn i alderen 5-15 år.

Kilde: Levekårsund. blant personer med innv.bakgrunn 2016 og Levekårsund. EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

12.2. Over halvparten av innvandrerne eier sin bolig

En stor utgift for de fleste husholdninger er utgifter til bolig, enten man eier boligen eller man leier den. I alt bor 53 prosent av innvandrerne i en bolig som husholdningen eier, enten som selveier eller gjennom borettslag eller lignende. Tilsvarende andel i befolkningen er 78 prosent. At innvandrere i mindre grad eier boligen sin enn det befolkningen gjør finner vi også i SSBs statistikk om boforhold (SSB, 2016c).

Både eiere og leiere har fått spørsmål om boutgiftene tynger husholdningens økonomi. Blant innvandrerne er det en høyere andel som opplever boutgiftene som tyngende: 19 prosent oppgir at boutgiftene er svært tyngende. I befolkningen som helhet er det 6 prosent som svarer det samme. Innvandrere fra Irak (29 prosent) og Somalia (28 prosent) er de som oftest opplever boutgiftene som tyngende, mens innvandrere fra Vietnam opplever dette i minst grad (5 prosent).

Vi har i tillegg stilt mer konkrete spørsmål om evnen til å håndtere boutgifter: om man har råd til å holde boligen passe varm og om man har problemer med å betale husleien. Det er relativt få, både blant innvandrerne og i befolkningen, som sier at de bor i en kald bolig fordi de ikke har råd til å varme den opp, men en noe større andel av innvandrerne oppgir dette. Innvandrerne oppgir også oftere at de minst en gang i løpet av det siste året har hatt problemer med å betale husleien ved forfall. Dette gjelder spesielt innvandrere fra Irak (22 prosent), Somalia, og Afghanistan. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Polen og Vietnam (alle 6 prosent) oppgir i liten grad å ha problemer med å betale husleien ved forfall.

12.3. Innvandrerne bor oftere trangt

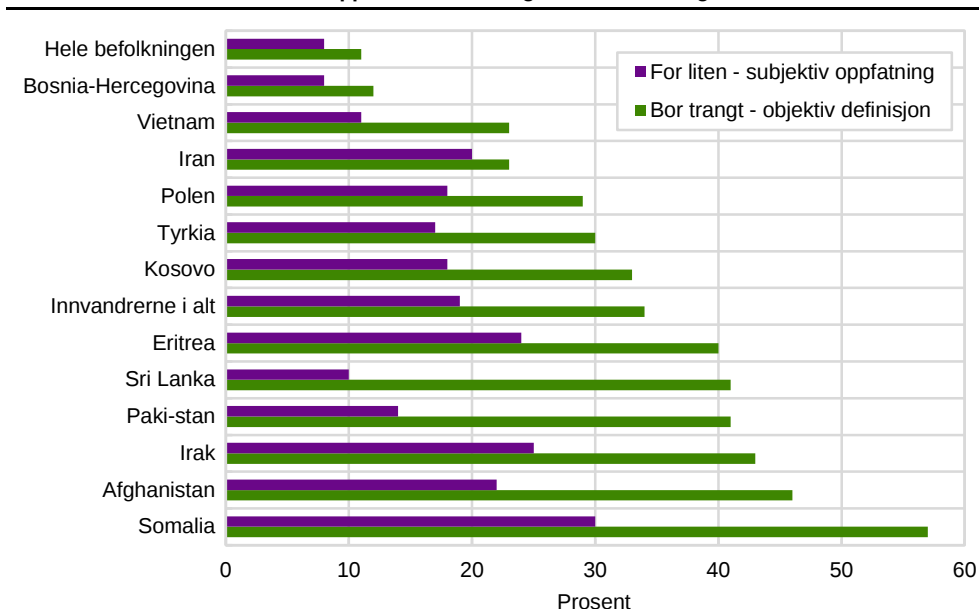
Beboelsesrom: Kjøkken, bad, entre eller små rom under 6 kvm regnes ikke som beboelsesrom.

Generelt er det god standard på boliger i Norge, men likevel er det noen som opplever at boligen ikke har god nok standard eller er tilpasset de som bor der, eller at området de bor i er preget av forurensning eller støy. Et kjennetegn ved boligen som kan virke inn på hvordan det er å leve i den, er størrelsen. Her har vi spurt om hvor mange rom boligen har, og sett hvordan dette står i forhold til antall personer i boligen. En person bor trangt hvis han eller hun bor alene på ett rom eller i en husholdning med flere personer enn beboelsesrom. Dette er et objektivt mål på trangboddhet (SSB, 2015, 2016d). Innvandrerne bor oftere trangt enn det befolk-

ningen som helhet gjør (se figur 12.3). Mens 11 prosent i befolkningen bor trangt, gjør 34 prosent av innvandrerne det samme.

I tillegg har vi spurt hvordan folk selv opplever boligens størrelse – om den er for stor, for liten eller passe stor. I befolkningen som helhet er det omtrent like mange som opplever boligen sin som trang og som også oppfyller den objektive definisjonen vi har satt for trangboddhet. Blant innvandrerne er det betydelig færre som selv opplever boligen som for liten enn som objektivt sett bor trangt.

Figur 12.3 Objektiv trangboddhet og subjektiv oppfattelse av boligen som for liten. Blant innvandrerne etter opprinnelsesland og i hele befolkningen

Kilde: Levekårsund. blant personer med innv.bakgrunn 2016 og Levekårsund. EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

En ting er størrelse på boligen, en annen side er standarden på den boligen man bor i. Når det gjelder boligstandard, er innvandrerne oftere utsatt for tak som lekker eller fukt i gulv eller vegger enn det befolkningen som helhet er, selv om andelen likevel er relativt lav. Å være plaget av støy i boligen, enten støyen kommer fra naboer eller annen støy utenfra, for eksempel fra trafikk, industri eller anlegg, opplever innvandrerne og befolkningen i like stor grad (se tabell 12.1). Innvandrerne som leier har oftere dårligere boligstandard enn de som eier. 11 prosent av innvandrerne leier av det offentlige, og de bor oftere trangt (55 prosent) enn de som er selveiere (22 prosent).

Tabell 12.1 Boforhold blant innvandrerne og i hele befolkningen. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Paki-stan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Problemer med tak som lekker, fukt i vegger eller gulv	4	8	7	5	9	9	13	8	8	9	4	6	12	11
Plaget av støy fra naboer, trafikk, industri eller annen støy, når man oppholder seg inne i boligen	9	8	8	6	8	12	13	12	9	6	3	5	6	6
Fornøyd eller svært fornøyd med boligen	97	93	95	98	92	95	85	90	91	94	96	96	85	86
Antall personer	5 849	4 420	368	358	371	355	355	396	360	372	384	347	389	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Med dette som bakteppe, hvor fornøyd er innvandrerne med boligen sin, samlet sett? Det store flertallet av både befolkningen som helhet og innvandrerne er fornøyd med boligen sin. De som leier kommunale boliger er oftere misfornøyd

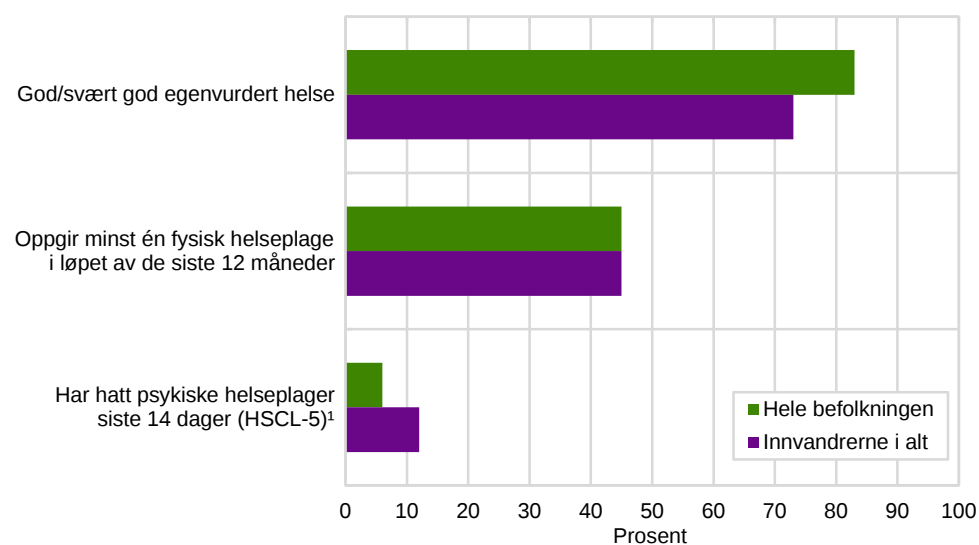
(17 prosent) enn de som eier (2 prosent) eller leier boligen av slektninger eller venner (7 prosent). Innvandrerne fra Eritrea, Irak og Somalia er oftere misfornøyd med boligen enn innvandrerne fra andre land. Det er også de tre gruppene som oftest opplever dårligere boligstandard. Mest fornøyd med boligen er innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka, Vietnam, Polen og Tyrkia.

12.4. De fleste vurderer helse si som god

I levekårsundersøkelser er det vanlig å spørre etter egen vurdering av helse. Som vist i figur 12.4 vurderer langt de fleste i befolkningen helse si som god eller svært god (83 prosent). Slik er det også blant innvandrerne, selv om andelen er lavere (73 prosent). 11 prosent av innvandrerne vurderer helse si som dårlig eller svært dårlig, mens tilsvarende andel i befolkningen er 5 prosent. Her må vi huske på at forskjeller i egenvurdering av helse mellom innvandrerne i alt og befolkning ikke kan forklares med at utvalgene har ulike alders- og kjønnsammensetning. Resultatene for befolkningen er vektet for å speile den demografiske sammensetningen blant innvandrerne i vårt utvalg (se boks om vektning).

Innvandrerne ble videre bedt om å redegjøre for hvilke sykdommer de har hatt i løpet av de siste 12 månedene, med navn på 15 forskjellige sykdommer eller diagnoser. Et samlemål angir hvor stor andel av hver landgruppe som nevner minst én av de navngitte diagnosene. Det framgår at andelen som nevner minst én sykdom, er den samme for befolkningen generelt og for innvandrerne: begge populasjonene har en andel på 45 prosent.

Figur 12.4 Helse blant innvandrerne og i hele befolkningen

¹ Andel >2 på skala 1-4 for snitt skår for fem symptombeskrivelser i henhold til Hopkins Symptoms Checklist -5 (1=Ikke plaget4=Veldig mye plaget).

Kilde: Levekårsund. blant personer med innv.bakgrunn 2016 og Levekårsund. om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er store forskjeller når vi ser på de ulike sykdommene/plagene etter landbakgrunn. Når vi ser på enkeltland, vil ulikheter i kjønns- og alderssammensetning i de ulike landgruppene ha betydning for resultatene. Høyest andel med minst en helseplage/sykdom finner vi blant innvandrere fra Irak og Tyrkia, rundt 60 prosent. Deretter følger innvandrere fra Vietnam, Iran og Kosovo med 58-53 prosent. Innvandrere fra Eritrea har den laveste andelen som oppgir minst én sykdom: 22 prosent. Nest lavest er andelen blant innvandrere fra Polen og Somalia (36 prosent).

Sykdommer med større forekomst blant innvandrerne enn i hele befolkningen er ryggplidelse, nakkeplidelse, diabetes og sterk hodepine. Ofte nevnt i befolkningen enn blant innvandrerne er pollenallergi/høysnue. Dette er diagnosen som nevnes av

flest i befolkningen som helhet (22 prosent). Motsatt er det ryggglidelser, som flest innvandrerne nevner (18 prosent). De andre diagnosene på listen har lik eller nesten lik utbredelse i befolkningen og blant innvandrerne. Det gjelder astma, kronisk bronkitt/kols/emfysem, hjerteinfarkt, angina, hjerneslag, slitasjegikt, inkontinens, kronisk nyresvikt og ondartet kreft.

Et interessant funn er at forskjellen mellom innvandrere og befolkningen når det gjelder god eller dårlig helse blir større når vi deler inn etter alder og kjønn: Små eller nærmest ikke-eksisterende forskjeller i helse mellom innvandrerne og hele befolkningen i ung alder blir langt tydeligere i innvandrernes disfavør blant eldre. Innvandrerkvinner rapporterer dessuten mer helseproblemer enn innvandremenn.

En noe større andel blant innvandrerne enn i hele befolkningen har imidlertid vært hos fastlege eller allmennlege i løpet av de siste 12 månedene (henholdsvis 76 prosent og 70 prosent), mens bruken av psykolog eller psykiater er like lav blant innvandrerne som i befolkningen (begge 8 prosent). Andelen som unnlater å ta kontakt med tannlege er høyere blant innvandrerne (18 prosent) enn i befolkningen (9 prosent), og 11 prosent oppgir at det er fordi de ikke har råd.

12.5. Mer utbredt med psykiske helseplager blant innvandrerne

For å kartlegge psykiske plager, brukes et utvalg på fem spørsmål hentet fra Hopkins Symptoms Checklist (Strand, Dalgard, Tambs, og Rognerud, 2003) – et verktøy for å kartlegge forekomsten og omfanget av psykiske plager. En gjennomsnittlig skår over 2 regnes som en indikasjon på psykiske problemer.

Hopkins Symptoms Checklist - 5

Dataene oppsummeres ved å bearbeide svarene på fem av symptombeskrivelsene i henhold til konvensjonene for Hopkins Symptoms Checklist -5 (HSCL-5). De fem symptom-beskrivelsene er: nervøsitet og indre uro, stadig redd eller engstelig, følelse av håpløshet med tanke på fremtiden, nedtrykt eller tungsindig og mye bekymret eller urolig. På hver av de fem symptombeskrivelsene kodes «ikke plaget» som 1, «litt plaget» som 2, «ganske mye plaget» som 3 og «veldig mye plaget» som 4. Skårene på de fem symptombeskrivelsene summeres, og et gjennomsnitt beregnes på skalaen 1-4 for hver enkelt person.

Andelen med psykiske problemer etter denne definisjonen viser seg å være 6 prosent i hele befolkningen og dobbelt så høy (12 prosent) blant innvandrerne. De høyeste andelenene finner vi for innvandrere fra Irak, Iran og Tyrkia, alle rundt 20 prosent. De laveste andelenene – rundt 6 prosent, som i befolkningen – finner vi for innvandrere fra Somalia, Sri Lanka, Vietnam og Eritrea.

12.6. En mer belastende arbeidshverdag

Innvandrerne er i mindre grad i arbeid enn befolkningen som helhet, og sysselsatte innvandrere har andre jobber enn sysselsatte generelt. Kjønnsforskjellen i andel sysselsatte menn og kvinner er større blant innvandrerne enn vi ser i befolkningen generelt. Deltids-arbeid og midlertidige ansettelser er noe mer utbredt blant innvandrerne, og det er også klart mindre vanlig å være fagorganisert.

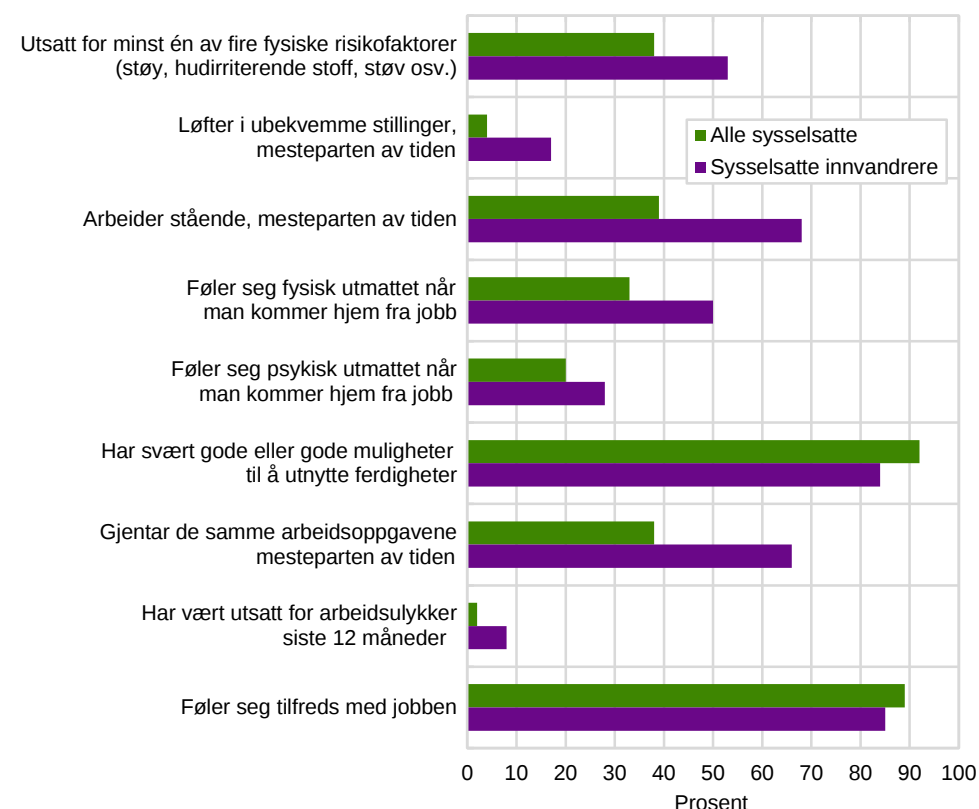
Mange av innvandrerne jobber i yrker uten krav til utdanning, mens en relativt lav andel av innvandrerne jobber i lederyrker eller yrker som krever høyere utdanning. Dette henger tett sammen med utdanningsnivået til gruppa som helhet, der lederyrker er mer utbredt blant innvandrerne med høyere utdanning.

I LKI 2016 har vi også kartlagt fysisk og psykisk arbeidsmiljø. Generelt ser vi at innvandrerne oftere er utsatt for en rekke fysiske og ergonomiske risiko-faktorer (se figur 12.5). Det rapporteres også at man i mindre grad kan påvirke egen arbeidshverdag.

Innvandrerne har jevnt over dårligere arbeidsmiljø enn befolkningen generelt, det gjelder for alle de tolv landgruppene. Spesielt blant polske innvandrere er det en mye høyere andel som er utsatt for risikofaktorer i arbeidsmiljøet, som støy, kjemikalier, støv osv.

Innvandrerne er noe oftere midlertidig ansatt (19 prosent) enn befolkningen som helhet (11 prosent). De jobber også noe oftere deltid (28 prosent blant innvandrerne og 23 prosent i hele befolkningen). Til tross for mer usikker tilknytning til arbeidslivet, dårligere arbeidsmiljø og mer utsatthet for arbeidsulykker, rapporterer nesten ni av ti innvandrerne at de er tilfreds med jobben.

Figur 12.5 Risikofaktorer i arbeidsmiljøet blant sysselsatte innvandrere og for sysselsatte i alt. 18-66 år

Kilde: Levekårsund. blant personer med innv.bakgrunn 2016 og Levekårsund. om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

12.7. Innvandrere noe mer utsatt for lovbrudd

På tross av at det store flertallet, både blant innvandrere og i befolkningen som helhet, ikke utsettes for vold, trusler, tyveri eller kriminalitet i nærmiljøet, opplever allikevel et stort antall enkeltmennesker å bli ofre for slike lovbrudd hvert år. For eksempel viste Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 at rundt 2 prosent av befolkningen i alderen 16 år og eldre hadde blitt utsatt for ett eller flere tilfeller av vold de siste 12 månedene (SSB, 2016e). Dette tilsier at om lag 80 000 personer i den voksne befolkningen hadde opplevd vold i løpet av et år.

Innvandrere fra de tolv landene som er representert i LKI er noe oftere utsatt for vold og trusler (6,4 prosent) enn befolkningen som helhet (4,6 prosent). Unge innvandrere, og da spesielt unge gutter i alderen 16-24 år er oftere utsatt (14,7 prosent), slik også tidligere levekårsundersøkelser har vist. Det er ikke signifikante forskjeller mellom innvandrerkvinner og -menn når det gjelder utsatthet for vold og trusler, men kvinner med innvandrerbakgrunn (4,4 prosent) er oftere utsatt for vold enn kvinner generelt i befolkningen (2,4 prosent).

Når det gjelder utsatthet for tyveri og skadeverk er det en minimal forskjell mellom innvandrerne og befolkningen (henholdsvis 8,5 og 9,3 prosent), men vi finner at innvandrerne, på tross av å være mer utsatt for vold og trusler, sjeldnere oppgir at det er problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor. I alt 5,7 prosent av innvandrerne og 8,3 prosent av befolkningen som helhet svarer dette.

12.8. Sosial kontakt – viktig på veien til å bli integrert

Familie og vennenettverk er viktig for å trives og ha det bra. Sosial kontakt er også viktig på veien til å bli integrert i samfunnet og kunne delta på forskjellige samfunnsarenaer. Det gir personlig trygghet å ha noen rundt seg som kan gi støtte i ulike livsfaser.

Når det gjelder familierelasjoner er innvandrerne i LKI 2016 vel så ofte godt forankret i samliv som hele befolkningen, om lag to av tre er enten gift eller samboende. Andelen gifte blant innvandrerne er langt høyere enn i hele befolkningen, mens andelen samboere er betydelig lavere. Det er av stor betydning for de gifte at ektefellen befinner seg i landet, noe over en av ti oppgir at ektefellen ikke gjør.

For å høre hjemme i et samfunn er det viktig å ha sosial kontakt med mennesker utenfor ens umiddelbare familie. Dette er kontakter som gjerne knyttes på frivillig basis ut fra felles interesser og aktiviteter. 4 prosent av innvandrerne oppgir at de mangler gode venner, mens tilsvarende er 2 prosent for befolkningen som helhet. Det betyr at de ikke har gode venner der de bor, andre steder i Norge eller i utlandet (se tabell 12.2).

82 prosent av innvandrerne oppgir å ha gode venner der de bor. Høyest andel finner vi blant dem fra Polen, Bosnia-Hercegovina Tyrkia og Sri Lanka, og lavest andel blant dem fra Vietnam, Irak og Pakistan. Andelen for hele befolkningen er noe høyere enn blant innvandrerne sett under ett, 87 prosent.

Både innvandrerne og befolkningen i sin helhet er i kontakt med sine venner relativt ofte. 82 prosent av innvandrerne oppgir å ha mye kontakt med gode venner, det vil si minst en gang i måneden eller mer. Dette gjelder 94 prosent i hele befolkningen.

Tabell 12.2 Sosial kontakt for hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Gift	39	62	65	67	65	79	58	54	48	85	84	63	37	40
Av disse: Ektefelle bor i Norge	.	94	87	100	98	100	99	98	87	97	99	99	91	84
Samboende	42	6	10	8	9	2	4	5	3	1	1	11	6	3
Har gode venner på bosted	87	82	89	87	81	84	71	77	77	68	84	72	86	84
Mangler gode venner ¹	2	4	2	4	3	3	8	5	6	6	7	10	3	4
Har kontakt med gode venner minst en gang i måneden	94	82	83	88	86	83	77	78	78	75	76	72	85	89
Har noen som står en nær og kan snakke fortrolig med	97	84	89	92	91	85	74	80	74	80	75	85	82	83
Ganske eller veldig mye plaget med ensomhet siste 14 dager	5	10	7	9	5	10	16	17	13	11	6	3	7	9
Antall personer	7 508	4 423	369	356	372	357	360	395	359	371	385	347	388	364

¹ Har verken gode venner på bosted, andre steder i Norge eller i utlandet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

En side ved sosiale relasjoner er hvor mange mennesker man har i sitt nærmeste nettverk og hvor ofte man treffer dem. En annen side er kvaliteten på relasjonene. Mange av innvandrerne oppgir å ha noen som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med, selv om andelene blant innvandrerne er en del lavere enn for hele

befolkningen. Flere menn enn kvinner oppgir at de ikke har noen som står dem nær, og vi finner større kjønnsforskjeller blant innvandrerne enn i befolkningen.

Innvandrerne er også gjennomgående mer ensomme. Dobbelt så mange av innvandrerne oppgir å være ganske eller veldig mye plaget av ensomhet de siste 14 dagene sammenlignet med hele befolkningen. Særlig oppgir innvandrere fra Irak og Iran å være ganske eller mye plaget av ensomhet. Lavest andel finner vi blant innvandrerne fra Vietnam.

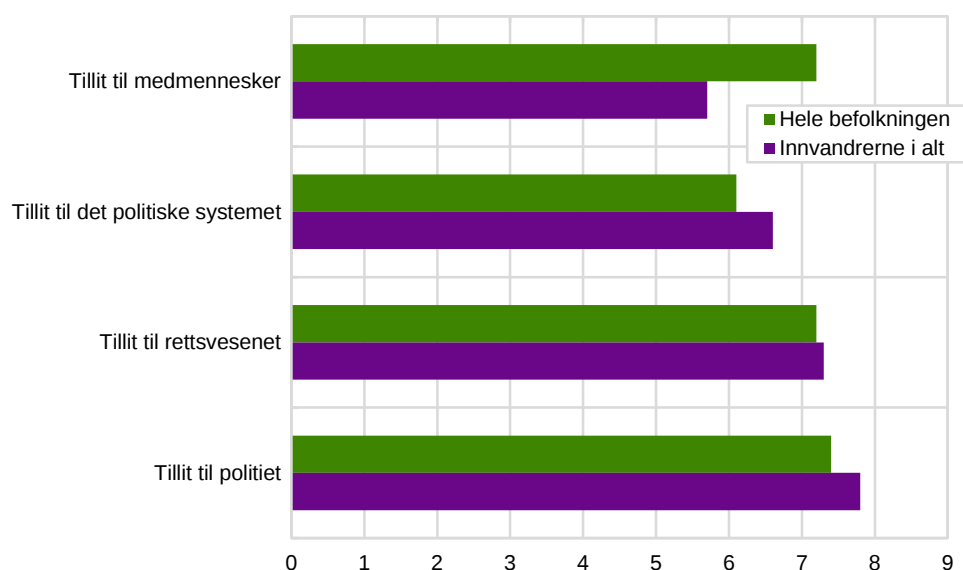
12.9. Høy tillit til politisk system, rettsvesen og politiet

Forskning viser at de nordiske landene skiller seg ut blant andre europeiske land med en høy grad av tillit i befolkningen generelt, både når det gjelder tillit til andre mennesker og tillit til institusjoner eller styringssystemer. Det argumenteres for at omfordelende og velfungerende velferdsordninger både baserer seg på tillit og bidrar til å opprettholde tilliten. Hvorvidt høy innvandring representerer en utfordring for samfunnets tillit og samhold, er et sentralt tema i Brochmann II (NOU 2017:2, 2017).

Et spørsmål som vanligvis brukes i måling av mellommenneskelig tillit (Barstad og Sandvik, 2015), har følgende ordlyd: «Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre?» Svaret oppgis på en skala fra 0-10, der 0 betyr at en ikke kan være for forsiktig, mens 10 at folk flest er til å stole på. Gjennomsnittet av innvandrerne uttrykker signifikant lavere mellommenneskelig tillit enn befolkningen som helhet gjør (se figur 12.6). Mens bare 6 prosent av befolkningen skårer under midten på skalaen (0-4), var det samme tilfelle for 21 prosent blant innvandrerne samlet. Andelen som velger midtpunktet på skalaen (5), var også dobbelt så stor blant innvandrerne som i befolkningen (hhv. 26 mot 12 prosent). Det er imidlertid ingen nevneverdig forskjell i andelen som velger ekstremverdien 10 på skalaen: «folk flest er til å stole på».

Innvandrerne med lang botid har høyere mellommenneskelig tillit enn innvandrerne med kort botid. Innvandrerne fra ett av landene skiller seg imidlertid ut ved å legge seg høyt opp på skalaen, og med et gjennomsnitt omtrent som i befolkningen som helhet. Det er innvandrerne fra Sri Lanka (7,4 i snitt).

Figur 12.6 Mellommenneskelig tillit og tillit til samfunnsinstitusjoner i Norge, blant innvandrerne og i hele befolkningen

Kilde: Levekårsund. blant personer med innv.bakgrunn 2016 og Levekårsund. EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå

Som nevnt har tillit også en annen dimensjon - tillit til samfunnets styringssystemer og institusjoner. Dette har blant annet betydning for borgernes ønske om å engasjere seg politisk, vilje til å betale skatt og delta i valg. For eksempel viser Kleven (2016) en klar sammenheng mellom tillit til nasjonalforsamlingen i det enkelte land og valgdeltakelsen i landet.

Mens tilliten til andre mennesker er lavere blant innvandrerne enn i befolkningen, er tilliten til det politiske systemet, rettsvesenet og politiet til gjengjeld like høy eller høyere blant innvandrerne enn i befolkningen. Den høye tilliten til institusjoner finner vi igjen blant innvandrere fra alle landene, men særlig høy tillit til samfunnsinstitusjonene uttrykker innvandrere fra Eritrea.

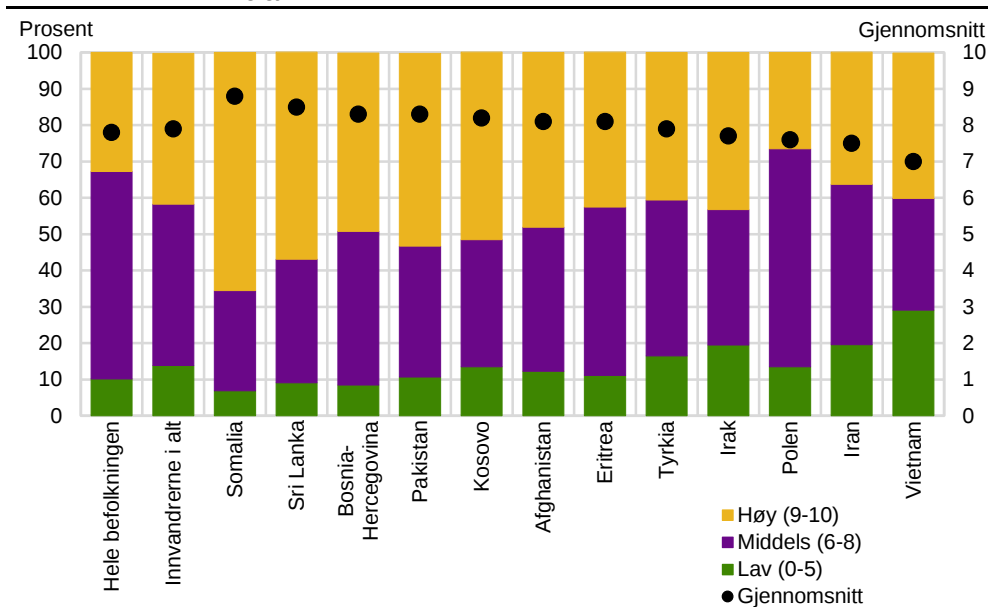
12.10. Tilfreds med livet?

Vi har nå sett på ulike sider ved levekårene til innvandrere i Norge. Hvordan folk har det handler i tillegg til ytre forhold også om hvordan de selv oppfatter livet sitt. I undersøkelser om livskvalitet er det vanlig å spørre om hvor tilfreds man er med livet. I LKI 2016 har vi spurt folk hvor fornøyd de er med livet om dagen, og bedt dem oppgi svaret på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr svært misfornøyd og 10 betyr svært fornøyd. Hvis vi ser på gjennomsnitt, er det små forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen som helhet i livstilfredsstillelse. Mens innvandrerne har et snitt på 7,9 har befolkningen som helhet et snitt på 7,8.

Ser vi nærmere på fordelingen (se figur 12.7), kommer det imidlertid frem at innvandrerne oftere legger seg i ytterpunktene på skalaen: de svarer både oftere at de er lite tilfreds med livet og at de er svært tilfreds med livet.

Innvandrerne fra Somalia er de som i snitt uttrykker høyest tilfredshet med livet (8,8), sammen med innvandrere fra Sri Lanka. Minst tilfredse er i gjennomsnitt innvandrere fra Vietnam (7,0), Iran og Polen.

Figur 12.7 Tilfredshet med livet¹. Innvandrere etter opprinnelsesland og i hele befolkningen. Prosent og gjennomsnitt

¹ Baseres på et spørsmål om hvor fornøyd man er med livet om dagen. Den intervjuede svarer på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr svært misfornøyd, mens 10 betyr svært fornøyd. En skår på 0-5 regnes som lav tilfredshet, 6-8 som middels tilfredshet og 9-10 som høy tilfredshet.

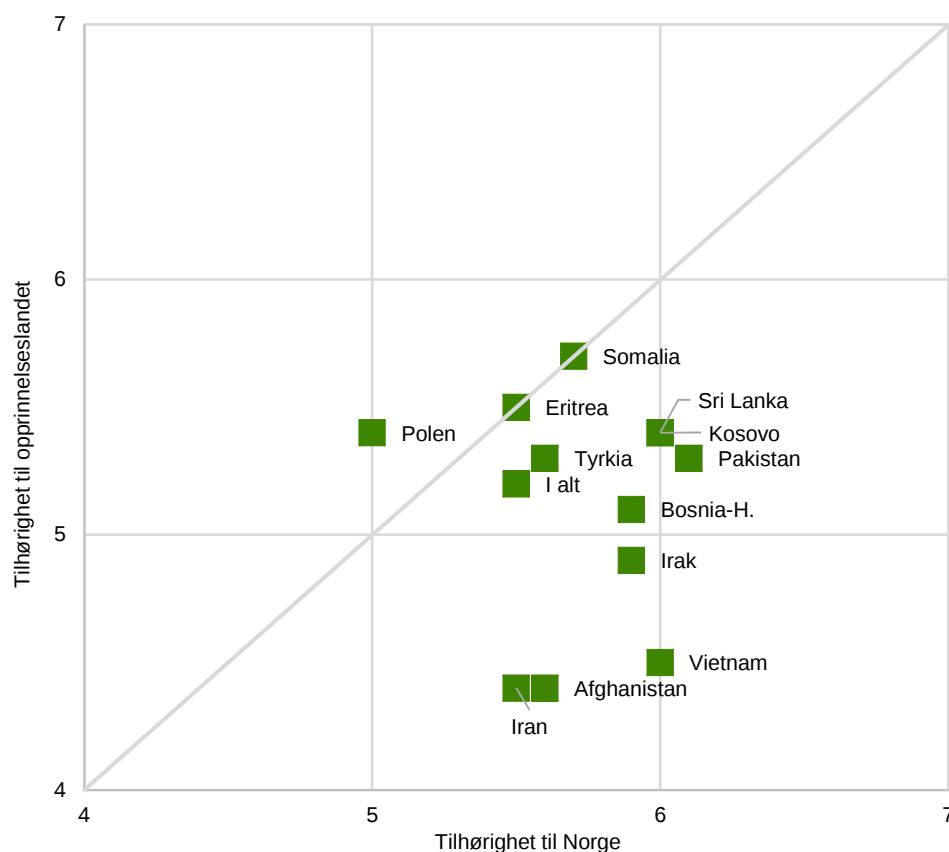
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå.

12.11. En av tre oppgir å ha stor grad av tilhørighet til Norge

Tilhørighet er subjektivt. I LKI 2016 måler vi egen oppfattelse av i hvor stor grad man føler tilhørighet både til Norge og til opprinnelseslandet. Det er vanlig å tenke på tilhørighet som et uttrykk for å høre hjemme, ha emosjonelle og mer praktiske bånd til et sted - slik som venner, familie, eiendom, jobb og lokal kunnskap. Det er på mange måter summen av de båndene man måtte ha til et sted.

På en skala fra 1 til 7, har én av tre svart at de føler stor grad av tilhørighet (7) til Norge. Mange føler også stor grad av tilhørighet til opprinnelseslandet, men de fleste innvandrere-gruppene har en litt sterkere tilhørighet til Norge (5,5 i snitt) enn opprinnelseslandet (5,2 i snitt). Det er mest tydelig for dem fra Iran, Afghanistan, Vietnam og Irak. Tilhørigheten til Norge øker i takt med økende botid, og tilhørigheten med opprinnelseslandet synker tilsvarende (se figur 12.8). Vi finner støtte til antakelsen om at det er mange som føler tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet samtidig, og at det ikke nødvendigvis er noen motsetning mellom de to orienteringene.

Figur 12.8 Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå.

På spørsmål om hvor de har lyst til å bo i fremtiden, svarer over halvparten av innvandrerne at de ønsker å bli boende i Norge. Det gjelder særlig dem som er kommet på grunn av flukt, for eksempel 76 prosent av dem som kommer fra Afghanistan og Vietnam. Det nest vanligste svaralternativet er et ønske om å bo delvis i Norge, og delvis i opprinnelseslandet (25 prosent). Her skiller innvandrerne fra Tyrkia seg ut, ved at halvparten ønsker dette i fremtiden. Det er relativt få som ønsker å flytte til opprinnelseslandet uten delvis å bo i Norge (12 prosent). Unntaket er innvandrere fra Polen (22 prosent), hvor mange er i Norge for å arbeide og fortsatt har bolig og familie i Polen.

12.12. Oppsummering

Innvandrerne har oftere dårligere levekår enn befolkningen generelt på flere viktige områder, ifølge LKI 2016. Vi ser det når det gjelder sysselsetting, arbeidsforhold, boligstandard, økonomi, helse og sosial kontakt. I resultatrapporten Vrålstad & Wiggen 2017 har vi sett nærmere på resultater for innvandrere fra tolv enkeltland, og vi ser imidlertid at det er store variasjoner: Innvandrere fra noen land har levekår tilsvarende som vi finner i befolkningen generelt, for eksempel har de høy sysselsetting, eier egen bolig, har god boligstandard, god helse osv. Samtidig ser vi at innvandrere fra andre land stiller dårligere på de samme områdene: Lav sysselsetting, dårlig boligstandard, dårlig fysisk og psykisk helse. Mens andre grupper igjen skårer bra på noen levekårsområder, og dårligere på andre.

Ser vi nærmere på enkeltland, finner vi ikke noe åpenbart mønster der økonomisk, helsemessig, sosial og materiell levestandard henger sammen med graden av tillit til medmennesker og institusjoner. Til tross for dårligere levekår, skårer innvandrerne jevnt med befolkningen som helhet når det gjelder hvor fornøyd de er med livet generelt, med boligen og med jobben sin. De føler også sterk tilhørighet til Norge.

Litteraturliste

- Barstad, A. & Sandvik, L. (2015). Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet (Rapporter 2015/51). <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/deltaking-stotte-tillit-og-tilhorighet>
- Holmøy, A. & Wiggen, K. S. (2017). Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016: Dokumentasjonsrapport (Notater 2017/20). <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekarsundersokelsen-blant-personer-med-innvandrerbakgrunn-2016>
- Kleven, Ø. (2016). Tillit til politiske institusjoner: Nordmenn på tillitstoppen i Europa. Samfunnsspeilet (2), 13-18. <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2-2016>
- NOU 2017:2. (2017). Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring. <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>
- Statistisk sentralbyrå. (2016a). Inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger, 2015 - Om statistikken. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus/aar/2016-12-16?fane=om#content>
- Statistisk sentralbyrå. (2016b). Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys>
- Statistisk sentralbyrå. (2016c). Sysselsetting, registerbasert. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/regsys>
- Statistisk sentralbyrå. (2016d). Boforhold, registerbasert. <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold>
- Statistisk sentralbyrå. (2016e). Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen. <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/vold/>
- Strøm, F. & Bye, K. S. (2017). Inntekt og lønn: Norskfødte med innvandrerforeldre har høyere inntekter enn sine foreldre. Innvandrere i Norge, 2017. <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>
- Strand, B. H., Dalgard, O. S., Tambs, K. & Rognerud, M. (2003). Measuring the mental health status of the Norwegian population: a comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36). Nordic journal of psychiatry, 57(2), 113-118. DOI: 10.1080/08039480310000932
- Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (2017). Levekår blant innvandrere i Norge 2016 (Rapporter 2017/13). <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016#content>

Figurregister

Figur 1.1	Innvandrere i Norge. 2017	11
Figur 2.1	Hvor mye har innvandrerandelen i Norge økt siden 1970?	17
Figur 2.2	Hvor kommer innvandrerne fra?	19
Figur 2.3	Befolkningspyramider. Hele befolkningen og personer med innvandrerbakgrunn samt innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2017	22
Figur 2.4	Nyfødte med to innvandrerforeldre, etter landbakgrunn, 2016. De ti største gruppene.....	25
Figur 2.5	Hvor høy er fruktbarheten blant innvandrergrupper?	26
Figur 2.6	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i prosent av totalbefolkningen i kommunen. 1 januar 2017	32
Figur 2.7	Andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2017	34
Figur 3.1	Innvandring til Norge av ikke-nordiske borgere i perioden 1990–2016. De ti største landgruppene	37
Figur 3.2	Hvorfor kommer innvandrere til Norge?	38
Figur 3.3	Familieinnvandring etter type. Ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016	39
Figur 3.4	Arbeidsinnvandring av ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016	40
Figur 3.5	Flyktningsinnvandring av ikke-nordiske borgere. De ti største landgruppene. 1990–2016	41
Figur 4.1	Hvor mange personer bor det i husholdningene?	47
Figur 4.2	Innvandrere bosatt i privathusholdning. Etter husholdningsstørrelse. 2001 og 2016.....	48
Figur 4.3	Hva slags husholdninger bor innvandrere i?.....	54
Figur 4.4	Parstatus blant innvandrere fra Pakistan. 2016	57
Figur 4.5	Parstatus blant voksne norskfødte med innvandrerforeldre (19 år og eldre). Etter utvalgte land. 2016.....	59
Figur 5.1	Hvor stor andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn eier boligen sin? 2016.....	62
Figur 5.2	Eieform etter innvandrerbakgrunn, prosent av personer. 2016.....	64
Figur 5.3	Eieform for personer med innvandrerbakgrunn, etter opprinnelsesland. 2016.....	65
Figur 5.4	Eiere etter alder og innvandrerbakgrunn, prosent av personer. 2016.....	66
Figur 5.5	Eiere blant innvandrere etter botid og landbakgrunn. Prosent av personer. 2016.....	66
Figur 5.6	Eiere blant innvandrere etter botid og innvandringsgrunn. Prosent av personer. 2016.....	67
Figur 5.7	Eiere etter husholdningstype og innvandrerbakgrunn. Prosent av personer. 2016.....	68
Figur 5.8	Eierforhold for personer etter inntektskvartil og innvandrerbakgrunn. 2016...	69
Figur 5.9	Eierforhold for personer med og uten innvandrerbakgrunn, etter kommune. 2016.....	71
Figur 6.1	Barn i barnehage	79
Figur 6.2	Innvandrerens vei gjennom utdanningssystemet.....	80
Figur 6.3	Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng etter innvandrerbakgrunn	83
Figur 6.4	Andel elever og lærlinger i videregående opplæring, etter utdanningsprogram og innvandrerbakgrunn. 2016	84
Figur 6.5	Elever som startet i videregående opplæring for første gang høsten 2011, etter status for oppnådd nivå etter fem år. Etter innvandrerbakgrunn og kjønn. Prosent.....	85
Figur 6.6	Studenter i høyere utdanning i prosent av registrert årskull. 19-24 år. Etter innvandrerbakgrunn og kjønn	89
Figur 7.1	Hva skjer etter introduksjonsordningen?	97
Figur 7.2	Antall deltakere i introduksjonsprogrammet og flyktninger i Norge 2005–2016.....	98
Figur 7.3	Utbetalt integreringstilskudd til kommunene og introduksjonsstønad til flyktningene. 2006–2016.....	99
Figur 7.4	Antall deltakere i introduksjonsordningen etter landbakgrunn.....	101
Figur 8.1	Sysselsatte etter befolkningsgrupper. I prosent av bosatte15(16)–74 år. 4. kvartal 2002–2016	112
Figur 8.2	Hvor stor del innvandrere er i jobb?	114
Figur 8.3	Befolkningen etter innvandrerbakgrunn, verdensregion og status på arbeidsmarkedet. 15–66 år. 4.kvartal 2015. Prosent	115
Figur 8.4	Befolkningen etter innvandrerbakgrunn, verdensregion, kjønn og status på arbeidsmarkedet. 15–66 år. 4.kvartal 2015.....	117

Figur 8.5	Innvandrere fra Afrika, Asia, EU etc. etter status på arbeidsmarkedet og botid. 15–66 år. 4. kvartal 2015	118
Figur 8.6	To innvandrergupper med svært ulike mønster mht. Status på arbeidsmarkedet og alder	121
Figur 8.7	Sysselsatte etter innvandrerbakgrunn, verdensregion, kjønn og avtalt arbeidstid per uke. 15–74 år. 4. kvartal 2016	123
Figur 9.1	Inntekt blant innvandrere etter landbakgrunn	128
Figur 9.2	Median inntekt etter skatt per forbruksenhet for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 25-39 år, som andel av hele befolkningen 25-39 år sin inntekt. EU-skala. 2015	130
Figur 9.3	Sammensetning av samlet husholdningsinntekt, etter hovedinntektstakers landbakgrunn. 2015	131
Figur 9.4	Andelen som yrkesinntekter og overføringer utgjør av innvandrerhusholdningers samlede inntekt, etter landbakgrunn og botid, sammenlignet med hele befolkningen. Antall prosentpoeng lavere eller høyere enn hele befolkningen. 2015.....	132
Figur 9.5	Ulike overføringer som andel av husholdningens samlede inntekt, etter landgruppering og noen utvalgte land. 2015. Prosent.....	134
Figur 9.6a	Andel personer i desiler for inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Innvandrere fra EU etc., etter botid. 2015	137
Figur 9.7	Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. Alle husholdninger og husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvandrer, etter landbakgrunn. 2015.....	138
Figur 9.8	Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt, etter hovedinntektstakers landbakgrunn og botid.....	140
Figur 9.9	Gjennomsnittslønn etter landbakgrunn, per september 2016	141
Figur 9.10	Gjennomsnittslønn etter yrkesgrupper ¹ og landbakgrunn. 2016	144
Figur 10.1	Valgdeltakelse blant alle stemmeberettigede og personer med innvandrerbakgrunn	147
Figur 10.2	Valgdeltakelse blant kvinner og menn mellom 18-34 år. Etter innvandrerbakgrunn. Stortingsvalget 2013	152
Figur 10.3	Hvilke partier stemmer innvanderne på?	153
Figur 10.4	Partivalg blant personer med innvandrerbakgrunn, fra Afrika, Asia etc. Stortingsvalget 2013 og kommunestyrevalgene 2007-2015	154
Figur 10.5	Partivalg blant personer i alderen 18-34 år, etter innvandrerbakgrunn. Kommunestyrevalget 2015	155
Figur 10.6	Representanter med innvandrerbakgrunn i kommunestyre, etter andel stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn i kommunen. Kommunestyrevalget 2015	156
Figur 10.7	Deltakelse utenfor valgkanalen siste fire år etter innvandrerbakgrunn og landbakgrunn. Kommunestyre og fylkestingsvalget 2015	158
Figur 11.1	Siktede gjerningspersoner blant befolkningsgrupper	162
Figur 11.2	Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver landgruppe	165
Figur 11.3	Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver gruppe. Etter innvandrerbakgrunn og landbakgrunn (utvalgte regioner).....	166
Figur 11.4	Antall gjerningspersoner 2010-2013 per 1 000 bosatte over 15 år (per 1.1.2010) i hver gruppe. Etter innvandrerbakgrunn og egen eller foreldrenes innvandringsgrunn	167
Figur 11.5	Antall siktede personer per 1 000 bosatte over 15 år i hver gruppe, etter innvandringsgrunn, 1992-2015. Ujusterte tall og tall justert for kjønn og alder.....	168
Figur 11.6	Antall gjerningspersoner per 1000 bosatt, botid 1-20 år. Innvandrere som fikk innvilget opphold f.o.m. fylte 18 år mellom 1993 og 2014.....	169
Figur 12.1	Levekår blant innvandrere 2016	175
Figur 12.2	Økonomisk romslighet blant innvanderne og i hele befolkningen. 18 år og over	177
Figur 12.3	Objektiv trangboddhet og subjektiv oppfattelse av boligen som for liten. Blant innvandrere etter opprinnelsesland og i hele befolkningen.....	178
Figur 12.4	Helse blant innvanderne og i hele befolkningen	179
Figur 12.5	Risikofaktorer i arbeidsmiljøet blant sysselsatte innvandrere og for sysselsatte i alt. 18-66 år	181
Figur 12.6	Mellommenneskelig tillit og tillit til samfunnsinstitusjoner i Norge, blant innvanderne og i hele befolkningen	183
Figur 12.7	Tilfredshet med livet. Innvandrere etter opprinnelsesland og i hele befolkningen. Prosent og gjennomsnitt	184
Figur 12.8	Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7, etter opprinnelsesland.....	185

Tabellregister

Tabell 2.1	Innvandrere, etter landbakgrunn. 1970 og 2017. Absolutte tall.....	18
Tabell 2.2	Innvandrere, etter landbakgrunn og alder. 30 største grupper. 1. januar 2017.....	20
Tabell 2.3	Norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn og alder. 30 største grupper. 1. januar 2017.....	21
Tabell 2.4	Levendefødte, etter landbakgrunn. 2016	25
Tabell 2.5	Samlet fruktbarhetstall, etter mors landbakgrunn.1998-2016	27
Tabell 2.6	Samlet fruktbarhetstall, etter mors landbakgrunn. Utvalgte land. 2000, 2015 og 2016.....	28
Tabell 2.7	Sivilstand etter kjønn, innvandringsbakgrunn og landbakgrunn. Personer 17-24 år. Per 1. januar 2017. Absolutte tall og prosent.....	30
Tabell 2.8	Inngåtte ekteskap, etter kvinnens og mannens innvandringsbakgrunn. 2016.....	31
Tabell 2.9	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn (fem største grupper). 1 januar 2017. Utvalgte kommuner	33
Tabell 4.1	Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningsstørrelse. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen.2016. Prosent..	46
Tabell 4.2	Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningstype. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. 2016. Prosent.....	50
Tabell 4.3	Personer bosatt i privathusholdninger etter husholdningstype. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen. Ulike aldersgrupper. 2016. Prosent	51
Tabell 4.4	Personer over 19 år bosatt i privathusholdninger etter parstatus. Innvandrere etter landbakgrunn og den øvrige befolkningen.2016. Prosent..	56
Tabell 4.5	Voksne norskfødte med innvandrerforeldre bosatt i privathusholdninger. Husholdningstype og landbakgrunn. Utvalgte land. 2016. Prosent.....	57
Tabell 5.1	Eiere blant personer med og uten innvandrerbakgrunn, etter kommune og bydel. Prosent. 2016	72
Tabell 6.1	Barn i barnehage. Etter barnehagens eierforhold	79
Tabell 6.2	Elever som startet i videregående opplæring for første gang høsten 2011, etter status for oppnådd nivå i videregående opplæring etter fem år. Etter innvandrerbakgrunn, studieretning og kjønn. Prosent.....	86
Tabell 6.3	Studenter i høyere utdanning i prosent av registrert årskull (25–29 år). Etter innvandrerbakgrunn og kjønn.....	89
Tabell 6.4	Utdanningsnivå for innvandrere 16 år og over. Etter innvandringsgrunn for ikke-nordiske statsborgere, landbakgrunn og kjønn. Antall og prosent.....	92
Tabell 7.1	Deltakere i introduksjonsprogrammet, etter kjønn og alder. Prosent	99
Tabell 8.1	Sysselsatte innvandrere etter landbakgrunn, kjønn, arbeidstid per uke og botid. 15-74 år. 4. kvartal 2016. Prosent.....	124
Tabell 8.2	Sysselsatte etter kjønn, utvalgte næringsgrupper og innvandrerbakgrunn. 15-74 år. 4. kvartal 2016. Absolutte tall og i prosent.....	124
Tabell 8.3	Sysselsatte15-74 år i heltidsstillinger (30 timer og mer per uke), etter kjønn, utvalgte næringsgrupper og innvandrerbakgrunn. 4. kvartal 2016. Prosent	125
Tabell 9.1	Overføringer som andeler av samlet inntekt for husholdninger hvor hovedinntektstaker er innvandrer, etter landbakgrunn og botid. 2015	135
Tabell 9.2	Prosentvis fordeling av innvandrere i desiler for inntekt etter skatt per forbruksenhet, etter landgruppering. 2015.....	136
Tabell 9.3	Gjennomsnittslønn etter yrkesgrupper og innvandrerbakgrunn. 2016	142
Tabell 10.1	Valgdeltakelse etter innvandringsbakgrunn. Stortingsvalget 2013 og Kommunestyre- og fylkestingsvalgene 2007-2015. Prosent.....	148
Tabell 10.2	Valgdeltakelse blant innvandrere, norske og utenlandske statsborgere etter landgruppe og botid. Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Prosent	149
Tabell 10.3	Valgdeltakelse blant innvandrere og alle stemmeberettigede etter kjønn og utvalgte land. Stortingsvalget 1997–2013. Prosent.....	150
Tabell 10.4	Valgdeltakelse etter kjønn, alder, utdanning og landgruppe. Stortingsvalget 2013. Prosent.....	151
Tabell 12.1	Boforhold blant innvandrere og i hele befolkningen. Etter opprinnelsesland. Prosent	178
Tabell 12.2	Sosial kontakt for hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent	182

Innvandrere i Norge 2017 beskriver omfanget av innvandring til Norge og gir en overordnet beskrivelse av innvandrere og deres norskfødte barn. Ved å samle ulike statistikk er det presentert tidsserier som forteller noe om utviklingen innenfor forskjellige levekårsområder.

Data er hentet fra både administrative registre og fra utvalgsundersøkelser, og statistikkene som er brukt i artiklene er laget av ulike fagseksjoner i SSB.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9638-3 (trykt)
ISBN 978-82-537-9639-0 (elektronisk)
ISSN 0804-3221

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Foto: Colourbox

